II СЕССИЯ VIII САЙЛАНЫМ
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПАРЛАМЕНТІ СЕНАТЫ
ҚЫЗМЕТІНІҢ ҚОРЫТЫНДЫЛАРЫ
(2023 жылғы 1 қыркүйек – 31 желтоқсан)

М А З М Ұ Н Ы

Кіріспе 4

I. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың VIII сайланған Парламенттің бірінші сессиясының ашылуында сөйлеген сөзі 10

II. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Ұлттық құрылтайдың «Әділетті Қазақстан – Адал азамат» атты екінші отырысында сөйлеген сөзі 27

III. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына Жолдауы 47

IV. Қазақстан Республикасы Парламенті Сенаты қызметінің қысқаша қорытындылары 72

V. Сегізінші шақырылған Қазақстан Республикасы Парламентінің екінші сессиядағы заң шығарушылық қызметі 78

Сегізінші шақырылған Қазақстан Республикасы Парламентінің екінші сессиясында қабылданған заңдардың тізбесі 78

VI. Сенатта Мәжіліс қабылдаған заңдарды қарау қорытындылары туралы 83

6.1. Сенаттың тұрақты комитеттері бойынша Мәжіліс қабылдаған заңдар туралы ақпарат 85

6.1.1. Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитеті 85

6.1.2. Қаржы және бюджет комитеті 89

6.1.3. Халықаралық қатынастар, қорғаныс және қауіпсіздік комитеті 95

6.1.4. Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитеті 101

6.1.5. Әлеуметтік-мәдени даму және ғылым комитеті 104

VII. Сенат комитеттері өткізген іс-шаралар 109

VIII. Сенаттың іс-шараларында қабылданған ұсынымдар 128

IX. Сенаттың халықаралық ынтымақтастығы 158

X. Ақпараттық жария етілуі 162

КІРІСПЕ

Мемлекет басшысы Қ.К. Тоқаев 2023 жылғы 1 қыркүйекте Қазақстан Республикасы Парламентінің VIII сайланымының II сессиясын аша отырып, өзінің «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына Жолдауында **жаңа экономикалық үлгіге өту міндетін айқындады,** оның басында қағаз жүзіндегі биік жетістіктерге қол жеткізу емес, шын мәнінде халықтың тұрмыс сапасын жақсарту тұратынын атап өтті.

Ел Президенті **әділдік, инклюзивтік және үнемшілдік жаңа экономикалық бағдарымыздың өзегі екендігін белгіледі**. Маңызды міндеттер ретінде Мемлекет басшысы өңдеу секторын, өндіруші өнеркәсіпті, орта кәсіпкерлікті, инфрақұрылымды, энергетикалық секторды, көлік-логистикалық әлеуетті, агроөнеркәсіптік кешенді, цифрландыруды, креативті экономиканы, білім беруді дамытуды, қорғаныс-өнеркәсіп кешенін нығайтуды, экспорт географиясын кеңейтуді, жан-жақты ойластырылған су саясатын жүргізуді, экономикалық қылмыстарды қылмыссыздандыруды, қаржы, салық-бюджет және ақша-кредит саясатын үйлестіруді жолға қоюды, қор нарығын дамытуды айқындады.

Жалпы, VIII сайланымның II сессиясы барысында Парламент **28 заңнамалық акті** қабылдады. Депутаттық бастама шеңберінде 8 заң әзірленіп, қабылданды. Үкіметке және басқа да мемлекеттік органдарға **88 депутаттық сауал** жолданды, онда азаматтарды толғандыратын өзекті мәселелер көтерілді.

Мемлекет басшысының 2024 жылғы 1 қаңтардан бастап «Ұлттық қор – балаларға» жобасын іске қосу қажеттілігі туралы тапсырмасын іске асыру мақсатында ҚР Ұлттық қорының жыл сайынғы инвестициялық табысының 50% балалардың арнайы жинақтау шоттарына олар 18 жасқа толғанға дейін мерзімінен бұрын алу құқығынсыз, оларды кейіннен тұрғын үй жағдайларын жақсартуға және білім алуға пайдалану мүмкіндігімен аударуды көздейтін **«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне Қазақстан Республикасының Ұлттық қорынан балаларға арналған қаражатты есептеу, төлеу және пайдалану мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы»** заң қабылданды.

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ақпараттық қауіпсіздік, ақпараттандыру және цифрлық активтер мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заң қабылданды, ол ақпараттық қауіпсіздік және дербес деректерді қорғау, сондай-ақ цифрлық майнинг жөніндегі қызметті реттеу саласындағы заңнаманы одан әрі жетілдіруді көздейді.

ҚР азаматтарының қоғамдық бақылау арқылы мемлекет істерін басқаруға қатысуын қамтамасыз ету үшін **«Қоғамдық бақылау туралы», «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қоғамдық бақылау, әкімшілік рәсімдерді жетілдіру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы»** заңдар мақұлданды.

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне салық салу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заңмен сотқа жүгінген кезде мемлекеттік бажды кейінге қалдыру институтын енгізуге, жобаның құнына қарай АЭА қатысушыларын санаттарға бөлуді енгізуге бағытталған түзетулер көзделген.

«Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» Қазақстан Республикасының Кодексіне (Салық кодексі) және «Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» Қазақстан Республикасының Кодексін (Салық кодексі) қолданысқа енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заң қаралды, ол инвестицияларды тартуды ынталандыруға, бизнес-ортаны дамытуға, салықтық әкімшілендіруді жеңілдетуге, сондай-ақ салық салынатын базаны кеңейтуге бағытталған.

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қоғамдық бірлестіктер және еңбек жағдайлары зиянды жұмыстарда істейтін адамдарды әлеуметтік қорғау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заң мақұлданды, онда еңбек жағдайлары зиянды жұмыстармен айналысатын адамдарға арнайы әлеуметтік төлем енгізу көзделеді.

Бұдан басқа, Сенат **«2024 – 2026 жылдарға арналған республикалық бюджет туралы», «Қазақстан Республикасының Ұлттық қорынан 2024 – 2026 жылдарға арналған кепілдендірілген трансферт туралы»** заңдарды қарады, олар азаматтардың әл-ауқатын жақсартуға, тұрақты экономикалық өсуді қамтамасыз етуге және ағымдағы жағдайларға бейімделе отырып, экономикалық модель құруға бағытталған.

Сондай-ақ, **жер қойнауын пайдалану және экология, ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және арнаулы мемлекеттік органдарындағы қызмет, «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясы, «Астана Хаб» халықаралық технологиялық паркі және дактилоскопиялық тіркеу мәселелері бойынша** заңдар қаралды.

Сессия аясында сенаторлар **ел азаматтарын толғандыратын өзекті проблемалық мәселелерді** қарастырды. Бұл экономиканың өңдеуші секторын дамыту, шағын және орта бизнесті дамыту, салық салу,

азаматтардың әлеуметтік қорғалуы, техногендік қауіпсіздік, инклюзия мәселелері.

8 желтоқсанда **«Азаматтық қорғау жүйесін жетілдіру»** тақырыбына арналған **Парламенттік тыңдау** өтті. Іс-шара барысында төтенше жағдайларға қарсы іс-қимылды жоспарлау жөніндегі қызметті жетілдірудің маңыздылығы атап өтілді, өнеркәсіптік қауіпсіздік мәселелері қаралды. Халықты, объектілерді және қоршаған ортаны ТЖ-дан қорғау жүйесінің тиімділігін жетілдіруге және арттыруға бағытталған ұсыныстар айтылды.

27 қазанда **«Қазақстан Республикасы Президентінің «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру шеңберінде салық саясатының және салықтық әкімшілендіруді жаңғыртудың негізгі тәсілдері мен тұжырымдамалық мәселелері»** тақырыбына арналған **Үкімет сағаты** болды. Іс-шара барысында депутаттар табыстарға салық салудың және салалар бойынша жүктемені бөлудің халықаралық практикасын іс жүзінде іске асыру, сондай-ақ арнаулы салық режимдерін жаңаша қарастыру, оның ішінде салықтық әкімшілендіру тетіктерін жақсарту және салық процесін барынша ықтимал цифрландыруды қамтамасыз ету қажеттігін атап өтті.

10 қарашада **Мемлекет басшысының «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Жолдауын іске асыру аясында «Қазақстан Республикасында шағын және орта кәсіпкерлікті дамыту»** тақырыбына арналған **Үкімет сағаты** өтті. Іс-шара барысында іске асырылып жатқан тәсілдердің тиімділігін талдаудың және бизнесті қолдау шараларын қайта құруды жүргізудің маңыздылығы, сондай-ақ кәсіпкерлерге салық салу тәсілдерін және бизнесті бөлшектеуге түрткі болатын фискалдық саясатты қайта қарау қажеттілігі атап өтілді. ШОБ – тың өңірлік диспропорциясы және ірі өңірлер – Астана, Алматы, Түркістан және Алматы облыстарында кәсіпкерлік қызметтің жоғары шоғырлануы проблемасына ерекше назар аударылды.

24 қарашада **«Аграрлық ғылымды дамытудағы және агроөнеркәсіптік кешен үшін мамандарды даярлаудағы өзекті мәселелер және оларды шешу жолдары»** тақырыбындағы **Үкімет сағаты** өтті. Отырысқа ауыл шаруашылығы, ғылым және жоғары білім министрлері, аграрлық саладағы жоғары оқу орындары мен ғылыми-зерттеу институттарының басшылары, тәуелсіз сарапшылар және басқалар қатысты.

Сенат жұмысында шешуші болып табылатын, ел Президенті белгілеген маңызды бағыт – **өңірлердің дамуына жәрдемдесу**. Осыған сәйкес VIII сайланымның II сессиясы барысында **«Өңір», «Бір ел - бір мүдде» депутаттық топтарының, Жергілікті өкілді органдармен (мәслихаттармен) өзара іс-қимыл жасау жөніндегі**

кеңестің, Инклюзия жөніндегі кеңестің жұмысы шеңберінде түрлі іс-шаралар өткізілді.

27 қыркүйекте Ақмола облысының **Родина ауылында «Өңір» депутаттық тобының** көшпелі отырысы өтті. Сапар барысында сенаторлар бірқатар әлеуметтік нысандарды аралап, «Агрофирма Родина» ЖШС басшылығымен кездесіп, өңірлерді дамытуға қатысты бірқатар мәселелерді талқылады. Іс-шара барысында жер заңнамасы мен инфрақұрылымның проблемалық мәселелері талқыланды.

16 қарашада «Өңір» депутаттық тобының отырысы **«Қазақстандағы ішкі көші-қон процестері: проблемалар және оларды шешу жолдары»** тақырыбы бойынша өтті. Отырыс барысында 2022-2027 жылдарға арналған көші-қон саясатының тұжырымдамасы талқыланды, ол жұмыс берушілердің сұранысы бойынша және басқа да бағыттар бойынша сұранысқа ие кәсіптер шеңберінде қандастардың кіруі мен қоныстануының жаңа алгоритмін енгізуді көздейді.

23 қазанда Сенат жанынан **Инклюзия жөніндегі кеңес** құрылды. Кеңес құрамына Сенат депутаттарынан басқа сараптамалық қоғамдастықтың, қоғамдық ұйымдардың, сондай-ақ мүдделі мемлекеттік органдардың өкілдері кірді. **28 қарашада Инклюзия жөніндегі кеңестің** отырысында **балалар мүгедектігінің өсу мәселелері** талқыланды.

8 желтоқсанда «Бір ел-бір мүдде» депутаттық тобының мүшелері - сенаторлар отырыс өткізді, онда талқылаудың басты тақырыбы **мектепке дейінгі, орта және жоғары білім беру жүйесінде «Біз әртүрліміз, бірақ теңбіз» және «Әралуандық бірлігі» қағидаттарын іске асыруды оқу-тәрбие процесінде қамтамасыз ету мәселелері болды**. Кездесу барысында жастардың рухани-адамгершілік даму деңгейін арттырудың маңыздылығы атап өтілді.

Палатаның өңірлермен өзара іс-қимылын күшейту шеңберінде сессияда **жергілікті жерлерде комитеттердің 18-ге жуық көшпелі іс-шаралары өткізілді**, бұдан басқа Спикердің Шығыс Қазақстан және Абай облыстарының жергілікті өкілді органдарының депутаттарымен кездесулері және басқа да іс-шаралар өткізілді.

Сессия барысында **конференциялар, дөңгелек үстелдер, комитеттердің тақырыптық отырыстары, мемлекеттік органдар мен басқа да ұйымдардың басшылығымен кездесулер** өткізілді. Бұл іс шараларда еңбек мигранттары мен адам саудасының құрбандарының құқықтарын қорғау, кәмелетке толмағандардың құқықтарының қауіпсіздігі мен қорғалуын қамтамасыз ету, есірткі құралдарының таралуына қарсы іс-қимыл, отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылық, кедендік әкімшілендіру, капиталды заңсыз шығару, инновациялық қызметті, қорғаныс-өнеркәсіп кешенін жетілдіру, су ресурстарын тиімді пайдалану, жайылымдарды пайдалану, жалпыға

бірдей декларациялау, төлем қабілеттілігін қалпына келтіру және азаматтардың банкроттығы және басқа да мәселелер көтерілді.

11 желтоқсанда Парламент Сенатының Спикері Мәулен Әшімбаев Өскемен қаласында **Орнықты даму саласындағы ұлттық мақсаттар мен міндеттердің іске асырылуын мониторингілеу жөніндегі Парламенттік комиссиясының** үшінші отырысын өткізді. Отырысқа қатысушылар экологиялық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелерін талқылады, атап айтқанда, өңірдегі ауаның ластану проблемасын қарастырды.

Сенат жанынан **диалог алаңдары** табысты жұмыс істеуде.

17 қазанда ҚР Парламенті Сенатының Спикері Мәулен Әшімбаевтың қатысуымен **«Әділетті Қазақстан және ұлттық құндылықтар»** тақырыбында **«Ұлттық мүдде»** диалог алаңының отырысы өтті. Сарапшылар қауымдастығы мен зиялы қауым өкілдері әділетті Қазақстанның қалыптасуындағы ұлттық құндылықтардың рөлін талқылады. Мәулен Әшімбаев атап өткендей, ұлттық құндылықтар, ең алдымен, тілімізге, тарихымызға, мәдениетімізге, дәстүрімізге және ата дінімізге табан тірейді.

Жас сарапшылар клубы мен **Аналитика мектебі** жас мамандарды заң жобалау жұмыстарына, салалық бағдарламаларды, мемлекеттік органдардың бірінші басшыларының қатысуымен өңірлерді дамыту мәселелерін талқылауға тартуға мүмкіндік береді. Олардың жұмысына барлығы **150**-ге жуық жас маман тартылды. Олардың барлығы экономиканың әртүрлі салаларын және елдің қоғамдық-саяси өмірінің салаларын білдіреді.

21 қарашада **«Qazaqstan: тұрақты даму моделіне қарай». Жас сарапшылардың көзқарасы»** талдау материалдарының жинағы таныстырылды. Басылымды Жас сарапшылар клубының мүшелері Аналитика мектебінің қатысушыларымен бірлесіп дайындады. Олардың зерттеулері экономиканы, жекелеген салаларды, әлеуметтік саланы дамытудың өзекті мәселелеріне арналған. Басылым материалдары сарапшылардың ел Президентінің кешенді реформаларын іске асырудың тиімді жолдары мен тетіктерін түсінуге үлес қосудың алғашқы бірлескен әрекеті болып табылады.

Сессия барысында Жас сарапшылар клубының отырыстарында қатысушылар Мемлекет басшысының халыққа Жолдауында белгіленген еліміздің экономикалық дамуының жаңа парадигмасын, креативті индустрияны дамыту жөніндегі негізгі міндеттерді талқылады.

20 желтоқсанда Сенат депутаттары **Сенаттың жобалық кеңсесі мен Maqsut Narikbayev University** отырысына қатысты. Сенаторлар мен университет сарапшыларының кездесуінің нәтижесі Ынтымақтастық туралы меморандумға қол қою болды. Құжаттың ережелеріне сәйкес тараптар заңнамалық бастамаларды әзірлеу және ілгерілету, бірлескен сараптамалық кездесулер мен талқылаулар өткізу, сондай-ақ өзара

іс-қимылдың басқа да түрлері мәселелерінде бір-біріне консультациялық және сараптамалық қолдау көрсетуге ниетті.

Сенат жұмысының маңызды бағыттарының бірі Қазақстанның сыртқы саяси бастамаларын ілгерілетуге, басқа елдермен өзара тиімді әлеуметтік-экономикалық, мәдени-гуманитарлық байланыстарды нығайтуға бағытталған **халықаралық ынтымақтастықты дамыту** болып табылады.

II сессия аясында Сенат депутаттары 60-тан астам халықаралық кездесулер мен іс-шараларға қатысты.

Қараша айында **Сенат Төрағасының Қырғыз Республикасына ресми сапары** өтті, қазақстандық делегация ТМД Парламентаралық Ассамблеясының іс-шараларына қатысты. Сонымен қатар, Мәулен Әшімбаев Қырғызстанның Жогорку Кенешінің 85 жылдығына арналған конференцияға қатысып, Шыңғыс Айтматовтың 95 жылдығына арналған халықаралық конференцияда сөз сөйледі, сондай-ақ Қазақ-қырғыз жастар форумына қатысты.

11 қазанда Астанада өткен **Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлері Съезі Хатшылығының XXI отырысын** өткізу маңызды халықаралық іс-шара болды. Әлемнің 23 елінен келген діни лидерлер мен олардың қатысушы өкілдері Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің VII Съезінде қабылданған декларация ережелерінің іске асырылу барысын талқылады. Сондай-ақ, Мемлекет басшысының тапсырмасы бойынша әзірленген Съезді дамытудың 2023-2033 жылдарға арналған тұжырымдамасы бекітілді.

Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлері Съезі Хатшылығының басшысы ретінде Сенат Төрағасы қараша айында Абу-Дабидегі «Сенімдердің тоғысуы: рухани лидерлердің жаһандық жаңғыру жолында бірігуі» конференциясының жұмысына қатысты. Іс-шара барысында БАӘ Федералдық ұлттық кеңесінің төрағасы Сакр әл-Гобашпен кездесу өтті. Сенат спикері тату көршілік пен стратегиялық әріптестік қағидаттарына негізделген, екі ел Президенттерінің тұрақты және тиімді байланыстарының арқасында қол жеткізілген екі ел арасындағы өзара қарым-қатынастардың жоғары деңгейін атап өтті.

Сенат депутаттары **БҰҰ Еуропалық экономикалық комиссиясының Өңірлік конференциясы, «Таулы аумақтарды орнықты дамыту» халықаралық форумы** сияқты түрлі халықаралық іс-шараларға қатысты, **Польшадағы парламенттік сайлауды бақылауға** және басқа да іс-шараларға қатысты.

Сіздердің назарларыңызға ұсынылған жинақта Парламенттің VIII сайланымының II сессиясының басынан бастап (2023 жылғы 1 қыркүйек – 31 желтоқсан) ҚР Парламенті Сенаты қызметінің барлық бағыттары бойынша ақпарат ұсынылған.

I. МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВТЫҢ VIII САЙЛАНҒАН ПАРЛАМЕНТТІҢ БІРІНШІ СЕССИЯСЫНЫҢ АШЫЛУЫНДА СӨЙЛЕГЕН СӨЗІ

Астана қ., 2023 жылғы 29 наурыз
akorda.kz

Құрметті жиынға қатысушылар!

Қазақстан Республикасы Конституциясының 59-бабына сәйкес VIII шақырылымдағы Парламенттің бірінші сессиясын ашық деп жариялаймын.

Құрметті Парламент депутаттары!
Қадірлі қауым!

Баршаңызды жаңадан сайланған Парламенттің алғашқы сессиясының ашылуымен құттықтаймын! Сайлауда жеңіске жетіп, депутат атанған азаматтардың қызметіне табыс тілеймін! Сіздер мемлекетімізді дамыту және ел мүддесін қорғау ісіне үлес қосасыздар деп сенемін.

Мен бір жыл бұрын, осы ғимаратта халыққа жолдауымды жарияладым. Еліміз үшін аса маңызды сәтте саяси жаңғыру бағдарламасын ұсындым. Бастамаларымыз жұрттың шынайы қолдауына ие болды. Оған былтырғы референдумда айқын көз жеткіздік. Біз тәуекелге бел буып, бірден іске кірістік. Бір жылдың ішінде ауқымды жұмыс атқарылды. Конституциялық реформа арқылы бүкіл жүйені өзгертетін қадамдар жасалды. Президент жеті жылға бір рет қана сайланатын болды. Сондай-ақ Парламенттің құзыреті мен қызметі қайта қаралды. Депутаттардың рөлі едәуір күшейді. Конституциялық Сот құрылды. Бүкіл сот жүйесіне түбегейлі реформа жасау басталды. Адамның құқықтары мен бостандықтарын қорғауға қатысты жұмыс жаңаша сипат алды. Азаматтардың саяси өмірге емін-еркін араласуына жол ашылды. Реформаларымыз «Күшті Президент – ықпалды Парламент – есеп беретін Үкімет» қағидасына негізделді. Бұл қағида – мемлекетіміздің басты тірегі.

Референдумнан кейін Конституцияның жаңа талаптарына сай билік тармақтарын түгел жаңғыртуға кірістік. Халықтың да көптен күткені осы еді. Конституциялық өзгерістерге сәйкес Президент сайлауы, Сенат, Мәжіліс және мәслихаттар сайлауы өтті. Референдумды қоса қанда бір

жылға жуық уақыттың ішінде өте маңызды 5 саяси науқан өткізілді. Оның бәрі аса күрделі кезеңге тұспа-тұс келді. Қаншалықты күрделі болса да, біз еліміз үшін өте қажет жолды қысқа мерзім ішінде жүріп өттік. Қазақстанның жаңарып, жаңғыра бастағанына жұрттың көзі жетті.

Кешегі сайлауда партиялармен қатар көптеген азаматымыз бір мандатты округтен өзін-өзі ұсынды. Осылайша, халқымыз маңызды өзгеріске өз үлесін қосуға дайын екенін дәлелдеді. Елімізде жаңа азаматтық, саяси мәдениет қалыптасып жатыр. Мен сайлауға белсене қатысқан барша азаматқа алғыс айтамын. Бұл науқан, шын мәнінде, бұрынғыдан ерекше, өзгеше болды. Сайлау науқаны шынайы бәсеке жағдайында, ашық өтті. Үгіт-насихат кезеңін және дауыс беру барысын ақпарат құралдары жан-жақты көрсетті. Партияларға, үміткерлерге бірдей мүмкіндік берілді. Мұны отандық және шетелдік байқаушылар да айтып отыр. Қандай да бір саяси ұйымға артықшылық берілген жоқ. Президент ешбір партияның мүшесі емес. Облыс әкімдері партия бөлімшелеріне жетекшілік етпейді. Жоғары лауазымды қызметкерлер партия тізімінде болған жоқ. Яғни, барлық партиялар сайлауға бірдей жағдайда қатысты. Сайлаушылар да, үміткерлер де айрықша белсенді болды. Саяси партиялар әр аймақта ел назарын өзіне аудару үшін тартысқа түсті. Бірнеше рет тікелей эфирде партиялар арасында қызу және тиімді пікірталас болды. Бұл – демократиялық қоғам үшін қалыпты үрдіс. Мұның бәрі Қазақстанда ашық азаматтық қоғамның нығайып келе жатқанын көрсетті. Сайлау науқаны кезінде көптеген орынды сын, байыпты ұсыныс айтылды. Біз айтылған салмақты ұсыныстарды міндетті түрде зерделейміз.

Бәсеке жоғары болғандықтан, сайлау нәтижесін алдын-ала болжау мүмкін емес болды. Оның қорытындысы еліміздің нағыз көппартиялы мемлекетке айналу жолында маңызды қадам жасағанын көрсетті. Мемлекет басшысы ретінде айтарым, Мәжіліске көзқарасы әртүрлі саяси ұстанымдағы күштер келді деп есептеймін. Алғаш рет ұзақ жыл бойы оппозицияда болған партия Парламентке өтті. Біз осының бәріне ауқымды саяси реформаның арқасында қол жеткіздік. Партияларды тіркеу мәселесін реттейтін заңнаманың өзгеруі де бұған септігін тигізді. Енді партиялар еліміздің болашағына зор ықпал ететін саяси үдерістің басы-қасында жүретін болады. Мәжіліске бір мандатты округтен де депутаттар сайланды. Яғни, Парламентке түрлі әлеуметтік топтан шыққан өкілдердің келуіне жол ашылды. Сондай-ақ ұзақ жылдан бері алғаш рет өзін-өзі ұсынған үміткерлер депутат атанды. Бірқатар азамат партия атынан шыққан үміткерлерді тартысты бәсекеде жеңіп шықты. Осылайша, елімізде демократия дәстүрі жаңа деңгейге көтеріліп, нығая түсті. Саяси күштердің бәріне бірдей мүмкіндік берілетініне азаматтардың сенімі артты.

Еліміздің жастары әрдайым менің айрықша назарымда екені баршаға мәлім. Мен билікке ойы озық, білімді жастар келуі керек деп

үнемі айтамын. Өскелең ұрпақты ел ісіне баулу – өте маңызды мәселе. Олар қоғамға жаңа құндылықтар әкелуге тиіс. Сайлау кезінде жас кандидаттар бірігіп, өз тобын құрғаны белгілі. Осы одақтың белсенді мүшелері Парламентке және мәслихаттарға өтті. Осылайша, өкілді билік тармағына саясаткерлердің жаңа буыны келіп жатыр. Жастар мұны елімізді дамытуға берілген бірегей мүмкіндік деп бағалауы қажет.

Сондай-ақ әйелдердің және ерекше қажеттілігі бар жандардың Мәжіліске өтуіне жағдай жасалды. Саяси науқан қоғамдағы әрбір азамат Парламентке мүше бола алатынын және «әлеуметтік лифт» жұмыс істейтінін айқын аңғартты. Әділетті қоғамның қалыптасуы дегеніміз – осы!

Бұл сайлау үміткерлерге қойылатын талап өзгергенін көрсетті. Қазір тұрғындармен тығыз қарым-қатынас орнату өте маңызды. Мұны дұрыс түсініп, елмен етене араласа білген үміткерлер халық сайлаған өкіл атанды. Сайлаушылар өзінің мұң-мұқтажын білетін және мүддесін қорғай алатын азаматтарға дауыс берді. Ақпараттық технология дамыған қазіргі заманда халық бәрін жіті бақылап отыр. Осы ретте депутаттардың ел алдындағы жауапкершілігі артқанын атап өткен жөн. Сондықтан осы ғимаратта отырған депутаттар 5 жыл бойы саналы, парасатты түрде белсенді жұмыс істейді деп сенемін. Себебі ел мүддесі үшін қызмет ету қажет. Бұл – «Мемлекеттік биліктің бірден-бір бастауы – халық» деген қағиданың тағы бір көрінісі.

Осы науқанға өте көп адам қатысты. Бұл – қалыпты үрдіс. Олардың арасында мақсаты, ұстанымы әртүрлі жандар бар. Қазір елдің көзі ашық, көкірегі ояу, саяси сауаты жоғары. Кез келген сайлауда жеңіске жету үшін жылдар бойы қажырлы еңбек ету қажет. Халықтың және тарихтың алдындағы жауапкершілікті сезіну керек. Бір сөзбен айтсақ, ұзақ мерзімді, жүйелі стратегияның арқасында ғана жеңіске жетуге болады. Қажетті дауыс жинай алмаған үміткерлер үшін де бұл – үлкен тәжірибе және жаңа мүмкіндік. Баршаңызды Қазақстан мүддесі үшін жұмылып жұмыс істеуге шақырамын.

Небәрі бір жылда мұндай ауқымды жұмысты іске асыру – нағыз жасампаз жұрттың ғана қолынан келетін шаруа. Біз Отанымызды өркендету жолында зор бетбұрыс жасап, жаңа дәуірге қадам бастық. Бірақ өзгерістер мұнымен бітпейді. Бұл – ұзақ жолдың басы ғана. Реформалар жалғаса береді, саяси құрылымды жетілдіру қажет. Бұл – аса маңызды жұмыс.

Биыл алғаш рет 45 аудан және облыстық маңызы бар қала әкімдерін тікелей сайлау өтеді. Содан кейін еліміздегі барлық аудан әкімдерін сайлайтын боламыз. Осылайша, биліктің барлық институттары жаңарып, тың қарқынмен жұмыс істей бастайды. Біз саяси үдерісті демократияландырып, азаматтардың мемлекетті басқару ісіне қатысу мүмкіндігін кеңейте береміз. Бәріміз мына бір өте маңызды нәрсені түсінуіміз керек. Қазақстан – осы геосаяси аймақта түбегейлі реформа

жүргізіп жатқан бірден-бір ел. Кейбір адамдар, солардың ішінде саясаткерлер де бар, осындай реформалар Қазақстанға қауіп төндіруі мүмкін деп айтады. Бірақ мен осы өзгерістердің барлығы, ең алдымен, ел болашағы үшін ауадай қажет деп ойлаймын.

С избранного пути ни в коем случае нельзя сворачивать. Напротив, следует твердой поступью идти по пути реформ, держа в фокусе внимания такие фундаментальные ценности, как верховенство закона, единство народа, социальная справедливость и внутриполитическая стабильность.

Құрметті депутаттар!

Алдымызда айрықша маңызды міндеттер тұр. Біз жан-жақты жаңғырту жұмысын күшейтуіміз қажет. Сондай-ақ әлеуметтік-экономикалық даму барысына тың серпін беруіміз керек. Еліміз ұзақ уақыт бойы қолайлы сыртқы ахуалға арқа сүйеп келді. Неше түрлі тұжырымдамаларға, бағдарламаларға сенді. Атқарылған жұмыс туралы жалған есепке сенуге мәжбүр болды. Алайда аса маңызды, өзекті мәселелер назардан тыс қалды. Халықтың тұрмыс сапасы әлі күнге дейін жақсы емес. Құқықтық әділетсіздік белең алды. Бай мен кедейдің арасы алшақтай түсті. Алдағы бес жылда Үкімет және Парламент осы негізгі мәселелердің шешімін табуы қажет. Біз еліміздің белдеуін бекемдеп тартуымыз керек. Экономикада және әлеуметтік салада жылдар бойы жиналып қалған түйткілдер бар. Оның барлығын ретке келтіруіміз қажет. Сол үшін жұрттың бәріне бірдей жаға бермейтін, бірақ тиімді әрі қажетті шешімдер қабылдау керек болады.

Нам предстоит работать в формате четких приоритетов. Особо важные вопросы решать незамедлительно. Но какие-то вопросы придется отложить, по каким-то – только наметить контуры будущих решений. По-другому нельзя, иначе мы распылим свои усилия и растратим имеющиеся ресурсы.

Предстоящие пять лет станут определяющими для нашей страны.

Нам предстоит сформировать качественную законодательную базу для обеспечения динамичного прогресса страны.

Для этого потребуется изменить правила и принципы функционирования нашей экономики.

Первые шаги в этом направлении уже сделаны – проводится работа по демонополизации и возврату незаконно выведенных из страны капиталов.

И это не означает, что стране не нужен устойчивый, конкурентоспособный крупный бизнес. Безусловно нужен, и мы будем его поддерживать.

В нашей новой экономической парадигме он начнет работать по-новому и обязательно получит свое развитие.

В целом, создание открытой и самодостаточной рыночной экономики остается главным приоритетом.

При этом движущей силой экономики и рынка труда должно стать малое и среднее предпринимательство.

Об этом много говорилось, однако, значимых сдвигов в данном направлении так и не сделано.

Поэтому понадобится поменять акценты в нашей экономической политике.

Нужно запустить комплекс полноценных мер поддержки малого и среднего бизнеса, который должен в полной мере ощутить свою значимую роль в развитии страны.

Нам необходима новая волна предпринимателей, способных взять на себя ответственность за экономический прогресс Казахстана.

Ее ядром должны стать бизнесмены, которые без доступа к административным ресурсам, за счет предпринимательских талантов и трудолюбия смогли построить успешное дело. Такие люди есть в каждом регионе. Важно дать им возможность развивать свой бизнес внутри страны и реально помочь им.

Существующая экономическая модель в Казахстане основывается на привлечении инвестиций, в первую очередь, в сырьевые секторы. Поэтому средний бизнес, составляющий костяк национальной буржуазии, развивается бессистемно, только в отдельных регионах.

В целом, перед Правительством стоит задача привлечения в ключевые отрасли экономики значительных инвестиций, включая зарубежные. Они должны дать ощутимый толчок развитию среднего бизнеса. В этом вопросе волокиты быть не может.

Елді жайлаған індет және оның салдары кәсіпкерлерге оңай тимегені анық. Былтырдан бері саяси жүйені жаңғыртуға баса мән бердік. Енді экономикадағы нақты мәселелермен айналысатын кез келді. Бұл жұмысты мықтап қолға алу керек.

Біздің басты міндетіміздің бірі – жеке меншікті қорғау және нарықтың бәсекелі болуын қамтамасыз ету. Сол үшін сот және құқық қорғау жүйесіндегі реформаларды жалғастыру қажет. Мен еліміздің кәсіпкерлеріне үндеу жасағым келеді. Қазақстан – бәріміздің ортақ мекеніміз. Ендеше, қастерлі Отанымызды бірге өркендетейік, болашағымызды бірге құрайық. Мен Президент ретінде сіздерге мемлекет тарапынан қолдау көрсетілетініне кепілдік беремін.

Біз шағын және орта бизнестің бәсекеге қабілетін арттыру мәселесіне баса мән береміз. Осы орайда шағын және орта бизнеске қолдау көрсетудің бірыңғай кешенді бағдарламасын әзірлеу қажет. Ең бастысы, мемлекеттік қолдауға ие болатын жобаларды іріктеу ашық өтуге тиіс. Жобаның нақты әлеуметтік-экономикалық тиімділігін ескеру қажет. Осы орайда Үкіметке депутаттармен бірлесіп, орта бизнесті дамытудың тың тәсілдерін әзірлеуді тапсырамын. Өйткені орта бизнес

ел экономикасын дамыту ісінде басты рөл атқарады. Бұл мәселе менің жеке бақылауымда болады. «Атамекен» ұлттық палатасы шағын және орта бизнеске қолдау көрсетіп, сыртқы нарықта ұлттық бизнестің мүддесін қорғауы керек. Сондай-ақ Үкіметпен ынтымақтастықты барынша нығайту қажет.

Нам следует заняться реальной индустриализацией, локализацией производства, модернизацией инфраструктуры. Проекты, финансируемые из бюджета, должны претворяться в жизнь в первую очередь отечественными предпринимателями.

Жалпы, алдағы бесжылдық шағын және орта бизнесті қолдауға арналуы керек. Ұлттық жобалар уақтылы және сапалы жүзеге асырылуға тиіс. Бюджеттің әрбір тиыны тиімді жұмсалуы керек. Осының бәріне парламенттік бақылау жасау айрықша маңызды. Өздеріңізге дауыс берген азаматтар үлкен үміт күтіп, сенім артып отыр.

Депутаттар билік пен қоғамның әріптестігін нығайтуға үлес қосуы қажет. Бұл жұмыс «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасын орнықтыруға септігін тигізеді. Әсіресе сайлауда жеңіске жеткен Amanat партиясы осы жұмысқа белсене атсалысады деп сенемін. Партияның тәжірибесі мол, қоғам тарапынан жан-жақты қолдау бар. Сондықтан Amanat партиясы алдағы өзгерістердің бел ортасында болады деп үміттенемін.

В целом, перед всеми депутатами стоит одна задача – каждый день быть на «передовой», принимать решения и нести за них ответственность перед народом. Необходимо выстроить действенные механизмы обратной связи с гражданами, чтобы эффективно отстаивать их интересы, содействовать решению актуальных проблем страны.

Еліміздің негізгі басымдықтарын баршаңыз жақсы білесіздер. Бұл – тұрғындардың әл-ауқатын арттыру және ұлттың жаңа сапасын қалыптастыру. Сол арқылы тамыры тереңде жатқан мемлекеттілік дәстүрімізді нығайта түсу. Осы орайда мен Парламенттің алдағы жұмысы туралы ойымды ортаға салғым келеді.

БІРІНШІ. Іскерлік белсенділікті ынталандыру қажет. Ол үшін, ең алдымен, әділ, тұрақты әрі ашық салық жүйесін қалыптастыру керек. Новая модель налоговой политики должна обеспечить оптимальное распределение национального богатства, высокий уровень экономической активности и точечную поддержку приоритетных отраслей экономики. Салық кодексі және тұтас салық саясаты түсінікті, тұрақты болуы қажет.

Весь процесс взаимодействия фискальных органов с бизнесом требуется, наконец, полностью оцифровать. Это позволит в значительной степени облегчить жизнь предпринимателей, а также на системной основе увеличивать поступления в бюджет. В Парламенте можно было бы обсудить возможность дифференциации ставки по корпоративному подоходному налогу (КПН) и налогу на добавленную стоимость (НДС),

которые формируют львиную долю госбюджета. Ірі кәсіпорындар және шикізат экспортымен айналысатын компаниялар қазынаға көбірек төлем түсірсе, әділдік болар еді. Бұл әлемде бар озық тәжірибе.

Қазір елдегі жағдай түбегейлі өзгерді. Әділетті Қазақстан дегеніміз – жалаң ұран емес, бұл – анық ақиқат. Алда атқаратын жұмыс көп. Біз бұған бір ел болып түгел атсалысуымыз керек.

С начала прошлого года ведется работа по демонополизации экономики. Это непростой процесс, требующий воли и профессионализма со стороны Правительства. Однако эту работу надо продолжать.

Предстоит внедрить понятные и действенные инструменты, обеспечивающие контроль при трансфертном ценообразовании, международном налогообложении, выделении субсидий и государственных ресурсов.

Одним из первых указов, который я подписал после переизбрания Президентом, стал Указ о мерах по возврату государству незаконно выведенных активов.

Правительство и Генеральная прокуратура уже подготовили отдельный законопроект.

Прошу Парламент в ближайшее время принять соответствующий закон. Эти средства должны быть направлены исключительно на развитие страны. Это касается в том числе и бюджетных расходов. Однако планирование и исполнение бюджета оставляет желать лучшего.

Растут расходы на обслуживание госдолга, не снижаются трансферты из Национального фонда, сохраняются проблемы с эффективностью освоения бюджетов всех уровней. Поэтому нам нужна продуманная и сбалансированная бюджетная политика. Проект нового Бюджетного кодекса, который будет внесен в Парламент в текущем году, должен быть направлен на решение данных вопросов.

Тағы бір маңызды мәселе. Үкімет және Парламент туризмді дамыту мәселесіне баса назар аударуға тиіс. Еліміздегі туризмнің әлеуеті зор, көрікті жерлеріміз өте көп. Бірақ сол жерлерге барып, демалуға әлі де жұрттың қолы жете бермейді. Бұл салаға тың серпін беру үшін, ең алдымен, инфрақұрылым мәселесін кешенді түрде шешіп, қызмет сапасын түбегейлі жақсарту қажет. Кәсіпкерлер туризмнің болашағы зор екенін көруі керек. Сол үшін қажетті жағдайды жасаған жөн. Осы салаға салынған жеке инвестицияның көлемі, іштен және сырттан келген туристердің саны неғұрлым көп болса, жұмыстың нәтижесі де соғұрлым тиімді болмақ.

Жалпы орта және шағын кәсіпкерлікті қолдау саясаты мемлекетіміздің ұзақ мерзімге арналған тұрақты стратегиясына айналуы керек. «Ақ жол» партиясы шағын және орта бизнесті дамыту, экономиканы монополиядан арылту туралы үнемі айтып жүр. Партияның Мәжілістегі депутаттары осы жұмысқа өз үлесін қосады деп сенемін.

Сондай-ақ кәсіпкерлердің бастамасымен құрылған Respublica партиясы Парламентке өтті. Бұл ұйым бизнестің дамуына қолайлы жағдай қалыптастыруға атсалысады деп ойлаймын.

Тағы бір өзекті мәселеге назар аударғым келеді. Заңдар мен түрлі ережелерді әзірлеген кезде қаржы-өнеркәсіп топтары, ірі бизнес өкілдері шешім қабылдауға зор ықпал етеді. Ашығын айтсақ, бұл барлық елге, тіпті, дамыған мемлекеттерге тән жағдай. Бірақ осы үдерісті қоғамнан жасырмай, заңмен реттеу керек, әйтпесе, жемқорлық белең алады. Өркениетті елдерде саясат жабық есік жағдайында астыртын жасалмайды. Сондықтан лоббистік қызметті заңмен реттеудің және оған бақылау жасаудың халықаралық тәжірибесін зерттеу керек.

ЕКІНШІ. Еліміздің өндірістік әлеуетін барынша арттыру маңызды. Қазақстан экономикасы әлі күнге дейін пайдалы қазбаларға тәуелді болып отыр. Яғни, ел экономикасының құрылымы – қарапайым. Шын мәнінде, бізге қарқынды даму үшін күрделі, әртарапты экономикалық құрылым қажет. Әрине, шикізат нарығындағы әлемдік бәсекеде біздің өз артықшылығымыз бар. Қазіргі және стратегиялық міндеттерді орындау үшін оны тиімді пайдалану қажет. Сондықтан осы саланы одан әрі дамыта беру керек.

Однако, за последние десятилетия в сфере недропользования накопились системные проблемы. Полноценную реализацию возможностей горнодобывающей промышленности сдерживают недостаточные объемы геологоразведочных работ. Темпы восполнения минерально-сырьевой базы также замедляются. И это происходит на фоне истощения осваиваемых недр.

Қазба байлықты тиімді және үнемді пайдалану қажет. Ол үшін заңнаманы жақсартып, рәсімдерді жеңілдету керек. Геологиялық барлау және кеніштерді игеру ісіне инвестиция тарту айрықша маңызды. Үкімет пен Парламент осы салаға қатысты нақты шаралар әзірлеуге тиіс.

Былтыр тауар газының тапшылығына тап болдық. Бұл жағдай бүкіл еліміздің энергетикалық қауіпсіздігіне қатер төндіре жаздады. Мұндай келеңсіздікке жол бермеу үшін нарықты газбен қамтамасыз ету керек. Қазақстанда газдың бағасы көрші мемлекеттерге қарағанда әлдеқайда арзан. Шетелдегі сияқты әртүрлі тарифтерді бізге де енгізу мүмкіндігін қарастырған жөн. Жалпы, төмен тарифтер мен төмен бағалар экономикамызға теріс ықпал етеді. Бөлінген барлық субсидиялар көрші елдерге босқа кетеді. Қаншалықты қиын болса да, бұл мәселені біртіндеп шешу қажет. Басқа жол жоқ.

Для тех, кто сейчас днем и ночью отапливает огромные особняки по низкому тарифу, в новой системе цена кубометра должна стать выше. В этом и проявляется социальная справедливость.

Важно повышать эффективность использования имеющегося сырья, надо учиться жить в условиях жесткой экономии как в быту, так

и на уровне государства. Это мировая практика, которая усилилась в современной сложной геополитической ситуации. Бесконтрольное и нерачительное использование дешевого газа как в производстве, так и в быту, должно уйти в прошлое. Правительству следует разработать План энергоэффективности и рационального потребления товарного газа.

Бәсекеге қабілетті экономика дегеніміз – әртараптандырылған экономика. Пандемия және қазіргі геосаяси дағдарыс шикізат нарығының тұрақсыз екенін айқын көрсетті. Қазба байлыққа ғана арқа сүйеп, қамсыз отыратын заман келмеске кетті. Жер қойнауынан шыққан қазынаның қосымша құнын барынша арттыру керек. Оны сапалы және сұранысқа ие тауарға айналдыру өте маңызды. Бұған дейінгі индустрияландыру жұмысының барысында шикізаттық емес сала ойдағыдай дамыған жоқ. Азық-түлік пен күнделікті тұтынатын тауардың өзін әлі күнге дейін сырттан сатып алып отырмыз. Инфляцияның өсуіне басты себептің бірі – осы.

Еліміздің экономикасы сыртқы саудаға және инвестицияға әрдайым ашық. Қазақстан – Дүниежүзілік сауда ұйымының мүшесі. Сондықтан сыртқы саудамызды еркін түрде дамытуымыз керек. Бірақ кемінде өз әлеуетіміз жететін нәрселермен өзімізді қамтамасыз етуіміз қажет. Мысалы, шикізат та, мамандар да, кейбір технология да өз елімізде бар.

Елдің ішкі сұранысын өтеуге қатысты бір негізгі ұстаным болуға тиіс. Ең алдымен, ішкі нарыққа бағытталған өңдеу өнеркәсібін дамытуымыз қажет. Өңдеу өнеркәсібін инновация мен жоғары технология ғана жедел дамытады. Бұл – айдан анық нәрсе. Сол себепті Қазақстан экономикасы ғылыми жетістіктерді негізге алуы керек. Зерттеу жүргізіп, патент алу жеткіліксіз. Ғылыми жаңалықтарды өндірісте пайдалану қажет. Ғылымды жан-жақты дамыту үшін жаңа заң қабылдау керек. Депутаттар осы заң жобасына мен береді деп ойлаймын.

ҮШІНШІ. Инфрақұрылымды дамытуға қатысты ұстанымдарды қайта қарау қажет. Биылғы қыстың қалай өткенін баршаңыз білесіздер. Қыстың көзі қырауда бірқатар аймақта қалалар мен елді мекендер жылусыз қалды. Әбден тозған энергетика инфрақұрылымы әрең жұмыс істеп тұр. Менің тапсырмаммен электр энергетикасы нарығын дамытудың жаңа үлгісі дайындалып жатыр. Сол арқылы осы салаға қосымша инвестиция тарту көзделіп отыр. Сондай-ақ бұл құжат осы саланың барынша ашық болуын қамтамасыз етпек.

В Мажилисе находятся три законопроекта, касающиеся электроэнергетики. Прошу депутатский корпус оперативно рассмотреть их и принять соответствующие законодательные изменения.

Из-за высокого износа коммунальных сетей серьезные аварии регулярно происходят практически во всех регионах. Во многих городах остро ощущается недостаток базовой инфраструктуры: дорог, линий электропередач, газопроводов и так далее.

Біз еліміздің инфрақұрылымдық қуатын қалыптастыруымыз қажет. Сондықтан мен Ұлттық инфрақұрылым жоспарын қабылдауды ұсынамын. Құжатта осы саладағы басты мәселелер ашық көрсетілуге тиіс. Сонымен бірге 2029 жылға дейін іске асырылатын негізгі жобалар қамтылуы қажет.

Халықтың басым көпшілігі үшін тұрғын үй – ең өзекті мәселе. Маған азаматтардан күн сайын жүздеген өтініш келеді. Оның ішінде қолжетімді баспанамен қамтамасыз етуді сұраған хаттар өте көп. Бұл түйткіл мемлекет тарапынан мүмкіндігінше шешіліп жатыр. Тағы да қайталап айтамын, мемлекет шын мұқтаж адамдарға ғана жәрдем береді. Тұрғын үй саясаты нарықтағы ахуалға тығыз байланысты. Сондықтан біз осы саладағы саясатымызды қайта қарап, оның мейлінше әділ әрі икемді болуын қамтамасыз етуіміз керек.

Важную роль призван сыграть Градостроительный кодекс, который систематизирует и кардинально улучшит политику в отрасли. Правительство должно выработать новые подходы к решению вопроса об удешевлении жилья для наших граждан, желающих поселиться в приграничных районах.

Также требуется обратить внимание на модернизацию и создание инженерной, социальной инфраструктуры. На мой взгляд, это важная стратегическая задача.

У нас 65 приграничных районов, и, к сожалению, социально-экономическое положение многих из них находится на низком уровне. Иногда это связано с экономическими факторами, а порой – с неэффективным административно-территориальным делением. Учитывая стратегическую важность данных районов, в рамках разрабатываемой по моему поручению Концепции развития сельских территорий следует предусмотреть конкретные меры по развитию приграничных территорий. Главная цель – снизить отток населения, создать комфортные условия для жизни людей, придать новый импульс экономическому развитию приграничных районов.

ТӨРТІНШІ. Азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуге баса мән беру қажет. Ашығын айтсақ, агроөнеркәсіп кешені бұл міндетті толық орындап отырған жоқ. Осы саладағы саясат бірізді емес. Мемлекет тарапынан бөлініп жатқан қаражат тиімді жұмсалмайды. Өнім өндіруші мен тұтынушының арасында делдал көп.

В частности, отмечаются завышенные требования к залоговому обеспечению. Медленно развиваются альтернативные инструменты фондирования агробизнеса. Это негативно повлияло на динамику продовольственной инфляции.

Ауыл шаруашылығын қарқынды дамытуға қажетті жағдай жасау – мемлекеттің міндеті. Сонымен қатар ауыл-аймақтарды кешенді түрде өркендету аса маңызды. Елімізде бірнеше жылдан бері «Ауыл – ел бесігі» жобасы жүзеге асырылып жатыр. Соның аясында 1 мыңнан астам

ауылдағы үш мың жеті жүз нысан жаңғыртылды. Оның бәрі – әлеуметтік және инженерлік инфрақұрылым нысандары. Бұл жұмыс болашақта да жалғасады. Биыл тағы 1,5 мыңнан астам жобаға бюджеттен 143 миллиард теңге бөлінеді.

Мен сайлау алдында ауылдағы кәсіпкерлікті дамыту қажеттігі туралы анық айттым. Бұл – маңызды міндеттің бірі. Оны ауыл шаруашылығы кооперациясы арқылы жүзеге асыру керек. Сол үшін «Ауыл аманаты» жобасы қолға алынады.

Ауыл тұрғындарына 5-7 жылға жылдық өсімі 2,5 пайыз болатын шағын несие беріледі. Ауыл шаруашылығы кооперативтері халыққа қызмет көрсету және өнім өткізу үшін құрылады. Оларға құрал-жабдық және техника сатып алу үшін субсидия беріледі. Осы мақсатқа 1 триллионға жуық теңге бөлінеді.

«Ауыл – ел бесігі», «Ауыл аманаты» жобалары ауылды дамытуға арналған жаңа тұжырымдамаға арқау болуға тиіс. Топырақтың құнарын сақтап, оны жақсарту үшін жүйелі шаралар қабылдау қажет. Ауыл шаруашылығы жерлерін тиімді пайдалану үшін бақылауды күшейту маңызды. Өнім көлемін арттыруға және оны әртараптандыруға баса мән берген жөн. Ауыл шаруашылығы саласындағы реформаларға сапалы заңдар қажет. Бұл жұмысқа Мәжілістен орын алған «Ауыл» партиясы өз үлесін қосады деп сенемін.

Тағы бір мәселе – су қауіпсіздігін қамтамасыз ету. Бұл – стратегиялық маңызы бар міндет. Алдағы уақытта су мәселесі ушығып кетуі мүмкін. Сол себепті бізге оның алдын алу қажет. Қазір Үкімет Су кодексінің жаңа жобасын әзірлеп жатыр. Су ресурстарын тиімді басқаруға және оларды қорғауға баса назар аудару керек. Осы жұмыста ғылыми ұстанымды, инновацияны, халықаралық озық тәжірибені басшылыққа алған абзал.

Біздің елде судың 65 пайызы ауыл шаруашылығы саласына жұмсалады. Соның 60 пайызға жуығы құмға сіңіп кетеді. Мұндай ысырапшылдыққа жол беруге болмайды. Жаңа тариф саясатына көшу қажет. Оны дереу қолға алмасақ, ахуал одан әрі күрделене түсетіні анық.

Принципиальное значение имеет цифровизация объектов водоснабжения и всей водной отрасли. Предстоит масштабная реконструкция оросительных каналов, переход на автономное управление гидротехническими сооружениями, автоматизация учета воды, внедрение квот на использование водных ресурсов. Все эти вопросы требуют качественного нормативно-правового и законодательного обеспечения.

БЕСІНШІ. Адам капиталының сапасын барынша арттыру керек. Бұл мәселе менің айрықша назарымда екенін білесіздер. Себебі Қазақстанның басты байлығы – адам. Қарым-қабілеті зор, білімді азаматтар елімізді алға бастайды. Сол үшін білім беру жүйесін жан-жақты дамыту қажет. Соңғы жылдары мемлекет бұл салаға

инвестицияны едәуір көбейтті. Балабақша тапшылығы біртіндеп азайып келеді. Барлық облыста мектеп салу, оны жөндеу жұмыстары қарқынды жүргізіліп жатыр. Оқу орындарын материалдық-техникалық жабдықтау ісі жанданды. Бірақ мұның өзі жеткіліксіз. Білім сапасын, әсіресе, орта білімнің деңгейін арттыру үшін батыл шешім қабылдау қажет.

Білім беру саласында ұстаз – ең басты тұлға. Оның қоғамдағы абырой-беделін арттыра беруіміз керек. Алайда мұғалімдердің, директорлардың және педагогикалық оқу орындары түлектерінің көпшілігі Ұлттық біліктілік емтиханынан өте алмады. Маған кейбір тәжірибелі ұстаздар тиісті министрлік дайындаған тапсырмалар тым күрделі деп шағымданды. Бәлкім, оны жеңілдету, жетілдіру керек шығар. Бұл салада қатып қалған қатаң ереже болмауы керек. Бірақ негізі, ұстаздарға қойылатын талап жоғары болуға тиіс.

Мұғалім тапшылығын желеу етіп, мектепке кез келген адамды жұмысқа ала беруге болмайды. Мұндай әрекет ұстаздардың біліктілік деңгейін күрт төмендетеді. Сол себепті мұғалім даярлау ісін жетілдіру үшін нақты шаралар қабылдау қажет. Бұл – өскелең ұрпақтың болашағына байланысты өте маңызды міндет.

Білім беру жүйесіндегі менеджментті жақсартуға баса мән берілуге тиіс. Осы салаға нағыз кәсіби мамандарды тарту қажет. Бізде Президенттік жастар кадр резерві бар. Дәл сол сияқты білім саласына өзгеріс әкелетін 1 мың маман арнайы дайындықтан өтетін болады. Осыған орай тиісті бағдарлама қабылданады. Кадр мәселесі жоғары білім беру жүйесі үшін де өте өзекті.

Адам капиталын дамытуға қатысты тағы бір мәселе – Денсаулық сақтау жүйесінің тиімді болуы. Еліміздегі медицина инфрақұрылымын жақсарту қажет. Оның жай-күйіне қатысты түйткілдер аз емес. Мемлекет соның бәрін біртіндеп шешіп жатыр. «Ауылда денсаулық сақтауды жаңғырту» ұлттық жобасы аясында ауыл-аймақта 600-ден астам нысан салу жоспарланған. Жұмыстың бәрі уақтылы әрі сапалы жасалуы керек. Бұл – өте маңызды. Барлық жауапкершілік әкімдерге жүктеледі.

Сондай-ақ медицина қызметкерлерінің құқығын қорғауға көп көңіл бөлу қажет. Олардың әлеуметтік жағдайы да назардан тыс қалмауға тиіс. Осыған қатысты арнайы заң жобасы Парламентте бір жылға жуық талқыланды. Бұл құжатта, негізінен, дәрігерлердің жауапкершілігін сақтандыру ғана көзделген.

При этом конкретные меры по повышению престижа медицинской профессии, предложенные специалистами и депутатами, в основном, сведены на нет. Важно, чтобы медицинские работники имели гарантированную законом защиту своих прав. Парламентариям следует уделить должное внимание решению данного вопроса.

Қазір саламатты өмір салтын насихаттап, бұқаралық спортты дамыту айрықша маңызды. Әсіресе балалардың спортпен айналысуына жағдай жасау қажет. Мұның бәрі халықтың денсаулығын жақсартуға

мүмкіндік береді. Мен бұл мәселе жөнінде Жолдауымда айттым. Мемлекет спорт инфрақұрылымын жетілдіруге көп көңіл бөледі. Елімізде 43 мыңнан астам спорт ғимараты бар. Олардың жартысынан көбі ауылдық жерде орналасқан. Бірақ қарапайым және қолжетімді нысандар әлі де аз.

Спорт ғимараттарының басым бөлігі мемлекет меншігінде. Оларды күтіп ұстауға бюджеттен қомақты қаржы бөлінеді. Спорт саласын өркендетуге жергілікті өзін-өзі басқару органдарының, меценаттардың және жарнама берушілердің әлеуетін пайдалану қажет. Сондай-ақ мемлекеттік-жекеменшік әріптестік тәсілін кеңінен қолдану керек. Бұқаралық спортты дамытуға тұрғындардың ынта білдіріп, белсенді атсалысуы маңызды. Мемлекет бұған барлық жағдайды жасауға тиіс.

Предприниматели и другие граждане, которые вкладывают свои средства в развитие массового спорта, помогают популяризировать здоровый образ жизни, будут удостаиваться самых высоких государственных наград. Жалпы, бұл саладағы жұмыста көзбояушылық пен әміршілдік-әкімшілдік тәсілден бас тарту қажет. Үкімет пен әкімдіктер тиісті бағдарлама әзірлеп, шешім қабылдаған кезде осының бәрін ескеруге тиіс.

Тағы бір маңызды мәселе бар. Мәдениет саласындағы саясатты жан-жақты ойластырып жүргізу керек. Қазір бұл саланы өркендету үшін жаңа тұжырымдама жасалып жатыр. Бұл құжат еліміздің мәдени мұрасын сақтау, насихаттау және ұлттық бірегейлікті нығайту ісінде шешуші рөл атқарады деп сенемін.

Шығармашыл зиялы қауым көпшіліктің көңілінен шығатын, мемлекеттің мүддесіне сай келетін туындылар ұсынады деп үміттенемін. Осы ретте креативті индустрияға жүйелі қолдау көрсету өте маңызды. Адам капиталын тұрақты дамыту жылдам өзгеріп жатқан қазіргі әлемде табысты ел болудың басты кепілі болады деп санаймын. Біз ұлттың жаңа сапасын қалыптастыру арқылы әділетті мемлекеттің және үйлесімді қоғамның негізін қалаймыз. Мен «Қазақстанның халық әртісі» атағын қайта қалпына келтіру туралы шешім қабылдадым. Биыл қазан айында – Республика күнінде осы атаққа лайықты мәдениет қайраткерлерінің алғашқы тобы марапатталады.

АЛТЫНШЫ. Әлеуметтік тұрғыдан осал топтағы азаматтарды қолдау – басты міндеттің бірі. Қиындыққа тап болған жандар еш көмексіз қалмауы керек. Мемлекеттің әділдігі мен қоғамның жанашырлығы осындайда көрінеді. Әсіресе ана мен баланы қорғауға айрықша көңіл бөлінуге тиіс. Менің тапсырмаммен биыл бала күтіміне жәрдемақы беру мерзімі 1 жылдан 1,5 жылға ұзартылды. Тұрмысы төмен отбасындағы 1 жастан 6 жасқа дейінгі балаларға берілетін әлеуметтік көмек қайта қаралды. Енді 100 мыңнан астам бала бұл көмекті ақшалай алатын болады. Көпбалалы отбасыларға да айтарлықтай қолдау көрсетіліп жатыр. Жарты миллионнан астам отбасына арнайы жәрдемақы төленеді.

Мен былтыр «Ұлттық қор – балаларға» бастамасын көтердім. Қазір осы бастаманы жүзеге асыруға дайындық жүргізіліп жатыр. Мемлекет мұқтаж жандарға атаулы әлеуметтік көмек көрсетуді жалғастыра береді. Осы орайда ерекше қажеттілігі бар азаматтарға арнайы тоқталғым келеді. Елімізде осы санатқа кіретін 700 мыңнан астам адам бар. Азық-түлік пен дәрі-дәрмек бағасының қымбаттауы оларға оңай тиіп отырған жоқ. Біз ерекше қажеттілігі бар адамдарды және олардың күтушілерін қолдау шараларын күшейтуіміз қажет.

Сондай-ақ асыраушысынан айырылған азаматтар назардан тыс қалмауы керек. Осы орайда Үкіметке аталған санаттағы адамдардың жәрдемақысын орта есеппен 14,5 пайызға көбейтуді тапсырамын. Мұны биылғы 1 қыркүйектен бастап қолға алу қажет. Қазақстан біздің аймақтағы осындай әлеуметтік жәрдем беретін жалғыз мемлекет деуге толық негіз бар. Жалпы, әлеуметтік қолдау алдын ала және шын мәнінде мұқтаж жандарға көрсетілуге тиіс.

Дегенмен кез келген көмек масылдыққа себеп болмауы керек. Әсіресе еңбекке жарамды жас азаматтар жәрдемақыға қол жаймауға тиіс. Денсаулығы мықты, күш-қуаты бар азаматтар үшін бұл – ұят нәрсе. Ал зиянды еңбек жағдайында жұмыс істейтін адамдарға айрықша көңіл бөлу керек. Осындай жұмысшыларға арнайы төлем төлеу мәселесін ойластырған жөн. Бұл ретте еліміздегі және халықаралық тәжірибені мұқият зерделеу маңызды. Мемлекеттік көмек әлеуметтік қатердің салдарын жоюға емес, оның алдын алу үшін берілуі қажет. Парламент пен Үкімет осы бағытта бірлесе жұмыс істеуі керек. Қазақстан халық партиясы мен Жалпыұлттық социал-демократиялық партиясының депутаттары әлеуметтік мәселелерді шешуге белсене атсалысады деп сенемін.

СЕДЬМОЕ. Следует продолжить укрепление системы защиты прав человека. Соблюдение принципа верховенства права во всех сферах жизни должно стать фундаментом поступательного прогресса нашей страны. Важно, чтобы каждый гражданин был уверен в защите своих прав, не сомневался в справедливости судов. Ключевую роль здесь играет формирование высокопрофессионального и неподкупного судейского корпуса.

С другой стороны, нужно, чтобы у всех граждан был равный доступ к качественным юридическим услугам для защиты своих прав в суде. С этой целью государство гарантирует юридическую помощь пострадавшим из социально уязвимых категорий.

Сондай-ақ адвокаттардың рөлін арттыра түсу қажет. Оларға сотқа дейінгі тергеудің басынан бастап қылмыстық істің материалдары еш кедергісіз берілуге тиіс. Жұрт заңдардың кейбір ережелеріне наразылық білдіріп, шағым айтуда. Конституциялық Соттың шешімдері кейбір шағымдардың орынды екенін көрсетіп отыр. Яғни, заңнаманың жекелеген нормалары Ата заңға қайшы екені анықталды. Бұл келеңсіздіктер құқық қолдану ісінде қиындықтар туғызады.

Конституцияға қайшы мұндай нормалар жарамсыз деп танылады. Осындай ережелерге сүйеніп қабылданған соттың және басқа мемлекеттік органдардың шешімдері қайта қаралуға тиіс. Заңдарымыз Конституцияға толық сай болуы керек. Парламент осы маңызды мәселеге байланысты табандылық танытып, басты рөл атқаруы қажет. Бұл жұмыс азаматтардың конституциялық құқықтарын қорғау жүйесін күшейте түсуге мүмкіндік береді.

Құқық қорғау саласындағы тағы бір күрделі мәселе – адам саудасы. Бұған тосқауыл қою үшін арнайы заң қабылдау қажет. Такой закон обеспечит защиту и социальную поддержку гражданам, ставшими жертвами торговли людьми. Это крайне актуально в условиях нарастающих глобальных и региональных процессов вынужденной миграции.

Необходимо, чтобы закон вобрал в себя лучший мировой опыт, но, конечно же, с учетом наших национальных интересов. Поэтому к его разработке, наряду с отечественными экспертами и юристами, следует привлечь представителей международных организаций.

СЕГІЗІНШІ. Мемлекеттік басқарудың тиімділігін және стратегиялық жоспарлаудың сапасын көтеру қажет. Сайлау алдындағы бағдарламалар және уәделер ретімен орындалуы керек. Сонда азаматтардың билікке және шынайы өзгеріске деген сенімі артады. Реформаларды әзірлеу және жүзеге асыру ісінде мемлекеттік қызметшілер маңызды рөл атқарады. Сол себепті жұмысқа ынтасы бар және жоғары білікті мамандарды мемлекеттік қызметке тарту керек. Жеке секторда жүрген кәсіби және дарынды басқарушылар үшін жол ашық болуға тиіс. Бізге мемлекеттік қызметтің барынша үйлесімді үлгісіне көшу қажет. Орталыққа жалтақтамай, жергілікті жерде мәселені шешуге дағдылану керек. Мемлекеттік органдардағы жұмысты ұйымдастыру мәдениетін де толық жаңғыртқан жөн.

Далее. В прошлом году началась важная работа по дебюрократизации деятельности государственного аппарата и нормотворческого процесса.

Созданы необходимые условия для быстрого принятия качественных законов по наиболее значимым вопросам. Однако, надо признать, реальная дебюрократизация не произошла.

Правительство медлит с принятием важнейших решений, которые вязнут в рутине бюрократии и многочисленных согласований между ведомствами, между Правительством и Администрацией Президента.

Министры опасаются принимать решения, перекладывают ответственность на коллег или подчиненных. Все это недопустимо.

Критически важным фактором эффективности системы государственного управления выступает цифровизация.

Помимо развития инфраструктуры Электронного Правительства, нужно также сфокусироваться на дальнейшей цифровизации представительной ветви власти.

Электронный парламент и маслихаты всех уровней способны значительно укрепить доверие общества к власти.

Одним из базовых условий результативности проводимых реформ является наличие полных и достоверных данных.

Сапалы мемлекеттік қызмет көрсету үшін деректер қорын өзара кіріктіру және «ақылды технологияны» пайдалану өте маңызды. Бұл қадам қабылданатын шешімдердің сапасын арттырады. Сондай-ақ шалғайдағы ауыл тұрғындарына осы игіліктің бәрі қолжетімді болады. Ол үшін мемлекеттік қызмет, мемлекеттік статистика және мемлекет көрсететін қызметтер туралы заңдарға өзгертулер енгізу қажет.

Мемлекеттік жоспарлау жүйесін жаңғырту мәселесіне жеке тоқталғым келеді. Соңғы жылдары әлемде теңдессіз геосаяси, экономикалық және технологиялық өзгерістер болды. Осыған орай біздің кейбір стратегиялық құжатымыз өзектілігін жоғалтты. Сондықтан «Қазақстан – 2050» стратегиясын» түбегейлі қайта қарау қажет. Яғни, бұл құжатты қазіргі жаһандық үдерістерді ескере отырып, ел дамуының ұзақ мерзімге арналған басымдықтарын айқындайтын стратегияға айналдыру керек.

Жалпы, кез келген жұмыс мұқият жоспарлануы керек. Сонда мемлекеттік саясат стратегиялық сипатқа ие болады және тұрақты жүзеге асырылады. Сонымен бірге еліміз кез келген сын-қатерге төтеп бере алады.

Құрметті депутаттар, сіздер әрдайым барлық істің бел ортасында боласыздар. Бірақ мына мәселені баса айтқым келеді: ел мүддесінен жоғары ештеңе жоқ. Сондықтан популизмге, жеке бастың мүддесін көздеуге жол бермеу керек. Парламент пен мәслихаттар әрдайым бірлесе жұмыс істеуі қажет. Сонда мемлекет саясаты барынша үйлесімді болады. Жергілікті биліктің шамасы келмейтін ауқымды мәселелерге орталық дер кезінде көңіл бөледі.

Реформалардан кейін депутаттардың өкілеттігі біршама кеңейді. Қос палатаның жұмысына бірқатар өзгеріс енгізілді. Бұрын заң жобасын Мәжіліс мақұлдап, Сенат қабылдайтын. Енді заң қабылдау құзыреті Мәжіліске берілді. Мәжіліс басқа да артықшылыққа ие болды. Сондықтан осы залды Мәжіліске тұрақты түрде пайдалану үшін беру керек деп ойлаймын. Осылайша, жоғары өкілді орган шын мәнінде ықпалды Парламентке айналды.

Мен Премьер-министрдің кандидатурасын сайлауда жеңіске жеткен партия Мемлекет басшысына ұсынуға құқылы деп айттым. Осы ретте саяси жауапкершілік те сол партияға жүктеледі. Бұл тәсіл «күшті Президент – ықпалды Парламент – есеп беретін Үкімет» тұжырымдамасына сай келеді. Үкімет әлеуметтік-экономикалық реформаларды іске асыруға тиіс. Болашақта Үкіметтегі және аймақтардағы басшылық қызметтерге түрлі партия өкілдерін тартқан

жөн. Ол үшін саяси партиялардың кадрлық резервін жасақтауды ұсынамын. Сондай-ақ өкілді және атқарушы биліктің қарым-қатынасы жаңаша сипатқа ие болады. Енді Үкімет шын мәнінде есеп беретін Үкіметке айналады.

Министрлердің өз жұмысын жетік білуі ғана жеткіліксіз. Олар өз ұстанымын Парламент алдында қорғауға қабілетті болуға тиіс. Өз бастамаларын қоғамғааныққ түсіндіруі қажет.

Қазір Үкіметтің қателігі мен кемшілігін ашық айтып, жөнге салып отыруға толық мүмкіндік бар. Осы мүмкіндікті халық мүддесі үшін дұрыс пайдалану керек.

Парламенттің өз жұмысы да барынша ашық болуға тиіс. Бүгінде оның жиындары интернет арқылы көрсетіледі. Бұл жақсы үрдіске айналды. Оған журналистер де, қалың көпшілік те қызығушылық танытады. Парламентте аса маңызды мәселе талқыланса, жалпы отырысты мемлекеттік телеарна арқылы тікелей эфирде көрсету қажет деп санаймын. Азаматтар өздері сайлаған депутаттың қалай жұмыс істейтінін нақты көріп, баға бере алады. Парламенттегі пікірталастар, шын мәнінде, жалпыұлттық ауқымға ие болады.

Сонымен бірге бұл тәсіл ашық саясат жүргізудің жаңа стандарттарын қалыптастыруға, қоғамдық диалог мәдениетін дамытуға септігін тигізеді. Депутат болу – биік мансап емес, бұл – зор жауапкершілік және маңызды міндет. Сіздерді халық сайлады. Жұрт өздеріңізге сенім артып отыр. Ел сенімі – ел аманаты.

Қадірлі қауым!

Бізге орасан зор жауапкершілік жүктелген. Бұл – өткен тарихтың және болашақтың алдындағы жауапкершілік. Келер ұрпақтың қандай мемлекетте өмір сүретіні біздің бүгінгі шешімдерімізге тікелей байланысты.

Еліміздің мақсаты – айқын, бұл – Әділетті Қазақстанды құру. Мұның бәрі бір күнде жасалатын шаруа емес. Баршамыз табанды, еңбекқор, білікті, ұқыпты, тәртіпті болуымыз керек. Ең алдымен, отаншыл болуымыз қажет. Ұлттың және мемлекеттің мүддесі бәрінен биік тұруға тиіс. Әрине, қоғамның дамуы үшін пікір алуандығы қажет. Бірақ елдік мәселелерге келгенде бір жағадан бас, бір жеңнен қол шығара білген жөн.

Елімізді өркендету үшін еңбек ету – баршамыздың азаматтық борышымыз. Ендеше, Отан алдындағы осы перзенттік парызымызға әрдайымадал болайық.

Жұмыстарыңыз табысты болсын!

Қазақстанымыз көркейе берсін!

II. МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВТЫҢ ҰЛТТЫҚ ҚҰРЫЛТАЙДЫҢ «ӘДІЛЕТТІ ҚАЗАҚСТАН – АДАЛ АЗАМАТ» АТТЫ ЕКІНШІ ОТЫРЫСЫНДА СӨЙЛЕГЕН СӨЗІ

Түркістан қ., 2023 жылғы 17 маусым
akorda.kz

Құрметті қауым!

Сөз басында бірден атап өтейін, меніңше, Ұлттық құрылтай бұл – арқаны кеңге салып отыратын жиын емес. Сән-салтанатпен өткізетін той да емес. Бабаларымыз маңызды шешім қабылдар кезде немесе елге қатер төнген сын сағатта құрылтай шақырған.

Бүгінгі құрылтайдың отырысы еліміздегі қайғылы оқиғадан кейін өтіп жатыр. Абай облысында алапат өрт шығып, азаматтарымыз қаза тапты. Тағы да қайталап айтқым келеді: біз мұндай оқиғадан сабақ алуымыз керек, нақты шешімдер қабылдауымыз қажет. Ел басына түскен қиындықтар, ең алдымен, біздің береке-бірлігімізді сынға салады. Осындай күрделі сәттер, ең бастысы – шынайы жанашырлық және терең жауапкершілік таныту қажет екенін айқын көрсетеді. Мұны өздеріңіз өте жақсы түсініп отырсыздар.

Ұлттық құрылтай – халқымызды ортақ мақсатқа ұйыстыратын бірегей құрылым. Мен былтыр наурыздағы Жолдауымда осы құрылтайды шақыру туралы бастама көтердім. Бұл қадам қоғамдық диалогты нығайта түсу үшін жасалды. Сондай-ақ мұнда ұлттың болашағына ықпал ететін елдік мәселелер талқыланады.

Біз құрылтайдың алғашқы отырысын осыдан дәл бір жыл бұрын ұлт ұясы – Ұлытауда өткіздік. Көптеген маңызды істер мемлекеттігіміздің негізі қаланған қастерлі өлкеден бастау алды. Осы игі үрдіс биыл да жалғасын табуда.

Бүгінгі басқосу бүкіл түркі халықтары үшін киелі шаһарда өтіп жатыр. Халқымыз әдетте Түркістанды қазақтың рухани астанасы дейді. Дегенмен қаланың мән-маңызы бұдан әлдеқайда жоғары.

Киелі шаһар еліміздің тарихында айрықша рөл атқарған. Көне заманнан бері Ұлы Жібек жолының бойындағы ірі қала болған. Бауырлас халықтардың бәріне ілім-білім таратқан руханият ошағы саналған. Сондай-ақ қазақтың тарихында өшпес із қалдырған көптеген тұлғаларымыз осы жерден мәңгілік мекенін тапқан.

Шежірелі шаһардың қабырғасына қазақтың жылнамасы түгел жазылған деуге болады. Шын мәнінде, киелі Түркістан – ұлы дала

өркениетінің мызғымас темірқазығы. Түркістан ғасырлар бойы қазақ халқының маңызды саяси орталығы болып келді. Қазақ мемлекетінің бас қаласы ретінде тарихқа алтын әріппен жазылды. Көптеген хандарымыз осы жерге ордасын тігіп, ұлан-ғайыр далаға билігін жүргізген. Қара қылды қақ жарған билеріміз түрлі дау-шарға төрелік айтқан. Ел-жұртын береке-бірлікке шақырған. Мұның бәрі еліміздің ерте заманнан бері бір орталықтан басқарылған біртұтас мемлекет болғанын көрсетеді. Сондай-ақ қазақ мемлекеттілігінің тамыры тым тереңде жатқанын білдіреді.

Ұлы Дала төрінде Жошы хан әулеті Кенесары ханға дейін 6 ғасырдан астам уақыт ел басқарды. Тіпті, әлем тарихында мұндай мысалдар көп емес.

Біз қазір бабаларымыз кеңес құрған әйгілі Күлтөбенің іргесінде отырмыз. Әбіш Кекілбаев «Қазақ рухының қағбасы» деп атаған Ордабасы осы жерге тиіп тұр. Осынау әйгілі төбелерде халқымыздың игі жақсылары сан рет бас қосқан. Ұлт тағдыры сынға түскен сәттерде бәрі ақылдасып, елдің болашағын айқындаған. Қалың жұрт салиқалы сөзге тоқтап, ел бастаған ерлеріне көш тізгінін ұстатқан. Бір ел, бір халық болып, сыртқы қатерге қарсы тұрған. Қазақтың бірлігі мен тұтастығының ордасы болған киелі Түркістан болашақта да осы мәртебелі миссиясын атқара береді. Сондықтан осы аймақты басқарып отырған басшыларға зор жауапкершілік жүктеледі. Қанша дәуір өтсе де, ұрпақтар сабақтастығы үзілмейді.

Биылғы құрылтайдың сипаты – өзгеше, мазмұны да – ауқымды. Кешеден бері бірнеше тақырып бойынша жан-жақты, қызу талқылау болды. Құрылтайға қатысушылар Үкімет мүшелерімен пікір алмасты, ойларын ортаға салды. Тың бастамалар көтерді. Президент Әкімшілігі соның бәрін мұқият зерделейді. Ортақ бір тұжырымды әзірлейді. Салмақты ұсыныстар алдағы жұмыс кезінде міндетті түрде ескеріледі.

Пікірталасқа белсене қатысқан барша азаматтарға ризашылығымды білдіремін.

Ардақты ағайын!

Бірінші құрылтай жалпыұлттық референдумнан кейін шақырылды. Содан бері, міне, бір жыл өтті. Бұл Әділетті Қазақстанды құру жолында айрықша маңызы бар тарихи кезең болды. Біз Ата заңымызға әділдік рухын сіңіре отырып, конституциялық реформа жасадық. Бұл өзгерістер мемлекеттігіміздің тұғырын бекіте түсті. Сонымен қатар еліміздің ұзақ мерзімге арналған демократиялық бағдарын айқындап берді.

Биліктің басты институттары қысқа мерзім ішінде мүлде басқаша сипатқа ие болды. Шешім қабылдау үдерісіне азаматтардың қатысу мүмкіндігі едәуір кеңейді. Адам құқықтары мен бостандықтарын қорғау жүйесі нығайды. Осының бәрі еліміздің саяси құрылымын орнықты және

тиімді етіп қайта құруға септігін тигізді. Барынша әділ, ашық әрі бәсекеге лайық жүйе қалыптасты.

Кейбір адамдар реформалардың табысты боларына күмәнмен қараған еді. Бірақ біздің бағдарымыз өзгерген жоқ. Ауқымды саяси жаңғыру жоспарын рет-ретімен жүзеге асырдық. Бәріміз бір ел болып орасан зор жұмыс атқардық.

Қазақстан осыдан 2-3 жыл бұрынғы, тіпті, бір жыл бұрынғы қалпынан айтарлықтай өзгерді. Біз аз уақытта зор серпіліс жасадық. Бұған ынтымақ-бірліктің және сындарлы қоғамдық диалогтың арқасында қол жеткіздік. Қазақстан – осы геосаяси аймақта саяси жүйесін қысқа мерзім ішінде түбегейлі өзгерткен бірден-бір мемлекет. Тың өзгерістердің арқасында саяси реформалардың Қазақстанға ғана тән ерекше үлгісі қалыптасты. Келешекте де оның мән-маңызы арта бермек. Алайда қолда бар жетістікке тоқмейілсіп отыруға болмайды. Алда ұзақ жол, ауқымды жұмыс бар. Жалпы, Әділетті Қазақстанды құру министрлер мен әкімдердің ғана міндеті емес. Оған бүкіл қоғам болып жұмылуымыз керек.

Ал түпкі мақсатымызға жету үшін саяси-экономикалық реформа жасау жеткіліксіз. Ең бастысы, әр азаматтың сана-сезімі жаңғыруы қажет. Халқымыздың дүниетанымы және өмірлік ұстанымдары өзгеруге тиіс. Әйтпесе, басқа реформаның бәрі бекер. Бір сөзбен айтсақ, пиғыл өзгермесе, ештеңе де өзгермейді.

Біз қазір халықаралық ахуалдың бұрын-соңды болмаған деңгейде шиеленіскеніне куә болып отырмыз. Кейбір ірі елдер өзіне қажетті күн тәртібін басқаларға таңуға, оларды өз талабына икемдеуге тырысуда. Бір-біріне мүлдем қайшы келетін түрлі идеялар мен ұстанымдар қақтығысы белең алды. Бұл қақтығыс геосаясатта немесе экономикада ғана болып жатқан жоқ. Тіпті, мәдениет пен руханиятты, құндылықтар жүйесін, басқаша айтқанда, идеология саласын да шарпуда. Мұның бәрі тұтас мемлекеттердің және халықтардың қауіпсіздігіне зор кесірін тигізуі мүмкін. Халықаралық ахуалдың беталысы көңіл көншітпейді. Сондықтан Қазақстан Республикасы бұрын-соңды болмаған деңгейде біртұтас болуы керек.

Біздің әлемдегі орнымыз, ең алдымен, ұлтымыздың сапасына байланысты болмақ. Қуатты ел боламыз десек, бірлесе отырып, бірқатар маңызды сауалға жауап беруге тиіспіз.

Біз болашағы қандай мемлекет құрып жатырмыз? Ұлтымыз нені армандайды? Қазақстан азаматы қандай болуы керек? Еліміздің басты тірегі не? Миссиясы қандай? Мен бүгін осыған қатысты ой-пікірімді ортаға салғым келеді.

Біз қолға алған саяси-экономикалық реформаларды қоғамдағы терең әлеуметтік-мәдени өзгерістермен қатар іске асыруымыз керек. Бұл – маңызды міндет. Біз алға үздіксіз қадам басуымыз керек. Елді дамытуға кедергі келтіретін нәрсенің бәрінен арылып,

құндылықтарымызды нығайта түсуіміз қажет. Сонда ғана ұлттың жаңа сапасын қалыптастырамыз, сан ғасырлық мемлекеттілігіміздің тұғырын бекемдейміз. Олай болмаса, даму көшінің соңында қалып, ақырында құрдымға кетеміз.

Жалпы, қандай да бір құндылықты жарлықпен немесе заңмен орнықтыру мүмкін емес. Мен мұны өте жақсы түсінемін. Кез келген тұжырымдама немесе доктрина қарапайым әрі түсінікті болуы керек. Әйтпесе, бәрі жасанды болып шығады. Ондай идеяны халық қабылдамайды.

Өміршең, келешегі зор идеологиялар мемлекет пен қоғамның ортақ ізденісінің арқасында ғана пайда болады. Біз дәстүрлі құндылықтарымызды қазіргі мәдени үрдістермен үйлестіруіміз керек.

Елімізде отаншыл, жасампаз, батыл, дарынды, білімді, озық әрі еңбекқор жандар өте көп. Мен осындай азаматтарды көргенде болашағымыздың жарқын боларына зор сеніммен қараймын. Тәуелсіз Қазақстанда рухы азат, көзі ашық, көкірегі ояу ұрпақ өсіп келеді. Олар ғылым-білім, музыка, кино, спорт және басқа да салаларда табысқа жетіп, бүкіл әлемге танымал бола бастады. Жастарымыз туған жердің қайталанбас ерекшелігін және туған елдің бірегей болмысын жер жүзіне танытып жүр. Жас ұрпақ тарих тағылымын және елдің жарқын болашаққа ұмтылысын бір арнаға тоғыстырып жатыр. Осылайша, олар ұлттың рухын жаңғыртуда. Осы серпілістің қарқынын сақтай отырып, оны күшейте түсу – мемлекеттің міндеті. Бұл міндетті абыроймен атқарсақ, қазақтың ренессанс дәуірі, яғни түбегейлі өзгерістер заманы келеді.

Біз, аға буын өкілдері, еңбекқорлық, іскерлік сияқты құндылықтарды өзіміз үлгі көрсету арқылы дәріптеуіміз керек. Жастарымыз көп сөзге құмар, жағымпаз, жалқау, енжар, масыл болмауға тиіс. Оларды осындай теріс әдеттерден қашық болуға үйретуіміз керек.

Біздің қоғам өзгерісті біреуден мадақ есту үшін емес, ең алдымен, өзі үшін жасауға тиіс. Мұны елдің ертеңі, ұрпақтың болашағы жарқын болуы үшін қолға алуымыз керек. Ашығын айтсақ, біз кейде өз өмірімізден гөрі жұрттың пікіріне көбірек мән береміз. Тіпті, бұл әдет қанымызға сіңген деуге болады. Әрине, қазақтың қонақжайлығы – жақсы қасиет. Бірақ үйдің іші-сыртын қонақ келгенде ғана ретке келтіру дұрыс емес. Тазалық пен ұқыптылық күнделікті өмір салтымызға айналуы қажет.

Қалалар мен ауылдардың сәулетті, саябақтар мен ауланың таза болуы, ең алдымен, басқа біреуге емес, өзімізге керек. Жұрттың бәрі өз үйінің жайлы әрі әдемі болғанын қалайды. Бұл – дұрыс. Азаматтарымыз қоғамдық орындар мен қоршаған ортаға да дәл сондай жанашыр көзбен қарауға тиіс. Қазақстан – бәрімізге ортақ, оның қандай болатыны тек бізге байланысты. Яғни, біз іші де, сырты да бүтін ел болуымыз керек.

Жақында ірі қалаларымызда су тапшылығы пайда болды, тұрғындар наразылығын білдіріп жатыр. Бұл да – орынды.

Осы түйткіл – әкімдердің жұмысындағы нағыз олқылық. Оны тез арада түзету керек. Әкімдердің қолынан келмесе, тиісті шешімдерді қабылдаймын. Негізгі мақсат – табысты болып көріну емес, шын мәнінде табысты мемлекет болу. Бұл мызғымас қағида болуға тиіс.

Елімізде жаңа қоғамдық этика қалыптасуы керек. Онда елдің бірлігі және тұрақтылығы, азаматтардың өзара тілектестігі, әділдік, заң мен тәртіп, сенім және жауапкершілік сияқты құндылықтар үстемдік құруы қажет.

Отаншылдық, адамгершілік, білімпаздық, нағыз маман болу, үнемшілдік, еңбекқорлық, ел мен жерге жанашырлық сияқты асыл қасиеттер бәрінен биік тұруға тиіс. Осындай ізгі қасиеттің бәрін бойына сіңірген жанды Адал азамат деген бір ауыз сөзбен сипаттауға болады.

Шын мәнінде, біз айтып жүрген Әділетті Қазақстанды Адал азаматтар құрады. Бұл – бір-бірімен өте тығыз байланысты ұғымдар. Отанға, отбасына адалдық – парасаттылық пен адамгершіліктің белгісі. Адал еңбек етіп, адал табыс тапқан адам жетістікке жетеді, құрметке ие болады. Ұлы Абай «Адал еңбекпен мал іздемек – арлы адамның ісі» деген. Ал арлы адам әділетсіздік жасамайды. Әр салада адалдық басты орында тұрса, әділ қоғам орнайды. Жемқорлыққа жол берілмейді, ел мүддесіне сай шешім қабылданады. Бір сөзбен айтсақ, қоғамдағы ізгіліктің бәрі адалдықтан бастау алады. Ендеше, Әділетті Қазақстан және Адал азамат ұғымдары ел тірегі болатын егіз құндылық ретінде әрдайым қатар тұруға тиіс.

Әділетті Қазақстанды құру үшін әрбір отандасымыз адал азамат болуға ұмтылуы қажет. Сонымен бірге жас ұрпақты адал азамат етіп тәрбиелеуіміз керек. Ұлттық бірегейлігімізді нығайтып, еліміздің жаңа құндылықтарын орнықтыру үшін жүйелі жұмыс жасалуға тиіс. Енді осы жұмыстың нақты бағыттарына тоқталайын.

БІРІНШІ. Мемлекеттік нышандарды жетілдіру қажет.

Қазір кез келген елдің ықпалды болуына ұлттық брендтің әсері мол. Сондықтан оның танымалдығын арттыра түсу керек. Ол үшін бірыңғай дизайн-кодты, ортақ стандартты сақтау өте маңызды. Нышандарымыз бірегей ұлттық кодымызды нақты әрі айқын көрсетуі керек.

Мен жақында Ассамблея сессиясында еліміздің геральдика белгілерін жетілдіру қажеттігі туралы айттым. Алдымен аймақтардың және қалалардың таңбасын бірыңғай үлгіге келтіру керек деп санаймын. Қазір олардың көбінің мазмұны және пішіні әркелкі. Соған байланысты қоғамда жиі сын да айтылады. Бұл салаға мұқият талдау жасап, ортақ ұстанымдар әзірлеу қажет. Аймақтық нышандарды әзірлеу және бекіту тәртібін барлық өңірге бірдей етіп, ретке келтірген жөн.

Енді мемлекеттік наградалар мәселесіне жеке тоқталғым келеді. Бұл саланың қалыптасқан өзіндік дәстүрі бар. Елімізде күнделікті қажырлы еңбегімен мемлекетімізді өркендетуге және азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге мол үлес қосып жүрген жандар аз емес.

Олардың қатарында мұғалім, дәрігер, ғалым, кәсіпкер, тәртіп сақшысы, әскери қызметші, құтқарушы және басқа да мамандық иелері бар. Қоғамға үлгі болатын осындай жасампаз әрі отаншыл жандарды мемлекет әрдайым қолдауға тиіс. Мен өзім бұл мәселеге айрықша мән беремін. Сол себепті әрбір орден-медальдің терең мағыналы әрі ерекше болуы, жұрт көңілінен шығатындай болуы өте маңызды. Сол үшін мемлекеттік марапаттар жүйесін халықтың жанына жақын әрі түсінікті етіп жасау қажет.

Жуырда біз мемлекеттік сыйлықтарға халқымыздың біртуар перзенттерінің есімін бердік. Әл-Фараби, Абай, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы сыйлықтар бар. Мұндай ұстаным ұлы тұлғаларымыздың есімін ел жадында сақтау үшін қажет. Сол арқылы біз олардың озық ойлары мен өнегелі істерін дәріптейміз.

Шын мәнінде, ұлттық идеология осындай маңызды шешімдер арқылы қалыптасады. Біз мемлекеттік наградалар жүйесін де осы тәсілмен өзгертуіміз керек. Көптеген мемлекеттің орден-медальдарына көрнекті тұлғалардың есімі берілген. Мұндай қадамдар отаншылдық рухты асқақтату үшін қажет. Сондай-ақ тарихта өшпес із қалдырған әйгілі адамдардың есімін ұрпақ санасына сіңіру үшін керек. Мемлекеттік наградалар жүйесін жетілдіру кезінде бұл тәжірибені байыппен пайдаланған жөн.

Қолданыстағы кейбір ордендерді халқымыздың біртуар перзенттерінің есімімен атау мәселесін ойластыру қажет. Мысалы, Бейбарыс Сұлтан және басқа да тарихи тұлғалар атындағы орденнің иегері атану кім-кімге де зор мәртебе болар еді.

Мен бұған дейін «Ел бірлігі» атты жаңа мемлекеттік награда әзірлеп, бекітуді тапсырдым. Алдағы Республика күнінде бұл марапат алғаш рет тапсырылады. Келесі жылғы Республика күнінде тарихи тұлғалардың атымен аталған ордендерді табыстаймыз. Жыл соңына дейін осы мәселені мұқият сараптап, нақты ұсыныс енгізу қажет. Президент Әкімшілігі бұл жұмысты құзырлы мемлекеттік органдармен, ғалымдармен және сарапшылармен бірге атқарады.

ЕКІНШІ. Ұлтымыздың тарихи сана-сезімін жаңғырту өте маңызды.

Дамыған мемлекеттің бәрі толық зерттелген төл шежіресін дәріптеуге айрықша мән береді. Бұл істе ел тарихының көп томдық жинағы басты рөл атқарады. Қазақстан тарихының жаңа ғылыми ұстанымдарға сай әзірленген көп томдық жинағы әлі күнге дейін жарыққа шыққан жоқ. Өкінішке қарай, стратегиялық маңызы бар осы мәселе тәуелсіздік жылдарында толық шешімін таппады. Сондықтан мен «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» атты мақаламда осыған арнайы тоқталдым. Қазақстанның академиялық үлгідегі жаңа тарихын жазу туралы бастама көтердім. Бұл жұмысқа еліміздің және шетелдің бір топ ғалымдары жұмыла кірісті. Ежелгі заманнан бүгінге дейінгі аралықты қамтитын жеті томдық жинақты әзірлеу үшін біраз шаруа атқарылды. Жиналған

материалға енді стилистикалық және ғылыми редакция жасалуы керек. Сондай-ақ жинақты бірыңғай үлгіде безендірген жөн.

Еңбекте осыған дейін жіберілген тұжырымдамалық қателіктер мен кемшіліктер қайталанбауы қажет. Оған соңғы кезде ашылған тарихи жаңалықтар түгел енгізілуі керек. Қарама-қайшы мәліметтер болмауға тиіс. Қазақстан аумағында өткен тарихи оқиғалардың әлемдік үдерістермен тығыз байланыста сипатталуы маңызды. Бір сөзбен айтсақ, жеті томдық еңбекте еліміздің шынайы шежіресі толығымен жазылуы қажет. Көптомдықтың тілі – жеңіл, мәтіні – кез келген жастағы оқырманға түсінікті болуы керек. Бұл – аса маңызды мәселе.

Қазақстан тарихының көптомдық жинағын келесі жылдың ортасына дейін әзірлеуді тапсырамын. Содан соң ол ғылыми ортада кеңінен талқылануы керек. Бұл еңбек ұлттың тарихи сана-сезімін жаңғыртуға, мемлекеттілігімізді нығайтуға зор үлес қосары сөзсіз.

Біз сан ғасырлық тарихымызды мақтан етеміз. Тамыры терең төл шежіреміз – халқымыздың мәдени кодының өзегі. Оны жан-жақты зерттеп, ой елегінен өткізуге және барынша дәріптеуге қажетті жағдай жасауымыз керек. Бұл – мемлекеттің негізгі міндетінің бірі.

Тарихи танымды кеңейтуге зор үлес қосатын тағы бір маңызды сала – археология. Алматыдағы Археология институты – еліміздің бірегей тарихи мұрасын жүйелі зерттеумен айналысатын басты ғылыми мекеме. Өкінішке қарай, оның қазіргі жағдайы мүшкіл. Мекемені жаңғыртып, оның жұмысына тың серпін беру үшін институтқа барынша жағдай жасау қажет. Оны тиісті ресурстармен қамтамасыз ету керек. Институт жанынан тарихи жәдігерлердің арнайы қорын жасақтаған жөн. Мұндай тәжірибе әлем елдерінде кеңінен таралған.

Сондай-ақ төл тарихымызда ерекше орны бар тұлғалардың бірыңғай тізімін әзірлеу қажет. Бұл тізім еліміздің ішінде және шетелде жалпыұлттық бірегейлігімізді айшықтайтын басты ұстынға айналмақ.

Ономастика саласы тарихи сана-сезімді жаңғыртудың маңызды идеологиялық құралы екені белгілі. Кейбір адамдардың қалауымен жалған өмірбаяны әдейі қолдан жазылған Кеңес дәуірінің қайраткерлері бар. Ондай жасанды тұлғалардың есімін түрлі нысандарға беруді доғару қажет. Жалпы, ономастика саласын тәртіпке келтірген жөн. Бұл шаруа кешенді және дәйекті түрде бір орталықтан атқарылуға тиіс. Ономастика бұл – ата-бабаларымызға байланысты я белгілі тұлғалардың туысқандарының ісі емес. Бұл – мемлекеттің шаруасы. Осы саладағы барлық рәсімдерді іс жүзінде реттеу маңызды. Онда аймақтардың ерекшелігімен қатар, жалпыұлттық басымдықтар да ескерілуі керек.

ҮШІНШІ. Біз мәдени мұрамызды жан-жақты дәріптеуіміз қажет.

Елімізді жаңғырту үшін «жұмсақ күштің» мүмкіндіктерін тиімді пайдаланған жөн. Сыртқы істер министрлігі жанындағы «KazAID» халықаралық даму агенттігі осы жұмысқа ұйытқы болуға тиіс.

Көптеген мемлекетте мұндай ұйымдар ұлттық брендті, тарихты және мәдениетті насихаттайды. Сол арқылы мемлекеттің жағымды имиджін қалыптастыруға ықпал етеді. Сыртқы саяси бастамаларды жүзеге асыруға қолайлы жағдай жасайды. Кәсіпкерлердің әлемдегі беделін арттыруға көмектеседі.

Жаңа ғана Мәжіліс депутаты Жұлдыз Сүлейменова ұлттық құндылықтарды дәріптейтін кәсіпкерлерді қолдау қажеттігін атап өтті. Бұл да – өте орынды бастама.

Шын мәнінде, қазақтың мәдениеті сан түрлі саланы қамтиды. Халқымыздың ата-бабадан мирас болған мол мұрасы бар. Оны заман талабына сай жаңғыртып, жер жүзіне насихаттау керек.

Мысалы, өзіміз іргесінде отырған Қожа Ахмет Ясауи кесенесі бай тарихымыздың символы саналады. Оның ұлт руханиятындағы орны ерекше екенін білесіздер. Осы кесенеге ұлттық мәдени-тарихи ескерткіш мәртебесін беру туралы ұсыныс енгізілген. Мен мұны қолдаймын.

Түркістанды Ясауисіз елестету мүмкін емес. Әйгілі ғұлама тұтас түркі дүниесінде ислам дінінің орнығуына зор үлес қосты. Ясауиден бастау алатын қазақ жеріндегі рухани сабақтастық қазірге дейін үздіксіз жалғасып келеді. Биыл Қожа Ахмет Ясауидің туғанына 930 жыл толып отыр. Осы орайда ғұламаның еңбектерін жан-жақты зерттеп, дәріптеу маңызды. «Ясауитану» ғылыми орталығын немесе институтын құру мәселесін ойластыруға болады.

Елімізде рухани құндылығы жоғары өзге де дүниелеріміз жеткілікті. Оның ішінде адамзаттың асыл қазынасы атануға әбден лайық мұраларымыз бар. Қазір бірнеше нысанды трансұлттық аталымдар бойынша ЮНЕСКО тізіміне енгізу үшін өтініш берілді. Бұл шаруа көрші елдермен бірлесіп атқарылып жатыр.

Жақында ЮНЕСКО-ның бас директоры Одрэ Азуле ханым менің шақыруыммен Қазақстанда болды. Ол Түркістанға әдейі ат басын бұрды. Бұл – беделді халықаралық ұйым басшысының соңғы 10 жылда елімізге жасаған алғашқы сапары. Мен Азуле ханыммен арнайы кездестім. Ол маған Бурабай, Марқакөл қорықтары және «Ортеке» өнері ЮНЕСКО тізіміне енгізілгенін растайтын құжатты табыстады. Мұның бәрі Қазақстанның табиғи және мәдени мұрасын әлемге танытуға септігін тигізері сөзсіз. Бірегей салт-дәстүрімізді материалдық емес мұралар тізіміне қосуға қатысты жұмысты жалғастыру қажет.

Елімізде ұлттық кодымызбен барынша үйлесім тапқан түрлі мәдениеттер тоғысқан. Біз төл тарихымызға көптеген халықтардың көрнекті тұлғаларының есімі жазылғанын мақтан тұтамыз. Мысалы, Қазақстанда Александр Пушкин, Тарас Шевченко, Федор Достоевский, Михаил Шолохов сынды әлемге әйгілі ақын-жазушылардың мұражайлары бар. Сан қырлы ұлттық мәдениетімізді айшықтайтын осындай мол мұраны сақтап, зерделеу қажет.

Қазақтың тағы бір ерекшелігі – көне дәуірден бері келе жатқан өмір салты. Өзге елдер бізді көшпенділердің ұрпағы ретінде біледі. Бұл да – халқымыздың басты брендінің бірі. Келесі жылы менің шақыруыммен Қазақстанда V Дүниежүзілік көшпенділер ойындары өтеді. Бұл қадам ұлттық спортты дамыта түсуге зор мүмкіндік береді. Сондықтан байрақты бәсекені жоғары деңгейде өткізуіміз керек.

ТӨРТІНШІ. Өскелең ұрпақтың тәрбиесі – өте маңызды мәселе.

Біз ұлттық бірегейлігімізді нығайтуымыз қажет. Жалпы, дүние жүзіндегі әр ұлт – бірегей. Мұны дұрыс түсінуіміз керек. Ұлтымыздың бірегейлігі бұл – оның табысты болуы деген сөз. Табысқа жету үшін жоспарымыз қол жетпес қиялға не болмаса жалаң сөзге емес, нақты іске негізделуі керек. Сонда ғана оның бәрі жұртқа түсінікті, анық болады. Яғни, «Қайтсек табысты елге айналамыз?» деген сұрақтың жауабы айқын болуға тиіс.

Адал азаматқа тән қасиеттер әрбір жастың бойынан табылуы керек. Ұлттың жаңа болмысы білім, ғылым және мәдениет саласын дамыту арқылы қалыптасады. Осы үш бағытты рухани даму саласындағы жұмыстың мызғымас үштағаны деуге болады.

Біз ұрпақ тәрбиесіне баса мән беріп, жастарды жақсылыққа жетелеуіміз керек. Бүгінгі интернет дәуірінде бұл оңай шаруа емес. Ашығын айтсақ, қазір жас ұрпақ әлеуметтік желі арқылы тәрбие алып жатыр. Баланы дұрыс бағытқа бұрып, жол көрсетіп отырмасақ, бұл – өте қауіпті үрдіс. Ғаламтор арқылы жат діни ағымдардың құрығына түскен жастар да бар. Ұрпақтың бойында жаман әдет болса, бұл – ең алдымен, үлкендердің кінәсі.

Біз жастарды жаһанданудың қатерлі ықпалынан барынша сақтауға міндеттіміз. Ұрпақ тәрбиесіне ықпал ететін шараларға баса мән беруіміз керек. Бұл салада кемшіліктер көп екені жасырын емес. Мектептегі тәрбие жұмысы ақсап тұр. Соңғы кезде оқушылардың бір-біріне қысым, зорлық-зомбылық, әлімжеттік көрсетуі жиі болып кетті. Оны, тіпті, бейнетаспаға түсіріп, әлеуметтік желіге салу «сәнге» айналды. Кейде балалардың қатыгездігі жан түршіктіреді.

Отбасындағы зорлық-зомбылық қоғамдағы тағы бір келеңсіз және өзекті мәселе болып тұр. Мұндай заңсыз әрекет жасағандар міндетті түрде заң аясында тиісті жазасын алуы керек. Еліміздің болашағы отбасында қалыптасады. Ал отбасы бақытты болса, еліміздің келешегі де жарқын болады.

Шығыстың ұлы ғұламасы әл-Фараби тәрбиесіз берілген білім – адамзаттың қас жауы екенін айтқан. Бала тәрбиесі – ең алдымен, ата-ананың міндеті. Алайда кейде ата-аналар дұрыс тәрбие берудің орнына өздері жағымсыз үлгі көрсетеді. Балалардың тәртібіне бейтарап, селқос қарайды, тіпті, жауапкершіліктің бәрін мектепке, мұғалімдерге жүктейді.

Мемлекеттің ең басты байлығы – адам, яғни азаматтар. Бұл – анық нәрсе. Десек те, ата-аналар баланы, ең алдымен, мемлекет, Үкімет не

қоғам үшін емес, өзі үшін дүниеге әкеледі. Әрбір ата-ана саналы ұрпақ өсіруге баса мән беруге тиіс.

Сол сияқты мектеп те – білімнің ғана емес, тәлім-тәрбиенің ордасы. Баланың бойына біліммен қатар адамгершілік құндылықтарды сіңіру – ұстаздың міндеті. Осыған орай балабақшадағы және мектептегі тәрбие ісіне бәріміз қоғам болып мән беруіміз керек, сондай-ақ белсене атсалысуымыз қажет.

Балалар арасында жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды дәріптеген абзал. Оқушылар мектеп бітіргенде, ең алдымен, адал азамат болып шығуы керек. Отаншылдық және мемлекетшілдік қасиет әр баланың бойынан табылуы қажет. Балалар мен жасөспірімдерді тәрбиелейтін патриоттық ұйымдардың жұмысын жандандырған жөн.

Отанға деген сүйіспеншілік бұл – үлкен жиындарда ұран тастау немесе тек ән шырқау емес. Отаншылдық бұл – шынайы патриоттық сезім. Тұратын үйіңді, аулаңды, қалаңды таза ұстау, қоғамдық орындарды бүлдірмеу, ұқыпты болу, яғни әр жерге қоқыс лақтырмау, түкірмеу деген сөз. Өкінішке қарай, қазіргі таңда елордамыздың өзінде азаматтарымыз қоршаған ортаға бейқам қарап, әсіресе, жаз кезінде саябақтарды қоқысқа толтырып кетіп жатады. Мұны жасап жатқан бөтен біреу емес, өз азаматтарымыз. Астанаға келген шетелдіктер, көптеген қонақтар соның бәрін көреді, таңғалады. Әрине, бұл – ұят нәрсе. Өйткені өз Отанын шын сүйетін адам оның табиғатын қорғайды, әр гүліне, әр ағашына жанашырлықпен қарайды, бір сөзбен айтқанда, нағыз патриот екенін нақты іс-әрекетімен көрсетеді.

Мен еріктілер туралы үнемі айтып жүрмін. Себебі еріктілер – ең алдымен, патриот жандар. Олар еліміздің дамуына, оның келбетін жақсартуға зор үлес қосып жатыр. Біз бүкіл қоғам болып еріктілерді қолдауымыз керек, олардың еңбегін бағалап, марапаттап отыру қажет.

Сонымен бірге балаларға экологиялық тәрбие беру маңызды. Оларды табиғатқа жанашырлықпен қарауға үйреткен жөн. Мәдени мұраларымызды танып-білуге, қорғауға дағдыландыру керек.

Оқушылар театрға, мұражайға және тарихи орындарға жиі барып, рухани жағынан дамуы қажет. Мұндай шаруа бүкіл еліміз бойынша тұрақты түрде жүргізілуге тиіс. Оқу-ағарту министрлігі мен Мәдениет және спорт министрлігі осы мәселемен бірлесіп шұғылдануы керек.

Мен ұрпақты еңбекқорлыққа, бизнес жүргізу шеберлігіне баулу мәселесі жөнінде үнемі айтып жүрмін. Мәселен, кейбір көрші елдердің жастары шетелдерге барып, белсенді түрде кәсіппен айналысады, дүкен ашады, ұлттық тағамдарын дәріптейді, қысқасы, нәпақасын табады. Осындай әрекеттерден біздің жастарымыз да үлгі алса, жаман болмайды. Әрине, бұл – елден кетіп, еңбек ет деген сөз емес, бұл – ең бастысы, еңбектің жақсы-жаманы жоқ деген сөз. Әр мәселені әбден саясиландырып, бос сөз қумай, қол қусырып қарап отыра бермей, нақты жұмыспен, қаражат әкелетін заңды іспен шұғылдану керек деген сөз.

Мен былтырғы Құрылтайда ұрпақты еңбекке баулуға қатысты бірқатар тапсырма бердім. Соның негізінде мектептерге еңбек сабағы қайтарылды. Осы бағыттағы жұмысты одан әрі жалғастыруымыз керек. Сондай-ақ біз ел болып қарапайым еңбек адамын қадірлей білуіміз қажет. Қажетсіз мамандық болмайды, біліксіз маман болады. Ерінбей еңбек еткен жан өз ісінің майталманы атанады. Ал кәсібін толық меңгерген адам қашанда сұранысқа ие болады.

Біз еңбек адамының мәртебесін көтеруге баса мән береміз. Елімізде түрлі саланың кәсіби мерекесі бар. Көбінесе мұндай мейрамдар назардан тыс қалып жатады. Менің ойымша, «Еңбек күніне» орай ең үздік мамандарды мемлекеттік деңгейде ұлықтаған жөн. Бұл қадам қоғамда еңбек культін орнықтыруға жол ашады. Шын мәнінде, қандай жұмыс істеп жүргенің емес, оны қалай істеп жүргенің әлдеқайда маңызды. Министр немесе әкім болсын, құрылысшы, дәрігер, мұғалім болсын, ең бастысы, әркім өз міндетін адал атқаруы керек. Нанын адал еңбекпен табуы қажет. Қазақстанның Еңбек Ері Вадим Басин еңбек адамын насихаттау туралы жақсы ой айтты.

Нағыз еңбек адамы дегеніміз кім? Бұл, ең алдымен, өзіне жүктелген міндетті орындау үшін барын салып еңбек ететін білікті маман. Нағыз еңбек адамы бұл – істің адамы, яғни әр ісіне, әр қадамына жауапкершілікпен қарайтын адал азамат. Ал жауапсыздықтың салдары неге апарып соқтыратыны кешегі өрт кезінде айқын көрінді. Осындай келеңсіз жағдайлар тек орман шаруашылығында емес, басқа да салада бар.

Әрбір адам жауапсыз қадамның арты бүкіл елге қасірет әкелуі мүмкін екенін терең түсінуге тиіс. Барлық салада, барлық деңгейде жауапкершілік болса ғана, ісіміз оңға басады. Шын мәнінде, сын сағатта кімнің кім екені анық көрінеді. Елге жаны ашитын адам қиын жағдайға тап болған жұртқа нақты іспен көмектесуге дайын болады.

Өкінішке қарай, қазір қоғамды ішінен ірітетін жағымсыз дүниелер көбейіп бара жатыр. Өздерін, тіпті, Алпамыс батыр сияқты ел қорғаны санайтын қылмыс әлемінің серкелері, яғни криминалдық топ басшылары бар. Көптеген адамдар, әсіресе, жастар соларға қатты еліктейтін болды. Ел ішінде арзан бедел жинап жүрген алаяқтар аз емес. Олардың бәрі – халықтың санасын улайтын секта өкілдері. Бір қарағанда олар елге жанашыр болып көрінеді. Ал, түптеп келгенде, психологиялық айла-тәсілдермен жұртты адастырады. Қоғамға жалған құндылықтар таратып, көпшілікті тура жолдан тайдырады.

Мұның бәрін идеологиялық қоқыс немесе мүлдем қажеті жоқ ақпарат деуге болады. Біз өркениетті ел ретінде халқымыздың дүниетанымына жат нәрселерге қарсы тұруға тиіспіз. Ол үшін, ең алдымен, оқу-ағарту жұмысын күшейтуіміз керек. Жас ұрпақтың, әсіресе, қазіргі құбылмалы заманда сыни тұрғыдан ойлай білуі маңызды. Балаларымыздың танымы кең болуына жағдай жасауымыз қажет.

Бұл туралы белгілі қоғам қайраткері Жақсыбек Құлекеев өте орынды пікір айтты.

Мектепте оқушылардың тұлға ретінде қалыптасуына ықпал ететін дәрістер оқытылуға тиіс. Жастар ақпаратты қорыта білуді, уақытын дұрыс пайдалануды, қаржы сауаттылығын мектеп қабырғасынан біле бастауы қажет.

Өскелең ұрпақты түрлі ойындарға құмар болудан сақтандыру керек. Бұл мәселе бойынша Құрылтайдың бірқатар мүшесі, соның ішінде белгілі спортшы Ислам Байрамуков жақсы айтты. Жеңіл жолмен пайда табу жақсылыққа апармайтынын үнемі түсіндіріп отырған жөн. Адал табыс адал еңбекпен келеді.

Мен тағы бір нәрсеге баса назар аударғым келеді. Бұл – нашақорлық. Бұл – ұлт саулығына зор қауіп төндіретін кесел. Есірткі жастардың жанын да, тәнін де улап жатыр. Біз есірткіні қолданудың, дайындаудың және таратудың жолын кесіп, тамырына балта шабуға тиіспіз. Әйтпесе, бүкіл еліміздің болашағы бұлыңғыр болады. Бұл мәселе мені қатты алаңдатады. Химиялық есірткілер нарықта кең ауқымда сатылуда. Криминалдық топтар жастарды осындай заңсыз әрекеттерге тартып жатыр.

Ұлт саулығына зиянын тигізетін тағы бір кесел – вейп және түрлі электронды темекілер. Өкінішке қарай, оны тарту жасөспірімдер арасында сәнге айналып барады. Себебі электронды темекі бәріне қолжетімді, оның зиянсыздығы туралы түрлі жарнамалар да көбейіп кетті. Іс жүзінде, жастарымыз өзіне зор қауіп төндіруде. Себебі бұл – шын мәнінде, зиянды нәрсе. Вейп пен есірткінің арасы бір-ақ қадам. Осы қауіпті үрдіспен күресу үшін жүйелі және шұғыл шаралар қабылдау қажет. Тыйым салумен ғана мәселені шешу мүмкін емес. Полиция өз жұмысын белсенді және тиімді жүргізуі керек. Мен бұған ерекше мән беремін.

Елімізде 2016 жылдан бері есірткімен күрес жұмыстарын реттейтін арнаулы құжат болған жоқ. Сондықтан былтырғы Жолдауымда кешенді жоспар әзірлеуді тапсырдым. Үкімет таяу күндері осы мәселе бойынша арнайы жоспарды қабылдайды. Бұл – өте маңызды құжат. Осы құжаттың аясында жан-жақты жұмыс атқарылады.

Білікті заңгер Серік Ақылбай атап өткен құқықтық сананы қалыптастыру мәселесі де өте өзекті. Жастардың құқықтық сауатын арттыру аса маңызды. Сонда әркім өзінің құқығын қорғай біледі және өзгенің құқығын таптамайды. Заң мен тәртіп үстемдік құрған мемлекеттің тұғыры қашанда мықты болады.

БЕСІНШІ. Ақпарат саясатының тиімділігін арттыру, креативті индустрияны дамыту.

Масс-медиа – елімізді жаңғырту ісіне ерекше ықпал ететін сала. Сондай-ақ билік пен қоғам арасындағы пәрменді байланыс құралы. Ақпарат құралдарында түрлі көзқарастар тоғысады. Оны қоғам тынысының барометрі деуге болады. Осы саладағы өзекті

мәселелерді шешу үшін ақпарат саясатын түбегейлі қайта қарау қажет.

Креативті индустрияны жаңа деңгейге көтеруіміз керек. Қазір медиа саласы, кино және сериал, мультфильм, спорт және музыка шоулары, компьютер ойындары мен кітаптар – бәрі бірігіп, біртұтас жүйеге айналды. Бұл жүйе озық құндылықтар мен қасиеттерді қалыптастыруға ықпал етеді. Біздің бұл саладағы әлеуетіміз орасан зор. Оны толыққанды жүзеге асыру үшін нақты шаралар қабылдау қажет.

Келесі мәселе. Идеология жұмысындағы басты бағыттың бірі – кітап басып шығару ісі. Қазақстан нарығында шетел өнімдері басым екені жасырын емес. Әдеби кітаптардың 90 пайызға жуығы сырттан келеді. Бұл үрдістің салдары қандай болатыны айтпаса да түсінікті. Ұлттық мүддеге сай келетін кітаптарды көптеп басып шығару өте маңызды. Смартфон баланың қолындағы кітаптың орнын баспауы қажет.

Қазір еліміздегі мектеп кітапханаларында 130 миллионнан астам кітап бар. Бірақ ондағы көркем әдебиеттің үлесі мардымсыз. Шын мәнінде, кітап оқитын ел зиялы ұлтқа айналады. Біз жас ұрпақтың кітапқа құштарлығын оятуымыз керек. Бұл қиын мәселе екенін түсінемін. Әсіресе, олардың бар назары әлеуметтік желіде болған кезде, тіпті, қиын. Бірақ бұл мәселемен айналысу керек. Басқа жол жоқ. Сондықтан «Балалар кітапханасы» атты жаңа бағдарламаны қолға алуды тапсырамын. Қазақ әдебиетінің түрлі кезеңдерін және жанрларын қамтитын арнайы тізім жасалуға тиіс. Сол тізімдегі кітаптар барлық балаға қолжетімді болуы керек.

Мартин Лютер Кинг сияқты менің де көкейімде жүрген бір арман бар, бұл – тәулік бойы жұмыс істейтін Президент кітапханасын ашу. Мен мұндай кітапхананы Анкарада көрдім. Оның оқырмандары әлемнің әр түкпірінде басылып шыққан көркем шығармаларды, арнаулы әдебиетті оқи алады. Мұндай кітапхананы елімізде де салуға болады деп ойлаймын.

Жақында Мәжіліс депутаты Ерлан Саиров қазақ мәдениетін Tik-Tok платформасында насихаттау жолдары қарастырылып жатқанын айтты. Мен мұны қолдаймын. Жастар жиі пайдаланатын әлеуметтік желілерде ұлттық құндылықтарымызды дәріптеу – дұрыс қадам.

Қазір батыс елдерінде «анти-инфлюенсер» деген қозғалыс бірте-бірте қалыптасып жатыр. Бұл қозғалыс интернет басылымдар арқылы азаматтарға, жастарға тарайтын барлық ақпаратқа, деректерге, әсіресе, жалған мағлұматтарға, яғни, fake news-қа зор күмәнмен қарайды, яғни адамдардың санасын жаулап жатқан, тіпті, оларға имандай сенуге болатын идеология секілді құбылыстарды жоққа шығарады. Біздің елімізде де жалған ақпарат тарататын басылым-сымақтар бар. Бұл – құпия емес. Олардың артында нақты қалталы адамдар, тіпті, ықпалды елдер бар. Ал жаңа қозғалыстың негізгі мақсаты – дәстүрлі құндылықтарды дәріптеу, ең алдымен, бұл әдебиеттегі, сондай-ақ ақпарат саласындағы дәстүрді сақтау. Сондықтан біз де әлемде болып

жатқан осы жаңа үрдіске назар аударғанымыз жөн. Бұл үрдістер бүгінде түрлі ақпаратпен идеологиялық тұрғыдан уланып жатқан қоғамды сауықтыратын күшке айналуы әбден мүмкін. Жалпы, осындай маңызды істерге, соның ішінде кітап шығару ісіне Қазақстан Жазушылар одағы белсене атсалысуы керек. Бір ай бұрын ұйымның кезекті құрылтайы өтті, жаңа төраға сайланды. Бұл – көрнекті қаламгер Мереке Құлкенов. Жақында мен онымен кездестім, қазақ әдебиетінің болашағы, дамуы туралы әңгіме болды.

Жалпы, мен Мемлекет басшысы және азамат ретінде қазақ әдебиетін әрдайым қолдаймын. Туындылар оқырмандарға қолжетімді болуы керек деп ойлаймын. Ал жазушыларымыздың шығармалары халық арасында, әсіресе, жастар арасында сұранысқа ие болуы керек. Мұның бәрі – мемлекеттің ғана емес, жазушыларымыздың да міндеті. Оқырман қауым қаламгерлерден халыққа рухани азық болатын тың дүниелер күтеді. Жазушылар одағы осы жұмысқа ұйытқы болады деп сенемін. Осыған байланысты, мен Мереке Құлкеновтің «Қазақстанның Халық жазушысы» атағын қайтару туралы ұсынысын қолдаймын. Бұл атақ атына – заты сай, лайықты, туындылары арқылы халық сүйген жазушыларға ғана берілуі керек деп санаймын.

Қазіргі заманда ел боламыз десек, экранды да түзеуіміз керек. Себебі кино қоғамның сана-сезіміне ерекше ықпал етеді. Елімізде кино өндірісі жақсы дамыған деп айту қиын. Жаңа ғана белгілі өнер қайраткері Азамат Сатыбалды кино саласын дамыту туралы тұшымды ой айтты. Мен қолдаймын. Расында, бүгінде кино саласында дау-дамай көбейіп кетті. Бірнеше келеңсіз мысалдар бар. Қазір кинотеатр иелері отандық фильмдерді экраннан көрсету үшін қомақты қаржы талап етеді. Билеттен түскен қаржының едәуір бөлігі тағы да кинотеатрлардың және жеке компаниялардың қалтасына кетеді. Бұған қоса, киногерлер фильмді нақты қанша адам көргенін анықтай алмайды. Қысқасы, киноға бүкіл білімін, күш-қайраты мен уақытын сарп еткен мамандарға табыстың аз ғана бөлігі тиеді.

Кино мамандары пайда табу үшін өте арзан фильмдер түсіруге мәжбүр. Сондықтан құны арзан, мазмұны арзан фильмдер пайда болуда. Отандық киноның дамуына жаңаша көзқарас, тың серпін керек. Мысалы, киноға барған көрермен санын есептейтін цифрлық жүйе енгізуге болады. Мәдениет және спорт министрлігіне жуық арада осы жүйені дайындап, қолданысқа енгізуді тапсырамын.

Жалпы, киноиндустрияны экономиканың жеке тармағы ретінде қарастырып, мәселелерді нақты шешкен жөн. Әсіресе, киногерлер мен кинотеатрлардың арасындағы қарым-қатынаста екі жақтың да мүддесін теңдей ескеру қажет. Сонда жаңа кейіпкер, тарихи қаһарман, маңызды оқиғалар жайлы фильмдерді тек «Қазақфильм» емес, жеке компаниялар да түсіреді. Өскелең ұрпақ шетелдің кейіпкеріне емес, өз батырларымызға қарап бой түзейтін болады.

Кезінде шыққан «Қыз Жібек», «Отырардың күйреуі», «Атаманның ақыры» сияқты классикалық фильмдер түсірілуі керек деп санаймын. Сол кезде шығармашылық еркіндік, мол қаражат және компьютерлік графика да болған жоқ. Дегенмен фильмдер түсірілді, әлі күнге дейін халықтың жүрегінен ойып тұрып орын алады.

Шынын айтуымыз керек, соңғы кезде түсірілген тарихи фильмдердің олқылықтары көп. Сол үшін мамандармен ақылдасып, жалпы кино саласын реформалау керек.

АЛТЫНШЫ. Мемлекеттік саясатта талдау, сараптама жасау қызметі сапалы жүргізілуге тиіс.

Қоғам тынысы әрдайым назарда болуы өте маңызды. Шешім қабылдағанда жұрттың ұсыныс-тілектерін, пікірін ескеру қажет. Барлық құзырлы органдар осындай тәсілмен жұмыс істеуге міндетті. Мен мұны үнемі айтып жүрмін. Түптеп келгенде, бұл – тұрақтылық пен тыныштықтың, өсіп-өркендеудің кепілі. «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасының мән-маңызы, өзегі – осында.

Қазір әлеуметтік зерттеу жүргізу үшін түрлі мекемелерге қыруар қаржы бөлінеді. Бірақ жұмыс жүйелі емес, сондықтан нәтижесі күмәнді болып шығады. Бұл жұмысты бір жерден ұйымдастырып, кешенді түрде жүргізу керек.

Жалпы, талдау қызметі сапалы жүргізілсе, мемлекеттік басқарудың тиімділігі арта түсері сөзсіз. Мемлекетке кешенді түрде жүргізілген зерттеулер мен ұсынымдар өте қажет. Бұл маңызды әлеуметтік мәселелерді шешіп, елдің жан-жақты дамуын қамтамасыз ету үшін айрықша маңызды. Алайда құзырлы органдардың отандық «ақыл-ой орталықтарымен» және консалтинг компанияларымен қарым-қатынасының тиімділігі төмен. Олардың қызметіне қажет болғанда ғана жүгінеді.

Мемлекеттік «ақыл-ой орталықтарының» да қызметі көңіл көншітпейді. Олар нақты бір мәселемен тиянақты айналыспайды. Көбінесе бір-бірінің жұмысын қайталайды.

Бізге сараптау-талдау қызметін тиімді жүргізетін мықты орталықтар желісі қажет. Бұл құрылымдар сапалы әрі сұранысқа ие интеллектуалды өнім ұсынуға тиіс. Еліміз идеологиялық дербестігін сақтау үшін мұның айрықша мән-маңызы бар. Сараптама орталықтары еліміз егемендік кезеңінде жүріп өткен жолдың әр бағытын зерттеуге тиіс. Кемшіліктердің себеп-салдарын анықтау қажет. Үкімет жаңа жоспар жасағанда осы факторлар ескерілуі керек. Ғылым мен зерттеуге негізделген саясат табысты болады.

ЖЕТІНШІ. Еліміз үшін стратегиялық маңызы бар тағы бір мәселе – шекаралас аймақтарды дамыту.

Жер – басты байлығымыз. Туынды тігер тоқымдай жерің болмаса, өз мемлекетің де болмайды. Бабаларымыз бізге ұлан-ғайыр аумақты мирас етті. Оны шашау шығармай сақтап, көркейту – біздің қасиетті

борышымыз. Осы орайда «Жеріміз шетелдіктерге сатылып жатыр» деген сөз ара-тұра айтылып жатады. Бұл – жалған ақпарат. Елімізде жерге қатысты түбегейлі шешім әлдеқашан қабылданған. Ол шешім заңмен біржола бекітілген. Түрлі дақпыртқа сеніп, жұртты дүрліктіретін жалған ақпарат таратуды доғару керек. Біз бабалар аманатына әрдайым адал боламыз. Шетелдіктерге қазақтың бір қарыс жерін де, бір уыс топырағын да бермейміз. Оны көздің қарашығындай сақтаймыз.

Шекара маңындағы елді мекендердің ахуалы жеріміздің тұтастығына және еліміздің амандығына тікелей ықпал етеді. Шын мәнінде, бұл – стратегиялық маңызы бар мәселе. Өкінішке қарай, шекара шетіндегі кейбір елді мекенде халық саны күрт азайып кетті. Бұған бір кездегі аудандарды біріктіру жөніндегі шешімдер де ықпал еткені сөзсіз.

Облыстардың ішкі аумақтық-әкімшілік құрылымында ойланатын тұстар бар. Біз былтыр Абай, Ұлытау және Жетісу облыстарын құрдық. Бұл шешім аймақтардың дамуына тың серпін берді.

«Аманат» партиясы бірқатар шекаралас ауданды қалпына келтіру туралы бастама көтергенін білесіздер. Үкімет менің тапсырмаммен бұл мәселені пысықтады. Мен соған сәйкес Қатон-Қарағай, Марқакөл және Мақаншы аудандарын қалпына келтіру туралы негізгі шешімді қабылдадым. Әрине, бұған арнайы дайындық керек. Қажетті есеп-қисабын жасап, қаражатымызға, бюджеттің мүмкіндігіне қарауымыз керек. Тиісті жұмыстың бәрін биыл аяқтап, алдағы екі жылдың ішінде осы үш ауданды қалпына келтіре бастаймыз. Бұл – ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету тұрғысынан қарасақ та, өте маңызды мәселе. Осы мәселені көпке созбай, шешуіміз қажет.

Жалпы, аудандарды қосу немесе тарату ондағы жұрттың күнделікті өміріне тікелей әсер етеді. Шешім қабылдаған кезде халық саны, экономикалық әлеуеті, инфрақұрылымы түгел ескерілуге тиіс.

Мен аймақтарды, оның ішінде ауылды өркендету ісіне ерекше мән беремін. Былтыр Президент сайлауынан кейін, ең алдымен, ауылды дамыту мәселесіне арналған Жарлыққа қол қойдым. Үкімет алдағы 5 жылда ауылды дамытуға айрықша күш салатын болады.

Ауыл – қазақтың алтын бесігі. Елге еңбегі сіңген көрнекті тұлғалардың басым көпшілігі ауылдан шыққан. Біз елімізді өркендетеміз десек, ауыл мектебінің жай-күйін жақсартуды мықтап қолға алуымыз керек. Бұл жұмысты «Ауыл – ел бесігі» арнайы жобасының аясында кешенді түрде жүзеге асыру қажет. Яғни, мектеп салу, күрделі жөндеу жүргізу және оны жабдықтау жұмысын тиісті деңгейде атқару маңызды.

Қоғамда жиі көтерілетін тақырыптың бірі – мемлекеттік тіл. Осы мәселе бойынша пікірімді тағы да айтайын. Жалпы, елімізде тіл саясаты байыппен жүргізіліп жатыр. Түрлі этнос өкілдерінің өз тілінде сөйлеуіне барлық жағдай жасалған. Осы ұстаным өзгермейді. Бұл – ішкі тұрақтылықтың негізгі факторларының бірі

Мен мемлекеттік тілді дамытуға баса мән беріп отырмын. Қазақ тілін қолдану аясы барлық салада кеңейіп жатыр. Қазір тіліміз дамымай жатыр деп алаңдауға ешбір негіз жоқ. Болашақта мемлекеттік тілдің тұғырын нығайта түсу үшін басқа да маңызды шаралар қабылдаймыз.

Мемлекеттік тілдің жағдайын айтып, шу көтеретін кейбір адамдар бұл мәселені саяси құрал ретінде пайдаланады. Халық арасында дау шығарғысы келеді. Ақырында, осындай келеңсіз, ойсыз әрекеттер мемлекетіміздің қауіпсіздігіне зиян келтіреді. Мұны ашық айту керек. Себебі тіл – біздің геосаяси кеңістікте «саяси себеп, саяси сылтауға» айналуда. Ал нақты қазіргі ахуалға қарайтын болсақ, тілдің жағдайы бұрынғыдан әлдеқайда жақсы. Мәселе тілге келгенде, дау-дамай, даңғаза жасамай, тілімізді дамыта түсу үшін нақты іс-әрекетке көшуіміз керек. Сонда ғана біз табысқа жетеміз.

Бүгінде қазақ тілі креативті индустрияның тіліне айналды. Мысалы, «Аватар» сияқты әлемге белгілі фильмдер қазақша сөйлеп жатыр. Сондай-ақ Қазақстанның атын бүкіл әлемге танытып жүрген талантты жастарымыз да қазақ тілін дүние жүзіне паш етуде, тілімізді өнерімен, еңбегімен, яғни нақты ісімен дәріптеп жүр. Бұл – біздің жастарымыздың саналы таңдауы.

Қазақ тілі – азаматтық бірегейлігіміздің және рухани бірлігіміздің нышаны. Біз оны күнделікті қарым-қатынастың ғана емес, нағыз ғылым мен білімнің тілі етуге тиіспіз. Бұл міндет жөнінде бұрын да айтылды, осы мақсатты күшпен, айқай-шумен емес, ақылмен, парасатпен іске асыруымыз керек. Бұл – бүкіл қоғамның ортақ міндеті.

Қазақ тілі барша Қазақстан халқын ұйыстыратын басты құндылықтың бірі ретінде дами береді. Бұған ешқандай күмән болмауға тиіс. Ең бастысы, тіл саласындағы біздің бағдарымыз – айқын, баршаға түсінікті.

Сондай-ақ шетелдегі қандастарымызбен тығыз қарым-қатынас орнатып, рухани байланысты нығайта береміз. Бұл мәселе – менің жеке назарымда. Жалпы, осы айтылған жұмыстың бәрін рет-ретімен жасасақ, көздеген мақсатымызға міндетті түрде жетеміз.

СЕГІЗІНШІ. Мен қоғамда мемлекеттік аппараттың жұмысына қатысты біраз сын-пікірлер бар екенін білемін.

Олардың басым көпшілігі орынды. Қазіргі таңда біз мемлекеттік басқару жүйесін жаңғырту үшін нақты шаралар қабылдап жатырмыз. Негізгі міндет – жергілікті өзін-өзі басқаруды күшейтіп, мемлекеттік қызметшілерге көбірек дербестік беру.

Бұдан бөлек, аудан және ауыл әкімдерін сайладық. Облыстық мәслихаттарға сайлау аралас жүйе арқылы, ал аудан мәслихаттарына тек бір мандаттық қағидат бойынша өтеді. Алдағы жұмыс – ауқымды. Біраз уақыт қажет екені түсінікті.

Ең бастысы, біз мемлекеттік аппарат өкілдерінің сана-сезімін өзгертуге баса мән беруіміз қажет. Олар туған-туыстарының арасында не

болмаса қоғамда абырой-беделге ие болуды емес, ең алдымен, халыққа, елге адал қызмет етуді мақсат тұтуға тиіс. «Адал азамат» дегеніміз – осы.

Соңғы кездері мен бірқатар кадрлық өзгерістер жасадым. Бұл ретте ешқандай науқаншылдыққа, мемлекеттік қызметшілерді, жоғары лауазымды тұлғаларды жаппай қызметтен босатуға жол берілген жоқ. Ең алдымен, олардың іскерлік қабілеті мен тәжірибесі ескерілді. Сондай-ақ жас, білікті азаматтар бірқатар маңызды министрліктің тізгінін ұстады. Әрине, олардың тәжірибесі, соның ішінде өмірлік тәжірибесі аз екені сөзсіз. Бірақ бұл – уақытқа байланысты мәселе. Бастысы, олардың бойында еліміздің жарқын болашағы үшін адал қызмет етуге қажетті білім, ерік-жігер бар.

Басшылық құрамды жаңарту жұмысы жалғасын табады. Мемлекет басшысы ретінде айтарым, министрлердің, әкімдердің және басқа да мемлекеттік қызметшілердің бойында негізгі екі қасиет болуы керек. Бұл – профессионализм, яғни нағыз маман болу және отаншылдық. Ал олардың Президенттің жеке басына адалдығы мен үшін маңызды емес.

Мемлекет басшысын мадақтаудан гөрі жұмысты адал атқарып, халықтың алдында абыройлы болу әлдеқайда маңызды. Барлық мемлекеттік қызметшілерге осыны айтқым келеді.

Сондай-ақ жасалған реформалардан кейін Қазақстан Президенті мемлекеттік басқарушы, яғни Конституцияда көрсетілген 7 жылдық мерзімге халықпен өзара келісімшартқа отыратын менеджер ретінде қызмет етеді. Президент – әулие емес, халықтан биік тұлға емес.

Алайда қоғамымыз Мемлекет басшысына, басшылық қызметтегі адамдарға құрметпен қарауы керек, яғни саяси тұрғыдан көзі ашық, жауапкершілігі жоғары азаматтар ретінде оларға ой-пікірін, ұсыныстарын айтып отыруы қажет. Осылайша, елімізде саяси мәдениеттің, өркениетті қоғамның озық үлгісі қалыптасады. Бүгін өтіп жатқан Ұлттық құрылтайдың негізгі мақсаты да – осы.

Дәл осындай форумда Қазақстанның дамуына байланысты салмақты, іргелі ұсыныстар айтылуы керек. Біз бірге болсақ, алынбайтын қамал жоқ.

* * *

Бүгін мен ұсынған бастамалар – алдағы ауқымды жұмыстың бір бөлігі ғана. Жаңа идеологиялық тұжырымды орнықтыру үшін мемлекеттік аппарат, сарапшылар, ғалымдар, тілшілер, азаматтық қоғам өкілдері – бәрі жұмылуы қажет. Президент Әкімшілігі жұмыс жоспарын әзірлеп, айтылған мәселелерді түгел қатаң бақылауға алады.

Біз Әділетті Қазақстанды құрып жатырмыз. Бұл – өте жауапты әрі абыройлы міндет. Біз отаншылдығымызды және елге жанашырлығымызды нақты іспен көрсетуіміз керек. Адал азамат болуға ұмтылуымыз қажет. Сонда әрқайсымыз Отанымызды өркендетуге үлес қосамыз.

Мен үшін Ұлттық құрылтай жұртшылықпен кездесіп, жай ғана пікір алмасатын жер емес. Оны еліміздің мәдени-рухани өрлеуіне жол ашатын шамшырақ деуге болады. Яғни, құрылтай алаңында қоғамның жаңа этикасын және оның жаңа даму үлгісін қалыптастыру мәселесі қаралады. Әрине, бұл – бір күнде бітетін шаруа емес. Ол үшін күн сайын тынымсыз еңбек етуіміз керек. Бір сөзбен айтқанда, мемлекет пен қоғам бірге жұмылып жұмыс істеуі қажет. Бұл ұлтымыздың бойына орасан зор күш-қуат дарытады, өзгеріске деген құлшынысын оятады. Сонда ғана еліміз көздеген мақсатына жетеді. Осылайша, алдағы онжылдық еліміздің нағыз өрлеу дәуіріне айналмақ. Мен бұған кәміл сенемін.

Қадірлі қауым!

Баршаңызға мәлім, қазір Қуғын-сүргін құрбандарын толық ақтау жөніндегі мемлекеттік комиссия жұмыс істеп жатыр. Осыған байланысты көптеген архив материалдары зерттелуде. Бұрын халқымызға беймәлім болған тың мәліметтер жарыққа шығып жатыр. Жақында сол құжаттардың ішінен «авторы Жүсіпбек Аймауытұлы» деп көрсетілген шығарма табылды. Мұны екі дерек көзі растап отыр. Өлеңмен жазылған туындыны сол кезде тәркіленген Алаш зиялылары еңбектерінің бір бөлігі деуге негіз бар. Онда ұлттың жаны ешқашан өлмейтіні жырланған.

Шын мәнінде, қазақтың қайсар рухы ешқашан сынбаған. Керісінше, әрбір қиындық жұртымыздың жігерін жанып, халықты шыңдай түскен. Алаш рухы Қазақ мемлекетімен бірге мәңгі жасайды. Ұлттың жаңа сапасын қалыптастырып, әлемдегі өз орнымызды айқындаймыз. Қазақ елінің Адал азаматтары болып, Әділетті Қазақстанды бірге құрамыз.

Ардақты ағайын!

Жиынның соңында елдің рухын көтеретін тағы бір жақсы жаңалықты сіздермен бөліскім келеді.

Әйгілі Марал ишанның Кенесары ханға сыйлаған Құраны табылды. Бұл – еліміздің рухани өміріндегі елеулі оқиға.

Марал ишан барша қазаққа танымал адам болған. Ол – төл тарихымызда ерекше орны бар Кенесары ханның үзеңгілес серігі.

Бұл Құран екі ғасыр бойы қолдан қолға өтіп, ақыры шетелге шығарылған екен. Оны жанашыр азаматтардың, меценаттардың көмегімен Қазақстанға қайтарып алдық. Құранда Марал ишанның және Кенесары ханның мөрі бар. Жәдігерге жан-жақты сараптама жасалды. Отандық және шетелдік ғалымдар Құранды мұқият зерттеді. Құранның, расында, Марал ишанға тиесілі болғаны және Кенесары ханға берілгені анықталды.

Кез келген өркениетті ел өзінің тарихи мұраларына зор құрметпен қарайды. Оны қастерлеп, мұражайға немесе басқа да арнайы орындарға

қояды. Біз де бабалардан мирас болған әрбір жәдігерді қадірлеп, сақтай білуіміз керек. Осы Құранды жақында Қазақстан мұсылмандарының Діни басқармасына табыс етеміз. Өйткені бұл – бүкіл елге ортақ қазына. Құнды мұраның барша халқымыз үшін қастерлі орында тұрғаны абзал. Сондықтан Құранды қалпына келтіріп, Қожа Ахмет Ясауи кесенесіне қойған жөн деп санаймын.

Кезінде Тайқазанның елге оралуын жұрт жақсы ырымға балаған еді. Көп ұзамай Қазақстан Тәуелсіз мемлекет болды. Ұлт азаттығы үшін күрескен Кенесарының қолында болған Құран кітабының елге келуі де жақсы ырым деп ойлаймын. Бұл оқиға Қазақстанның жаңа дәуірінің берекелі бастауы болсын деп тілейік.

Осымен, Ұлттық құрылтайдың екінші отырысын қорытындылайық. Былтыр Ұлытауда, биыл киелі Түркістанда бас қосып, елдік мәселелерді талқыладық. Ел тарихында айрықша орны бар тағы бір аймақ – Атырау облысы. Ондағы әйгілі Сарайшық қаласында атақты хандарымыз ордасын тіккен. Мен Ұлттық құрылтайдың келесі отырысын осы шежірелі аймақта өткізуді ұсынамын.

Елімізде лайым жақсылық көп болсын!

Баршаңызға амандық тілеймін!

III. МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВТЫҢ «ӘДІЛЕТТІ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ БАҒДАРЫ» АТТЫ ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫНА ЖОЛДАУЫ

Астана қ., 2023 жылғы 1 қыркүйек
akorda.kz

Құрметті отандастар!
Қадірлі депутаттар және Үкімет мүшелері!

Қазақстан Республикасы Конституциясының 59-шы бабына сәйкес VIII шақырылымдағы Парламенттің екінші сессиясын ашық деп жариялаймын.

Құрметті депутаттар!

Баршаңызды кезекті сессияның ашылуымен құттықтаймын! Жауапты қызметтеріңізге табыс тілеймін!

Көктемдегі сайлаудан кейін Парламенттегі саяси партиялардың қатары көбейді. Депутаттар құрамы айтарлықтай өзгерді. Саяси партиялардың фракциялары, бір мандатты округтан сайланған депутаттар да жұмысқа белсене кірісті. Олар көптеген заң жобасына бастамашылық етіп, өзекті мәселелерді батыл көтере бастады.

Депутаттарымыз жазда да көп жұмыс атқарды. Небәрі екі айда 1200-ден астам елді мекенді аралап, сайлаушылармен кездесті, тұрғындардың тыныс-тіршілігімен танысты.

Мен баршаңызға табысты қызметтеріңіз үшін шынайы ризашылығымды білдіремін. Жаңа сессияда жұмыс қарқыны бұдан да жоғары болады деп ойлаймын.

Құрметті отандастар!

Баршаңызға мәлім, мен жыл сайын халыққа Жолдауымды Парламент сессиясының ашылуында жариялаймын. Бүгінде бұл жақсы дәстүрге айналды. Мұның айрықша мәні бар.

Себебі дәл осы сәтте және дәл осы жерде билік тармақтарының барлық өкілдері бас қосады. Алдағы орта мерзімдік жұмыстың бағыт-бағдары айқындалады. Нақты тапсырмалар беріледі, жаңа міндеттер жүктеледі. Парламент, Үкімет және басқа да құзырлы органдар тың қарқынмен іске кіріседі. Бір сөзбен айтсақ, мемлекеттік аппараттың үйлесімді әрі тиімді жұмыс істеуі үшін бұл іс-шара өте маңызды.

Бүгінде менің бастамаларымның басым көпшілігі жүзеге асты. Бірқатар жұмыс жалғасып жатыр. Осы орайда халықтың тұрмыс сапасына тікелей әсер еткен кейбір шараларды атап өткім келеді.

Мысалы, 2020 жылдан бері мұғалімдердің жалақысы екі есе өсті. Дәрігерлердің айлығы да айтарлықтай көбейді. Қазір олардың табысы еліміздегі орташа жалақыдан әлдеқайда жоғары. Жұртқа зейнетақы жинағының бір бөлігін пайдалану мүмкіндігі берілді. Миллионға жуық адам осы жобаның игілігін көрді – тұрғын үй мәселесін шешіп, баспаналы болды. «Жайлы мектеп» жобасы аясында 400-ге жуық мектеп салынады. Қазір ауылдық жерде 300-ден астам денсаулық сақтау нысаны салынып жатыр. «Ұлттық қор – балаларға» жобасы қолға алынды. Соның арқасында жаңа жылдан бастап балалардың есепшотына қаражат түсе бастайды. Игерілмей жатқан немесе заңсыз берілген 8 миллион гектар жер мемлекет меншігіне қайтарылды.

Мен нақты іске асқан шаралардың бір бөлігін ғана атап өттім. Шын мәнінде, көп жұмыс атқарылды, болашақта да өз жалғасын табады.

Өздеріңізге мәлім, былтырдан бері елімізде ауқымды саяси жаңғыру жұмыстары жүргізілді. Небәрі бір жарым жылдың ішінде көптеген өзгеріс жасалды. Оған баршаңыз куә болдыңыздар, реформаны жүзеге асыру үшін белсенді түрде жұмыс істедіңіздер.

Қолға алған шаралар нәтижесінде билік тармақтары арасында тиімді тепе-теңдік орнады. Басқару жүйесі ықпалды Парламенті бар Президенттік республика үлгісіне көшті. Елімізде «күшті Президент – ықпалды Парламент – есеп беретін Үкімет» тұжырымдамасы барынша орнықты. «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» қағидатын нақты іске асыруымыз қажет. Бұл жерде Парламенттің рөлі ерекше.

Адам құқығын қорғау саласында маңызды қадамдар жасалды. Әділдікті және заң үстемдігін орнату үшін ауқымды жұмыс жүргізіліп жатыр. Шешім қабылдау үдерісіне азаматтардың қатысу мүмкіндігі артты. Қоғамның саяси мәдениеті мүлде жаңа сипатқа ие болды.

Алайда нағыз дамыған ел боламыз десек, саяси реформалармен шектеліп қалмауымыз керек. Осы жұмысты түбегейлі және жан-жақты әлеуметтік-экономикалық реформаға ұштастыру қажет.

Қазір әлемде геосаяси ахуал ушығып тұр. Соған қарамастан, ел экономикасының негізгі бағыттары бойынша көрсеткіштер өсті.

Былтыр Қазақстанның ішкі жалпы өнімі 104 триллион теңге болды. Елімізге 28 миллиард доллар тікелей шетел инвестициясы тартылды. Бұл – рекордтық көрсеткіш. Сыртқы сауда-саттық бұрын болмаған деңгейге, яғни 136 миллиард долларға жетті. Оның 84 миллиарды – экспорт. Сыртқы қорымыз 100 миллиард долларға жуықтады. Бұл, ең алдымен, экономикалық тұрақтылығымыздың аса маңызды кепілі екені сөзсіз.

Әрине, басқа елдер де қарап отырған жоқ, олар да алға қарай ұмтылып, дамуда. Бір сөзбен айтқанда, жаһандық экономика және халықаралық еңбек нарығы түбегейлі өзгеруде. Технологиялық бәсеке қызып тұр. Барлық жерде ресурстар үшін талас жүріп жатыр. Климаттың өзгеруі, азық-түлік қауіпсіздігі және демографиялық тұрғыдан орнықты даму ең өзекті мәселеге айналды. Бір сөзбен айтқанда, адамзат тарихында бұрын-соңды болмаған сын-қатерлер мен түбегейлі өзгерістер дәуірі басталды.

Осындай аса маңызды шақта зор экономикалық серпіліс жасауға еліміздің толық мүмкіндігі бар. Ол үшін біз біртіндеп жаңа экономикалық үлгіге өтуіміз керек. Бұл жұмысты батыл жүргізуіміз қажет. Басты мақсат – қағаз жүзіндегі биік жетістіктерге қол жеткізу емес, шын мәнінде халықтың тұрмыс сапасын жақсарту болуға тиіс.

Әділдік, инклюзивтік және үнемшілдік жаңа экономикалық бағдарымыздың өзегіне айналады.

Қазақстанның экономикалық дамуының жаңа парадигмасы еліміздің бәсекелік артықшылықтарын тиімді пайдалануға және өндіріс саласындағы еңбек, капитал, ресурстар, технология сияқты негізгі факторлардың әлеуетін барынша ашуға негізделеді.

Жаңа экономикалық саясатта жүзеге асуы екіталай. Сондықтан ұзақ мерзімді мақсат қоюға болмайды.

Осы Жолдауда айтылатын міндеттің бәрі үш жылдың ішінде орындалуға тиіс. Ал аса күрделі міндеттерді жүзеге асыру үшін нақты мерзім бекітіледі.

Енді экономиканың құрылымына қатысты реформаның негізгі тұстарына тоқталайын.

Қазіргі ең басты міндет – еліміздің мықты өнеркәсіптік негізін қалыптастыру және экономикамыз өзімізді толық қамтамасыз ете алатын жағдайға жету. Сондықтан өңдеу саласын жедел дамытуға баса мән беруіміз қажет.

Біз ел тағдыры үшін айрықша мәні бар бірқатар жобаны жүзеге асыруымыз керек. Экономиканы әртараптандыру бұрынғыдан да маңызды міндетке айналуда.

Бұл ретте металды терең өңдеу, мұнай-газ және көмір химиясы, ауыр машина жасау, уранды конверсиялау және байыту, автобөлшектер және тыңайтқыштар шығару сияқты бағыттарға айрықша назар аударған жөн. Басқаша айтсақ, жоғары деңгейде өңделген өнім шығаратын кластер құру керек.

Еліміздің туристік әлеуетін де пайдалану керек. Туризм осындай серпінді жобалар қатарында болуға тиіс. Өкінішке қарай, осы маңызды саладағы жұмыс дұрыс атқарылмай жатыр, еліміз басқа мемлекеттермен салыстырғанда артта қалып келеді.

Жалпы, кемінде 15 ірі жобадан тұратын нақты тізім дайындалуға тиіс. Осы салада бұрын болған қателіктерді қайталауға болмайды.

Жобаларды тиімді қолдау шараларын және оларды орындау мерзімдерін нақты айқындау керек. Оны іске асыруға шетел инвесторларын және еліміздің бизнес өкілдерін барынша тартқан жөн. Жұмысқа өзіміздің шикізатты, тауарлар мен кадрларды, басқаша айтқанда, барлық ішкі мүмкіндіктерімізді пайдалану қажет.

Біз жаңа өнеркәсіп саясаты арқылы жаңаша даму үлгісіне көшуге тиіспіз.

Мемлекет ірі кәсіпорындармен бірлесіп, өндірістің барлық сатысы өз елімізде болуын қамтамасыз етуі керек. Ол үшін өндіріс саласын реттейтін және ынталандыратын түрлі тәсілдерді қолдану қажет. Өңдеу өнеркәсібі шикізатты көңілге қонымды бағамен жеткілікті көлемде алуы керек.

Сонымен бірге реттелетін сатып алу кезіндегі өз тауарларымыздың үлесін арттыру және офтейк жүйесін толық іске қосу қажет. Еліміздегі өнім өндірушілермен жасалатын офтейк келісім-шарттардың үлесін кемінде 10 пайызға жеткізу керек. Бұл – жыл сайын 2 триллион теңге деген сөз.

Мен былтыр қолданыстағы жүйенің бітпейтін дау-дамай, жұмыстың ұзақ мерзім, ашық еместігі сияқты түйткілді мәселелерін шешу үшін жаңа мемлекеттік сатып алу жүйесін енгізуді тапсырдым. Үкімет жаңа заң жобасын әзірледі. Бұл құжат бюджет қаржысын үнемдеп әрі есеп бере отырып жұмсауға септігін тигізуі керек.

Бір жағынан жаңа жүйе еліміздің кәсіпкерлеріне одан әрі қолдау көрсетілуін және ең бастысы, қордаланған мәселелердің бюджеттен қаржыландыру арқылы шұғыл шешілуін қамтамасыз етуге тиіс.

Сатып алу үдерісі оңтайланып, қысқартылады, «баға емес, сапа» қағидатына басымдық беріледі, яғни, демпингке тиімді тосқауыл қойылады және үдерістер толық автоматтандырылады. Мемлекеттік сатып алу жүйесіне алғаш рет «басынан бақайшағына дейін» жасау тәсілі енгізіледі.

Жұмыстың ашық болуын арыз-шағымдарды қараудың жаңа тәсілін қолдану және қоғамдық мониторинг институтын енгізу арқылы қамтамасыз еткен жөн.

Соның нәтижесінде алдағы үш жылдың ішінде реттелетін сатып алу саласындағы жергілікті өнімдер мен қызметтердің үлесі кемінде 60 пайызға жетуге тиіс.

Қазір көптеген елдер ішкі нарықты қорғау шараларын белсенді қолданады. Дамыған мемлекеттердің өзі протекционистік өнеркәсіп саясатына көшті.

Дүниежүзілік сауда ұйымының бағалауынша, біздің елдегі ішкі нарықты қорғау деңгейі төмен, небәрі 128 тарифтік емес шара. Сондықтан біз сауда-саттық саясатында жаңа әрі батыл қадам жасауымыз керек.

Мемлекет отандық өнім өндірушілерді қорғауға міндетті. Бұл – біздің экономикамыз өзгелер үшін жабық деген сөз емес.

Экономикамыз басқа елдерге әрдайым ашық болуға тиіс. Бірақ ұлттық бизнестің мүддесін қорғау керек.

Қазақстанда кен өндіру өнеркәсібі жақсы дамығаны баршаңызға белгілі. Осы сала ұлттық экономиканың өсімін қамтамасыз ететін сенімді табыс көзі болып келеді. Болашақта да солай болуға тиіс. Көптеген металдың әлемдік нарықтағы бағасы бұрын-соңды болмаған деңгейге жетті. Соған қарамастан ірі өндіріс орындарына жақын тұратын жұрттың наразылығы күшейіп барады. Олар экология нашарлап, денсаулыққа зиян келтіріп жатқанын айтып, шағымдануда. Жұмысшылардың өндірісте мертігуі және қазаға ұшырауы көп болып кетті. Үкімет кәсіпорындардың технологиялық және экологиялық ахуалын, денсаулық сақтау жүйесін жақсарту үшін батыл шаралар қабылдауы қажет. Сондықтан ірі өндіріс кәсіпорындары 5 жыл сайын технологиялық және экологиялық аудит жасауы керек. Бұл талап инфрақұрылым саласындағы кәсіпорындарға да қойылуға тиіс.

Геологиялық барлау ісі айрықша назар аударуды қажет етеді. Еліміздің минералды шикізат базасын толықтыру үшін 2018 жылы тау-кен саласын басқару мәселесіне қатысты жаңа заңдар қабылданды. Бірақ заң талаптары толық орындалмай жатыр. Соның салдарынан табиғи ресурсқа қанша бай болсақ та, көптен бері ауыз толтырып айтатын геологиялық жаңалық ашылған жоқ. Ахуалды дереу өзгерту керек.

Тау-кен саласын басқару жүйесін жуық арада жаңғырту қажет. Көптеген елде бұл саланы негізінен жеке компаниялар алға сүйрейді. Сондықтан ірі көлемде жеке инвестицияларды тарту осы саланың әлеуетін ашуға барынша көмектеседі.

Ол үшін салық және реттеу шарттары өзгеріске икемді болуы керек. Өз қаржысына геологиялық зерттеу жүргізген инвестордың жер қойнауын пайдалану кезінде басым құқыққа ие болуын қамтамасыз еткен жөн. Жобаларды келісуге қажетті рәсімдер мен оның мерзімін кешенді мемлекеттік сараптама жасау және толық цифрландыру тәсілін енгізу арқылы екі есе азайту керек. Қазір еліміздің 1,5 миллион шаршы шақырым аумағына геологиялық және геофизикалық барлау жасалған. Үкіметтің міндеті – 2026 жылға қарай оның көлемін кемінде 2 миллион 200 мыңға жеткізу.

«Жаңа заманның мұнайына» айналған сирек және жерде сирек кездесетін металл кеніштерін игеру басты бағыттың бірі болуы керек. Өзінің осы саладағы әлеуетін аша алған елдер келешекте бүкіл әлемнің технологиялық даму бағдарын айқындайтын болады.

Біз жыл соңына дейін саланы дамытуға қатысты нақты ұстанымымызды анықтап алуға тиіспіз. Өңдеу өнеркәсібін қолдау үшін шетелдің және еліміздің инвесторларын бастапқы үш жылда салықтан және басқа да міндетті төлемдерден босатқан жөн. Бұл – өңдеу индустриясына айтарлықтай серпін беруге арналған өте маңызды шара.

Тағы бір маңызды мәселе – қорғаныс-өнеркәсіп кешенін жан-жақты нығайту. Бұл сала дамыған елдердің ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету ісінде басты рөл атқарады.

Осы орайда импортқа тәуелділікті азайтуға мүмкіндік беретін, жергілікті өнім үлесі жоғары өндіріс кешенін құру – аса маңызды міндет.

Біздің армиямыз жоғары технологиялы қару-жарақпен және әскери техникамен, соның ішінде бронды техникамен, ұшқышсыз басқарылатын ұшу аппараттарымен, қазіргі заманғы атыс қаруларымен жабдықталуға тиіс.

Техниканы шұғыл жөндейтін өндіріс орындарының қуатын арттырып, отандық кәсіпорындарға барынша қолдау көрсеткен жөн. Бізде оған қажетті материалдық-техникалық база, білік пен тәжірибе және мамандар бар. Тек оларға құзырлы мекемелердің тапсырысы керек.

Заманауи технология трансфертін жасау және жаңа өндірістер ашу жұмысын жалғастырған жөн.

Арнаулы қорғаныс-өнеркәсіп кешенін дамыту қоры арқылы өз кәсіпорындарымызға тікелей қаржылық қолдау көрсетіледі.

Алдымызда тағы бір өте маңызды міндет тұр. Біз агроөнеркәсіп кешенінде нақты серпіліс жасауымыз керек. Ауыл шаруашылығы саласының әлеуеті орасан зор. Бірақ біз қолда бар мүмкіндіктерді әлі де толық пайдаланбай отырмыз.

Қазақстанның айналасында өнім өткізетін өте үлкен нарықтар бар. Онда сапалы азық-түлік өнімдері тапшы. Қазақстанның стратегиялық мақсаты – Еуразия құрлығындағы басты аграрлық орталықтың біріне айналу. Осы мақсатқа қол жеткіземіз десек, ең алдымен, өнімді жоғары деңгейде өңдеуге көшуіміз қажет. Онсыз болмайды. Біз алдағы үш жыл ішінде агроөнеркәсіптегі өңделген өнім үлесін 70 пайызға жеткізуіміз керек. Бұл – нақты міндет. Жұртты өнім өңдеуге ынталандыру керек. Ол үшін салық саясатын қайта қарау қажет.

Бұл салада ірі компаниялар көбірек болса, нақты серпіліс жасауға болады. Біз экспортты ұлғайта отырып, ішкі нарықты да ұстап тұруымыз керек. Сондықтан елімізге сапалы өнімді қажетті көлемде тұрақты ұсына алатын кәсіпорындар қажет. Отандық агрофирмалардың ірі компаниялар қатарына кіргені жөн болар еді. Сондай-ақ өзара тиімді шарттарды ұсынып, бұл жұмысқа халықаралық корпорацияларды белсенді түрде тарту керек.

Ет, сүт, астық өнімдерін терең өңдеу және өндірістік жылыжай шаруашылықтарын дамыту сияқты біз үшін болашағы зор бағыттарға басымдық берген абзал. Сонымен бірге өз еліміздегі ауыл шаруашылығы кәсіпорындарының әлеуетін қаперден шығармаған жөн.

Осы ретте 100-ден астам ірі сүт-тауар фермасы салынып жатқан Солтүстік Қазақстан облысының жетістіктері көпке үлгі. Шаруалардың тәжірибесі мол, жем-шөп қоры да жеткілікті. Оған қоса байыпты қолдау шаралары қолға алынған. Осының бәрі тұтаса келе тәп-тәуір нәтиже беріп

отыр. Құс фабрикаларын, көкөніс қоймаларын, ет өнімдерін шығаратын кәсіпорындар салған кезде осы тәжірибені басшылыққа алу керек.

Ауыл-аймақты дамыту үшін шағын шаруашылықтарды қолдау өте маңызды. «Ауыл аманаты» бағдарламасының елге қажет екені айқын көрінді. Оның келесі кезеңінде жеңілдетілген несие берумен шектеліп қалмау керек. Жеке қосалқы шаруашылық иелері өзара бірігуі қажет. Осыған қажетті жағдай жасалуы керек.

Машина-трактор паркінің әбден ескіріп, тозуы – күрделі мәселеге айналды. Қазір ауыл шаруашылығы техникасының 80 пайызы тозып тұр. Сондықтан жыл сайын оның 8-10 пайызын жаңартып отыру қажет. Бұл ретте еліміздегі техника өндірушілер мен шаруалардың да мүддесін ескерген абзал.

Қазір жаһандық бәсеке күшейіп тұр, тауар нарығында өзгеріс бар. Мұндай жағдайда өнім өткізу саясатына ерекше мән беруіміз керек. Жылдар бойы қалыптасқан ішкі және сыртқы нарықтағы орнымызды сақтап қалу айрықша маңызды. Үкіметтің алдында сыртқа шығарылатын өнім нарығының ауқымын жоспарлы түрде кеңейту міндеті тұр. Қазақстанның тауарларын шетелге таныту және шығару үшін тиісті шаралар қабылдаған жөн.

Қазіргі ауыл шаруашылығы – жоғары технологиялы сала. Мұны білесіздер. Шаруаларды жер жағдайы немесе ауа райы емес, инновациялық амал-тәсілдер табысқа жеткізеді. Заманауи ғылымға сүйенбесе, ауыл шаруашылығы жай тоқырауға емес, құрдымға кетеді.

Агроғылымды дамыту және ең бастысы, оны ауыл шаруашылығында іс жүзінде қолдану үшін шаралар қабылдау қажет. Ұлттық аграрлық ғылыми-білім беру орталығын зерттеу ісінің барлық сатысын қамтитын агротехнология хабына айналдыру керек.

Сондай-ақ шетелдің танымал агро-ғылыми орталықтарымен толыққанды ғылыми-тәжірибелік ынтымақтастық орнату керек. Біз жеке ғылыми-технологиялық бастамаларды қолдаймыз. Білім беру бағдарламаларын ауыл шаруашылығы талаптарына бейімдейміз.

Егін шаруашылығында маңызды реформа жасайтын кез келді. Егіс түрлерін көбейтуіміз керек. Сондай-ақ көбірек пайда әкелетін дақылдар еккен жөн. Суды көп қажет ететін егіс алқабын біртіндеп азайтып, бір ғана дақыл түрін егуді шектеу қажет. Диқандарды жергілікті тұқыммен қамтамасыз ету маңызды. Сонымен қатар жаңа сұрыптарды шығарып, оны өсіру мәселесін шешкен жөн.

Мемлекеттің баға реттеу мәселесіне шектен тыс араласуы агроөнеркәсіп кешенін өркендетуге айтарлықтай кедергі келтіріп отыр. Бұл мәселені де шешу керек.

Азық-түлік келісім-шарт корпорациясы ахуалды тұрақтандыру ісінде қазіргіден де маңызды рөл атқаруға тиіс. Бұл мекеме қажет кезде интервенция жасап, бағаның өсімін тежеп отырады. Азық-түлік корпорациясы нарықтағы жекеменшік иелерінің ауыл шаруашылығы

өнімдерін өндіретін, оны сақтайтын және сататын толыққанды желі құруына жәрдемдесуге тиіс.

Келесі мәселе. Өткен қыста еліміздің жылу электр станцияларында қайта-қайта апат болды. Бұл жағдай жылдар бойы шешілмеген мәселенің бетін ашып берді. Инфрақұрылымның әбден тозуы халықтың тұрмыс сапасына тікелей әсер етеді. Индустрияландыру қарқынын да тежейді. Яғни, инфрақұрылымды жаңғыртпасақ, жаңа экономикалық үлгіге көшу мүмкін емес.

Үкімет жаңа инфрақұрылымдық жоспарда осы саладағы барлық түйткілді ашық көрсетіп, оны шешу жолдарын анықтауға тиіс.

Энергетикалық қауіпсіздік мәселесін де шешу қажет. Бұл салада қолдан келгенше өз ресурстарымызға арқа сүйеген абзал. Басты міндет электр энергетикасы саласына жүктеледі. Алдағы 5 жылда кемінде 14 гигаваттық жаңа электр қуаты іске қосылады.

Биыл Екібастұздағы бірінші ГРЭС-тің бірінші блогын қайта құру жұмыстары аяқталады. Бұрын ешқашан толық қуатын пайдаланып көрмеген станцияның 8 блогы түгел жұмыс істейтін болады. Қазір екінші ГРЭС-ті кеңейту жобасы жүзеге асырылып жатыр, үшінші ГРЭС-тің құрылысы басталады.

Түптеп келгенде, Қазақстан электр қуатын басқа жақтан алмауға тиіс, яғни көршілес елдерге тәуелді болмауы керек. Біздің қазіргі ахуалымыз мәз емес. Бұл – ең алдымен, мемлекеттік қауіпсіздік мәселесі. Жалпы, қай жағынан алып қарасақ та, бұған мүлде жол беруге болмайды.

Әрине, жаңартылатын энергетика жобаларын жүзеге асыру да жалғасады. Су электр станцияларын дамыту мәселесі назардан тыс қалмайды. Электр қуатымен, жылумен және сумен қамтамасыз ету – технологиялық тұрғыдан алғанда тығыз байланысқан біртұтас жүйе. Оған экономиканың аса маңызды жеке саласы ретінде қарағаң абзал. Осы салаға қатысты қазіргі ұстаным негізінен өзектілігін жоғалтты. Енді жаңа шешімдер керек.

Тариф саясатын түбегейлі қайта қарау, тариф белгілеудің жаңа әдістемесін енгізу және инвесторлардың қызығушылығын арттыру қажет. Табиғи монополия субъектілерінің бәріне 5-7 жылға дейін көңілге қонымды нарықтық тариф енгізген жөн. Яғни, баға тұрақты болса, инвестицияны нақты жоспарлауға мүмкіндік туады. Қаржы ұйымдары да кәсіпорындарға нық сеніммен несие бере алады. Сонымен қатар монополистердің жауапкершілігін едәуір арттыру қажет. Бұл салаға цифрлық бақылау тәсілдері енгізіледі. Сол арқылы азаматтарымыз тарифтік смета және инвестициялық бағдарламалар туралы ақпарат алады.

Елді газбен қамтамасыз ету де – өзекті мәселе. Тауарлы газдың ресурстық базасын кеңейту – Үкіметтің және ұлттық газ компаниясының басты міндеті. Жаңа газ өңдеу зауыттарының құрылысын тездету және қолданыстағы зауыттардың қуатын барынша пайдалану қажет.

Еліміздегі Теңіз, Қашаған, Қарашығанақ сияқты мұнай-газ алпауыттары газды қолжетімді бағамен ұсынуға тиіс. Сонымен қатар жаңа газ кеніштерін барлау және игеру үшін инвестиция тарту аса маңызды.

Электр қуаты, жылу және су – тұрмысқа аса қажетті игіліктер. Оны үнемдеп пайдалану керек. Бұл жаңа тұрмыстық мәдениетке айналуы қажет. Жалпы, бұл – үй шаруасына ғана емес, тұтас экономикаға ортақ талап. Қазір суды оңды-солды пайдалануға мүлде болмайды. Үкімет энергетикалық тиімділік саясатын түбегейлі қайта қарауға тиіс. Онда Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының стандарттары ескерілуі керек.

Энергетиканы тиімді пайдалануға және басқа да ресурстарды үнемдеуге қатысты нақты нормативтік талаптарды біртіндеп енгізу қажет.

2029 жылға қарай энергияны тұтынуға және энергия шығынына байланысты негізгі көрсеткіштер кемінде 15 пайызға азаюға тиіс.

Біз «жасыл» экономиканы дамыту мәселесімен мықтап айналысуымыз керек. Болашақта бүкіл әлем таза энергетикаға көшетіні сөзсіз. Халықаралық сарапшылардың мәліметіне сүйенсек, жалпы әлемдегі күрделі қаржы салымдарының үштен біріне жуығы жаңартылатын энергетика жобаларының еншісінде. Қазақстанда да бұл бағытта көп жұмыс атқарылды. Жаңа Экология кодексі және Көміртегі бейтараптығына қол жеткізудің 2060 жылға дейінгі стратегиясы қабылданды. Соңғы 5 жылда жаңартылатын энергетиканың елімізде өндірілетін қуаттың жалпы көлеміндегі үлесі 5 пайызға жуық өсті.

2027 жылға қарай тағы 1,4 гигаваттық қуат көздері іске қосылады. Еліміздің энергетикалық теңгерімінің құрылымы өзгеретіні анық. Сондықтан қуат өндіруден бастап оны таратуға дейінгі бүкіл энергетика саласын басқару тәсілдерін жетілдіру керек.

Сутегіден қуат өндіру ісін дамыту қажет. Қуат көздерін кеңейту ісі энергетикалық машина жасау саласында технология трансфертін жүзеге асырып, жергілікті өндірісті дамытуға, аккумулятор өнеркәсібін құруға негіз болады. Ең бастысы, елімізде шикізат қоры жеткілікті.

Теңгерімді қуат көздерін, энергияны шоғырландыру жүйелерін құру үшін тың шешімдер қабылдау қажет. Көміртегі бейтараптығына көшуді парниктік газ шығарындыларына арналған квотаны саудалау арқылы тездетуге болады. Үкімет пен бизнес өкілдері осы бағыттағы мүмкіндіктерді пайдалану мәселесімен шұғылдануы керек.

Жетекші экономикалар үшін «жасыл» қаржы тарту ісінің маңызы арта түсуде. Өткен жеті жылда жер жүзінде «жасыл» облигацияларға 2,5 триллион доллардан астам қаражат жұмсалды. ESG қағидалары аз уақыт ішінде қаржы ұйымдарының қалыпты тәжірибесіне айналды. Осыған байланысты «Астана» халықаралық қаржы орталығы біздің аймақтың «жасыл» қаражат тартатын басты алаңына айналуға тиіс.

Атом энергетикасын дамыту аса маңызды экономикалық және саяси мәселеге айналды. Атом электр станциясын салу қажет пе, жоқ па деген сауалға қатысты түрлі пікір бар екенін білесіздер.

Қазақстан – әлемдегі ең ірі уран өндіруші мемлекет. Ендеше өз жерімізде атом станциясын салуға әбден қақымыз бар. Кейбір сарапшылар шағын ядролық станциялар салу керек деген пікір айтады. Алайда көптеген азамат пен бірқатар сарапшы ядролық станцияның қауіпсіздігіне күмәнмен қарайды.

Семей полигоны халқымызға қаншама қасірет әкелгенін ескерсек, олардың күдігін түсінуге болады. Сондықтан бұл мәселе бойынша қоғамдық тыңдауларды, егжей-тегжейлі, кең ауқымды талқылауларды жалғастыруымыз керек.

Біз маңызды стратегиялық мәселелерге қатысты түпкі шешімді референдум арқылы қабылдауымыз қажет. Бұл – 2019 жылы сайлау алдында менің халыққа берген уәдем.

Атом электр станциясын салу немесе салмау мәселесі – еліміздің болашағына қатысты аса маңызды мәселе. Сондықтан оны жалпыұлттық референдум арқылы шешкен жөн деп санаймын. Нақты мерзімін кейін анықтаймыз.

Келесі мәселе. Су ресурсы – еліміздегі өзекті мәселелердің бірі. Әсіресе, судың сапасы және оның халыққа қолжетімді болуы аса маңызды болып тұр.

Жыл өткен сайын халқымыздың саны да, экономикамыз да өседі. Бұл – қалыпты құбылыс. Сол себепті 2040 жылдарға қарай Қазақстандағы су тапшылығы 12-15 миллиард текше метрге жетуі мүмкін.

Жалпы, біз – трансшекаралық су көздеріне тәуелді елміз. Еуразия құрлығындағы өзендер мен каналдар – баршамызға ортақ табиғат байлығы. Осы су көздері біздің халықтарымызды, экономикамызды жақындастырады. Сондықтан көршілес әрі достас елдермен бұл мәселе бойынша әрдайым өзара түсіністікке және келісімге келу керек.

Жан-жақты ойластырылған су саясатын жүргізу, трансшекаралық суларды пайдалану мәселелерін шешу – Үкіметтің алдында тұрған аса маңызды міндеттер.

Шаруалар мен өнеркәсіп өкілдеріне суға қатысты сапалы сараптамалар мен болжамдар керек. Бұл талдаулар әр жылы және орта мерзімді кезеңде судың мөлшері қандай болатынын да қамтуы қажет. Сондықтан бәрін алдын ала жоспарлаған жөн.

Сондай-ақ ішкі су ресурстарын үнемдеп пайдалану өте маңызды. Суды үнемдейтін технология өте баяу енгізілуде. Суды шақтап пайдалану мәдениеті де жоқ.

Еліміздің кейбір өңірлерінде суды ең көп жұмсайтын ауыл шаруашылығы саласында оның 40 пайызы босқа ысырап болып жатыр. Су шаруашылығы нысандарының 60 пайызы тозып тұр. Олқылықтың орнын толтыру үшін өте батыл және шұғыл шаралар қажет.

Ең алдымен, суды үнемдейтін озық технологияны енгізу ісін тездетіп, оны қолдану аумағын жыл сайын 150 мың гектарға дейін кеңейту керек. Көктемгі қарғын суды жинау және оны егістікке жеткенше құмға сіңіріп жоғалтып алмау мәселесі шешімін табуға тиіс. Өйткені оның бәрі – ішкі су қорымыз. Ол үшін 20 жаңа бөген салу, кемінде 15 су қоймасына күрделі жөндеу жүргізу және 3500 шақырымдық каналды жаңғыртып, цифрлық тәсілмен бақылауға алу керек. Негізгі міндет – 2027 жылға қарай қосымша екі текше шақырым суға қол жеткізу.

Су үнемдейтін технологияларды енгізу – аса маңызды және шұғыл міндет. Сондықтан тиімді тәсілдер ұсыну қажет. Дегенмен біз дәл қазіргі жағдайда жаңа тариф саясатынан да аттап өте алмаймыз. Әбден ескірген инфрақұрылым әрең жұмыс істеп тұр. Сондықтан жаңа инфрақұрылым салу – өте маңызды міндет, қазіргі нарықтың талабы. Суды нормативтен артық жұмсағандар оның ақысын жоғары тарифпен төлеуі керек. Бір сөзбен айтсақ, суды барынша үнемдеуіміз қажет. Оған қоса судың «көлеңкелі» нарығы түбірімен жойылуға тиіс.

Халқымыз «Судың да сұрауы бар» деп бекер айтпаған. Су дегеніміз – үнемдеп пайдаланбаса, тез таусылатын шектеулі ресурс. Онсыз шаруалардың күні қараң. Сол себепті бұл салада заңсыздыққа жол берілмейді. Талапқа бағынбайтындар қатаң жазаға тартылады.

Еліміз үшін судың маңызы мұнай, газ немесе металдан кем емес. Су шаруашылығы жүйесін тиімді дамыту мәселесімен дербес мекеме айналысуы қажет деп санаймын. Сондықтан Су ресурстары және ирригация министрлігі құрылады. Министрліктің аясында Ұлттық гидрогеология қызметі қайта жұмыс істейтін болады.

Сондай-ақ еліміздің су шаруашылығын басқару жүйесіне түгел реформа жасалады. «Қазсушар», «Нұра топтық су құбыры» және басқа да негізгі компанияларда өзгеріс болады. Жалпы, осы саланың материалдық жағдайын жақсартып, кадр мәселесін шешу керек.

Су тапшылығының артуы – Орталық Азия мемлекеттеріне ортақ мәселе. Суды үнемдеп пайдалану энергетика немесе көлік саласы сияқты аймақтағы ынтымақтастықтың тағы бір жаңа бағытына айналмақ. Үкіметке көрші елдермен бірлесіп, бұл мәселені жан-жақты пысықтауды тапсырамын.

Стратегиялық маңызы бар міндеттің бірі – көлік-логистика саласының әлеуетін толық пайдалану.

Қазір әлемде жаңа экономикалық кеңістік қалыптасып жатыр. Қытайдан Еуропаға, Ресейге, Орталық Азияға және осы аймақтардан Қытайға жіберілетін тауар көлемі айтарлықтай көбейеді деген болжам бар.

Қазақстан солтүстік пен оңтүстікті, батыс пен шығысты байланыстыратын жаһандық жолайрықта орналасқан. Бұл біздің елімізге зор мүмкіндік беріп отыр. Сондықтан көлік-логистика саласы экономикамызды алға бастайтын басты күштің біріне айналуға тиіс.

Қазір бәсеке күшейіп тұр. Осыған орай бірқатар маңызды мәселені шұғыл шешу керек. Ең алдымен, «Достық-Мойынты», «Бақты-Аякөз», «Дарбаза-Мақтаарал» бағытындағы ірі теміржол жобаларын сапалы жүзеге асыру қажет. Оның қатарында Алматыны айналып өтетін темір жол желісі де бар.

Қазақстан көлік саласында Ресеймен және Қытаймен ынтымақтастығын жалғастыра береді. Біздің транзиттік әлеуетімізді нығайту ісінде Транскаспий бағдары айрықша рөл атқарады. Орта мерзімдік кезеңде осы дәліз арқылы тасымалданатын жүк көлемі бес есе артуы мүмкін. Ол үшін Қытай, Әзербайжан, Грузия, Түркия сияқты серіктес мемлекеттермен бірге күш жұмылдыруымыз қажет.

«Бақты» өткелінде жаңа «құрғақ порт» салу, Ақтаудағы контейнер хабының құрылысын тездету және Қара теңіз арқылы өтетін Орта дәліздің бойында тұрған айлақ әлеуеттерін арттыру керек. Қытайдың Сиань, Грузияның Поти қалаларында өз терминалдарымыздың құрылысы басталды. Бұл – Қытайдың «Бір белдеу, бір жол» мегажобасы біздің ұлттық бастамаларымызбен тоғысқанының нақты көрінісі.

Іргелес елдердің бәрімен, оның ішінде Ресей, Қытай, Орталық және Оңтүстік Азиядағы тату көршілерімізбен сындарлы әрі достық қарым-қатынаста болсақ, еліміздің көлік әлеуетін тиімді пайдалана аламыз.

Бізге теңіз инфрақұрылымын дамытуға арналған біртұтас жоспар керек. Онда Құрық портына айрықша мән берілуге тиіс. Құрықты Ақтау порты сияқты толыққанды логистикалық кластерге айналдыруымыз қажет.

«Солтүстік-Оңтүстік» халықаралық дәлізі де өте маңызды. Сол арқылы Парсы шығанағына шығуға болады. Біртіндеп бұл бағыттағы теміржол желісінің өткізу мүмкіндігін екі есе арттыру керек. Алдымен «Болашақ-Челябинск» теміржол желісінің Қазақстандағы бөлігін жаңғыртуға кірісу қажет.

Халықаралық дәліздермен тиімді байланыс орнату үшін логистика қызметін толық ұсыну маңызды. Астана, Алматы, Шымкент және Ақтөбе әуежайлары мультимодальды орталық болуға тиіс. Бұл орталықтар бәсекеге қабілетті болу үшін жүктерді қабылдау және тарату қызметі сапалы атқарылуы қажет.

Жалпы, саланы дамыту үшін тариф және реттеу саясаты дұрыс жүргізілуге тиіс. Жеке инвестицияны көптеп тарту керек.

«Қазақстан темір жолын» толыққанды көлік-логистика компаниясы етіп қайта құру жұмысын жуық арада аяқтау қажет.

Сондай-ақ автокөлік жолдарының құрылысы мәселесі шешімін табуға тиіс. Қазір оның сапасы сын көтермейді. Тиісті жұмыстар уақтылы және сапалы жасалмайды. Жемқорлық белең алып тұр, бәсеке де жоқтың қасы. Мұның бәрі – осы салада әбден тамыр жайған кемшіліктер. Сондықтан жыл соңына дейін нақты шаралар қабылдау қажет. Міндетін адал атқармаған барлық компания заң бойынша жауапқа тартылады.

Бұл мәселеге мен баса назар аударамын. Бақылауды күшейтіп, жаңа нормативтік құжаттар қабылдау керек.

2029 жылға дейін 4 мың шақырымнан астам жолға күрделі жөндеу жүргізу қажет.

Жалпы алғанда, Қазақстан Еуразия құрлығындағы басты транзит хабы ретіндегі рөлін арттыруы керек. Осылайша, уақыт өте келе көлік-логистика саласындағы ірі мемлекетке айналуымыз қажет.

Көлік-логистика саласын қарқынды дамыту – стратегиялық міндет. Үш жыл ішінде оның ішкі жалпы өнімдегі үлесі кемінде 9 пайызға жетуге тиіс. Ол үшін саланы тиімді басқару өте маңызды. Сондықтан Көлік министрлігін қайта құрған жөн. Бұл министрлік жол инфрақұрылымын салумен де айналысады.

Менің цифрландыру ісіне және инновацияны енгізу мәселесіне баса мән беретінімді баршаңыз білесіздер.

Біздің маңызды стратегиялық міндетіміз – Қазақстанды IT мемлекетке айналдыру. Цифрландыру ісінде нақты жетістіктеріміз де жоқ емес. Біз электронды үкіметті және финтехті дамыту индексі бойынша әлем көшбасшыларының қатарында тұрмыз.

Былтырдың өзінде IT саласындағы экспортымыз бес есе өсті. Жыл соңына дейін бұл көрсеткіш 500 миллион долларға жетуі мүмкін. Әрине, мұнымен шектелмейміз.

2026 жылға қарай IT қызметтерінің экспортын бір миллиард долларға жеткізу – Үкіметке жүктелетін жаңа міндет. Шетелдің ірі IT компанияларымен бірлескен кәсіпорындар ашу бұл іске септігін тигізері сөзсіз. Үкімет осы мәселені мұқият зерделеп, нақты ұсыныстар енгізуі керек.

Үкімет жасанды интеллектіні дамыту ісіне баса назар аударуға тиіс. Әлемде алдағы бірнеше жылда осы салаға бір триллион доллардан астам инвестиция салынады деген болжам бар. Жасанды интеллект оны дамыта білген елдердің ішкі жалпы өніміне айтарлықтай үлес қосуы мүмкін.

Жасанды интеллектінің мүмкіндіктерін толық пайдалансақ, білім экономикасына тың серпін береміз. Жетекші халықаралық компаниялармен ынтымақтастық орнату керек. Білікті мамандар даярлауымыз қажет. Кемінде үш белгілі жоғары оқу орны жасанды интеллект саласына қажетті кадр даярлаумен және зерттеулер жүргізумен айналысуы керек.

Еліміз есептеу қуаттарын жаһандық тұтынушыларға сататын орынға айнала алады. Сондықтан ірі мәлімет орталықтарын салуға инвестиция тарту үшін түрлі жеңілдіктерді де қамти отырып, барынша қолайлы жағдай жасау керек. Сондай-ақ мәліметті сақтау және өңдеу саласында Қазақстанның мүддесін ілгерілету қажет.

Цифрландыру ісінде басшылыққа алынатын қағидаттарды заң жүзінде бекітетін кез келді. Үкіметтен, сарапшылар қауымынан,

Парламент депутаттарынан біртұтас салалық құжат әзірлеу мәселесімен айналысуды сұраймын.

Мен сайлау алдындағы бағдарламамда «Ғылым және технологиялық саясат туралы» заң қабылдау туралы бастама көтерген едім. Қазір әзірленіп жатқан заң жобасында экономикамызды ғылым мен инновацияға сүйене отырып дамыту логикасының көрініс табуы өте маңызды.

Бизнес-инкубатор, коммерцияландыру орталығы, технопарк, құрастыру бюросы сияқты инновациялық инфрақұрылымдар құруға қатысты жеке бастамаларға сөз жүзінде емес, нақты іспен қолдау көрсететін пәрменді шаралар керек. Шетелдің озық тәжірибесін пайдаланған жөн.

Венчурлық қаржыландыру тәсілі инновациялық жобаларды іске қосуға қажетті негізгі қаражат көзі болуға тиіс. Сондықтан жобаларға еліміздегі және шетелдегі инвесторлардың қызығушылығын арттыру үшін құқықтық және қаржылық мәселенің бәрін шешу қажет.

Келесі. Елімізді инновациялық жолмен дамыту үшін Астанада және Алматыда қажетті экожүйе қалыптастыруға мән беріліп отыр. Бірақ мұнымен шектелуге болмайды.

Мен аймақтарға барғанда дарынды әрі ойы ұшқыр, яғни креативті азаматтармен үнемі кездесемін. Біз олардың өз әлеуетін толық ашуына жағдай жасауымыз керек. Аймақтағы жоғары оқу орындарының негізінде біртұтас инновациялық экожүйе құру қажет. Оны нақты сектормен тығыз ынтымақтаса отырып жүзеге асырған жөн. Бұл жұмысты әрбір облыс орталығында жүргізу керек. Астана хабының тәжірибесін кеңінен пайдаланған жөн.

Экономиканы өркендетуге және халықты жұмыспен қамтуға ықпал ететін тағы бір бағыт – медиа, кино, музыка, дизайн, білім беру, ақпараттық технология салаларын қамтитын креативті индустрия.

Қазіргі заманда азаматтардың шығармашылық әлеуетіне және зияткерлік капиталына арқа сүйейтін «креативті өндіріс» салалары шынайы инклюзивті экономиканы дамытудың қайнар көзі саналады. Бұл аз десеңіз, креативті экономика дарынды әрі шығармашыл адамдарды өзіне тартатын ірі қалалардың дамуына ықпал етуші күшке айналуда. Қазақстанда бұл сала әлі дамымаған. Креативті индустрияның ішкі жалпы өнімдегі үлесі бір пайызға да жетпейді, жұмыспен қамту саласындағы үлесі өте төмен. Дегенмен дарынымен бүкіл әлемді мойындатып жүрген отандастарымыз аз емес.

Біз елімізде креативті экономиканың жан-жақты дамуына барлық жағдайды жасауымыз керек. Соның ішінде, зияткерлік меншікті қорғайтын құқықтық тәсілдер қажет. Бұл – өте маңызды мәселе.

Зияткерлік меншік дегеніміз – құрал-жабдық немесе технология сияқты кәдімгі мүлік. Қазір креативті индустрия орталықтары 3 ірі қалада (Астана, Алматы, Шымкент) шоғырланған, өңірлер назардан

тыс қалып отыр. Бұл ахуалды түзеу қажет. Дарынды азаматтарды өзіне тартатын орындар, яғни кретивті индустрия орталықтары барлық облыс орталығында болуға тиіс. Онда креативті адамдардың өз өнімін коммерцияландыруына көмек көрсетілуі керек.

Креативті индустрия субъектілері өндіріс ерекшелігіне байланысты кәсіпкерлікті қолдау бағдарламаларына толық қатыса алмайды, қаржылай көмек те ала алмайды. Оларға қолдау көрсетуге арналған шаралардың жеке топтамасын әзірлеу қажет деп санаймын.

Енді орта кәсіпкерлікті дамыту мәселесіне тоқталғым келеді. Соңғы жылдары қабылданған шаралардың арқасында шағын және ірі бизнес тұрақты дами бастады. Алайда орта кәсіпкерліктің даму қарқыны әлі де бәсең. Жаңа экономикалық үлгіге көшу үшін оны «қолмен көтеруге» тура келеді.

Ең алдымен, орта бизнестің дамуын тежеп тұрған кедергілерді жою қажет. Орта кәсіпкерліктің басым бөлігі әбден дамыған кезде бөлшектеніп кетеді. Өйткені оларға шағын бизнес деңгейінде қалған әлдеқайда «қолайлы». Үкімет шағын бизнесті өзара бірігіп, ірі кәсіп иелері болуға ынталандыру үшін заңға өзгерістер енгізуі керек.

Еліміздің нарығында белсенді жұмыс істеп жатқан табысты орта кәсіпорындар көп емес. Оларға қолдау көрсету қажет. Мұндай кәсіпорындардың әрқайсысына қатысты нақты жоспар әзірлеу керек. Сол арқылы олардың өндіріс қабілетін арттырып, өнім көлемін екі-үш есе көбейту қажет.

«Бизнестің жол картасы» және «Қарапайым заттар экономикасы» бағдарламаларын біріктірген жөн. Оны шағын және орта кәсіпкерлікті қолдайтын кешенді бағдарламаға айналдыру керек.

Мемлекеттік қолдау шараларын өндірістің технологиялық күрделілігіне және бизнестің нақты түріне қарай жіктеу маңызды. Оның операциялық тиімділігі жоғары болуы да өте маңызды. Сондықтан «Бәйтерек» холдингінің құрылымын өзгертіп, оны кең ауқымда цифрландырған жөн.

Экспортты ұлғайтуға айрықша мән беру керек. Оның әдіс-тәсілдері болғанымен, жүйелі ұстаным жоқ. Осы орайда, KazakhExport компаниясы экспортты дамытатын толыққанды институтқа айналады. Компанияға осы міндетті атқаруға қажетті құзырет берілуге тиіс. Бұдан бөлек, «Отбасы банктің» қызметін қайта қарау керек. Басты назарды облыс орталықтарына емес, аудандарға, моноқалаларға және ауылдарға аударған жөн.

Бәсекелестік дамымаса, бизнес те өркендемейді. Бұл – айдан анық. Қазір негізгі салалардың көбінде бірнеше ірі кәсіпорын басымдыққа ие болып отыр. Бұл жағдай нарықтағы шынайы ахуалды көрсете алмайды.

Бәсекелестікті қорғау және дамыту агенттігі Үкіметпен бірлесіп, негізгі нарықтарды демонополизациялау үшін шаралар қабылдауға тиіс.

Біз сауда-саттықты өркениетті жолмен жүргізу үшін тауар биржаларының жұмыс істеуіне қолайлы жағдай жасадық. Алайда реттеу жұмысының тиімділігі төмен болғандықтан, біреулердің ырқынан шықпайтын тауар биржалары пайда болды. Олар бәсекелестікті жоятын, импорттың және өнімсіз делдалдықтың пайдасы үшін сатып алу рәсімдерін айналып өтетін орындарға айналды. Реттеу талаптарын күшейтіп, айтылған кемшіліктерден түгел арылу қажет.

Сонымен бірге сауда-саттыққа қатысты озық тәсілдердің еліміздің өнім өндірушілеріне толық қолжетімді болуын қамтамасыз ету маңызды.

Ұлттық сауда жүйесімен ғана тұйықталып қалуға болмайды. Бизнеспен бірлесіп, мықты аймақтық тауар-шикізат биржасын құру мәселесін пысықтау қажет.

Тағы бір маңызды мәселе бар. Қазір монополияға қарсы органның заңсыздықтарды жою үшін шұғыл шаралар қабылдайтын мүмкіндігі жоқ. Монополияға қатысты істердің үштен екісінде тергеу басталмай жатып, сотқа шағым түседі. Ал соттағы дау-дамай жылдарға созылуы мүмкін. Соның кесірінен құзырлы мекеменің жұмысы тоқтап қалады. Сондықтан Үкімет Парламентке тиісті заңнамалық түзетулер енгізуі керек.

Келесі маңызды мәселе – мемлекеттің экономикаға ықпалын азайту. Қазір жекеменшікке заңсыз өткен және шетелге шығарылған бірқатар активтер мемлекетке қайтарылуда. Біз ашық әрі бәсекеге қабілетті экономика құрып жатырмыз. Сондықтан қайтарылған активтің бәрін ашық түрде және мемлекет үшін тиімді шартпен нарыққа шығару керек.

Жалпы, жекешелендіру және халықтық IPO жұмыстарын барынша тездету қажет. Басты мақсат – активтерді басқару ісінің ашықтығын және тиімділігін барынша арттыру. «Самұрық-Қазына» қорының бейінді емес активтерінің бәрі жеке меншікке және халықтық IPO-ға өтуі керек.

Үкімет бұл жұмысты 2024 жылдан бастап қолға алады. Келесі жылы «Air Astana» компаниясы халықтық IPO-ға шығарылады. «QazaqGaz» кәсіпорны да осы жұмысқа дайындалуы керек. Ірі компаниялардағы мемлекет активтері саудаға шығуға тиіс.

Тағы бір маңызды мәселе – кәсіпкерліктің бүгінгі ахуалы. Билік пен бизнестің арасында сындарлы диалог болуы қажет. Қазіргі өтпелі кезеңде мемлекеттік органдардың кемшілікке жол беретіні, кейде асыра сілтейтіні жасырын емес. Сондықтан экономикалық сипаттағы кейбір заң бұзу әрекеттерін қылмыс санатынан алып тастау жұмысын жалғастыру қажет. Бұл жерде сөз кәсіпкерлерге және олардың экономикалық теріс әрекетке қатысты істер туралы болып отыр. Салық саласында заң бұзғандарды қылмыстық жауапкершілікке тартуға негіз болатын шекті анықтайтын әділ механизм енгізу қажет.

Құқық қорғау органдарының кәсіпкерлерді қудалауын біржола тоқтату керек. Мұндай әрекеттерге тыйым салынған. Бірақ, соған қарамастан, әлі де жалғасып жатқанын білемін. Осындай мәліметтер кейде әдейі таратылып жатады, тіпті, олар жалған болуы да мүмкін.

Қалай десек те, бұл – назардан тыс қалдыруға болмайтын мәселе. Кәсіпкерлікке қолдау көрсету, саланы реттейміз деген желеумен жасалатын қысымды азайту және бәсекелестікті дамыту мәселелерін мұқият талқылау қажет. Сондықтан мен жуық арада еліміздің бизнес өкілдерімен арнайы кездесу өткіземін.

Келесі мәселе. Біз макроэкономикалық саясатты қайта қарап, жаңартуымыз керек. Мен жаңа ғана экономика салаларындағы реформалардың негізгі бағыттарын айқындап бердім. Оның бәрін табысты жүзеге асырудың басты шарты – макроэкономикалық тұрақтылық. Бұл – аксиома. Қаржы, салық-бюджет және ақша-несие саясатын үйлестіру керек.

Инвестицияның жетіспеуі экономиканың өсімін тежеп тұрған басты мәселе болып тұр. Инвестицияның тапшылығы болашақта тоқырауға әкеп соқтырады.

Былтыр негізгі капиталға салынған қаражат ішкі жалпы өнімге шаққанда небәрі 15 пайыз болды. Бұған негізінен еліміздегі банктердің экономиканы дамытуға белсенді атсалыспауы себеп болып отыр. Мұндай ахуал Үкіметті тікелей қаржыландырумен, кепілдік және субсидия берумен айналысуға мәжбүрлейді. Бұл тәсіл тиімсіз, көп қаражатты талап етеді әрі нарықтық экономика қағидаларына қайшы келеді.

Сонымен бірге нақты секторға берілетін кредит азайып жатқанда банктер тұтыну несиесімен әуестеніп кетті. Осы жағдай қаржы жүйесіне төнетін сын-қатерлердің көбеюіне және азаматтардың шектен тыс қарызға батуына әкеп соқтырды.

Менің 2019 жылы 500 мың азаматтың кепілсіз несиесін кешіру туралы шешімім және жақында қабылданған жеке тұлғалардың банкроттығы туралы заң мәселені біршама реттеді. Бірақ ахуалды біржола түзеу үшін жаңадан жүйелі шаралар қабылдау қажет. Сонымен қатар азаматтардың қаржы сауатын арттыру өте маңызды.

Бұл ретте «Amanat» партиясының «Қарызсыз қоғам» жобасын ерекше атап өту қажет. Соның арқасында еліміздің 8 аймағында 20 мыңнан астам адам қаржылық сауатын арттырды. Олардың көпшілігі – 10 және одан да көп несие алған адамдар. Бұл жоба аз уақытта өзінің тиімділігін көрсетті. Үкіметке «Amanat» партиясымен бірлесіп, оның ауқымын кеңейтуді тапсырамын. «Қарызсыз қоғам» жобасының игілігін бүкіл еліміз көруі қажет.

Корпоративті салаға берілетін несиенің жеткіліксіздік мәселесін шешу керек. Экономикаға ақша керек. Былтыр банктердің таза пайдасы бір жарым триллион теңгеге жуықтады. Ал осы жылдың бірінші жартысында – бір триллион теңгеден асып кетті. Банктер тиімді жұмыс істегеннің арқасында емес, негізінен Ұлттық банк инфляциямен күресу үшін базалық мөлшерлемені жоғары деңгейде ұстап тұрғандықтан, осындай мол пайдаға кенелді.

Үкімет пен Парламенттің бұл пайданы мемлекет мүддесін ескере отырып, неғұрлым әділ бөлу мүмкіндігін қарастырғаны жөн. Қаржы ұйымдарының салық салынбайтын мемлекеттік құнды қағаздарды сатып алудан түскен орасан зор табысына қатысты да сұрақтар бар. Мұнда қисын да, мемлекеттік ұстаным да жоқ. Үкімет ешбір ақылға сыймайтын осы мәселені анықтап жатыр. Соған сәйкес заңдарға түзетулер әзірленіп, Мәжіліске енгізіледі. Депутаттардың оны мұқият қарауын сұраймын.

Сонымен бірге банктерді корпоративті несие беру ісіне белсене қатысуға, яғни кәсіпкерлерді қолдауға ынталандыру керек. Банк қызметінің басқа түрлеріне қарағанда бизнеске несие беру ісі банктерге пруденциалды және фискалды реттеу тұрғысынан анағұрлым тиімді болуы керек. Мұның оңай еместігін, күрделі мәселе екенін түсінемін. Үкіметке және қаржы саласын реттейтін мекемелерге бір жылдың ішінде осы маңызды мәселеге қатысты өздерінің кесімді байламын айтуды тапсырамын.

Банктердің «қозғалыссыз жатқан» 2,3 триллион теңгелік активтерін экономикалық айналымға қосу үшін нақты шаралар қабылдау қажет. Бұл ретте осы активтерді иеленуге ниет танытқан бизнес өкілдерінің оны алып, экономикаға қайтаруына мүмкіндік беретін ашық цифрлы платформа құруды тапсырамын.

«Ұзақ мерзімге арналған қаражат» нақты секторға барынша қолжетімді болу үшін бірлескен және синдикатталған несие беру тәсілін кеңінен қолдану керек. Сондай-ақ өнеркәсіп өкілдері мен кәсіпкерлер несиенің бәрін жұтып қоймауы қажет. Олар экономикамызды іс жүзінде әртараптандыруды қамтамасыз ететін сапалы жобалар ұсынуға тиіс. Коммерциялық банктердің қызығушылығын арттыру үшін олар стратегиялық жобаларды қаржыландырған кезде даму институттарының кепілдігін беру мүмкіндігін қарастыру қажет.

Банк саласындағы тағы бір өзекті мәселе – барлығы бірнеше банктің қолында шоғырланған. Қазір Қазақстанда 21 банк бар. Бірақ корпоративті секторға несие берумен, яғни экономикалық жобаларды қаржыландырумен бірнеше ірі банк қана айналысады. Сондықтан осы саладағы бәсекені арттыру үшін елімізге шетелден сенімді үш банкті тартқан жөн.

Жалпы, нақты секторға берілетін несие көлемінің жыл сайын 20 пайыз және одан да жоғары деңгейде өсуін қамтамасыз ету – маңызды міндет.

Экономиканы қаржыландыру көздері жайлы сөз болғанда Ұлттық қордың қаражатын пайдалану қажеттігі туралы жиі айтылады. Сарапшылар Қордың жинақтау және дамыту рөлінің арақатынасы жөнінде дауласып жатады. Әрине, қаржыны жинақтап, сақтау негізгі міндет болуға тиіс. Ұлттық қордың қаражаты күтпеген сын-қатерлерге тап болған жағдайда қаржы тұрақтылығын қамтамасыз етуге едәуір кепілдік береді.

Дегенмен Қордағы қаражаттың белгілі бір бөлігін Қазақстанның болашағын айқындайтын стратегиялық жобаларды қаржыландыру үшін пайдалануға болады. Тіпті, қазірден бастап соған жұмсау керек.

Ұлттық қор әлден-ақ бірқатар ірі жобаны қаржыландырылып жатыр. Алайда сол жобаларды іріктеу ісінде жүйелілік жетіспейді. Сондықтан Ұлттық қордың әрбір теңгесі айтарлықтай пайда әкелуі үшін барлық ұсынысқа жан-жақты сараптама жасалуын қамтамасыз ету қажет.

Капиталды қайтару туралы заң аясында құрылып жатқан қор «ұзақ мерзімге арналған қаражаттың» тағы бір көзі бола алады. Түскен қаржының бәрі елдік мәселелерді шешу үшін барынша тиімді және ашық жұмсалуға тиіс.

Тағы бір маңызды мәселе – қор нарығын дамыту. Қазір Қазақстанда екі қор биржасы бар. Олар жұмыс барысында көбіне бірін-бірі қайталайды, тіпті өзара бәсекеге түсіп жатады. Еліміздің қаржы жүйесі үшін бұл тым артық. Ішкі нарықтың көлемін және тартымдылығын арттыру үшін осы биржалардың әлеуетін біріктіріп, бір жерден басқару мәселесін қарастыру қажет.

Төлем жүйелерінің тұрақтылығын сақтау да өте өзекті мәселенің бірі болып отыр. Былтыр Ұлттық банк ұлттық төлем жүйесінің бірінші бөлігі – жылдам төлемдер жүйесін іске қосты. Қазіргі таңда бұл жүйе пилоттық режимде жұмыс істеп жатыр. Ұлттық банкке 2024 жылы Ұлттық төлем жүйесін толық енгізу жұмысын аяқтауды тапсырамын.

Енді тағы бір аса маңызды мәселеге, яғни бюджет саясатына тоқталайық. Мен былтыр «бюджетті басқарудан» «нәтижені басқару» тәсіліне көшу арқылы бюджет жүйесін реформалауды тапсырдым. Бұл мәселе жаңа кодекс қабылданған соң шешімін табады. Бюджет үдерісінің ашықтығы, оған қатысушылардың жауапкершілігі мен дербестігі арта түседі.

Сонымен бірге бюджет саясатының тиімділігін арттыру үшін әрдайым жаңа мүмкіндіктер мен тәсілдерді пайдалану қажет. Сондықтан Үкіметке бірнеше министрлік пен аймақтар үшін пилоттық режимде толық бөлшектенген бюджет жобасын енгізуді тапсырамын.

Келесі. Аймақтарға қатысты саясатта маңызды реформалар жүргізілді. Соның нәтижесінде әкімдерді тікелей сайлау тәсілі енгізіліп, әкімшілік реформа қолға алынды. Бұл ретте бюджетаралық қатынастарды түбегейлі өзгерту де өте өзекті мәселе. Жаңа экономикалық үлгіге көшкенде аймақтардың бюджет мәселесіндегі дербестігін арттыру керек.

Корпоративтік табыс салығынан және басқа төлем түрлерінен түсетін кірістің бір бөлігін өңірлерге беру оң нәтиже көрсетті.

Былтыр аймақтар табысының өсімі 30 пайыздан асты. Сондықтан реформаның келесі кезеңінде осы норманы өзге де салықтарға, оның ішінде қосымша құн салығына да қатысты қолдану қажет. Мұндағы міндет – бюджеттің екінші деңгейіне кем дегенде екі триллион теңге қосымша қаражат беру.

Кезең-кезеңімен жүргізілген фискалды орталықсыздандыру жұмысының нәтижесінде жергілікті бюджет кірісінің құрылымындағы республикалық бюджеттен бөлінетін трансферттің үлесі орта есептен 25 пайызға дейін төмендеуге тиіс (қазір бұл көрсеткіш 50 пайызға жуық).

Сонымен қатар аудан әкімдеріне жергілікті бюджетті басқару құқығын берген жөн деп санаймын. Бұл, ең алдымен, сол жердегі мәселелерді жедел шешу үшін қажет.

Бұдан бөлек, жергілікті бюджетке жиналатын салыққа қатысты жеңілдіктерді анықтау құқығын аймақтардың өзіне беру мәселесін қарастыру керек. Бұл шара бизнестің дамуына үлкен серпіліс әкелмек. Ұсынылып отырған бастама өте маңызды. Келешекте аймақтардың табысты дамуына айрықша ықпал етеді. Сол себепті барлық әкім бюджетаралық қатынастардың жаңа үлгісіне көшу кезінде оның біртұтас мемлекетімізге тигізетін пайдасы және тиімділігі туралы ойлауы керек.

Тағы бір маңызды мәселе бар. Мен бұдан бұрын экономиканың түрлі секторындағы салық мөлшерлемесін саралау туралы айтқан едім. Бұл шара салық жүктемесін өндірістің күрделілігіне қарай бөлуді қамтамасыз етеді.

Кәсіпкерлер қосымша құн салығын қайтару рәсімінің күрделі екені жөнінде орынды мәселе көтеріп, шағымданып жүр. Бұл жайт еліміздегі инвестициялық ахуалға кері әсерін тигізеді. Үкімет көптен бері түйіні тарқамай келе жатқан осы мәселені шұғыл шешуге тиіс. Сондай-ақ салық жеңілдіктерін беру тәртібін реттеу қажет. Олар экономикалық ынталандыру шараларының нысаналы тәсілі болуы керек. Жиналмаған салық – салынбай қалған ауруханалар, мектептер мен жолдар деген сөз. Салық жеңілдігін сын көзбен зерделеп, оның көлемін кем дегенде 20 пайызға қысқарту қажет. Қалған жеңілдіктер жекелеген жобалар мен тұлғаларға байланбай, нақты ереже бойынша берілуі керек.

Салықтық әкімшілендіру мәселесіне келсек, фискалды органдар мен салық төлеушілердің қарым-қатынасын қызмет көрсету үлгісіне көшірген жөн. Басты мақсат жазалау емес, ескерту болуға тиіс.

Салықтық бақылау ісін толық цифрландырып, есептілік формаларын 30 пайызға қысқарту қажет. Салықтың және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдердің санын кемінде 20 пайызға азайту керек. Айтарлықтай түсім әкелмейтін төлемдерді толығымен алып тастап, қалғандарын біріктіруге болады.

Бөлшек салықты енгізу мәселесі қажетті бастама болғанына көзіміз жетті. Осыны ескере отырып, Үкімет оны қолдану аясын екі есе кеңейтеді. Сондай-ақ үдемелі салық салуды енгізу жұмысын жеделдеткен жөн.

Салық саясатын қайта қарап, өзгерту үшін Үкімет пен Парламент батыл әрі жан-жақты ойластырылған шешімдер қабылдауы керек.

Тағы бір мәселені атап өту қажет. Азаматтардың мүддесі мен сұранысы – Қазақстанның экономикалық даму стратегиясының өзегі. Яғни, адамның қажеттілігі әрдайым басты назарда болады. Сол үшін

біз шикізатқа тәуелді болудан біртіндеп арылуымыз қажет. Бұл жұмыс табанды түрде жүргізілуге тиіс.

Елімізде жыл сайын 400 мыңнан астам бала дүниеге келеді. Жыл соңына дейін халқымыздың саны 20 миллионға жетеді. Өмір сүру ұзақтығы да артып келе жатыр. Былтыр бұл көрсеткіш 74 жастан асты.

Қазақстан – әлемдегі ең жас мемлекеттің бірі. Азаматтарымыздың орташа жасы – 32 жас. Тұрғындардың үштен бірі – жастар.

Үкіметтің міндеті – қазіргі демографиялық ахуалды еліміздің бәсекеге қабілетін арттыруға пайдалану.

Адал азамат және тұғырлы тұлға болудың негізі бала кезден қалыптасады. Сондықтан біз жас ұрпақтың қауіпсіз әрі алаңсыз өмір сүруін қамтамасыз етуге тиіспіз.

Мен Мемлекет басшысы ретінде кәмелетке толмағандарға жасалған зорлық-зомбылықтың кез келген түріне қатысты жазаны күшейтуді талап етемін.

Жол, ғимарат, киім-кешек, азық-түлік, яғни барлығы балалар үшін қауіпсіз болуы керек. Сондай-ақ өскелең ұрпақтың психикалық саулығы – өте маңызды мәселе.

Білім беру мекемелеріндегі психологиялық қолдау қызметін институционалды түрде күшейту қажет. Бірыңғай сенім телефонын ұйымдастырған жөн. Зорлық-зомбылыққа және қысымға, яғни буллингке тап болғандарға көмек көрсетуге арналған бағдарлама әзірлеу керек.

Сапалы орта білім алу – әрбір баланың мызғымас құқығы. Мұндағы ең түйінді сөз – «сапа». Сондықтан білім сапасын жақсарту және мұғалімдердің біліктілігін арттыру ауадай қажет.

Бәріне бірдей білім беру үшін интернет жылдамдығы жоғары және білім берудің цифрлы ресурстары тегін әрі қолжетімді болуы шарт. Білім беру жүйесі еңбек нарығының сұранысына қарай өзгеріп отыруы керек.

Ұлттық экономиканың бірқатар саласында кадр тапшылығы қатты сезілуде. Әсіресе, техникалық және жұмысшы мамандар жетіспейді. Сондықтан осы салаларға қатысты білім берумен мықтап айналысқан жөн.

Оқу орындары түлектерге жұмыс бере алатын мекемелермен ұзақ мерзімге арналған әріптестік орнатуы қажет. Экономиканың басымдықтарына, аймақтың және саланың ерекшеліктеріне байланысты тиімді қаржыландыру тәсілдері керек.

Еліміздегі демографиялық өсім білімге деген сұранысты арттырады. Мемлекеттің білім саласына қатысты жұмысында тұтастық, яғни жүйе жоқ. Тіпті, өзара байланыс жоқ деуге болады. Сондықтан бес жастан асқан балаларға арналған «Келешек» атты бірыңғай ерікті жинақтау жүйесін енгізуді тапсырамын.

Бұл бағдарламада мемлекет тарапынан ұсынылатын бастапқы білім беру капиталы, жыл сайынғы мемлекеттік сыйақы және инвестициялық табыс қарастырылуға тиіс. Осы жинақ пен «Ұлттық қор – балаларға»

жобасының қаражаты қосылғанда жас ұрпақтың сапалы білім алуына мүмкіндік туады.

Қазір еңбек нарығында ауқымды өзгерістер болып жатыр. Онда цифрлы экономиканың рөлі арта түспек. Платформалық жұмыспен қамту жүйесіне қызығушылық артып келеді. Осы секторда қазірдің өзінде жарты миллионнан астам адам жұмыс істейді. Алайда олардың еңбек құқықтары толық қорғалмаған. Сондықтан осы санаттағы азаматтардың еңбек құқықтарын қорғаудың нақты тәсілдерін әзірлеп, платформалық жұмыспен қамту мәселесін түгел реттеу қажет.

Өндірістік жарақат алудың жиілеуі өте өткір мәселе болып отыр. Үкімет 2030 жылға дейінгі қауіпсіз еңбек тұжырымдамасын осы жылдың соңына дейін қабылдауға тиіс. Бұл құжат жұмыс орнындағы кәсіби сын-қатерлердің алдын алуға және жоюға бағытталуы керек.

Менің тапсырмаммен Үкімет зиянды еңбек жағдайында ұзақ уақыт жұмыс істеп жүрген адамдарды әлеуметтік қолдау тетіктерін әзірледі. Бұл бұрыннан талқыланып жүрген мәселе болатын, енді шешімі табылды. Оның мынадай өлшемдері бар. Жұмысшылардың осы саланы дамытуға сіңірген еңбегі және денсаулығына зиян келгені ескеріле отырып, оларға зейнет жасына толғанға дейін, атап айтқанда, 55 жастан бастап арнаулы әлеуметтік төлем төленеді. Парламенттен Үкіметтің ұсыныстарын жедел қарауды сұраймын. Азаматтар осы мәселе шешімін табады деп күтіп отыр.

Келесі. Біз бұған дейін уәде бергеніміздей, Үкімет ең төменгі жалақы мөлшерін біртіндеп өсіре береді.

Азаматтардың табысын арттыру үшін 2024 жылдың 1 қаңтарынан бастап ең төменгі жалақы мөлшерін 85 мың теңгеге көтеруді тапсырамын. Осылайша, біз еңбекақының ең төменгі мөлшерін үш жыл ішінде екі есе көбейттік. Бұл шара 1 миллион 800 мың адамның, оның ішінде бюджет саласында еңбек ететін 350 мың азаматтың әл-ауқатын арттыруға септігін тигізеді.

Жалпы, еңбек нарығын жан-жақты дамыту үшін Үкімет қысқа мерзімде 2030 жылға дейінгі кешенді жоспарды бекітуі керек.

Жаңа экономикалық саясаттың қағидалары мен басымдықтарын нақты айқындаумен қатар, алдағы реформаларды сапалы әрі толық жүзеге асыру өте маңызды. Оның табысты болуы мемлекеттік қызметшілердің біліктілігіне, жауапкершілігіне және саяси ерік-жігеріне тікелей байланысты.

Реформалардың іске асырылуына негізінен атқарушы билік жауап береді. Сондықтан, ең алдымен, оның өзін өзгерту қажет. Осы саладағы реформаның басты бағыттары мынадай.

Біріншіден, нақты салаларға қатысты шешімдерді әзірлеу және орындау міндеті, сондай-ақ түпкі нәтиже үшін жауапкершілік толығымен министрлерге жүктеледі. Өйткені олар өзінің бұйрығымен жедел шешім қабылдап отыруға тиіс. Бұл – әкімдерге де қатысты мәселе.

Екіншіден, экономикалық саясаттың іске асырылуына Үкімет толығымен жауап береді. Бюрократияға және сөзбұйдаға салынбай, Президент Әкімшілігіне жалтақтамай, экономиканы дербес басқарудың барлық әдіс-тәсілдерін қолында ұстауға тиіс.

Үшіншіден, Президент Әкімшілігі басты «саяси штаб» ретінде мемлекетті әлеуметтік-экономикалық дамытудың стратегиялық бағыттарына, ішкі және сыртқы саясат, қорғаныс және қауіпсіздік, құқық және кадр саясаты мәселелеріне барлық күш-жігерін жұмылдырады.

Мемлекеттік аппаратты бюрократиядан арылту жолындағы жүйелі жұмыс жалғаса береді. Мемлекеттік жоспарлау жүйесін түбегейлі өзгерту қажет. Бізге оның мейлінше шағын және қолайлы болғаны маңызды. Сондай-ақ тапсырмалардың орындалуын бақылау және бағалау жұмысын да қайта қарауымыз керек. Бұл – жұртшылықтың сұранысы. Басқаша айтқанда, қазір қоғамда жаңа әдіс-тәсілдерге, жаңа идеяларға, жаңа кадрларға деген сұраныс аса жоғары. Сондықтан саяси мемлекеттік қызметшілердің резерві құрылады, соның арқасында «қосымша кадрлар тобы» қалыптасады.

Қазір кадр тапшылығы өзекті мәселе болып тұрған кезде мұндай қадам өте маңызды. Жоғары лауазымға ие болғысы келетіндер көп, бірақ олардың біліктілігі тиісті талапқа сай келмейді. Демек, кадр мәселесін міндетті түрде қолға алуымыз керек, сапалы мамандар тәрбиелеу қажет. Бұл ретте саяси партиялардың кадрлық әлеуетін де пайдаланған жөн.

Аймақтағы атқарушы биліктің шешім қабылдау ісіне азаматтардың тікелей қатысу мүмкіндігін біртіндеп арттыру да маңызды. Ауыл, кент және ауылдық округ әкімдерін тұрғындар өздері сайлай бастағанына екі жылдан асты. Содан бері ауылдық деңгейдегі әкімдердің төрттен үші сайланды. Енді аудан және облыстық деңгейдегі қала әкімдерін сайлап көреміз.

Қадірлі отандастар!

Еліміздің экономикасын дамытуға қатысты бүгін айтылған жоба-жоспардың бәрі нақты зерттеліп, есептеліп жасалды.

Бүкіл экономикалық жүйені шұғыл түрде түбегейлі қайта қарап, өзгерту арқылы елімізді өркендетеміз, халықтың әл-ауқатын арттырамыз.

Реформаның басты мақсаты – экономикамыздың тұрақты өсімін 6-7 пайызға жеткізу және 2029 жылға қарай ұлттық экономиканың көлемін 2 есеге ұлғайту, яғни 450 миллиард долларға жеткізу. Әрине, бұл – ауқымды әрі күрделі міндет. Бірақ біз еліміздің байлығын, табысын азаматтарымыздың арасында әділ бөлуіміз қажет.

Бір сөзбен айтқанда, экономикалық өсімнің игілігін әрбір азаматымыз көруі керек. Бұл – принципті мәселе.

Еліміздің болашағы баянды болсын десек, бұл стратегиялық міндетті қалайда орындауға тиіспіз.

Мен еліміздің даму бағдары туралы пайымдарымды үнемі айтып жүрмін. Соны тағы да қайталағым келеді.

Біз болашақта қандай ел болатынымызды нақты білеміз.

Бәріне бірдей мүмкіндік беретін өркениетті ел – Әділетті Қазақстанды құрамыз. Заң және тәртіп, өзара түсіністік, тілектестік пен жауапкершілік бәрінен биік тұратын тиімді мемлекет боламыз. Қоғамдық тәртіпті бұзатын кез келген арандатушылық әрекетке қатаң тосқауыл қою қажет. Өкінішке қарай, құқық қорғау мекемелері және аймақ басшылары осы жұмысты дұрыс атқармай отыр. Басқа сөзбен айтқанда, заң үстемдігін қамтамасыз етпейді. Соның салдарынан қоғамымызда ұдайы келеңсіз оқиғалар болып жатады.

Мысалы, даладағы, көшедегі вандализм, кейбір азаматтарымыздың тәртіпсіздігі, мәдениетсіздігі, неше түрлі тұрмыстық жанжалдар еліміздің халықаралық аренадағы абыройына нұқсан келтіретін болды.

Тағы да айтамын: біздің негізгі мақсатымыз – заңды қатаң сақтау, қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету.

Біз мәдениетті, білімді, ғылымды дамыту арқылы қазіргі ашық әлемнің бір бөлшегі болуға ұмтылуымыз керек. Алдымызға қойған биік мақсатқа жету оңай болмайды. Бірақ бүкіл ел болып кіріссек, бұл – қолдан келетін шаруа. Халық, бизнес және билік өкілдері бар күш-жігерін жұмылдыруы керек. Сонда ғана мемлекетіміздің қазіргі даму үлгісін түбегейлі өзгерте аламыз, кедергінің бәрін жеңеміз.

Жалпы, әлемдегі ахуалдың күрделі екенін көріп отырсыздар. Барша адамзат түрлі сын-қатермен бетпе-бет келуде. Көптеген ел табиғи апатты, электр қуаты мен азық-түлік тапшылығын бастан өткеруде. Мамандардың айтуынша, биылғы шілде әлем тарихындағы ең ыстық ай болды. Көптеген елде инфляция өршіп, қымбатшылық болып жатыр. Мемлекеттер арасында түрлі текетірес, қарулы қақтығыс белең алды. Босқындардың саны 110 миллионнан асты. Мұның бәрі Қазақстанға да салқынын тигізеді. Бірақ біз жаһандық дүрбелең дәуірінде өз бағдарымыздан адаспаймыз.

Әрине, даму жолымыз әрдайым теп-тегіс, даңғыл болмайды. Ешкім де сырттан келіп, Қазақстанды көркейтіп жібермейді. Ол үшін еліміздің әрбір азаматы заман талабына сай болуға тиіс. Жалпы, халқымыз осындай дағдарыс кезінде біртұтас болуы керек. Басқа жол жоқ.

Әділетті Қазақстанды құрамыз десек, саяси-экономикалық реформа жасау жеткіліксіз. Ең бастысы, қоғамдық сана, азаматтардың ниеті өзгеруі керек. Онсыз басқа жұмыстың бәрі бекер. Мен бұл туралы Ұлттық құрылтайдың екінші отырысында нақты айттым.

Ұлттың жаңа сапасын қалыптастыру еліміз үшін айрықша маңызды. Әрбір азаматымыз, әсіресе, жастар ең жақсы қасиеттерді бойына сіңіруі қажет. Оның бәрі бірігіп, біртұтас қоғамдық қасиетке айналады.

Әркім отаншыл, білімпаз, еңбекқор, тәртіпті, адал, әділ, үнемшіл әрі жанашыр болса, алынбайтын асу жоқ. Абайдың «Толық адам» ілімінен бастау алатын «Адал азамат» тұжырымдамасының түпкі мәні – осы.

Тағы да қайталаймын: Әділетті Қазақстан және Адал азамат ұғымдары егіз құндылық ретінде әрдайым қатар жүруге тиіс. Шын мәнінде, адалдық жоқ жерде ешқашан әділдік болмайды.

Әрбір адам ісі мен сөзі бір жерден шығатын Адал азамат болса, әділдік орнайды.

Қазақстан – біздің жалғыз ғана Отанымыз. Оның іргесі берік, керегесі кең, төрт құбыласы түгел болуы – өз қолымызда. Бабалардан мирас болған ұлан-ғайыр жерді қорғау, оны өркендету – біздің перзенттік парызымыз.

Мен еліміздің әрбір азаматын осы қасиетті парызға адал болуға шақырамын.

Берекелі бірлігімізді сақтап, табанды еңбек етсек, Отанымызды көркейтіп, ұрпаққа дамыған мемлекет ретінде табыстасақ, бабалар аманатына адалдық деген – осы!

IV. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПАРЛАМЕНТІ СЕНАТЫ ҚЫЗМЕТІНІҢ ҚЫСҚАША ҚОРЫТЫНДЫЛАРЫ

ПАРЛАМЕНТ ПАЛАТАЛАРЫНЫҢ БІРЛЕСКЕН ОТЫРЫСЫ

2023 жылғы 1 қыркүйек – 28 желтоқсан аралығында **1 Парламент Палаталарының бірлескен отырысы** өтті.

СЕНАТТЫҢ ОТЫРЫСТАРЫ

Палата отырысын Сенат Төрағасы шақырады.

Отырыстың күн тәртібі Сенат Бюросында алдын ала қаралады және Палатаның отырысында Палата депутаттары жалпы санының көпшілік даусымен ашық дауыс беру арқылы бекітіледі.

2023 жылғы 1 қыркүйек – 28 желтоқсан аралығында **20 Сенаттың отырысы** өткізілді.

БЮРОНЫҢ ОТЫРЫСТАРЫ

Сенаттың Бюросы Сенат Төрағасының жанындағы Парламент Сенатының үйлестіруші органы болып табылады.

Сенат Бюросының отырыстарын Сенат Төрағасы шақырады.

2023 жылғы 1 қыркүйек – 28 желтоқсан аралығында **Бюроның 13 отырысы** өткізілді.

ТҰРАҚТЫ КОМИТЕТТЕРДІҢ ҚЫЗМЕТІ

(2023 жылғы 1 қыркүйек – 22 желтоқсан)

Тұрақты комитеттер өз құзыретінің мәселелері бойынша қызмет нысандары мен әдістерін таңдауға ерікті, мемлекеттік органдармен және қоғамдық бірлестіктермен өзара іс-қимыл жасайды, қоғамдық пікірді зерделейді және ескеріп отырады.

Тұрақты комитеттердің отырыстары қажеттілігіне қарай, бірақ айына кемінде екі рет өткізіледі.

Бас комитет ретінде қаралған заңдар:

Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитеті	4
Қаржы және бюджет комитеті	8
Халықаралық қатынастар, қорғаныс және қауіпсіздік комитеті	7
Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитеті	4
Әлеуметтік мәдени даму және ғылым комитеті	5
Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитеті	0
БАРЛЫҒЫ:	**28**

Заңдар бойынша Комитет отырыстары (оның ішінде кеңейтілген отырыстары)

Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитеті	21 (6)
Қаржы және бюджет комитеті	32 (11)
Халықаралық қатынастар, қорғаныс және қауіпсіздік комитеті	18 (8)
Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитеті	13 (5)
Әлеуметтік мәдени даму және ғылым комитеті	7 (6)
Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитеті	12
БАРЛЫҒЫ:	**103**

ДЕПУТАТТЫҚ САУАЛДАР

(2023 жылғы 1 қыркүйек – 28 желтоқсан)

Депутаттық сауал Парламент Палаталарының бірлескен және бөлек отырысында Сенат депутатының мемлекеттік органдардың лауазымды адамдарына депутаттық сауал салынған Парламент Палаталарының тиісті отырысында сол органның немесе лауазымды адамның құзыретіне жататын мәселелер бойынша негізді түсінік беруін немесе көзқарасын баяндауын ресми талап етуі болып табылады.

Сенат депутаты Премьер-Министр мен Үкімет мүшелеріне, Ұлттық Банктің Төрағасына, Орталық сайлау комиссиясының Төрағасы мен мүшелеріне, Бас Прокурорға, Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің Төрағасына, Жоғары аудиторлық палатаның Төрағасына және мүшелеріне, облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың және астананың әкімдеріне сауал салуға құқылы. Бұл орайда Бас Прокурорға не құқық қорғау органдарының және арнаулы мемлекеттік органдардың бірінші басшыларына жолданған салынған сауал қылмыстық қудалау міндеттерін жүзеге асыруға байланысты мәселелерге қатысты болмайды. Ұлттық қауіпсіздік комитетінің Төрағасына салынған сауал Палатаның жабық отырысында қаралады.

2023 жылғы 1 қыркүйектен бастап 28 желтоқсанға дейін Сенаттың **20** отырысында Сенат депутаттары **88** депутаттық сауал жолдады.

Қазақстан Республикасының Премьер-Министріне	75
Қазақстан Республикасының Премьер-Министрінің бірінші орынбасарына	3
Қазақстан Республикасының Премьер-Министрінің орынбасарына	6
Қазақстан Республикасының Бас Прокурорына	*
Қазақстан Республикасының Жоғары аудиторлық палатасының төрағасына	*
Қазақстан Республикасының Экология және табиғи ресурстар министріне	1
Қазақстан Республикасының Өнеркәсіп және құрылыс министріне	1
Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау министріне	1
Қазақстан Республикасының Қаржылық мониторинг агенттігінің төрағасына	1
БАРЛЫҒЫ:	**88**

АЗАМАТТАРДЫҢ СЕНАТҚА КЕЛІП ТҮСКЕН ХАТ-ХАБАРЛАРЫ МЕН ӨТІНІШТЕРІНЕ ШОЛУ

(2023 жылғы 1 қыркүйек – 31 желтоқсан)

1. Сенатқа келіп түскен хат-хабарлар саны оның ішінде: қызметтік хат-хабар жеке және заңды тұлғалардың өтініштері өтініштерге жауап	**7397** 2693 4594 110
2. Жіберілген хат-хабардың саны оның ішінде: электронндық түрде е-Өтініш бойынша қағаз түрде	**6230** 1518 3763 949
3. Шығыс ішкі хат-хабарлар электрондық форматта (ЕҚАБЖ бойынша) қағаз тасығышта	**756** 633 123
БАРЛЫҒЫ:	**14 383**

Сенатқа келіп түскен өтініштер негізінен мыналарға қатысты болды:

құқық қорғау органдарының, соттардың және т.б мәселелері	1136
қаржы, банк қызметі, несие мәселелері	150
заңдар және заң жобаларына ұсыныстар	136
әлеуметтік сипаттағы мәселелер (зейнетақымен қамсыздандыру, жеңілдіктер беру, өтемақы мен жәрдемақы төлеу, оралмандар)	334
экономика, кәсіпкерлік мәселелері (сақтандыру, энергиямен, газбен қамтамасыз ету, теміржол, су және авиакөлік, тұрғын үй, үлескерлер, тұрғын үй салуға жер телімін бөлу мәселелері, т.б.)	1356
лауазымды адамдардың заңсыз іс-қимылдары, сыбайлас жемқорлық, мемлекеттік органдардың әрекеті	131
денсаулық сақтау мәселесі	106
білім беру, мәдениет, мемлекеттік тіл мәселелері	126
тұрғын үй, тасымалдау және коммуникация мәселелері	270
ауыл шаруашылығы, жер, халық тұрмысы, тұрғын-жай мәселелері	176

қоршаған ортаны қорғау экология мәселелері	18
ақпараттандыру, цифрландыру байланыстары, БАҚ мәселелері	29
басқа мәселелер (жеке қабылдау, кездесулер, қызметтер, т.б.)	626
БАРЛЫҒЫ:	**4 594**

Өтініштердің басым көпшілігі келіп түскен депутаттар:

Өтініштердің басым көпшілігі Сенат Төрағасының атына – 2537, Н.К. Бекназаровқа – 216, А.Г. Толамисовқа – 129, А.С. Арғынбековаға – 117, Н.Б. Жүсіпке – 88, Е.А. Больгертке – 73, К.К. Тастекеевке – 54, Л.М. Қалтаеваға – 36, М.Б. Қадырбекке– 34 түсті.

Сенат төрағасы атына	2537
Бекназаров Н.К.	216
Толамисов А.Г.	129
Арғынбекова А.	117
Жүсіп Н.Б.	88
Больгерт Е.А.	73
Тастекеев К.К.	54
Қалтаева Л.М.	36
Қадырбек М.Б.	34
Басқа депутаттарға	1310
БАРЛЫҒЫ:	**4 594**

Өңірлер бойынша өтініштердің басым көпшілігі:

Өтініштердің басым көпшілігі Шымкент қаласынан – 1545, Алматы қаласынан – 735, Астана қаласынан – 411, Түркістан облысынан – 346, Жамбыл облысынан – 253, Алматы облысынан – 175 келіп түсті.

Абай облысы	59
Ақмола облысы	77
Ақтөбе облысы	104
Алматы облысы	175
Атырау облысы	152

ШҚО	77
Жамбыл облысы	253
Жетісу облысы	64
БҚО	98
Қарағанды облысы	99
Қостанай облысы	63
Қызылорда облысы	61
Маңғыстау облысы	74
Павлодар облысы	97
СҚО	68
Түркістан облысы	346
Ұлытау облысы	32
Астана қаласы	411
Алматы қаласы	735
Шымкент қаласы	1545
ТМД және алыс шет елдері	4
БАРЛЫҒЫ:	**4 594**

V. СЕГІЗІНШІ ШАҚЫРЫЛҒАН ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПАРЛАМЕНТІНІҢ ЕКІНШІ СЕССИЯДАҒЫ ЗАҢ ШЫҒАРУШЫЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ

(2023 жылғы 1 қыркүйек – 28 желтоқсан)

1	Қазақстан Республикасының Парламенті қабылдаған заңдар	28
2	Мәжіліс қабылдағаннан кейін Сенат мақұлдаған заңдар	23
3	Мәжіліс қабылдағаннан кейін Сенат жекелеген баптарын жаңа редакцияда мақұлдап Мәжіліске қайтарған заңдар	5
4	Сенаттың түзетулерімен Мәжіліс қабылдаған заңдар	5
5	Дербес заңдар	3
6	Қолданыстағы заңнамаға өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы заңдар	10
7	Ратификациялау туралы заңдар	15
8	Депутаттар бастамашы болған және Қазақстан Республикасының Парламенті қабылдаған заңдар	8
9	Қазақстан Республикасының Үкіметі бастамашы болған және Қазақстан Республикасының Парламенті қабылдаған заңдар	20

СЕГІЗІНШІ ШАҚЫРЫЛҒАН ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПАРЛАМЕНТІНІҢ II СЕССИЯСЫНДА ҚАБЫЛДАНҒАН ЗАҢДАРДЫҢ ТІЗБЕСІ

ДЕРБЕС ЗАҢДАР

1	Қоғамдық бақылау туралы.
2	Қазақстан Республикасының Ұлттық қорынан 2024 – 2026 жылдарға арналған кепілдендірілген трансферт туралы
3	2024 – 2026 жылдарға арналған республикалық бюджет туралы.

ҚОЛДАНЫСТАҒЫ ЗАҢНАМАЛЫҚ АКТІЛЕРГЕ ӨЗГЕРІСТЕР МЕН ТОЛЫҚТЫРУЛАР ЕНГІЗУ ТУРАЛЫ ЗАҢДАР

1	Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қоғамдық бақылау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.
2	Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне мемлекеттік наградалар, мемлекеттік авиация, қорғаныс өнеркәсібі және мемлекеттік қорғаныстық тапсырыс мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.
3	Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне Қазақстан Республикасының Ұлттық қорынан балаларға арналған қаражатты есептеу, төлеу және пайдалану мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.
4	Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ақпараттық қауіпсіздік, ақпараттандыру және цифрлық активтер мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.
5	«Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» Қазақстан Республикасының Кодексіне (Салық кодексі) және «Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» Қазақстан Республикасының Кодексін (Салық кодексі) қолданысқа енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.
6	Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне салық салу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы».
7	Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қоғамдық бірлестіктер және еңбек жағдайлары зиянды жұмыстарда істейтін адамдарды әлеуметтік қорғау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.
8	Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және Қазақстан Республикасының арнаулы мемлекеттік органдарындағы қызмет мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.
9	Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясы, «Астана Хаб» халықаралық технологиялық паркі және дактилоскопиялық тіркеу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы
10	Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне жер қойнауын пайдалану және экология мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ШАРТТАР МЕН КЕЛІСІМДЕРДІ РАТИФИКАЦИЯЛАУ ТУРАЛЫ ЗАҢДАР

1	Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Түркия Республикасының Үкіметі арасындағы ақпарат алмасуды ұйымдастыру және кедендік бақылау рәсімдерін оңайлату туралы келісімді ратификациялау туралы.
2	2007 жылғы 6 қазандағы Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымының бітімгершілік қызметі туралы келісімге өзгерістер енгізу туралы хаттаманы ратификациялау туралы.
3	Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымына мүше мемлекеттердің аумағында ұжымдық қауіпсіздік жүйесінің күштері мен құралдары құралымдарының уақытша болуына байланысты істер бойынша юрисдикция және құқықтық көмек көрсету мәселелері жөніндегі келісімді ратификациялау туралы.
4	Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымының әскерлерін (Ұжымдық күштерін) бірлескен материалдық-техникалық және медициналық қамтамасыз ету туралы келісімді ратификациялау туралы.
5	Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Өзбекстан Республикасының Үкіметі арасындағы Қазақстан-Өзбекстан кедендік шекарасы арқылы құбыржол көлігімен және электр беру желілері бойынша энергия ресурстарын өткізу кезіндегі бірлескен кедендік бақылау туралы келісімді ратификациялау туралы.
6	Түркі инвестициялық қорын құру туралы келісімді ратификациялау туралы.
7	Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Қытай Халық Республикасының Үкіметі арасындағы Тараптар мемлекеттерінің азаматтарына қатысты ақпарат алмасу туралы келісімді ратификациялау туралы.
8	Еуразиялық қайта сақтандыру компаниясын құру туралы келісімді ратификациялау туралы.
9	Қазақстан Республикасы мен Кипр Республикасы арасындағы ұстап беру туралы шартты ратификациялау туралы
10	Қазақстан Республикасы мен Кипр Республикасы арасындағы қылмыстық істер бойынша құқықтық көмек туралы шартты ратификациялау туралы
11	Астанада (Қазақстан Республикасы) Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының Еуропалық өңірлік комитетінің жетпіс үшінші сессиясын ұйымдастыру туралы Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы арасындағы келісімді ратификациялау туралы.

12	Еуразиялық экономикалық одақ шеңберінде аудиторлық қызметті жүзеге асыру туралы келісімді ратификациялау туралы.
13	2010 жылғы 9 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Ресей Федерациясының Үкіметі арасындағы Қазақстан Республикасына мұнай және мұнай өнімдерін жеткізу саласындағы сауда-экономикалық ынтымақтастық туралы келісімге өзгеріс енгізу туралы хаттаманы ратификациялау туралы.
14	Бала құқықтары туралы конвенцияға хабарлар рәсіміне қатысты факультативтік хаттаманы ратификациялау туралы.
15	2002 жылғы 7 қазандағы Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт Ұйымының Жарғысына өзгерістер енгізу туралы төртінші хаттаманы ратификациялау туралы.

ДЕПУТАТТАР БАСТАМАШЫ БОЛҒАН ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ПАРЛАМЕНТІ ҚАБЫЛДАҒАН ЗАҢДАР

1	Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне мемлекеттік наградалар, мемлекеттік авиация, қорғаныс өнеркәсібі және мемлекеттік қорғаныстық тапсырыс мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.
2	Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне Қазақстан Республикасының Ұлттық қорынан балаларға арналған қаражатты есептеу, төлеу және пайдалану мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.
3	Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ақпараттық қауіпсіздік, ақпараттандыру және цифрлық активтер мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.
4	«Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» Қазақстан Республикасының Кодексіне (Салық кодексі) және «Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» Қазақстан Республикасының Кодексін (Салық кодексі) қолданысқа енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.
5	Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне салық салу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.
6	Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және Қазақстан Республикасының арнаулы мемлекеттік органдарындағы қызмет мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.

7	Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясы, «Астана Хаб» халықаралық технологиялық паркі және дактилоскопиялық тіркеу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.
8	Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне жер қойнауын пайдалану және экология мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.

СЕНАТ МӘЖІЛІСКЕ ҚАЙТАРҒАН ЗАҢДАР

№	Заңдардың атауы	Түзетулердің саны
1	Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне Қазақстан Республикасының Ұлттық қорынан балаларға арналған қаражатты есептеу, төлеу және пайдалану мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.	10
2	2024 – 2026 жылдарға арналған республикалық бюджет туралы.	180
3	«Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» Қазақстан Республикасының Кодексіне (Салық кодексі) және «Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» Қазақстан Республикасының Кодексін (Салық кодексі) қолданысқа енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.	4
4	Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және Қазақстан Республикасының арнаулы мемлекеттік органдарындағы қызмет мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.	8
5	Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне жер қойнауын пайдалану және экология мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы.	11
БАРЛЫҒЫ:		**213**

VI. СЕНАТТА МӘЖІЛІС ҚАБЫЛДАҒАН ЗАҢДАРДЫ ҚАРАУ ҚОРЫТЫНДЫЛАРЫ ТУРАЛЫ

2023 жылғы 1 қыркүйек пен 29 желтоқсан аралығында **23** заң мақұлданып, **5** заң Мәжіліске қайтарылды. Оның ішінде:

дербес заңдар – **3**;

қолданыстағы заңнамаға түзетулер енгізу – **10**;

халықаралық шарттар мен келісімдерді ратификациялауға бағытталған заңдар – **15**.

Парламент Сенатының 2023 жылғы 1 қыркүйек пен 29 желтоқсан аралығындағы заң шығарушылық қызметі туралы ақпарат

Парламент Сенатында бас комитет ретінде:

Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитеті – 4 заң;

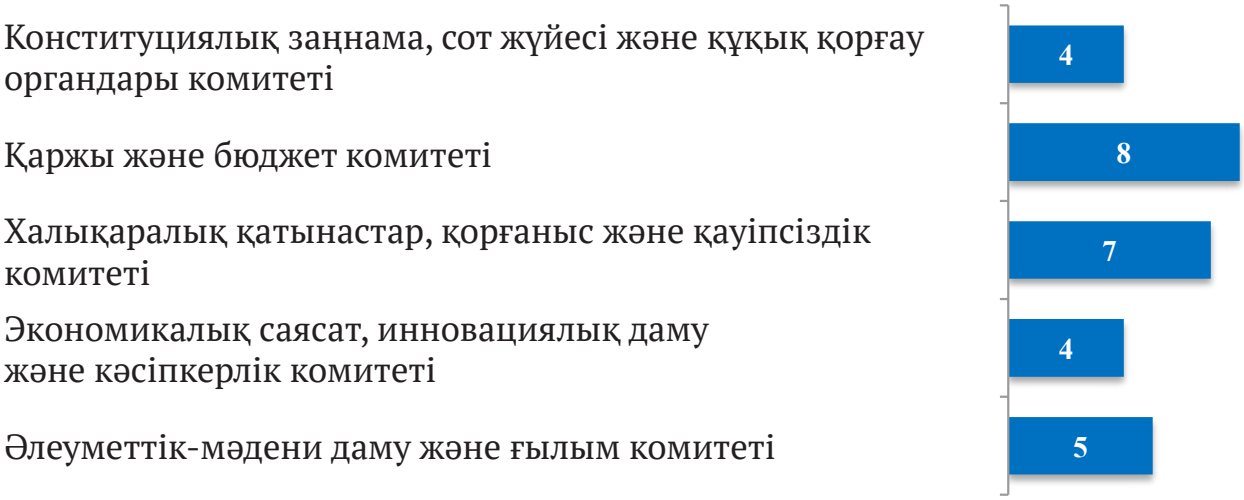
Қаржы және бюджет комитеті – 8 заң;

Халықаралық қатынастар, қорғаныс және қауіпсіздік комитеті – 7 заң;

Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитеті – 4 заң;

Әлеуметтік-мәдени даму және ғылым комитеті – 5 заң қарады.

Парламент Сенаты комитеттерінің заңды қарастыру бойынша жұмысы

6.1. СЕНАТТЫҢ ТҰРАҚТЫ КОМИТЕТТЕРІ БОЙЫНША МӘЖІЛІС ҚАБЫЛДАҒАН ЗАҢДАР ТУРАЛЫ АҚПАРАТ

6.1.1. КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ ЗАҢНАМА, СОТ ЖҮЙЕСІ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫ КОМИТЕТІ

1. «Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Қытай Халық Республикасының Үкіметы арасындағы Тараптар мемлекеттерінің азаматтарына қатысты ақпарат алмасу туралы келісімді ратификациялау туралы»

Заңды жүргізген депутат М. Қадырбек.

Заңның мақсаты Қазақстан мен Қытай азаматтарына қатысты көші-қон саласында ақпарат алмасу бойынша өзара іс-қимыл жасау болып табылады.

Заңның міндеті Мемлекет басшысының Қытай Халық Республикасына сапары барысында 2023 жылғы 17 мамырда Сиань қаласында Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасының Сыртқы істер министрлері қол қойған келісімді (бұдан әрі – Келісім) ратификациялау болып табылады.

Келісім Тараптар мемлекеттерінің азаматтарына визасыз келу, азаматтығын ауыстыру, келу, болу және кету қағидаларын бұзу жөнінде ақпаратпен алмасудағы ынтымақтастықты дамытуға бағытталған.

Заңнан күтілетін нәтижелер көші-қон және қос азаматтыққа қарсы іс-қимыл саласындағы Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасының құзіретті органдары арасындағы ынтымақтастық үшін құқықтық негіз құру болып табылады.

Заңды қабылдау теріс әлеуметтік-экономикалық және құқықтық салдарларға алып келмейді, сондай-ақ республикалық бюджеттен қосымша қаражат бөлуді талап етпейді.

Заң 2023 жылы 5 қазанда Сенат отырысында мақұлданды.

2. «Қазақстан Республикасы мен Кипр Республикасы арасындағы ұстап беру туралы шартты ратификациялау туралы»

Заңды жүргізген депутат А.Толамисов.

Заңның мақсаты Уағдаласушы мемлекеттердің қылмысқа қарсы күресте тиімді ынтымақтастығын қамтамасыз ету, қылмыстық құқық бұзушылықтарға қатысты рәсімдерде барынша және өзара құқықтық көмек көрсету болып табылады.

Заңның міндеті 2022 жылғы 20 қазанда Никосияда жасалған Қазақстан Республикасы мен Кипр Республикасы арасындағы ұстап беру туралы шартты (бұдан әрі – Шарт) ратификациялау болып табылады.

Шарт іздестіріліп жатқан адамдарды қылмыстық жауаптылыққа тарту үшін оларды екі мемлекет арасында экстрадициялау мәселелерін регламенттейді. Адамдарды ұстап беру, ұстап беруді кейінге қалдыру

немесе уақытша ұстап беру шарттары мен рәсімі айқындалған. Ұстап беруден бас тарту үшін міндетті және факультативтік негіздер белгіленген, ұстап беру туралы сұрау салу және қажетті құжаттар көзделген.

Шартты ратификациялау екі елдің қылмысқа қарсы іс-қимыл мәселелері бойынша құқықтық ынтымақтастығының тиімділігін арттырады және екіжақты қатынастарды нығайтуға ықпал етеді.

Бұдан басқа Шартты ратификациялаған жағдайда оны іске асыру теріс әлеуметтік-экономикалық және құқықтық салдарға алып келмейді, сондай-ақ қосымша қаржылық шығындарды талап етпейді.

Заң 2023 жылы 26 қазанда Сенат отырысында мақұлданды.

3. «Қазақстан Республикасы мен Кипр Республикасы арасындағы қылмыстық істер бойынша құқықтық көмек туралы шартты ратификациялау туралы»

Заңды жүргізген депутат А.Толамисов.

Заңның мақсаты қылмыспен күресте өзара ынтымақтастықты орнату және дамыту, көмекке жүгінген кезде құқық бұзушылық үшін жаза Сұрау салушы мемлекеттің юрисдикциясына кіретін құқық бұзушылықтарға қатысты қылмыстық істер бойынша құқықтық көмек көрсету болып табылады.

Заңның міндеті Қазақстан Республикасы мен Кипр Республикасы арасында 2022 жылғы 20 қазанда Никосия қаласында қол жасалған қылмыстық істер бойынша құқықтық көмек туралы шартты (бұдан әрі – Шарт) ратификациялау болып табылады.

Құқықтық көмек шеңберінде Шарт мынадай процесстік әрекеттерді:

- құжаттарды, шақыру қағаздарын және нәрселерді беру мен табыс етуді;
- адамның жеке басын анықтауды, оның және нәрселердің тұрған жерін айқындауды;
- бейнеконференцбайланыс бойынша айғақтарды қоса алғанда, айғақтар мен арыздар алуды;
- тінтуді, тыйым салуды және тәркілеуді жүзеге асыруды;
- құжаттарға немесе нәрселерге сараптама жүргізуді;
- ақпарат және дәлелдемелер алмасуды қамтиды.

Сондай-ақ, осы Шартта көзделген құқықтық көмектің белгілі бір түрлері сақталмаған жағдайларда, мемлекеттің егемендігіне, қауіпсіздігіне қатер төндірсе, оның ұлттық заңнамасына немесе халықаралық міндеттемелеріне қайшы келсе құқықтық көмек көрсетуден бас тарту көзделген.

Заңнан күтілетін нәтижелер қылмыстық істер бойынша құқықтық көмек көрсету саласында Қазақстан Республикасы мен Кипр Республикасының құзыретті органдарының арасындағы ынтымақтастық үшін құқықтық негіз жасау болып табылады.

Шартты ратификациялау теріс әлеуметтік-экономикалық және құқықтық салдарға алып келмейді, ал оны іске асыру қосымша қаржылық шығындарды талап етпейді.

Заң 2023 жылы 26 қазанда Сенат отырысында мақұлданды.

4. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясы, «Астана Хаб» халықаралық технологиялық паркі және дактилоскопиялық тіркеу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы»

Заңды жүргізген депутат Е. Больгерт.

Парламент депутаттары бастамашылық жасаған Заңның мақсаты «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясы» коммерциялық емес акционерлік қоғамы (бұдан әрі – Мемлекеттік корпорация) қызметінің кейбір өзекті мәселелерін реттеу, Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметтер көрсету саласындағы заңнамасын жетілдіру, сондай-ақ азаматтарды дактилоскопиялық тіркеуге және «Астана Хаб» халықаралық технологиялық паркіне қатысушылардың жұмыс істеуіне байланысты мәселелерді регламенттеу болып табылады.

Заң мынадай негізгі ережелерді көздейді:

- «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясы ұғымын нақтылау;
- «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясы жұмыскерлерін мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адамдарға жатқызу;
- «мемлекеттік көрсетілетін қызметке қосымша сервис» ұғымын енгізу;
- өтініштерді қабылдау және мемлекеттік қызметтер көрсету бойынша нәтижелерді беру жөніндегі жұмысты ұйымдастыру бойынша Мемлекеттік корпорацияның кәсіпкерлік субъектілерімен өзара іс-қимыл жасауына жағдайлар жасау үшін әріптестік ұйымдар институтын және келісімдерді, сондай-ақ әріптестік ұйымдарға қойылатын талаптарды енгізу;
- мемлекеттік қызметтер көрсету саласындағы уәкілетті органның әріптестік ұйымдарға қойылатын талаптарды, үлгілік әріптестік келісімді әзірлеу және бекіту, сондай-ақ әріптестік ұйымдарды іріктеу жөніндегі құзыретін бекіту;
- ЖСН ресімдеу кезінде шетелдіктердің міндетті болуы шартын бекіту;
- Қазақстан азаматтары үшін міндетті дактилоскопиялық тіркеуді алып тастау және басқалар.

Тұтастай алғанда, Заң халыққа қызмет көрсету жөніндегі жұмысты тиімді ұйымдастыру, Мемлекеттік корпорация қызметкерлерінің

жауапкершілігін арттыру бөлігінде «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясының қызметін жетілдіру арқылы халыққа көрсетілетін мемлекеттік қызметтердің сапасы мен қолжетімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Заң 2023 жылы 21 желтоқсанда Сенат отырысында мақұлданды.

6.1.2. ҚАРЖЫ ЖӘНЕ БЮДЖЕТ КОМИТЕТІ

1. «Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Түркия Республикасының Үкіметі арасындағы ақпарат алмасуды ұйымдастыру және кедендік бақылау рәсімдерін оңайлату туралы келісімді ратификациялау туралы»

Заңды жүргізген депутат Б. Орынбеков.

Заңның мақсаты.

Заң 2022 жылғы 10 мамырда Анкарада жасалған Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Түркия Республикасының Үкіметі арасындағы ақпарат алмасуды ұйымдастыру және кедендік бақылау рәсімдерін оңайлату туралы келісімді ратификациялауды көздейді.

Заңның міндеті.

Келісім Қазақстан мен Түркия арасында өткізілетін тауарлар мен көлік құралдары бойынша мәліметтермен электрондық алмасу арқылы кедендік бақылаудың тиімділігін арттыруға және кедендік бақылау жүргізу мерзімдерін қысқартуға бағытталған. Атап айтқанда, Келісім ақпарат алмасуды қолдану және кедендік бақылау рәсімдерін оңайлату сыртқы экономикалық қызметтің қатысушыларына Тараптар мемлекеттерінің ұлттық заңнамасына сәйкес мыналарды:

- өткізу пункттерінде шекарадан өтудің басым тәртібін;
- кедендік бақылау уақытын қысқарту мақсатында кедендік формальдылықтарды оңайлатуды;
- кеден ісі саласында құқық бұзушылықтардың және контрабанданың белгілері болған жағдайларды қоспағанда, өткізу пункттерінде кедендік жете тексеруден босатуды ұсынады.

Күтілетін нәтиже.

Келісімді ратификациялау кедендік рәсімдерді оңайлатуға және оңтайландыруға, сыртқы экономикалық қызметке қатысушыларға қолайлы жағдайлар жасауға ықпал етеді, бұл өз кезегінде тауар тасымалдаушылардың жағдайын жақсартады

Заң 2023 жылы 7 қыркүйекте Сенат отырысында мақұлданды.

2. «Қазақстан Республикасының Үкіметі Өзбекстан Республикасының Үкіметі арасындағы Қазақстан-Өзбекстан кедендік шекарасы арқылы құбыржол көлігімен және электр беру желілері бойынша энергия ресурстарын өткізу кезіндегі бірлескен кедендік бақылау туралы келісімді ратификациялау туралы»

Заңды жүргізген депутат А. Нұғманов.

Заңның мақсаты – Өзбекстан кедендік шекарасы арқылы құбыржол көлігімен және электр беру желілері бойынша өткізілетін энергия ресурстарын кедендік бақылаудың тиімділігін арттыру.

Заңның міндеттері – тараптар балансында энергия ресурстарын есепке алу тораптары тұрған ведомстволардың өкілдерімен бірлесіп,

есепке алу аспаптарынан көрсеткіштерді алу бойынша ай сайынғы іс-шараларды кеден органдарының жүргізуі болып табылады.

Келісімді ратификациялау Қақастан-Өзбекстан кедендік шекарасы арқылы құбыржол көлігімен және электр беру желілері бойынша өткізілетін энергия ресурстарына қатысты кедендік-тарифтік реттеу шараларын сақтауды қамтамасыз етуге, кедендік декларациялау кезінде мәлімделген ақпараттың дұрыстығын қамтамасыз етуге және кедендік бақылаудың тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Заң 2023 жылы 28 қыркүйекте Сенат отырысында мақұлданды.

3. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне Қазақстан Республикасының Ұлттық қорынан балаларға арналған қаражатты есептеу, төлеу және пайдалану мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы»

Заңды жүргізген депутат Б. Орынбасаров.

Заңның мақсаты Мемлекет басшысының 2024 жылғы 1 қаңтардан бастап «Ұлттық қор – балаларға» жобасын іске қосу қажеттілігі туралы Қазақстан Республикасы Ұлттық қорының жыл сайынғы инвестициялық табысының 50%-ын балалар 18 жасқа толғанға дейін олардың арнайы жинақтау шоттарына тұрғын үй жағдайларын жақсартуға және білім алуға кейіннен пайдалану мүмкіндігімен, мерзімінен бұрын алу құқығынсыз аударуды болжайтын тапсырмасын іске асыру болып табылады.

Заңның міндеті Қазақстан Республикасы азаматтарының жас буынын кәмелетке толған кезде (он сегіз жаста) тұрғын үй жағдайларын жақсартуға немесе 18 жасқа толғаннан кейін жинақтар есебінен білім алуға мүмкіндік беру арқылы қолдау болып табылады.

Заңмен Ұлттық қордың жыл сайынғы инвестициялық табысының 50%-ын балалар 18 жасқа толғанға дейін олардың арнайы жинақтау шоттарына тұрғын үй жағдайларын жақсартуға және білім алуға кейіннен пайдалану мүмкіндігімен, мерзімінен бұрын алу құқығынсыз аудару болжанады.

Қаражатты пайдалану мемлекеттік білім беру жинақтау жүйесі (МБЖЖ) саласындағы және тұрғын үй құрылыс жинақтары саласындағы заңнаманың немесе тұрғын үй сатып алу (үлестік құрылысқа қатысу) туралы шарттың талаптарын сақтай отырып жүзеге асырылуға тиіс.

Күтілетін нәтижелер.

Қазақстан Республикасының азаматтары болып табылатын балаларға 2024 жылғы 1 қаңтардан бастап арнаулы жинақтау шоттарына жыл сайын 18 жасқа толғанға дейін нысаналы жинақтар есептелетін болады.

2024 жылғы 1 қаңтарға дейін туған Қазақстан Республикасының азаматтары болып табылатын балаларға есептелетін жыл сайынғы нысаналы жинақтардың саны олар он сегіз жасқа толғанға дейін қалған жылдар санына тең.

Заң 2023 жылы 12 қазанда Сенат отырысында мақұлданды.

4. «Еуразиялық экономикалық одақ шеңберінде аудиторлық қызметті жүзеге асыру туралы келісімді ратификациялау туралы»

Заңды жүргізген депутат С. Өтешов.

Заңның мақсаты Еуразиялық экономикалық одаққа мүше мемлекеттерде аудиторлық қызметті жүзеге асыруға және реттуге қолданылатын бірыңғай тәсілді қамтамасыз етуге, сондай-ақ отандық аудиторлық компаниялардың бәсекеге қабілеттігін арттыруға бағытталған.

Заңның міндеттері бір мүше мемлекеттің аудиторлық ұйымдарын, жеке аудиторлары мен аудиторларын басқа мүше мемлекеттерде аудиторлық қызметті жүзеге асыруға жіберуді қамтамасыз етуге байланысты қатынастарды реттейді және басқа мүше мемлекеттерде аудиторлық қызметті жүзеге асыруғабірыңғай талаптарды айқындайды.

Күтілетін нәтижелер.

Келісімді ратификациялау бірыңғай нарықтың барлық қатысушылары үшін бірыңғай құқықтық негіздер белгілеуге, аудит және білітілік куәліктерінің нәтижелерін тануға, Қазақстаннан тыс жерлерде алып қоюсыз және шектеусіз қызметті жүзеге асруға, аудиттелетін субьектілердің санын ұлғайту арқылы табыс көлемін ұлғайтуға, бәсекелстік арқылы аудиторлық көрсетілетін қызметтердің сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Заң 2023 жылы 9 қарашада Сенат отырысында мақұлданды.

5. «Қазақстан Республикасының Ұлттық қорынан 2024 – 2026 жылдарға арналған кепілдендірілген трансферт туралы»

Заңды жүргізген депутат С. Мәкежанов.

Заңның мақсаты.

Қазақстан Республикасының Ұлттық қорынан республикалық бюджетке кепілдендірілген трансферттің мөлшерін 2024 жылға – 2 000 млрд.теңге, 2025 жылға – 2 000 млрд. теңге, 2026 жылға – 2 000 млрд. теңге көлемінде бекіту.

Қазақстан Республикасының Ұлттық қорына мұнай секторы ұйымдарынан түсетін түсімдер бойынша мұнайға кесімді баға мөлшерін

2024 жылға – бір баррель үшін 43,4 АҚШ доллары, 2025 жылға – бір баррель үшін 40,2 АҚШ доллары, 2026 жылға – бір баррель үшін 41,8 АҚШ доллары көлемінде бекіту.

Заңның міндеті.

Қазақстан Республикасының Ұлттық қорынан кепілдендірілген трансферт мемлекеттік міндеттемелерді орындау бойынша шығыстарды қамтамасыз ету үшін республикалық бюджетке жіберілетін болады.

Күтілетін нәтиже.

Заңды қабылдау республикалық бюджеттің теңгерімділігін қамтамасыз етуге және Ұлттық қордың тұрақтандыру функциясын іске асыруға мүмкіндік береді.

Заң 2023 жылы 23 қарашада Сенат отырысында мақұлданды.

6. «2024 – 2026 жылдарға арналған республикалық бюджет туралы»

Заңды жүргізген депутат Б. Орынбеков.

Заңның мақсаты.

Заң Қазақстан Республикасының Бюджет кодексіне сәйкес, 2024 – 2026 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының әлеуметтік-экономикалық дамуының, бюджеттік параметрлері болжамының және Қазақстан Республикасы Президентінің тапсырмалары негізінде әзірленді.

Заңның міндеттері.

1) азаматтардың әл-ауқатын жақсартуды қамтамасыз ету;

2) алдағы кезеңде экономиканың тұрақты өсімі;

3) ағымдағы жағдайға бейімделген экономикалық модель қалыптастыру.

Сенат комитеттері мен депутаттарының ескертулері мен ұсыныстарын ескере отырып Заңды талқылау барысында Мәжіліс қабылдаған Заңға мынадай негізгі бағыттар бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу қажеттілігі туындады:

- «Ауыл – ел бесігі» бағдарламасын іске асыруға жалпы сомасы 18,1 млрд. теңге, оның ішінде 2024 жылға – 13,6 млрд. теңге;

- сумен жабдықтауға және су бұруға жалпы сомасы 19,8 млрд. теңге, оның ішінде 2024 жылға – 14,0 млрд. теңге, бұл қалаларда сумен жабдықтау қызметтеріне халықтың қолжетімділігін 99,5%-ға дейін, ауылдарда 97,8%-ға дейін арттыруға мүмкіндік береді;

- газ тасымалдау жүйесін дамытуға жалпы сомасы 5,1 млрд. теңге, оның ішінде 2024 жылға – 3,3 млрд. теңге сомасында, бұл газдандыру деңгейін 61%-ға дейін жеткізуге мүмкіндік береді;

- жылу-, электр энергетикасын дамытуға жалпы сомасы 3,0 млрд. теңге, оның ішінде 2024 жылға – 1,7 млрд. теңге;

- инженерлік инфрақұрылымды дамытуға жалпы сомасы 7,0 млрд. теңге, оның ішінде 2024 жылға – 2,0 млрд. теңге;

- көлік инфрақұрылымын дамытуға жалпы сомасы 13,3 млрд. теңге, оның ішінде 2024 жылға – 8,5 млрд. теңге.

2024 жылдың қорытындысы бойынша жақсы және қанағаттанарлық жағдайдағы республикалық маңызы бар автомобиль жолдарының үлесі 43%, жергілікті маңызы бар жолдар – 89% құрауы тиіс.

Сондай-ақ Ұлттық жоба шеңберінде денсаулық сақтау объектілерін салуға 11,4 млрд. теңге сомасында шығыстар, еңбек жағдайлары зиянды жұмысқа тартылған жұмыскерлерге 55 жастан бастап зейнеткерлік жасқа жеткенге дейінгі әлеуметтік төлемдерге 25,9 млрд. теңге, сондай-ақ

ең төмен жалақыны арттыруға байланысты ең төмен жалақыны 85 мың теңгеге дейін арттыруға 4,9 млрд. теңге сомасында шығыстар көзделді.

Бұдан басқа, мемлекеттік органдар арасында қаражат қайта бөлінді, сондай-ақ депутаттардың басқа да ұсыныстары қолдау тапты.

2024 жылы 119,5 млрд. теңге сомасына шығыстарды ұлғайту бойынша ұсыныстар қолдау тапты.

Шығыстарды ұлғайтуды қаржыландыру Президент пен Үкімет резервтерінің есебінен жүзеге асырылатын болады.

2023 жылы 23 қарашада Сенат отырысында Заңның жекелеген баптары мақұлданбай және Заңның көрсетілген баптарының жаңа редакциясын ұсынып отырып Мәжіліске қайтарылды.

7. «Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» Қазақстан Республикасының Кодексіне (Салық кодексі) және «Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» Қазақстан Республикасының Кодексін (Салық кодексі) қолданысқа енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы»

Заңды жүргізген депутат Б. Орынбеков.

Заңның мақсаты.

Заң Мемлекет басшысының жекелеген тапсырмаларын іске асыру мақсатында, сондай-ақ салық салудың өзекті мәселелерін шешу үшін әзірленді.

Заң салық салынатын базаны кеңейтуге бағытталған.

Салық саясатын жетілдіру, қолайлы кәсіпкерлік ортаны құру, стратегиялық мақсаттарды іске асыру және елдің одан әрі орнықты әлеуметтік-экономикалық дамуы үшін жағдай жасау.

Заңды талқылау барысында Бас комитеттің ескертулері мен ұсыныстарын ескере отырып, Мәжіліс қабылдаған заңға мынадай негізгі бағыттар бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу қажеттілігі туындады.

1. Резидент және резидент емес заңды тұлғалар мен резидент емес жеке тұлғалар үшін мемлекеттік бағалы қағаздарды өткізу кезіндегі сыйақыға байланысты және құн өсімінен түсетін кірістерге қатысты салық салынатын кірісті азайту бөлігінде КТС бойынша қолданыстағы жеңілдіктердің күшін жою жөніндегі нормаларды 2030 жылғы 1 қаңтардан бастап қолданысқа енгізу мерзімін белгілеу ұсынылады.

2. Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі шығарған мемлекеттік эмиссиялық бағалы қағаздар бойынша екінші деңгейдегі банктер алған кірістерге қатысты салық салынатын кірістің азаюын болдырмау жөніндегі нормаларды 2024 жылғы 1 наурыздан бастап қолданысқа енгізу ұсынылады.

3. Салық кодексінің 3-бабы 2-тармағының тоқтатыла тұрған уақытша нормасының қолданылу мерзімін 2023 жылғы 1 желтоқсаннан 2024 жылғы 1 наурызға өзгерту ұсынылады.

2023 жылы 29 қарашада Сенат отырысында Заңның жекелеген баптары мақұлданбай және Заңның көрсетілген баптарының жаңа редакциясын ұсынып отырып Мәжіліске қайтарылды.

8. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне салық салу мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы»

Заңды жүргізген депутат Б. Орынбеков.

Заңның мақсаты.

Заң оған сәйкес мемлекеттік бажды төлеу мәселелерін құқықтық реттеуді жетілдіруге бағытталған тиісті заң жобасын енгізу қажет болатын «Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» 2017 жылғы 25 желтоқсандағы Қазақстан Республикасы кодексінің (Салық кодексі) 610-бабының 1-тармағы 1) тармақшасының және 2-тармағының Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкестігін қарау туралы» Конституциялық Соттың 2023 жылғы 22 ақпандағы №3 нормативтік қаулысын және Мемлекет басшысының 2022 жылғы 1 қыркүйектегі «Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» атты Жолдауын іске асыру жөніндегі Жалпыұлттық іс-шаралар жоспарының 25-тармағын іске асыру мақсатында әзірленді.

Заңның міндеті.

Заңмен Қазақстан Республикасының Азаматтық процестік, Әкімшілік рәсімдік-процестік кодекстеріне және «Арнайы экономикалық және индустриялық аймақтар туралы» Қазақстан Республикасының Заңына өзгерістер мен толықтырулар енгізу ұсынылады.

Заңнамалық түзетулер:

- сотқа жүгінген кезде мемлекеттік бажды кейінге қалдыру институтын енгізуге;

- жобаның құнына қарай АЭА қатысушыларын санатқа жатқызуды енгізуге бағытталған:

А санаты – 3 000 000 АЕК-ге дейін;

В санаты – 3 000 000-нан 14 500 000 АЕК-ге дейін;

С санаты – 14 500 000 АЕК-ден бастап.

Заң мынадай қолайлы құқықтық және экономикалық әсерлерге, атап айтқанда:

1) әркімнің өз құқықтары мен бостандықтарын сотта қорғауға конституциялық құқығын толық көлемде іске асыруға;

2) АЭА аумағына жоғары технологиялық, капиталды қажетсінетін және инновациялық өндірістерді тартуды ынталандыруға;

3) өндіріс рентабельділікке шыққанға және жобаның өзін-өзі ақтауына шыққанға дейін жеңілдіктерді қолданумен ғана шектеліп, салықтық жеңілдіктердің артық қолданылуын болдырмауға;

4) АЭА қатысушыларының салықтық аударымдарды төлеуі есебінен республикалық және жергілікті бюджеттерді толықтыруға алып келеді.

Заң 2023 жылы 29 қарашада Сенат отырысында мақұлданды.

6.1.3. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР, ҚОРҒАНЫС ЖӘНЕ ҚАУІПСІЗДІК КОМИТЕТІ

1. «2007 жылғы 6 қазандағы Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымының бітімгершілік қызметі туралы келісімге өзгерістер енгізу туралы хаттаманы ратификациялау туралы»

Заңды жүргізген депутат Ғ.Сарыбаев.

Хаттаманың мақсаты ҰҚШҰ мүшелері болып табылмайтын мемлекеттердің аумақтарында Біріккен Ұлттар Ұйымының бейбітшілікті сақтау жөніндегі операцияларында Ұйымның бітімгершілік күштерін қолдану тәртібін айқындау болып табылады.

Хаттаманың міндеті «үйлестіруші мемлекет» деген ұғымды енгізу болып табылады және үйлестіруші мемлекеттің қолдауымен БҰҰ-ның бейбітшілікті қолдау жөніндегі операциясында қолдану үшін Ұйымның Ұжымдық бітімгершілік күштері құрылады деп көзделеді. Үйлестіруші мемлекет – Ұжымдық бітімгершілік күштердің қолданылуын жан-жақты қамтамасыз ету үшін, атап айтқанда, логистикалық, қаржылық және көлік мәселелерін шешу үшін Ұжымдық қауіпсіздік кеңесі айқындайтын мемлекеттердің бірі.

Хаттаманы ратификациялаудан күтілетін нәтиже Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымының бітімгершілік қызметінің құқықтық негіздерін жетілдіру, ұйымдастырушылық мәселелерді және БҰҰ-ның бейбітшілікті қолдау жөніндегі операциясында Ұжымдық бітімгершілік күштердің қолданылуын жан-жақты қамтамасыз ету мәселелерін шешу, сондай-ақ Ұйым шеңберіндегі ынтымақтастықты нығайту болады.

Заң 2023 жылы 14 қыркүйекте Сенат отырысында мақұлданды.

2. «Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымына мүше мемлекеттердің аумағында ұжымдық қауіпсіздік жүйесінің күштері мен құралдары құралымдарының уақытша болуына байланысты істер бойынша юрисдикция және құқықтық көмек көрсету мәселелері жөніндегі келісімді ратификациялау туралы»

Заңды жүргізген депутат С.Ершов.

Келісімнің мақсаты құзыретті органдардың ынтымақтасу тетігін айқындау, жіберуші және қабылдаушы Тараптар юрисдикциясының ара-жігін ажырату, ұжымдық қауіпсіздік жүйесі күштері мен құралымдарының құрамына кіретін адамдарға қатысты қылмыстарды тергеу тәртібін айқындау болып табылады.

Келісімнің міндеті қылмыстарды жылдам және жан-жақты тергеп-тексеру, сондай-ақ қылмыс іздерін процестік бекіту мәселелері бойынша бірлескен жедел-тергеу топтарын құру, осы қылмыстарды жасаған адамдарды анықтау, ұстап алу, күзетпен қамауға алу және беру болып табылады.

Бұдан басқа Келісімде Тараптардың процестік әрекеттерді және дәлелдемелердің бірдей заң күшін өзара тануына қатысты ереже бекітілген.

Қылмысты жылдам және жан-жақты тергеп-тексеру өңірде бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтап тұруға ықпал ететін маңызды факторлардың бірі болып табылады. Тұтастай алғанда, Келісім Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымына мүше мемлекеттермен көпжақты ынтымақтастықты жақсартуға ықпал ететін болады.

Заң 2023 жылы 14 қыркүйекте Сенат отырысында мақұлданды.

3. «Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымының әскерлерін (Ұжымдық күштерін) бірлескен материалдық-техникалық және медициналық қамтамасыз ету туралы келісімді ратификациялау туралы»

Заңды жүргізген депутат Ж.Асанова.

Келісімнің мақсаты ҰҚШҰ әскерлерін (Ұжымдық күштерін) қару-жарақтың, әскери және арнайы техниканың қазіргі заманғы бір типтегі және (немесе) үйлесімді үлгілерімен, сондай-ақ материалдық құралдармен қамтамасыз етуге бағытталған келісілген әскери-техникалық саясат болып табылады.

Келісімнің міндеті ҰҚШҰ әскерлерінің (Ұжымдық күштерінің) топтарын қару-жарақпен, әскери және арнайы техникамен, материалдық құралдармен қамтамасыз ету болып табылады, оны Тараптардың ұлттық заңнамаларына сәйкес Тараптар өз қаражаты есебінен дербес жүзеге асырады.

ҰҚШҰ әскерлерін (Ұжымдық күштерін) өрістету және қолдану кезінде материалдық-техникалық және медициналық қамтамасыз етуді Тараптар дербес жүзеге асырады. ҰҚШҰ әскерлерін (Ұжымдық күштерін) жіберуші Тараптың материалдық-техникалық және медициналық қамтамасыз ету қиын болған жағдайда, ол қабылдаушы немесе басқа Тарап ресурстары есебінен олардың арасындағы уағдаластықтар негізінде жүзеге асырылуы мүмкін.

Келісімді ратификациялаудан күтілетін нәтиже Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт ұйымы әскерлерінің (Ұжымдық күштерінің) топтарын бірлескен материалдық-техникалық және медициналық қамтамасыз етуді ұйымдастыру кезінде Тараптардың өзара іс-қимылы мәселелерін реттеу болады.

Заң 2023 жылы 14 қыркүйекте Сенат отырысында мақұлданды.

4. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне мемлекеттік наградалар, мемлекеттік авиация, қорғаныс өнеркәсібі және мемлекеттік қорғаныстық тапсырыс мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы»

Заңды жүргізген депутат Г. Шиповских.

Заң Қазақстан Республикасының мемлекеттік наградалар, мемлекеттік авиация, қорғаныс өнеркәсібі және мемлекеттік қорғаныстық тапсырыс мәселелері жөніндегі заңнамасын одан әрі жетілдіруге бағытталған.

Заңда «Қазақстан Республикасының мемлекеттік наградалары туралы», «Қазақстан Республикасының әуе кеңістігін пайдалану және авиация қызметі туралы», «Қорғаныс өнеркәсібі және мемлекеттік қорғаныстық тапсырыс туралы» Қазақстан Республикасының заңдарына түзетулер көзделеді.

«Қазақстан Республикасының мемлекеттік наградалары туралы» Заңға Қазақстан Республикасының әдебиетін дамытуға ерекше үлес қосқан, бұрын «Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері» («Заслуженный деятель

Казахстана») құрметті атағына ие болған адамдарға және (немесе) әдебиет саласындағы Қазақстан Республикасы мемлекеттік сыйлықтарының лауреаттарына «Қазақстанның халық жазушысы» құрметті атағын беру бөлігінде толықтырулар енгізіледі.

«Қазақстан Республикасының әуе кеңістігін пайдалану және авиация қызметі туралы» Заңға түзетулермен мемлекеттік авиация саласындағы уәкілетті органның мемлекеттік авиацияда ұшу жұмысын ұйымдастыру жөніндегі, мемлекеттік авиациядағы ұшуларды объективті түрде бақылауды ұйымдастыру жөніндегі және Қазақстан Республикасы мемлекеттік авиациясының авиация персоналының сыныптық біліктілігін беру (растау және төмендету) туралы нұсқаулықтарды әзірлеу және бекіту құзыреті бекітіледі.

«Қорғаныс өнеркәсібі және мемлекеттік қорғаныстық тапсырыс туралы» Заңға мынадай өзгерістер мен толықтырулар енгізіледі:

- қорғаныс өнеркәсібі және мемлекеттік қорғаныстық тапсырыс саласындағы уәкілетті органның оқ-дәрілер мен жарылғыш заттарды кәдеге жарату объектілерінің өндірістік қызметін ұйымдастыру жөніндегі, осы жұмыстарды жүргізу кезінде қауіпсіздікті және оқ-дәрілер мен жарылғыш заттарды кәдеге жарату объектілерін күзетуді қамтамасыз ету жөніндегі қағидаларды әзірлеу және бекіту бөлігіндегі құзыреті белгіленеді. Бұл оқ-дәрілер мен жарылғыш заттарды сақтау, кәдеге жарату объектілерінде күзет және өрт қауіпсіздігін қамтамасыз ету процесін тиісті ұйымдастыруды айқындауға мүмкіндік береді;

- қару жарақ пен әскери техниканы жедел қалпына келтіру мақсатында оларға қосалқы бөлшектер мен жиынтықтауыштарды сатып

алу рәсімін оңайлату және оларды мемлекеттік сатып алу рәсімі арқылы сатып алу ұсынылады;

- «Қорғаныс өнеркәсібі және мемлекеттік қорғаныстық тапсырыс туралы» Заңның ұғымдық аппараты «мемлекеттік қорғаныстық тапсырыс шеңберіндегі ғылыми-зерттеу жұмысы», «мемлекеттік қорғаныстық тапсырыс шеңберіндегі тәжірибелік-конструкторлық жұмыстар» және «мемлекеттік қорғаныстық тапсырыс шеңберіндегі тәжірибелік үлгі» сияқты жаңа терминдермен толықтырылады;

- Қазақстан Республикасының заңнамасында «техникалық аудит» ұғымының болмауына байланысты әскери мақсаттағы тауарларды отандық өндірушілер мен әскери мақсаттағы жұмыстар мен көрсетілетін қызметтерді отандық берушілер тізіліміне енгізу үшін өтінім беретін заңды тұлғалардың оны ұсынуы туралы талапты алып тастау ұсынылады;

- ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарды жүргізу үшін, әсіресе технологиялық өндіріс циклі ұзақ қару-жарақтың немесе әскери техниканың тәжірибелік үлгісін әзірлеу және жасау кезінде үш жылдық мерзімнің жеткіліксіз екенін ескере отырып, ғылыми зерттеулерге арналған тактикалық-техникалық тапсырманы негізге ала отырып, ғылыми зерттеулер жүргізу мерзімін айқындау туралы түзету енгізіледі.

Заң 2023 жылы 28 қарашада Сенат отырысында мақұлданды.

5. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ақпараттық қауіпсіздік, ақпараттандыру және цифрлық активтер мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы»

Заңды жүргізген депутат Б. Жексенбай.

Заң ақпараттық қауіпсіздік және дербес деректерді қорғау саласындағы заңнаманы одан әрі жетілдіру, сондай-ақ цифрлық майнинг жөніндегі қызметті реттеу мақсатында әзірленді.

Заң Әкімшілік құқық бұзушылық туралы, Кәсіпкерлік, Еңбек және «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» кодекстерге, сондай-ақ Қазақстан Республикасының он заңына өзгерістер мен толықтырулар енгізуді көздейді. Мәселен, түзетулермен мемлекеттік органдардың және (немесе) мемлекеттік заңды тұлғалардың ақпараттандыру объектілерімен интеграциялану болмаған, технологиялық құралдарды пайдаланып субъектіні сәйкестендіру мүмкін болмаған жағдайларды қоспағанда, сондай-ақ Қазақстан Республикасының заңдарында көзделген өзге де жағдайларда жеке басты куәландыратын құжаттардың көшірмелерін қағаз жеткізгіште жинауға, өңдеуге тыйым салу белгіленеді.

Сондай-ақ, елдің ұлттық мүдделерін қорғау және ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында көшіп келушілерді жеке басын куәландыратын құжаттардың көшірмелерін ұсынуға міндеттеу ұсынылады.

Дербес деректерді қорғау саласындағы уәкілетті органға (Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігі) дербес деректер және оларды қорғау туралы заңнаманың сақталуын мемлекеттік бақылаудың қосымша функциясы беріледі.

Ақпараттық қауіпсіздікті зерттеушілермен өзара іс-қимыл жасау бағдарламасын құру және оның бастапқы кодтары мен олардан құрастырылған ақпараттандыру объектілерінің орындалатын кодтарының сақталатын орны ретінде «электрондық үкіметтің» бірыңғай репозиторийін айқындау арқылы ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету бойынша жаңа тетіктер енгізіледі.

Цифрлық майнинг жөніндегі қызметті жүзеге асыруға арналған лицензиядан айыру, оның қолданысын тоқтата тұру және қайта бастау рәсімі белгіленеді.

Заң 2023 жылы 28 қарашада Сенат отырысында мақұлданды.

6. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және Қазақстан Республикасының арнаулы мемлекеттік органдарындағы қызмет мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы»

Заңды жүргізген депутат Ғ. Сарыбаев.

Заң ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ететін жекелеген күштер қызметінің тиімділігін арттыруға, отандық қорғаныстық-өнеркәсіптік кешенді дамытуға, сондай-ақ ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы кейбір заңдардың нормаларын өзектендіруге және құқықтық олқылықтарды жоюға бағытталған.

Заңды талқылау барысында Мәжіліс қабылдаған Заңға мынадай негізгі бағыттар бойынша өзгертулер мен толықтырулар енгізу қажеттігі туындады:

- адам құқығы мен бостандығын шектеуге қатысты нормаларды Қазақстан Республикасы Конституциялық Сотының нормативтік қаулысына сәйкес келтіру;

- алдын ала тергеу үлгісінде аяқталған өзге де қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы істерге қатысты сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдары арасында өкілеттіктердің аражігін ажырата отырып және олардың жауапкершілік аймақтарын айқындай отырып, үш буынды модельді ендіруді көздейтін нормаларды қолданысқа енгізу мерзімін ауыстыру;

- мемлекеттік құпиялардан тұратын мәліметтерді беру тәртібін айқындау жөніндегі құзыретті белгілейтін қайталанатын нормаларды алып тастау;

- Қазақстан Республикасының азаматтарына қатысты ерікті дактилоскопиялық тіркеуді енгізу бөлігінде нормаларды нақтылау;

- Заңның кейбір ережелерін қолданыстағы заңнаманың ережелеріне сәйкес келтіру.

2023 жылы 14 желтоқсанда Сенат отырысында Заңның жекелеген баптарының жаңа редакциясы ұсынила отырып Мәжіліске қайтарылды.

7. «2002 жылғы 7 қазандағы Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт Ұйымының Жарғысына өзгерістер енгізу туралы төртінші хаттаманы ратификациялау туралы»

Заңды жүргізген депутат Д. Қыдырәлі.

Заңның міндеті 2002 жылғы 7 қазандағы Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт Ұйымының Жарғысына өзгерістер енгізу туралы төртінші хаттаманы ратификациялау (бұдан әрі – Хаттама) болып табылады.

Хаттамаға 2003 жылғы 1 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңымен ратификацияланған Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт Ұйымының Жарғысында (бұдан әрі – Жарғы) енгізілетін өзгерістерді заңдық ресімдеу мақсатында 2022 жылғы 26 тамызда қол қойылды.

Хаттама Жарғының 8 және 17-баптарына толықтыруларды көздейді.

Атап айтқанда, Жарғының 8-бабына Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт Ұйымының (бұдан әрі – Ұйым) мүше мемлекеттеріне биологиялық қауіпсіздік саласындағы өзара іс-қимылды кеңейтуге мүмкіндік беретін өзгерістер енгізілді.

Бұдан басқа, Ұйымның ұжымдық қауіпсіздік Кеңесінің 2019 жылғы 28 қарашадағы «Ұжымдық қауіпсіздік туралы шарт Ұйымының нормативтік құқықтық актілеріне өзгерістер енгізу туралы» Шешімін орындау үшін Жарғының 17-бабына Ұйымның сыртқы істер министрлері Кеңесінің ұсынымына сәйкес Ұйымның ұжымдық қауіпсіздік Кеңесінің шешімі бойынша Ұйымның Бас хатшысының өкілеттігін мерзімнен бұрын тоқтатуға мүмкіндік беретін толықтыру енгізіледі.

Заңның қабылдануы Ұйымға мүше мемлекеттердің өзара іс-қимыл аясын кеңейтуге және Ұйым хатшылығының кадр мәселелерін жедел шешуге мүмкіндік береді.

Заң 2023 жылы 28 желтоқсанда Сенат отырысында мақұлданды.

6.1.4. ЭКОНОМИКАЛЫҚ САЯСАТ, ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУ ЖӘНЕ КӘСІПКЕРЛІК КОМИТЕТІ

1. «Түркі инвестициялық қорын құру туралы келісімді ратификациялау туралы»

Заңды жүргізген депутат Л. Рысбекова.

Келісімнің мақсаты өңірішілік сауданы ұлғайту және экономикалық қызметті қолдау арқылы Түркі мемлекеттерінің ұйымына (бұдан әрі – ТМҰ) мүше мемлекеттердің экономикалық дамуына жәрдемдесуге бағытталған халықаралық қаржы ұйымы нысанында Түркі инвестициялық қорын (бұдан әрі – Қор) құру болып табылады.

ТМҰ-ға 5 мүше мемлекет: Қазақстан Республикасы, Әзербайжан Республикасы, Түркия Республикасы, Өзбекстан Республикасы және Қырғыз Республикасы Қор құрылтайшылары болып табылады. Қор құрылымы Президенттен, Басқарушылар кеңесінен, Директорлар кеңесінен, Бас директордан және қызметкерлерден тұрады.

Қор мынадай функцияларды орындайды: жобаларды, атап айтқанда шағын және орта кәсіпорындардың жобаларын қаржыландыру, физикалық және цифрлық инфрақұрылым жасауды және оны жаңғыртуды қолдау, өнеркәсіп өндірісін, көлікті, ауыл шаруашылығын, туризмді және «жасыл экономиканы» қоса алғанда, өзара мүдделі салаларда даму жобаларын қолдау.

Қордың жарғылық капиталы жалпы номиналды құны 350 млн. АҚШ долларын құрайтын төленген акцияларға, сондай-ақ номиналды құны 150 млн. АҚШ долларын құрайтын тартылатын акцияларға бөлінеді. Қорға әрбір мүше мемлекетке 70 млн. АҚШ долларын құрайтын төленген акциядан келеді.

Келісімді ратификациялау Қазақстан Республикасына экономиканың басым секторларындағы, әсіресе шағын және орта кәсіпкерлікті дамыту жобаларын қаржыландыруды алуға, сондай-ақ ТМҰ өңірі шеңберінде сауда-экономикалық ынтымақтастықты нығайтуға мүмкіндік береді.

Заң 2023 жылы 5 қазанда Сенат отырысында мақұлданды.

2. «Еуразиялық қайта сақтандыру компаниясын құру туралы келісімді ратификациялау туралы»

Заңды жүргізген депутат С.Шайдаров.

Заңның мақсаты Тараптардың экономикалық өсуіне жәрдемдесу, өзара және сыртқы сауда-экономикалық байланыстарын кеңейту мақсатында 2022 жылғы 20 қазанда Ереван қаласында Еуразиялық экономикалық одаққа мүше мемлекеттер (бұдан әрі – Тараптар) қол қойған Еуразиялық қайта сақтандыру компаниясын құру туралы келісімді (бұдан әрі – Келісім) ратификациялау болып табылады.

Келісімде Еуразиялық қайта сақтандыру компаниясы (бұдан әрі – Компания) Тараптар арасындағы өзара сауда, инвестициялар көлемін ұлғайтуға, экономикалық интеграцияны дамытуға жәрдемдесуге; инвестициялық тартымдылықты арттыруға және экспорттық кредиттерді қайта сақтандыру саласындағы қызметті жүзеге асыру арқылы Тараптардың үшінші елдермен сауда-экономикалық байланыстарын кеңейтуге; халықаралық қаржы-экономикалық ынтымақтастықты, оның ішінде Тараптардың экспорттық кредиттік агенттіктерін, халықаралық қаржы, банк ұйымдары мен одақтарын нығайтуға арналған халықаралық қаржы ұйымы болып табылады деп көзделеді.

Келісімде Компания өз функцияларын орындауды қамтамасыз ету үшін Тараптардың үкіметтерімен, оның ішінде компанияның өз аумақтарында болу шарттары туралы, сондай-ақ Тараптардың өзге де уәкілетті органдарымен олардың құзыретіне кіретін мәселелер бойынша халықаралық шарттар жасаса алатындығы айқындалады.

Келісімге сәйкес, Компанияға ұйымдардың қызметін құру, лицензиялау, реттеу және қадағалау, сондай-ақ олардың қызметін тоқтату тәртібін белгілейтін Тараптар заңнамасының ережелері қолданылмайды.

Заң 2023 жылы 19 қазанда Сенат отырысында мақұлданды.

3. «2010 жылғы 9 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Ресей Федерациясының Үкіметі арасындағы Қазақстан Республикасына мұнай және мұнай өнімдерін жеткізу саласындағы сауда-экономикалық ынтымақтастық туралы келісімге өзгеріс енгізу туралы хаттаманы ратификациялау туралы»

Заңды жүргізген депутат Б. Қаниев.

Заң 2022 жылғы 18 шілдеде Мәскеу қаласында қол қойылған хаттаманы ратификациялауға бағытталған.

Заңның мақсаты Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Ресей Федерациясының Үкіметі арасындағы Қазақстан Республикасына мұнай және мұнай өнімдерін жеткізу саласындағы сауда-экономикалық ынтымақтастық туралы келісімге (бұдан әрі – Келісім) енгізілетін өзгерістерді заңдық ресімдеу болып табылады.

Келісімге сәйкес Кеден одағының сыртқы экономикалық қызметінің бірыңғай Тауар номенклатурасының 27-тобында сыныпталатын, 2014 жылғы 1 қаңтардан бастап Ресей Федерациясынан Қазақстан Республикасына әкетілетін мұнай және мұнай өнімдері, есепке алу мақсатында олар Ресей Федерациясында Кеден одағының кедендік аумағынан тыс жерлерге әкетілгендей кедендік декларациялауға жатады.

Хаттамада Ресей Федерациясынан Қазақстан Республикасына әкетілетін мұнай мен мұнай өнімдеріне қатысты уақытша мерзімді кедендік декларациялаудың күшін жою бөлігінде Келісімнің 3-бабына өзгеріс енгізу көзделеді. Бұл ретте жабдықтар ретінде мұнай және мұнай өнімдерін әкету үшін, сондай-ақ 2022-2024 жылдары құбыр

көлігімен жеткізілетін мұнай және мұнай өнімдері үшін екі ерекшелік белгіленеді.

Заң 2023 жылы 7 желтоқсанда Сенат отырысында мақұлданды.

4. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне жер қойнауын пайдалану және экология мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы»

Заңды жүргізген депутат С. Лұқпанов.

Заңның мақсаты жер қойнауын пайдалану саласындағы заңнаманы жетілдіру болып табылады.

Заң жер қойнауын пайдалану бойынша операцияларды жүргізу шарттарын жақсартуға, атап айтқанда:

1) практикалық геологиялық барлау жұмыстарына жедел көшуге;

2) барлық мүмкін болатын сараптамалардың мерзімін 8-12 айға қысқартуға;

3) рәсімдер бойынша әкімшілік кедергілерді 2 еседен аса – 120 күннен 50 күнге дейін азайтылған уақытта жоюға;

4) геологиялық барлаудың инвестициялық тартымдылығын арттыруға мүмкіндік береді.

Заңды Қазақстан Республикасы Парламентінің Сенатында қарау барысында геологиялық барлауға инвесторларды тарту мақсатында жаңа кен орындары үшін KazRC халықаралық стандарттарын ендіре отырып, 2024 жылғы 1 қаңтарға дейін жасалған және берілген пайдалы қатты қазбаларды өндіруге арналған келісімшарттар мен лицензиялар үшін ғана Пайдалы қазбалар қорлары жөніндегі мемлекеттік комиссияның жұмысын сақтау бөлігінде түзетулер енгізілді.

Бұдан басқа:

- жер қойнауын зерттеу жөніндегі уәкілетті органның KazRC стандарттарына сәйкес дайындалған есептерді, ондағы ресурстар мен қорлар 25 пайыздан астамға азайған кезде тексеру мүмкіндігін сақтау;

- уәкілетті органның пайдалы қатты қазбалардың кен орындарын барлау бойынша ең төмен талаптарды белгілеуі;

- есептілікте жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы мәліметтерді жасырған немесе көрінеу анық емес (жалған) мәліметтерді берген адамдардың жауаптылығын күшейту бойынша түзетулер енгізіледі.

2023 жылы 26 желтоқсанда Сенат отырысында Заңның жекелеген баптарының жаңа редакциясы ұсынила отырып Мәжіліске қайтарылды.

6.1.5. ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ ДАМУ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ

1. «Қоғамдық бақылау туралы»

Заңды жүргізген депутат Р. Рүстемов.

Заңның мақсаты Қазақстан Республикасы азаматтарының қоғамдық бақылау арқылы мемлекет істерін басқаруға қатысуын қамтамасыз ету болып табылады.

Заңның міндеттері Қазақстан Республикасы азаматтарын қоғамдық бақылау процесіне тарту; Қазақстан Республикасының жалпыұлттық басымдықтары шеңберінде орындалатын жобалардың сапалы іске асырылуын қамтамасыз ету; қоғамдық бақылау объектілері шешімдер қабылдаған кезде қоғамдық пікірдің ескерілуін қамтамасыз ету; қоғамдық бақылау объектілері қызметінің айқындығы мен ашықтығын қамтамасыз ету; қоғамдық бақылау субъектілері мен объектілерінің өзара іс-қимылын қамтамасыз ету; қоғамдық бақылау объектілері қызметінің тиімділігін арттыру; Қазақстан Республикасы азаматтарының қоғамдық бақылау объектілерінің қызметіне сенімінің деңгейін арттыру; қоғамда құқыққа қайшы мінез-құлыққа төзбеушілікті қалыптастыру болып табылады.

Қоғамдық бақылау объектілері болып атқарушы мемлекеттік билік және жергілікті мемлекеттік басқару органдары, мекемелері, мемлекеттік органдар болып табылмайтын мемлекеттік мекемелер, квазимемлекеттік сектор субъектілері, дербес білім беру ұйымдары, қызметі қоғамдық мүдделермен байланысты орталық және (немесе) жергілікті атқарушы органдардың функцияларын орындаушылар болып табылатын ұйымдар, сондай-ақ Қазақстан Республикасының заңдарында көзделген өзге де қоғамдық бақылау объектілері әрекет етеді.

Заңмен қоғамдық бақылау субъектілері қоғамдық бақылау объектісін қоғамдық бақылауды жүзеге асыру туралы хабардар етуге, қоғамдық бақылау объектілеріне қоғамдық бақылау барысында анықталған бұзушылықтарға ықпал ететін себептер мен жағдайларды жою жөніндегі шаралар туралы ұсыныстарды қамтитын қорытынды құжатты жіберуге, қоғамдық бақылауды жүзеге асыру кезінде жалпыға бірдей қабылданған моральдық-әдептілік мінез-құлық нормаларын сақтауға міндеттенеді.

Өз кезегінде, қоғамдық бақылау объектілері қоғамдық бақылау субъектілерінің заңнамада белгіленген негізде және тәртіппен қоғамдық бақылау объектілерінің аумағы мен үй-жайларына кіруін қамтамасыз етуге, қолжетімділігі шектелген ақпаратты қоспағанда, өз қызметі туралы ақпаратқа қол жеткізуді қамтамасыз етуге және қоғамдық бақылау субъектілерінің сұрау салуларын заңнама талаптарына сәйкес қарауға, қоғамдық бақылау субъектілерінің қауіпсіздігін осы қоғамдық бақылау объектісі үшін белгіленген нормативтерге сәйкес қамтамасыз етуге, қорытынды құжат бойынша шешімдерді қарауға және қабылдауға,

сондай-ақ уәжді жауаптар жіберуге, қорытынды құжатты, сондай-ақ уәжді жауаптарды өздерінің интернет-ресурстарында орналастыруға тиіс.

Заңды қабылдау қоғамдық бақылауды ұйымдастыруға және жүзеге асыруға байланысты қоғамдық қатынастарды реттеуге мүмкіндік береді және азаматтардың мемлекет істерін басқаруға қатысуын кеңейтеді.

Заң 2023 жылы 21 қыркүйекте Сенат отырысында мақұлданды.

2. ««Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қоғамдық бақылау, әкімшілік рәсімдерді жетілдіру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы»

Заңды жүргізген депутат Р. Рүстемов.

Заң қолданыстағы нормативтік құқықтық базаны жетілдіруге және жекелеген заңнамалық актілерді «Қоғамдық бақылау туралы» Қазақстан Республикасы негізгі Заңының ережелеріне сәйкес келтіруге бағытталған.

Жоғарыда көрсетілген ережелерді іске асыру Су, Әкімшілік рәсімдік-процестік, Экология кодекстеріне және Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы», «Жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану туралы», «Құқық қорғау қызметі туралы», «Назарбаев Университеті», «Назарбаев Зияткерлік мектептері» және «Назарбаев Қоры» мәртебесі туралы», «Ұлттық әл-ауқат қоры туралы», «Қазақстан Республикасының арнаулы мемлекеттік органдары туралы», «Әскери қызмет және әскери қызметшілердің мәртебесі туралы», «Қоғамдық кеңестер туралы», «Ақпаратқа қол жеткізу туралы», «Табиғи монополиялар туралы» заңдарына бір мезгілде өзгерістер мен толықтырулар енгізуді талап етеді.

«Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы» Заңда мәслихат депутатының құқығы тиісті әкімшілік-аумақтық бірлікке қатысты мәселелер бойынша петициялар жазу жөнінде ұсынымдар мен консультациялар беру, тиісті әкімшілік-аумақтық бірлік шегінде мемлекеттік органдардың, жергілікті өкілді және атқарушы органдардың петицияларды қарауына мониторинг жүргізу, петицияларды мәслихат сессиясының қарауына шығару жөніндегі нормалармен толықтырылып отыр.

Сондай-ақ «Құқық қорғау қызметі туралы», «Қазақстан Республикасының арнаулы мемлекеттік органдары туралы», «Әскери қызмет және әскери қызметшілердің мәртебесі туралы» Заңдар мерзімді қызметтегі әскери қызметшілердің, әскери оқу орындары тәрбиеленушілерінің, ұландардың, кадеттердің, курсанттардың Қазақстан Республикасының азаматтары болып табылатын отбасы мүшелерінің олардың өмірімен және тұрмысымен танысу үшін баруын сол органның басшысы белгілеген тәртіппен жүзеге асыруы туралы нормалармен толықтырылды.

«Назарбаев Университеті», «Назарбаев Зияткерлік мектептері» және «Назарбаев Қоры» мәртебесі туралы» Заңға университетте, зияткерлік мектептерде қоғамдық бақылау «Қоғамдық бақылау туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес жүзеге асырылатыны туралы норма енгізілді.

Заң қоғамдық бақылау саласын реттеудің нормативтік негізін тұжырымдамалық тұрғыдан жаңартуға мүмкіндік береді және қоғамдық бақылау саласындағы ұлттық заңнаманы және құқық қолдану практикасын одан әрі жетілдіруге ықпал ететін болады.

Заң 2023 жылы 21 қыркүйекте Сенат отырысында мақұлданды.

3. «Астанада (Қазақстан Республикасы) Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының Еуропалық өңірлік комитетінің жетпіс үшінші сессиясын ұйымдастыру туралы Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы арасындағы келісімді ратификациялау туралы»

Заңды жүргізген депутат Т. Жүнісов.

Заңның негізгі мақсаты Қазақстан Республикасы мен Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы арасындағы халықаралық ынтымақтастықты дамыту және нығайту болып табылады.

Заңның міндеті 2023 жылғы 23 мамырда Женева қаласында қол қойылған Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы арасындағы Астанадағы (Қазақстан Республикасы) Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы Еуропалық өңірлік комитетінің жетпіс үшінші сессиясын ұйымдастыру туралы келісімді (бұдан әрі – Келісім) ратификациялау болып табылады.

Келісім Қазақстан Республикасында Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы Еуропалық өңірлік комитетінің (бұдан әрі - ДДҰ ЕӨК) жетпіс үшінші сессиясын тиімді ұйымдастыруды және өткізуді қамтамасыз етуге бағытталған. Келісімге сәйкес, Астана қаласында ДДҰ ЕӨК жетпіс үшінші сессиясын ұйымдастыру қазақстандық тараптың міндеттемесі болып табылады.

Келісім ұйымдастырушылық хаттамалық сипаттағы нормаларды қамтиды.

Заңды қабылдаудан күтілетін нәтижелер: Астанада ДДҰ ЕӨК жетпіс үшінші сессиясын өткізуге байланысты ДДҰ ұсынатын материалдық-техникалық ресурстарды, қызметтерді және құқықтық мәртебені айқындау болып табылады.

Сондай-ақ, заңды ратификациялау ДДҰ-ға мүше елдер арасында Қазақстан Республикасының беделін нығайтуға және сенімін арттыруға ықпал ететін болады.

Заң 2023 жылы 2 қарашада Сенат отырысында мақұлданды.

4. ««Бала құқықтары туралы конвенцияға хабарлар рәсіміне қатысты факультативтік хаттаманы ратификациялау туралы»

Заңды жүргізген депутат А. Әлназарова.

Заңның негізгі мақсаты 2011 жылғы 19 желтоқсанда БҰҰ Бас Ассамблеясы қабылдаған Бала құқықтары туралы конвенцияға хабарлар рәсіміне қатысты факультативтік хаттаманы ратификациялау болып табылады.

Заңның міндеті – Бала құқықтары туралы конвенцияда бекітілген құқықтар бұзылған жағдайларда балалардың немесе олардың ата-аналарының (заңды өкілдерінің) жеке шағымдарын қарау тетіктерін белгілейтін Хаттаманы ратификациялау.

Хаттамаға сәйкес балалар немесе олардың өкілдері БҰҰ-ның Бала құқықтары жөніндегі комитетіне өз құқықтарының бұзылғандығы туралы шағымдарды тікелей бере алады, ол өз кезегінде әрбір істі қарап, қатысушы мемлекеттерге нақты ұсынымдарды қамтитын шешімдер қабылдайды.

Ратификацияланатын Хаттамада адамның және азаматтың Қазақстан Республикасының Конституциясы мен заңдарында кепілдік берілген құқықтары мен бостандықтарын шектейтін нормалар қамтылмайды. Осы құжатқа қол қою Қазақстанның бала құқықтарын қамтамасыз ету және балаларды құқықтық қорғау тетіктерін кеңейту жөніндегі міндеттемесін тағы да растайды.

Заң қабылданған кезде күтілетін нәтижелер: бала құқықтарын қорғау деңгейін арттыру, Қазақстан Республикасының азаматтарына өздерінің экономикалық, әлеуметтік және мәдени мүдделерін халықаралық қорғау құқығын қамтамасыз ету болып табылады.

Заң 2023 жылы 7 желтоқсанда Сенат отырысында мақұлданды.

5. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қоғамдық бірлестіктер және еңбек жағдайлары зиянды жұмыстарда істейтін адамдарды әлеуметтік қорғау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы»

Заңды жүргізген депутат Ә. Рахметова.

Заң қоғамдық бірлестіктер және еңбек жағдайлары зиянды жұмыстарда істейтін адамдарды әлеуметтік қорғау саласындағы заңнаманы жетілдіруге бағытталған.

Атап айтқанда, Заңда:

- қоғамдық бірлестіктер құру және олардың қызметі мәселелерін реттейтін қолданыстағы заңнаманы жетілдіру;

- азаматтарға топта кемінде үш адамнан тұратын қоғамдық бірлестік құруға мүмкіндік беру;

- еңбек жағдайлары зиянды жұмыстарда істейтін жұмыскерлерді жалпыға бірдей белгіленген зейнеткерлік жасқа жеткенге дейін әлеуметтік қамсыздандыруды арттыру;

- айлық жалақының ең төменгі мөлшерін айқындау әдістемесін қарау және бекіту рәсімдерін заңнамалық тұрғыда бекіту мақсатында серпінді тәсілге негізделген және негізгі экономикалық көрсеткіштерді ескеретін айлық жалақының ең төменгі мөлшерін айқындаудың жаңа әдістемесін ендіру;

- Қазақстан Республикасы Үкіметінің құзыретіне айлық жалақының ең төменгі мөлшерін айқындау жөніндегі әдістемені бекіту жөніндегі функцияларды енгізу;

- мемлекеттік еңбек инспекторларының өкілеттіктерін күшейту және кеңейту;

- жұмыскерлерді еңбек (қызметтік) міндеттерін атқару кезінде жазатайым оқиғалардан сақтандыру мониторингін қамтамасыз ету;

- «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясының еңбек жағдайлары зиянды жұмыстарда жұмыс істейтін қызметкерлерді әлеуметтік қамсыздандыру процесін сүйемелдеудегі құзыретін кеңейту көзделеді.

Заң нормативтік базаны тұжырымдамалық тұрғыдан өзектендіруге мүмкіндік береді және қоғамдық бірлестіктерде ұлттық заңнаманы және құқық қолдану практикасын одан әрі жетілдіруге және еңбек жағдайлары зиянды жұмыстарда істейтін адамдарды әлеуметтік қорғауға ықпал ететін болады.

Заң 2023 жылы 14 желтоқсанда Сенат отырысында мақұлданды.

VII. СЕНАТ КОМИТЕТТЕРІ ӨТКІЗГЕН ІС-ШАРАЛАР

(2023 жылғы 1 қыркүйек – 28 желтоқсан)

Комитеттің атауы	***Парлам. тыңдау***	***Үкімет сағаты***	***Көшпелі іс-шаралар***	***Дөңгелек үстелдер және басқа***	***Кездесу лер***	***Барлығы***
Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитеті			4	2		**6**
Қаржы және бюджет комитеті		1	2	1	4	**8**
Халықаралық қатынастар, қорғаныс және қауіпсіздік комитеті	1		4	2		**7**
Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитеті		1	2	3	7	**13**
Әлеуметтік мәдени даму және ғылым комитеті			2	3		**5**
Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитеті		1	4	4	3	**8**
Барлығы:	**1**	**3**	**18**	**15**	**14**	**51**

ПАРЛАМЕНТТІК ТЫҢДАУЛАР – 1

Халықаралық қатынастар, қорғаныс және қауіпсіздік комитеті - 1

2023 жылғы 8 желтоқсан - Азаматтық қорғау жүйесін жетілдіру мәселелері бойынша парламенттік тыңдаулар.

ҮКІМЕТ САҒАТТАРЫ – 3

Қаржы және бюджет комитеті – 1

2023 жылғы 27 қазан - «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру шеңберінде салық саясатының және салықтық әкімшілендіруді жаңғыртудың негізгі тәсілдері мен тұжырымдамалық мәселелері» тақырыбына арналған Үкімет сағаты.

Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитеті – 1

2023 жылғы 10 қараша - Сенат Төрағасының қатысуымен Мемлекет басшысының «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру шеңберінде Қазақстан Республикасында шағын және орта кәсіпкерлікті дамыту» тақырыбындағы Үкімет сағаты.

Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитеті – 1

2023 жылғы 24 қараша - Президенттің «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты 2023 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру шеңберінде «Аграрлық ғылымды дамытудағы және агроөнеркәсіптік кешен үшін мамандарды даярлаудағы өзекті мәселелер және оларды шешу жолдары» тақырыбындағы Үкімет сағаты.

КОМИТЕТТЕРДІҢ КӨШПЕЛІ ІС-ШАРАЛАРЫ – 18

Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитеті – 4

2023 жылғы 20 қазан - Қазақстан Республикасы Президентінің VIII шақырылымдағы Парламенттің II сессияның ашылуында берген тапсырмаларын іске асыру шеңберінде кәсіпкерлердің құқықтарын қорғау және құқық қорғау органдары тарапынан бизнеске қысым жасауға жол бермеу мәселелері бойынша Қарағанды облысы Осакаров ауданының прокуратурасында Комитеттің көшпелі отырысы (Қарағанды облысы, Осакаровка кенті).

2023 жылғы 23 қазан - Сот жүйесін дамыту мәселелері бойынша Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты басшылығымен кездесу (Қазақстан Республикасының Жоғарғы Соты).

2023 жылғы 24 қараша – Қазақстан Республикасы Президентінің VIII шақырылымдағы Парламенттің II сессияның ашылуында берген тапсырмаларын іске асыру шеңберінде экономикалық қызмет саласындағы қылмыстық құқық бұзушылықтарды одан әрі қылмыстық сипатынан арылту мәселесі жөнінде Комитеттің көшпелі отырысы (Қазақстан Республикасы Қаржы мониторингі агенттігі).

2023 жылғы 20 желтоқсан - Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасы жанындағы Құқық қорғау органдары академиясының басшылығымен заң білімінің сапасын арттыру және одан әрі дамыту мәселелері жөніндегі ғылыми-практикалық конференцияға дайындық шеңберінде жұмыс кездесу (Ақмола облысы, Қосшы қаласы, ҚР Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы).

Қаржы және бюджет комитеті – 2

2023 жылғы 25 қыркүйек – Бағалы қағаздар нарығын дамыту мәселелері бойынша Комитеттің «Астана» халықаралық қаржы орталығына (AIX) сапары.

2023 жылғы 6 қазан - Қазақстан қор биржасында (KASE) бағалы қағаздар нарығын дамыту мәселелері бойынша Комитеттің Алматы қаласына сапары, «ҚР ҰБ Банкнот фабрикасы» ШЖҚ РМК және ҚР ҰБ Кассалық операциялар және құндылықтарды сақтау орталығының (КОО және ҚС) қызметімен танысу үшін Комитеттің Алматы қаласына сапары.

Халықаралық қатынастар, қорғаныс және қауіпсіздік комитеті – 5

2023 жылғы 17 қазан - «Республикалық ғарыштық байланыс орталығы» АҚ-да ғарыштық байланысты дамыту жөнінде Комитеттің көшпелі отырысы (Ақмола облысы, Аққөл қаласы).

2023 жылғы 16 қараша - «Жұмылдыру дайындығы, азаматтық және аумақтық қорғаныс саласындағы заңнамалық қамтамасыз етудің өзекті мәселелері» тақырыбындағы дөңгелек үстелге дайындық аясында Астана қ. азаматтық және аумақтық қорғаныс объектілеріне бару.

2023 жылғы 5 желтоқсан - шығу арламенттік тыңдауға дайындық ретінде биік ғимараттардағы өрттерді сөндіру бойынша көрсетілімдік оқу-жаттығуларға шығу (Астана қаласы, Алматы ауданының №1 өрт сөндіру бөлімі).

2023 жылғы 6 желтоқсан – кездесу Түркітілдес мемлекеттердің халықаралық ынтымақтастығын дамыту мәселелері бойынша Халықаралық Түркі академиясының басшылығымен кездесу (Астана қ., Халықаралық Түркі академиясы).

2023 жылғы 21 желтоқсан - Шекаралық бақылауды жетілдіру мәселелері бойынша Астана қ. Халықаралық әуежайына бару.

Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитеті – 2

2023 жылғы 21-23 қыркүйек - «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру шеңберінде шағын және орта кәсіпкерлікті және көліктік-логистикалық әлеуетті дамыту мәселелері жөніндегі Комитеттің Маңғыстау облысына көшпелі отырысы (Маңғыстау облысы, Ақтау қ.).

2023 жыл,ы 29 қараша - Электр энергиясын бірыңғай сатып алушы моделінің жұмыс істеуі мәселелері жөніндегі Комитеттің көшпелі отырысы («Жаңартылатын энергия көздердің қолдау жөніндегі есеп айырысу-қаржы Орталығы» ЖШС, Астана қ.)

Әлеуметтік-мәдени даму және ғылым комитеті – 2

2023 жылғы 12-14 қазан – «Демографиялық өсу – ұлттың бәсекелестік артықшылықтарының негізі» тақырыбындағы үкімет сағатына дайындық шеңберінде ішкі көші-қонды реттеу және қандастардың қоныс аударуы мәселелері бойынша Комитет мүшелерінің Солтүстік Қазақстан облысына сапары (Солтүстік Қазақстан облысы, Петропавл қ.).

2023 жылғы 7 желтоқсан - Президенттің «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты 2023 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан

халқына Жолдауын іске асыру шеңберінде «Отандық ғылымды дамыту және ғылыми-техникалық прогресс» тақырыбындағы дөңгелек үстелге дайындық аясында «Назарбаев Университеті» акционерлік қоғамына бару (Астана қ., «Назарбаев Университеті» АҚ).

Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитеті – 4

2023 жылғы 15-16 қыкүйек - «Өңірдегі табиғатты және жануарларды қорғау саласының жай-күйі және де ақбөкендердің оралдық популяциясының кейбір мәселелері» тақырыбындағы Батыс Қазақстан облысында Комитеттің көшпелі отырысы (Батыс Қазақстан облысы, Орал қ.).

2023 жылғы 5 қазан – «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне орман шаруашылығы және ерекше қорғалатын табиғи аумақтар мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заң жобасының таныстырылымы

2023 жылғы 13 қараша - Экология және табиғи ресурстар министрлігі, Астана қаласы әкімдігінің басшылығымен Астананы көгалдандыру және жасыл аймақ құру мәселелері бойынша кездесу (Астана қаласының әкімдігі).

2023 жылғы 14 желтоқсан - Қазақстан Республикасы Президентінің Жолдауда берген тапсырмаларын жүзеге асыру мақсатында ауыл шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеу мәселелері бойынша ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігінің басшылығымен кездесу (Астана қ., «Сәкен Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті» КАҚ).

ДӨҢГЕЛЕК ҮСТЕЛДЕР ЖӘНЕ БАСҚА ІС-ШАРАЛАР - 15

Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитеті – 2

2023 жылғы 13 қыркүйек - Қылмыстық-атқару жүйесінің мекемелерінде қылмыстық-атқару заңнамасындағы талаптарды ұстау шарттары бойынша сақтау мәселелері бойынша Комитет отырысы.

2023 жылғы 5 желтоқсан – «Отбасы-неке қатынастарынан туындайтын дауларды қарау кезінде кәмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерін сақтау мен қорғауды қамтамасыз ету жөніндегі өзекті мәселелер» тақырыбына арналған Комитеттің отырысы.

Қаржы және бюджет комитеті – 1

2023 жылғы 26 желтоқсан - «Аудиторлық қызмет: даму перспективалары» тақырыбына арналған дөңгелек үстел.

Халықаралық қатынастар, қорғаныс және қауіпсіздік комитеті – 2

2023 жылғы 24 қараша – Жұмылдыру жұмысын жетілдіру мәселелері жөніндегі комитеттің отырысы.

2023 жылғы 30 қараша - «Жұмылдыру дайындығы, азаматтық және аумақтық қорғаныс саласындағы заңнамалық қамтамасыз етудің өзекті мәселелері» тақырыбындағы дөңгелек үстел.

Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитеті – 3

2023 жылғы 9 қараша - Қазақстан Республикасының Өнеркәсіп және құрылыс министрі Қ.Б. Шарлапаевтың Мемлекет басшысының 2023 жылғы 1 қыркүйектегі «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Жолдауы шеңберінде 15 ірі серпінді жобаны іске асыру туралы Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының бір топ депутаттарының депутаттық сауалына ауызша жауабы туралы.

2023 жылғы 16 қараша - «Хайрэйжа Энерджи» ЖШС «жасыл» сутегі және «жасыл» аммиак өндіру бойынша жобасының тұсаукесері .

2023 жылғы 28 қараша - Мемлекет басшысының «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру шеңберінде Қазақстандағы инновациялық қызметті жетілдіру мәселелері жөніндегі Комитеттің отырысы.

Әлеуметтік-мәдени даму және ғылым комитеті - 3

2023 жылғы 26 қыркүйек - «Мүгедектігі бар адамдардың өзекті мәселелері және оларды шешу жолдары» тақырыбына арналған дөңгелек үстел.

2023 жылғы 17 қазан – «Әділетті Қазақстанның ұлттық құндылықтары» тақырыбындағы «Ұлттық мүдде» диалогтық алаңының отырысы.

2023 жылғы 8 желтоқсан – «Бір ел – бір мүдде» Қазақстан Республикасының Парламенті депутаттық тобының «Мектепке дейінгі, орта және жоғары білім беру жүйесінде «біз әр түрліміз, бірақ біз теңбіз», «әртүрліліктегі бірлік» қағидаттарын оқу-тәрбие үдерісінде жүзеге асыру» тақырыбындағы отырысы.

Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитетіі - 4

2023 жылғы 20 қазан - Алматы және Жетісу облыстарындағы су ресурстарын тиімді пайдалану мәселелері бойынша Комитеттің кеңейтілген отырысы.

2023 жылғы 29 қараша - Президенттің 2023 жылғы 1-қыркүйектегі «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру шеңберінде «Еліміздің өңірлеріндегі ауыл шаруашылығы кооперациясының жай-күйі және шаруа қожалықтарын ірілендіру туралы» тақырыбындағы Ауыл шаруашылығы министрлігі басшылығының қатысуымен Комитеттің кеңейтілген отырысы.

2023 жылғы 12 желтоқсан - Мемлекет басшысы Қ.Қ. Тоқаевтың «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына жолдауын жүзеге асыру аясында Батыс Қазақстан (Жайық өз.) және Абай (Ертіс өз.) облыстарының су ресурстарын тиімді пайдалану мәселелері бойынша Комитеттің кеңейтілген отырысы.

2023 жылғы 21 желтоқсан - «Жайылымдарды пайдалануды құқықтық реттеу саласындағы заңнама: проблемалары мен шешу жолдары» тақырыбына арналған дөңгелек үстел (Парламентаризм институтымен бірлесіп).

МЕМЛЕКЕТТІК ОРГАНДАРДЫҢ БАСШЫЛАРЫМЕН КЕЗДЕСУЛЕР – 14

Қаржы және бюджет комитеті – 4

2023 жылғы 5 желтоқсан – Салық саясаты және салықтық әкімшілендіруді жетілдіру мәселелері бойынша Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика, Қаржы министрліктерінің басшылығымен, сондай-ақ бизнес-қоғамдастық өкілдерімен кездесу.

2023 жылғы 6 желтоқсан – Кедендік және салықтық реттеу саласындағы тәуекелдерді басқару жүйесінің проблемалық мәселелері бойынша «Қазақстан кәсіпкерлер және сервисті қызметтер қауымдастығы» өкілдерімен кездесу.

2023 жылғы 14 желтоқсан - Жалпыға бірдей декларациялау: нақты жай-күйі, перспективалары және проблемалық мәселелерін қарау мәселелері бойынша мүдделі мемлекеттік органдармен кездесу.

2023 жылғы 21 желтоқсан - Отандық автоөнеркәсіпті дамытуға бағытталған мемлекеттік қолдау шараларының нәтижелерін, оның ішінде жеңілдікті автокредиттеу нәтижелерін талқылау бойынша кездесу.

Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитеті - 7

2023 жылғы 3 қазан – орталық мемлекеттік органдар мен квазимемлекеттік сектор субъектілерінің басшылығымен ШОБ дамыту мәселелері бойынша кездесу.

2023 жылғы 6 қазан – Өңдеу өнеркәсібін дамыту мәселелері бойынша Қазақстан Республикасының Өнеркәсіп және құрылыс министрімен кездесу.

2023 жылғы 9 қазан - «Атамекен» ҰКП, қауымдастықтар мен бизнес өкілдерімен шағын және орта кәсіпкерлікті дамытудың өзекті мәселелері бойынша кездесу.

2023 жылғы 10 қазан - Қазақстан геологтарының бірінші съезінің уәкілетті делегаттарымен кездесу.

2023 жылғы 17 қазан - Шағын және орта кәсіпкерлікті дамытудың өзекті мәселелері бойынша Комитет мүшелерінің жергілікті атқарушы органдармен кездесу**.**

2023 жылғы 26 қазан - Астана, республикалық маңызы бар қалалар және облыстар мәслихаттарының өкілдерімен Қазақстан Республикасында шағын және орта кәсіпкерлікті дамытудың өзекті мәселелері бойынша кездесу (ZOOM).

2023 жылғы 15 қараша - Мемлекет басшысының «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру шеңберінде Қазақстан Республикасында инновациялық қызметті жетілдіру мәселелері бойынша орталық мемлекеттік органдармен жұмыс кездесу.

Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитеті – 3

2023 жылғы 20 қыркүйек - «Өңірдегі табиғатты және жануарларды қорғау саласының жай-күйі және де ақбөкендердің оралдық популяциясының кейбір мәселелері» тақырыбындағы Батыс Қазақстан облысына көшпелі отырысында айтылған ұсыныстарды іске асыру мәселелері бойынша мемлекеттік органдардың өкілдерімен кездесу.

2023 жылғы 19 қазан – ҚР Парламетінің Сенаты Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитеті мен ФАО-ның Қазақстан Республикасындағы Байланыс және әріптестік жөніндегі бюросымен кездесу.

2023 жылғы 10 қараша – Экология және табиғи ресурстар министрлігі, Астана қаласы әкімдігінің басшылығымен Астананы көгалдандыру және жасыл аймақ құру мәселелері бойынша кездесу.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ОРНЫҚТЫ ДАМУЫ САЛАСЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ МАҚСАТТАР МЕН МІНДЕТТЕРДІҢ ІСКЕ АСЫРЫЛУЫН МОНИТОРИНГТЕУ ЖӨНІНДЕГІ ПАРЛАМЕНТТІК КОМИССИЯ

(2023 жылғы 20 маусымдағы Парламенттің қаулысы)

1	ӘШІМБАЕВ Мәулен Сағатханұлы	–	Парламент Сенатының Төрағасы, парламенттік комиссиясының төрағасы
2	ПЕРЕПЕЧИНА Ольга Валентиновна	–	Сенат Төрағасының орынбасары
3	РАУ Альберт Павлович	–	Мәжіліс Төрағасының орынбасары
4	АЛДАШЕВ Сүйіндік Тасеменұлы	–	Парламенті Сенаты Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитетінің төрағасы
5	БЕКТАЕВ Әли Әбдікәрімұлы	–	Парламенті Сенаты Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитетінің төрағасы
6	ЖҮСІП Нұртөре Байтілесұлы	–	Парламенті Сенаты Әлеуметтік-мәдени даму және ғылым комитетінің төрағасы
7	САБИЛЬЯНОВ Нұртай Салихұлы	–	Парламенті Мәжілісі Экономикалық реформа және өңірлік даму комитетінің төрағасы
8	ЛУКИН Андрей Иванович	–	Парламенті Сенаты Халықаралық қатынастар, қорғаныс және қауіпсіздік комитетінің төрағасы
9	ӘЛНАЗАРОВА Ақмарал Шәріпбайқызы	–	Парламенті Сенаты Әлеуметтік-мәдени даму және ғылым комитетінің хатшысы
10	БЕКНАЗАРОВ Нұрлан Құдияұлы	–	Парламенті Сенаты Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитетінің төрағасы
11	КАРПЛЮК Сергей Алексеевич	–	Парламенті Сенаты Қаржы және бюджет комитетінің хатшысы
12	ЗЕЙНУЛЛИН Аян Талғатұлы	–	Парламенті Мәжілісі Экология және табиғатты пайдалану мәселелері жөніндегі комитеттің мүшесі
13	КАЗАНЦЕВ Павел Олегович	–	Парламенті Мәжілісі Аграрлық мәселелер комитетінің мүшесі

14	РАҚЫМЖАНОВ Асхат Нұрмағамбетұлы	–	Парламенті Мәжілісі Халықаралық істер, қорғаныс және қауіпсіздік комитетінің мүшесі
15	САДЫҚОВ Асқар Аманбайұлы	–	Парламенті Мәжілісі Заңнама және сот-құқықтық реформа комитетінің мүшесі
16	СТАМБЕКОВ Ерлан Дәулетұлы	–	Парламенті Мәжілісі Қаржы және бюджет комитетінің мүшесі
17	ТАНАШЕВА Гауһар Шаймерденқызы	–	Парламенті Мәжілісі Әлеуметтік-мәдени даму комитетінің мүшесі
18	ШҮКІЖАНОВА Динара Аманжелқызы	–	Парламенті Мәжілісі Экономикалық реформа және өңірлік даму комитетінің мүшесі.

2023 жылғы 19 қыркүйек – Орнықты даму саласындағы ұлттық мақсаттар мен міндеттердің іске асырылуын мониторингілеу жөніндегі Парламенттік комиссияның жұмыс кеңесі.

2023 жылғы 6 қазан - «Тұрақты даму мақсаттарын іске асыру шеңберінде сапалы денсаулық сақтау мен білім беруді қамтамасыз ету» (ОДМ 3 және ОДМ 4) тақырыбында Қазақстан Республикасының Орнықты даму саласындағы ұлттық мақсаттар мен міндеттерді іске асыру мониторингі жөніндегі Парламенттік комиссияның отырысы.

2023 жылғы 31 қазан - Орнықты даму саласындағы ұлттық мақсаттар мен міндеттердің іске асуына мониторинг жүргізу жөніндегі парламенттік комиссияның жұмыс кеңесі.

2023 жылғы 11 желтоқсан - Қазақстан Республикасының Орнықты даму саласындағы ұлттық мақсаттар мен міндеттерді іске асыру мониторингі жөніндегі парламенттік комиссияның көшпелі отырысы (Өскемен қ.).

ПАРЛАМЕНТ СЕНАТЫНЫҢ ЖАНЫНДАҒЫ СЕНАТОРЛАР КЕҢЕСІ

2023 жылғы 26 желтоқсан – Кеңестің отырысы.

ПАРЛАМЕНТ СЕНАТЫНЫҢ ЖОБАЛЫҚ КЕҢСЕСІ

(2023 жылғы 3 сәуірдегі Сенат Бюросының қаулысы)

1	АСАНОВ Жақып Қажманұлы	-	Қазақстан Республикасы Парламенті Сенаты Төрағасының орынбасары, Жобалық кеңсенің басшысы;
2	БЕКНАЗАРОВ Нұрлан Құдияұлы	-	Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитетінің төрағасы, Жобалық кеңсенің мүшесі;
3	КАРПЛЮК Сергей Алексеевич	-	Қаржы және бюджет комитетінің хатшысы, Жобалық кеңсенің мүшесі;
4	САРЫБАЕВ Ғалиасқар Төлендіұлы	-	Халықаралық қатынастар, қорғаныс және қауіпсіздік комитетінің мүшесі, Жобалық кеңсенің мүшесі;
5	ШАЙДАРОВ Серік Жаманқұлұлы	-	Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитетінің хатшысы, Жобалық кеңсенің мүшесі;
6	ӘЛНАЗАРОВА Ақмарал Шәріпбайқызы	-	Әлеуметтік-мәдени даму және ғылым комитетінің хатшысы, Жобалық кеңсенің мүшесі;
7	БУЛАВКИНА Ольга Александровна	-	Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитетінің хатшысы, Жобалық кеңсенің мүшесі;
8	УАҚПАЕВ Марат Сұлтанұлы	-	Қазақстан Республикасы Парламенті Сенаты Аппараты Басшысының орынбасары, Жобалық кеңсенің мүшесі;
9	ДАНАБЕКОВ Олжас Қайратұлы	-	Қазақстан Республикасы Парламенті Сенаты Аппараты Басшысының орынбасары, Жобалық кеңсенің мүшесі;
10	СҮЛЕЙМЕН Ләззат Жаңылысқызы	-	Парламентаризм институты директорының орынбасары, Жобалық кеңсенің мүшесі;
11	ТӨРЕҚОЖА Қанат Абдуллаұлы	-	Қазақстан Республикасы Парламенті Сенаты Аппараты бөлім меңгерушісінің орынбасары, Жобалық кеңсенің хатшысы.

2023 жылғы 8 қыркүйек - Жобалық кеңсесінің отырысы.

2023 жылғы 20 желтоқсан – Сенат Төрағасының қатысуымен жобалық кеңсесінің көшпелі отырысы (М.С. Нәрікбаев атындағы КазГЮУ).

2023 жылғы 26 желтоқсан - жобалық кеңсесінің отырысы.

«ӨҢІР» ДЕПУТАТТЫҚ ТОБЫ

(2023 жылғы наурызда құрамы жаңартылды)

1	ШАЙДАРОВ Серік Жаманқұлұлы	Депутаттық топтың жетекшісі, Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитетінің хатшысы	*Ұлытау облысы*
2	АРҒЫНБЕКОВА Айнұр Серікпайқызы	Депутаттық топ жетекшісінің орынбасары, Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитетінің мүшесі	*Абай облысы*
3	ЖЕКСЕНБАЙ Бибигүл Нұрғалиқызы	Халықаралық қатынастар, қорғаныс және қауіпсіздік комитетінің мүшесі	*Астана қаласы*
4	АСАНОВА Жанна Бейсентайқызы	Халықаралық қатынастар, қорғаныс және қауіпсіздік комитетінің мүшесі	*Алматы қаласы*
5	ҚАПБАРОВА Айгүл Жарылқасынқызы	Әлеуметтік-мәдени даму және ғылым комитетінің мүшесі	*Шымкент қаласы*
6	БЕКЕНОВ Нұрлан Жексембайұлы	Қаржы және бюджет комитетінің мүшесі	*Ақмола облысы*
7	НҰҒМАНОВ Амангелді Шайхоллаұлы	Қаржы және бюджет комитетінің мүшесі	*Ақтөбе облысы*
8	ДҮЙСЕМБИНОВ Сұлтан Мырзабекұлы	Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитетінің мүшесі	*Алматы облысы*
9	ЛҰҚПАНОВ Сағындық Есенғалиұлы	Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитетінің мүшесі	*Атырау облысы*
10	БҰҚТҰҒҰТОВ Шәкәрім Сабырұлы	Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитетінің мүшесі	*Шығыс Қазақстан облысы*

11	АРУБАЕВ Сәкен Қаланұлы	Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитетінің мүшесі	*Жамбыл облысы*
12	ӨТЕҒҰЛОВ Арман Кәрімұлы	Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитетінің мүшесі	*Батыс Қазақстан облысы*
13	ЕРШОВ Сергей Михайлович	Халықаралық қатынастар, қорғаныс және қауіпсіздік комитетінің мүшесі	*Қарағанды облысы*
14	НҰРМҰХАМБЕТОВ Ғауез Торсанұлы (2023 жылғы 28 қыркүйекке дейін)	Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитетінің мүшесі	*Қостанай облысы*
15	РҮСТЕМОВ Руслан Рүстемұлы	Әлеуметтік-мәдени даму және ғылым комитетінің мүшесі	*Қызылорда облысы*
16	ОРЫНБАСАРОВ Бекбол Тілеумұратұлы	Қаржы және бюджет комитетінің мүшесі	*Маңғыстау облысы*
17	ТОЛАМИСОВ Амангелді Ғабдылкәрімұлы	Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитетінің мүшесі	*Жетісу облысы*
18	ӘЙТКЕНОВ Ернұр Нұрмұханұлы	Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитетінің мүшесі	*Павлодар облысы*
19	ҚАДЫРБЕК Мұрат Болатұлы	Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитетінің мүшесі	*Түркістан облысы*
20	РАХМЕТОВА Асем Қалашбайқызы	Әлеуметтік-мәдени даму және ғылым комитетінің мүшесі	*Солтүстік Қазақстан облысы*

2023 жылғы 27 қыркүйек - «Өңір» депутаттық тобының отырысы (Ақмола облысы, Целиноград ауданы, Родина ауылы).

2023 жылғы 16 қараша – депутатық тобының отырысы.

«БІР ЕЛ – БІР МҮДДЕ» ДЕПУТАТТЫҚ ТОБЫ

(2023 жылғы 2 маусымдағы Сенат Бюросының қаулысы)

ҚР Парламентінің Сенаты			
1	ЖҮСІП Нұртөре Байтілесұлы	–	Топ басшысы, Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының депутаты, Қазақстан Халқы Ассамблеясының мүшесі
2	БУЛАВКИНА Ольга Александровна	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының депутаты, Қазақстан Халқы Ассамблеясының мүшесі
3	КУЗИЕВ Закиржан Пирмухамедович	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының депутаты, Қазақстан Халқы Ассамблеясының мүшесі
4	ШИПОВСКИХ Геннадий Геннадиевич	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының депутаты, Қазақстан Халқы Ассамблеясының мүшесі
5	НИЯЗОВА Нурия Исмагиловна	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының депутаты, Қазақстан Халқы Ассамблеясының мүшесі
6	САТВАЛДИЕВ Алишер Гапиржанович	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының депутаты, Қазақстан Халқы Ассамблеясының мүшесі
7	БОЛЬГЕРТ Евгений Андреевич	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының депутаты, Қазақстан Халқы Ассамблеясының мүшесі
8	ЖЕКСЕНБАЙ Бибигүл Нұрғалиқызы	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының депутаты
9	РЫСБЕКОВА Ләззат Тұякбайқызы	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының депутаты
10	НУХҰЛЫ Алтынбек	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының депутаты
ҚР Парламентінің Мәжілісі			
«AMANAT» партиясының фракциясынан			
1	АВЕРШИН Константин Викторович	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты
2	ӘБІЛ Еркін Аманжолұлы	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты, Қазақстан Халқы Ассамблеясының мүшесі

3	БАШИМОВ Марат Советұлы	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты
4	БЕЙСЕНБАЕВ Елнұр Сабыржанұлы	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты, «Amanat» партиясының атқарушы хатшысы, Қазақстан халқы Ассамблеясының мүшесі
5	ДЕМЕНТЬЕВА Наталья Григорьевна	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты, Қазақстан Халқы Ассамблеясының мүшесі
6	ЗАЙЫТОВ Ринат Рифхатұлы	-	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты
7	ИМАШЕВА Снежанна Валерьевна	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты, Қазақстан Халқы Ассамблеясының мүшесі
8	КАЗАНЦЕВ Павел Олегович	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты
9	КУЧИНСКАЯ Юлия Владимировна	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты
10	МЫСЫРӘЛІМОВА Айна Ермекқызы	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты
11	ПОНОМАРЕВ Сергей Михайлович	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты
12	РАУ Альберт Павлович	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты, Қазақстан Халқы Ассамблеясының мүшесі
13	РОЖИН Максим Николаевич	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты, Қазақстан Халқы Ассамблеясының мүшесі
14	ТОЛЫҚБАЕВ Мақсат Мәлікұлы	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты
15	ШАТАЛОВ Никита Сергеевич	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты, Қазақстан Халқы Ассамблеясының мүшесі
«Ауыл» халықтық-демократиялық патриоттық партиясының фракциясынан			
16	АРСЮТИН Николай Геннадьевич	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты, Қазақстан Халқы Ассамблеясының мүшесі

«Respublica» партиясының фракциясынан			
17	ҚҰСПЕКОВ Олжас Хайроллаұлы	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты
Қазақстан Халық партиясы фракциясынан			
18	БАРЛЫБАЕВ Ерлан Хайланұлы	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты
Қазақстан Халық партиясы фракциясынан			
19	МАГЕРРАМОВ Магеррам Мамедович	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты, Қазақстан Халқы Ассамблеясының мүшесі
Жалпыұлттық социал-демократиялық партия фракциясынан			
20	САҒАНДЫҚОВА Ажар Бахытқызы	–	Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің депутаты

2023 жылғы 26 қыркүйек - Этносаяси сауаттылық бойынша семинарға қатысу.

2023 жылғы 8 желтоқсан - Қазақстан Республикасы Парламентінің «Бір ел – бір мүдде» депутаттық тобының «Оқу-тәрбие процесінде «Біз әртүрліміз, бірақ біз теңбіз», «Бірлігіміз – әралуандықта» мектепке дейінгі, орта және жоғары білім беру жүйесіндегі қағидаттарын іске асыруды қамтамасыз ету» тақырыбы бойынша отырыс (Астана қ., ҚР Ұлттық Академиялық кітапханасы).

ПАРЛАМЕНТ СЕНАТЫНЫҢ ЖАНЫНДАҒЫ ЖАС САРАПШЫЛАР КЛУБЫ

2023 жылғы 13 қыркүйек - Мемлекет басшысының халыққа Жолдауында айтылған еліміздің экономикалық дамуының жаңа парадигмасын және оны іске асыру тетіктерін талқылау.

2023 жылғы 21 қараша - «Qazaqstan: орнықты даму жолында» атты аналитикалық материалдар жинағының таныстырылымы.

2023 жылғы 6 желтоқсан - креативті индустрияны дамыту мәселелерін талқылау.

«ҰЛТТЫҚ МҮДДЕ» ДИАЛОГТЫҚ АЛАҢЫ

2023 жылғы 17 қазан – «Әділетті Қазақстанның ұлттық құндылықтары» тақырыбындағы «Ұлттық мүдде» диалогтық алаңының отырысы.

ПАРЛАМЕНТ СЕНАТЫНЫҢ ЖАНЫНДАҒЫ ИНКЛЮЗИЯ ЖӨНІНДЕГІ КЕҢЕСІ

Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының депутаттары			
1	ҚАЛТАЕВА Ләззат Молдабекқызы	–	Әлеуметтік-мәдени даму және ғылым комитетінің мүшесі;
2	АРҒЫНБЕКОВА Айнұр Серікпайқызы	–	Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитетінің мүшесі;
3	ӘЙТКЕНОВ Ернұр Нұрмұханұлы	–	Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитетінің мүшесі;
4	АСАНОВА Жанна Бейсентайқызы	–	Халықаралық қатынастар, қорғаныс және қауіпсіздік комитетінің мүшесі;
5	ӘЛНАЗАРОВА Ақмарал Шәріпбайқызы	–	Әлеуметтік-мәдени даму және ғылым комитетінің хатшысы;
6	ҚАНИЕВ Бауыржан Нұралыұлы	–	Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитетінің мүшесі;
7	НИЯЗОВА Нурия Исмагиловна	–	Қаржы және бюджет комитетінің мүшесі;
8	ТОЛАМИСОВ Амангелді Ғабдылкәрімұлы	–	Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитетінің мүшесі;
9	ОРЫНБАСАРОВ Бекбол Тілеумұратұлы	–	Қаржы және бюджет комитетінің мүшесі;
10	РАХМЕТОВА Әсем Қалашбайқызы	–	Әлеуметтік-мәдени даму және ғылым комитетінің мүшесі;;
Мемлекеттік органдардың өкілдері			
11	САҒЫНДЫҚОВА Назгүл Ерікқызы *(келісім бойынша)*	–	Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау вице-министрі;
12	ДУДНИК Вячеслав Юрьевич *(келісім бойынша)*	–	Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау вице-министрі;
13	ОСПАН Еділ Сабырұлы *(келісім бойынша)*	–	Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту вице-министрі;
14	ҚАДЫРОВ Данияр Рамазанұлы *(келісім бойынша)*	–	Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат вице-министрі;

15	Уәкіл *(келісім бойынша)*	–	Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Халықтың әлеуметтік жағынан осал санаттарының құқықтары жөніндегі уәкіл;
16	МҰХТАРОВА Наиля Алтайқызы *(келісім бойынша)*	–	Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Әйелдер істері және отбасылық-демографиялық саясат жөніндегі ұлттық комиссиясының мүшесі;
17	САФИНОВ Қанатбек Бейсенбекұлы *(келісім бойынша)*	–	МТҚБ «Парламентаризм институты» ШЖҚ РМК директоры.
Сарапшылар			
18	АЛМАЗ Ержан	–	«Elaman» әлеуметтік инновациялық жобалар қорының басшысы *(келісім бойынша)*;
19	АСКЕРОВ Эмин Халилович	–	Қазақстан Республикасының әлеуметтік инноваторлар қауымдастығының президенті *(келісім бойынша)*;
20	БАКЛАЖАНСКАЯ Татьяна Ивановна	–	«Шырақ» мүгедек әйелдер қауымдастығы» қоғамдық бірлестігінің директоры *(келісім бойынша)*;
21	БУРАШЕВА Гүлмира Майоровна	–	«Қ.Иманалиев атындағы мүгедектердің құқықтары жөніндегі комиссия» қоғамдық бірлестігіннің төрайымы;
22	ГАПЛАН Динара	–	«Болашақ» корпоративтік қорының қамқоршылық кеңесінің төрағасы *(келісім бойынша)*;
23	ЖАЛМАҒАНБЕТОВА Баян Өмірзаққызы	–	Әлеуметтік жобалар бойынша кеңесшісі *(келісім бойынша)*;
24	УЛЬЖЕКОВА Нургуль	–	«Тең мүмкіндіктер әлемі» қоғамдық қорының басшысы *(келісім бойынша)*;
25	ХАЛДЕНОВА Айгуль Тулегеновна	–	Медициналық-әлеуметтік сараптама саласындағы сарапшы *(келісім бойынша)*;
26	ШАКИБАЕВА Айгуль	–	Ментальдық бұзылулары бар балалар мен ересектер құқықтары саласындағы сарапшы *(келісім бойынша)*;

27	ШИМАНСКИЙ Василий Леонидович	–	Ақмола облыстық мәслихатының депутаты, «Шанс» мүгедектерді оңалту орталығы» қоғамдық бірлестігінің төрағасы *(келісім бойынша)*.

2023 жылғы 31 қазан – Кеңестің бірінші отырысы.

2023 жылғы 28 қараша - «Балалар мүгедектігінің өсу мәселелері: ерте араласу, ведомствоаралық тәсіл» тақырыбына арналған Кеңестің отырысы.

VIII. СЕНАТТЫҢ ІС-ШАРАЛАРЫНДА ҚАБЫЛДАНҒАН ҰСЫНЫМДАР

(2023 жылғы 1 қыркүйек – 31 желтоқсан)

ПАРЛАМЕНТТІК ТЫҢДАУ

Халықаралық қатынастар, қорғаныс және қауіпсіздік комитеті 2023 жылғы 8 желтоқсанда **азаматтық қорғау жүйесін жетілдіру мәселелері бойынша** парламенттік тыңдаулар өткізді, оның қорытындысы бойынша мынадай ұсынымдар берілді:

1. Қазақстан Республикасы Үкіметіне:

1.1. орталық және жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп, азаматтық қорғау саласындағы іс-шараларды қаржыландыру бойынша жүйелі және кешенді шешімдер қабылдау;

1.2. мемлекет қаражаты есебінен азаматтық қорғау органдарының қызметкерлерін әскери қызметшілермен және ішкі істер органдарының қызметкерлерімен ұқсастығы бойынша тұрғын үймен немесе тұрғын үй төлемдерімен қамтамасыз ету бойынша тұрғын үй қатынастары шеңберінде жұмысты жалғастыру, қызмет атқару кезінде тамақтануға байланысты проблемаларды шешу ұсынылады.

2. Төтенше жағдайлар министрлігіне:

2.1. Өнеркәсіп және құрылыс, Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрліктерімен бірлесіп, профилактикалық жұмыстарды сақтамауға, тиісті бақылауды әлсіретуге, сапасыз және уақтылы емес күрделі жөндеуге, жүйелі емес жобалық және техникалық шешімдерге және т.б. қатысты өнеркәсіптік қауіпсіздік мәселелеріндегі олқылықтарды жою жөнінде кешенді жұмыс жүргізуі қажет;

2.2. өрт қауіпсіздігін жоспарлы қамтамасыз ету, өнеркәсіптік қауіпсіздікті жетілдіру, сейсмикалық қауіпсіздікті сақтау жөнінде шаралар кешенін қабылдау. Осы мәселелерде озық әлемдік тәжірибені зерделеу, ғылыми әлеуетті пайдалана отырып, жаңа тәсілдерді енгізу;

2.3. депутаттық корпуспен бірлесіп, ҚР Парламенті қарайтын заң жобалары шеңберінде:

1) үй-жайларда *(оның ішінде бейімделген)* өрт бақылауын одан әрі күшейту;

2) жергілікті атқарушы органдардың материалдық-техникалық және кәсіптік жарақтандырумен өрт сөндіру бекеттерін ұйымдастыру және құру жөніндегі жауапкершілігі, сондай-ақ еріктілерді әлеуметтік қорғау және оқыту мәселелерін пысықтау;

2.4. қорытынды алу үшін биіктігі 15 метрден асатын көппәтерлі тұрғын үйлерді өрт қаупі жоғары объектілер тізіміне қосу мәселесін қарау. Құрылыс салушының жауапкершілігіне өрт қауіпсіздігінің барлық шараларын қамтамасыз ету қажеттілігін енгізу;

2.5. Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігімен бірлесіп:

- табиғи өрттерді сөндіруге, сондай-ақ ұйымдар мен елді мекендерде волонтерлерді, еріктілерді тарту. Белгіленген жалақыны сақтай отырып, оларды ТЖ жою кезеңінде еңбек міндеттерін орындаудан босатуды заңдастыру, сондай-ақ орындалған жұмыстар үшін еңбекақының белгілі бір мөлшерін белгілеу;

- қауіпті өндірістік объектілерді пайдаланатын ұйымдарда бірыңғай қауіпсіздік, еңбекті қорғау және өндірістік бақылау қызметін құру. Еңбек кодексіне және басқа да нормативтік-құқықтық актілерге тиісті толықтырулар енгізу;

2.6. объектіге барусыз камералдық бақылауды жүзеге асыра отырып, автоматты өрттен қорғау жүйесінің жұмыс істеу қабілеттілігін автоматты режимде қашықтан мониторингілеу үшін автоматты өрт қорғау жүйесін *(сигнализация, түтінді шығарып тастау, дыбыстық құлақтандыру және т.б.)* 112 пультіне қосу мәселесін пысықтау;

2.7. өрт қауіпсіздігі және өнеркәсіптік қауіпсіздік саласында ғылыми-техникалық орталық құру арқылы ғылыми әлеуетті жандандыру мүмкіндігін қарастыру;

2.8. заң жобасының глоссарийін зілзала қаупін азайту саласындағы негізгі терминдермен толықтыру;

2.9. өңірлердегі халықтың жалпы санын, туристік объектілердің, су айдындары мен құтқарушылардың қажетті санына әсер ететін жүктемені және басқа да факторларды ескере отырып, ТЖ жөніндегі аумақтық департаменттердің авариялық-құтқару қызметтері жеке құрамының штат санын есептеу нормативтерін әзірлеу жөнінде шаралар қабылдау;

2.10. авариялық-құтқару қызметінің, оның ішінде трассалық медициналық-құтқару пункттерінің инфрақұрылымын одан әрі кеңейту, оларды медициналық-құтқару көлігімен және арнайы жабдықтармен жарақтандыру, сондай-ақ суда құтқару қызметінің жұмысын күшейту жөнінде шаралар қабылдау;

2.11. құтқарушыларды азаматтық қызметшілер санатынан азаматтық қорғау органдары қызметкерлерінің санатына ауыстыру жөніндегі әлеуметтік қорғау тетігін пысықтау;

2.12. жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп, өрт сөндіру бекеттерінің ұйымдық-құқықтық мәртебесін айқындау және қолданыстағы заңнамаға енгізу;

2.13. жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп:

- еліміздің таулы аудандарында бақылау желісін күшейте отырып, сел және көшкін жағдайын автоматтандырылған түрде мониторингілеу жүйесі желісін кеңейту;

- сел және көшкін қаупі бар өңірлерде инженерлік құрылыстар салу, сондай-ақ жұмыс істеп тұрғандарын күрделі және ағымдағы жөндеу мәселесін қарау;

- халықтың әлеуметтік осал топтарының, жетім балалардың, көп балалы отбасылардан шыққан балалардың, мүгедектігі бар адамдардың жеке тұрғын үйлерде өрт туралы хабарлағыштарды, улы және табиғи газ датчиктерін орнату бөлігінде тиісінше пайдалану мәселесін пысықтау;

2.14. сейсмикалық станциялар желілерін кеңейту және оларды цифрлық сейсмобақылау аппаратурасымен және қазіргі заманғы байланыс құралдарымен қайта жарақтандыру;

2.15. тұрғын үй ұйымдарының *(пәтер иелерінің кооперативтері, мүлік иелерінің ұйымдары)* басшыларымен көппәтерлі тұрғын үйлер үшін өрт қауіпсіздігінің және үй маңындағы аумақты күтіп ұстаудің міндетті талаптарын түсіндіру бойынша консультациялар өткізу;

2.16. республикалық және жергілікті бюджеттер қаражаты есебінен өрт сөндіру депосын салу бойынша іске асырылып жатқан жобалардың аяқталуын бақылауға алу. Жаңа азаматтық қорғау объектілерін кезең кезеңімен салуға және қолда бар объектілерді реконструкциялауға қаржы қаражатын көздеу;

2.17. республикалық бюджетте әскери бөлімдердің қажетті инфрақұрылымын салуға, азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің бөлімшелерінде жөндеу жүргізуге, азаматтық қорғаныс әскери бөлімдерінің жеке құрамын даярлаудың оқу-материалдық базасын, ведомстволық ғылыми ұйымдардың зертханалық базасын дамытуға қаржы қаражатын көздеу;

2.18. азаматтық қорғау бөлімшелерін тиесілілік нормаларына сәйкес арнайы техникамен және жабдықпен, сондай-ақ өнеркәсіптік қауіпсіздік қызметкерлерін нысанды киіммен және арнайы киім-кешекпен жарақтандыруды жалғастыру ұсынылады.

3. Экология және табиғи ресурстар министрлігіне:

3.1. жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп орман шаруашылықтарын материалдық-техникалық жарақтандыру, кадр мәселелерін шешу *(оның ішінде орман өрт сөндіру станцияларының өртке қарсы қызметінің 877 штаттан тыс қызметкерін штатқа ауыстыру және барлық штаттық қызметкерлерге қосымша ақыны қолдану)*, орман шаруашылықтарының азаматтық қорғау қызметтерімен өзара іс-қимылы жөнінде шаралар қабылдау;

3.2. белгіленген тәртіпте:

- Орман кодексіне және «Азаматтық қорғау туралы» Заңға тиісті алгоритм шеңберінде орман өрттерін сөндіру үшін мемлекеттік өртке қарсы қызметті тарту тәртібін айқындау бөлігінде;

- Орман кодексіне жергілікті атқарушы органдардың өрт орнында тартылатын әуе кемелеріне жанармай құятын авиаотын резервін құру бөлігінде;

- «Мемлекеттік сатып алу туралы» Заңға орман қорын қорғау мен қорғауды қамтамасыз ету үшін «Қазавиаорманқорғау»-мен шарт жасасу рәсімдерін оңайлату бөлігінде;

- Ормандардағы өрт қауіпсіздігі қағидаларына мен Орман өртін сөндіру станциясы туралы ережеге орман ресурстарын пайдалану және орман қорына бару кезінде жеке және заңды тұлғаларға қойылатын талаптарды арттыру бөлігінде келісу рәсімін өткізу;

3.3. орман мониторингі және өртті ерте анықтау үшін бағдарламалық-аппараттық кешені бар ЭТРМ-нің ахуалдық орталығын құру, сондай-ақ орманды заңсыз кесу, браконьерлік, орман күзетінің кешенді қауіпсіздігі және мемлекеттік орман қорына келушілер жағдайларын азайту мәселесін пысықтау;

3.4. Төтенше жағдайлар министрлігімен, Бас прокуратурамен және жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп:

- Қазақстан өңірлерінің бірінде орман өрттерімен күрес жөніндегі бірлескен іс-шаралар алгоритмін (пилоттық жоба) әзірлеу және енгізу;

- 2024 жылдың бірінші тоқсанында пилоттық жобаны іске асыру барысымен танысу үшін таңдалған өңірге баруды жоспарлау және ұйымдастыру;

3.5. мемлекеттік кәсіпорындарға өрттен кейін орманды санитарлық кесуді жүзеге асыруға басым құқық беру мәселесін зерделеу ұсынылады. Бұл ретте ағаш сатудан түскен табыс мемлекеттік бюджетке түсуге тиіс;

3.6. өндірісті төмендету немесе тоқтата тұру бойынша шаралар қабылдау үшін қолайсыз метеожағдайлар бойынша ірі өнеркәсіптік кәсіпорындарды тиісінше құлақтандырмағаны үшін жауапкершілікті айқындау;

3.7. жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп орманды дала өрттерінің алдын алу бойынша ведомствоаралық профилактикалық іс-шараларды жалғастыру ұсынылады.

4. Әділет министрлігіне жақын және алыс шетелдердің тәжірибесін зерделей отырып, құқық қолдану практикасын ретке келтіру үшін өнеркәсіптік қауіпсіздік саласындағы қылмыстар үшін тікелей қылмыстық жауаптылықты енгізу мәселесін қарау ұсынылады.

5. Өнеркәсіп және құрылыс министрлігіне:

5.1. құрылыс саласындағы ғимараттар мен құрылыстарды пайдалануға беру бойынша көппәтерлі үйлерді салу кезінде техникалық құжаттаманы келісу алгоритмі туралы ақпарат ұсыну;

5.2. әлеуметтік маңызы бар объектілерді шолу, сейсмикалық қауіпсіздігі тұрғысынан үлгілік жобалау шешімдерін талдау мақсатында жобалау-сметалық құжаттамасының бірыңғай мұрағаттық базасын құру мәселесін зерделеу;

5.3. Көлік министрлігімен, жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп:

- нөсер кәрізі мен арық жүйелеріндегі дамымаушылықты жою мақсатында сәулет-қала құрылысы заңнамасына түзетулер енгізу;

- еріген қар суы мен тасқын суларды бұру үшін нөсер кәрізі жүйелерін және арық жүйелерін салу және дайын күйде ұстау мәселесін шешу ұсынылады.

6. Су ресурстары және ирригация министрлігіне:

6.1. Экология және табиғи ресурстар министрлігімен, жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп қолданыстағы гидрологиялық бекеттерге мониторинг жүргізу және қажет болған жағдайда жергілікті жерлерде су тасқыны жағдайының ұлғаюын болжау мақсатында қосымша бекеттер құру мәселесін қарау;

6.2. жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп:

- құқықтық қайшылықтар мен олқылықтарды жою және анықтау мақсатында су шаруашылығы жүйелері мен құрылыстарының, оның ішінде заңға тәуелді актілердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласын реттейтін нормативтік құқықтық актілерге талдау жүргізу;

- гидротехникалық құрылысжайларды аспаптық бақылау жүйесін *(бұдан әрі – ГТҚ)* әзірлеу;

- иесіз ГТҚ-ны коммуналдық меншікке беруді аяқтау;

- ГТҚ-ны кезең-кезеңімен салуды, қолданыстағыларын жөндеуді және оларды жергілікті құлақтандыру жүйелерімен жарақтандыруды қамтамасыз ету ұсынылады.

7. Ғылым және жоғары білім министрлігіне Төтенше жағдайлар министрлігімен бірлесіп жоғары оқу орындарында «Сейсмология» мамандығы бойынша мамандар даярлау жөніндегі мемлекеттік бағдарлама енгізу ұсынылады.

8. Оқу-ағарту министрлігіне Төтенше жағдайлар министрлігімен бірлесіп жалпы білім беретін мектептердің міндетті оқу бағдарламасына «Тіршілік қауіпсіздігі негіздері» пәнін енгізу туралы мәселені қарау ұсынылады.

9. Жергілікті атқарушы органдарға:

9.1. өзендерге жақын жерде құрылыстар салуға және пайдалы қазбаларды өндіруге рұқсат беру құжаттарын беруге бақылауды күшейту;

9.2. су тасқынына қарсы іс-шаралардың орындалуын бақылауға алу және оларды іске асыруға қаражаттың уақтылы бөлінуін қамтамасыз ету;

9.3. жергілікті бюджет қаражаты есебінен ТЖМ өрт сөндіру бөлімшелерін материалдық-техникалық жарақтандыруды нығайту жөніндегі жұмысты жалғастыру;

9.4. барлық өңірлерде газ-техникалық инспекциялар құру жөніндегі жұмысты жалғастыру;

9.5. төтенше жағдайлар кезінде облыстық және аудандық, оның ішінде ауылдық округтер деңгейінде халықты құлақтандыру және хабар беру жүйесін кезең-кезеңімен жаңғыртуды жалғастыру мәселесін қарау ұсынылады.

ҮКІМЕТ САҒАТТАРЫ

І. Қаржы және бюджет комитеті 2023 жылғы 27 қазанда өткізілген **«Президенттің «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру шеңберінде салық саясатының және салықтық әкімшілендіруді жаңғыртудың негізгі тәсілдері мен тұжырымдамалық мәселелері»** тақырыбындағы Үкіметтік сағаттың қорытындысы бойынша **Қазақстан Республикасының Үкіметіне**:

- тиімсіз салық жеңілдіктерін оңтайландыру және оларды беру жөніндегі мониторинг сапасын арттыру мақсатында салық жеңілдіктерін 20%-ға қысқарту мәселесін қарастыру қажет;
- салық салудың болжамды жағдайын қалыптастыру және инвестиция тарту мақсатында орта мерзімді перспективада салық жүктемесінің тұрақтылығы жөніндегі мәселені қарау;
- геологиялық барлауда салықтық ынталандыру шараларын көздеу;
- техногендік минералдық түзілімдерден (ТМТ) пайдалы қазбаларды алуға салық салу мәселелерін реттеу;
- жер қойнауын пайдалануда таусылған (көне) кен орындарына арналған (ЖҚБС) балама салықты қолдану құқығын беру;
- бюджет шығынына жол бермей, трансферттік баға белгілеу туралы заңнаманы ескере отырып, шикі мұнайды өткізудің нақты бағасын негізге алып, пайдалы қазбаларды өндіруге салынатын салықты және экспортқа рента салығын есептеу жөніндегі мәселені қарау;
- газды технологиялық тұрғыдан еріксіз жағу кезінде, сондай-ақ ұңғымаларды сынау кезінде әлемдік бағаларға емес, өндірістік өзіндік құнға сүйене отырып, бюджет шығындарына жол бермей салық салу тетігін қайта қарау;
- өңдеуші өнеркәсіп өнімін өндіруді қолдау шараларын, оның ішінде Қазақстанда қайта өңделетін шикізат импортына ҚҚС бойынша кейінге қалдыруды көздеу;
- бизнеске пайданы қайта инвестициялау кезінде КТС бойынша жеңілдіктер беру жолымен әлеуметтік салаға инвестициялардың одан әрі түсуі үшін ынталандыру шараларын ескере отырып, әлеуметтік сала үшін, оның ішінде дивидендтер төлеу бойынша шектеулерді алып тастау бөлігінде жеңілдіктердің қолданыстағы тетігін қайта қарау;
- ауыл шаруашылығы тауарын өндірушілер үшін қолданыстағы арнаулы салық режимін сақтау;
- ҚҚС бойынша қосымша есепке жатқызуға құқығы бар қызмет түрлерінің тізбесіне ауыл шаруашылығы өнімін қайта өңдейтін өндірістік қызмет түрлерін қосу;
- жеке қосалқы шаруашылықтарды жүргізумен айналысатын адамдардың жеке қосалқы шаруашылығынан түсетін табысқа салық салу бөлігінде қолданыстағы жеңілдіктерді сақтау;

- әлеуметтік маңызы бар автобус тасымалдарын ҚҚС-тан босатуды көздеу;
- теңіз кемелерінде қолданыстағы жеңілдікті сақтау;
- сақтандыру компанияларына қолданыстағы КТС ставкалары мәселесін қарастыру;
- сақтандыру қызметтерін тұтынушылар үшін қолданыстағы салық жүктемесі мәселесін қарастыру;
- салықтық есепке алу мәселесінің халықаралық қаржылық есептіліктің 17 стандартына сәйкестігін қарау;
- лизингтік компаниялардың қолданыстағы салық жүктемесін сақтау;
- ең сұранысқа ие арнайы салық режимін сақтау: жеңілдетілген декларация және бөлшек салық, сондай-ақ бірыңғай жиынтық төлем қағидаты бойынша өзін-өзі жұмыспен қамтығандар үшін режимді жаңарту мәселесін қарастыру;
- шағын бизнестің орташа бизнеске бірқалыпты көшуі үшін ынталандыру шараларын көздеу (атап айтқанда, бөлшек салықты қолдану аясын кеңейту);
- бизнес пен мемлекет мүдделерінің теңгеріміне қол жеткізу мақсатында ҚҚС әкімшілендірудің қағидаттары мен тетіктерін түбегейлі қайта қарау;
- камералық бақылау арқылы анықталған барлық бұзушылықтарды «болжамды» деп анықтау;
- хабарламаны орындалмады деп тану және түсініктеме қабылдау туралы шешім шығару институтын қайта форматтау;
- мемлекеттік кірістер органдары тарапынан цифрлық шешімдер мен сервистік тәсілді қолдануды ескере отырып, салықтық әкімшілендіру жүйесін түбегейлі қайта қарауды ҰСЫНАДЫ.

II. Экономикалық саясат, инновациялық даму және кәсіпкерлік комитеті 2023 жылғы 10 қарашада «**Мемлекет басшысының «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру шеңберінде Қазақстан Республикасындағы шағын және орта кәсіпкерлікті дамыту**» тақырыбында Үкіметтік сағат өткізіп, оның қорытындысы бойынша келесі ұсынымдар берілді:

І. Қазақстан Республикасының Үкіметіне:

1. Шағын және орта кәсіпкерлікті дамытудың бірыңғай бағдарламасын әзірлеу барысында келесілерді қарастыру:
- мемлекеттік қолдау шараларын экономика секторларының басымдығы, өндірістің технологиялық күрделілік деңгейі және бизнес санаттары бойынша саралау. Экономиканың басым секторларының тізбесі өңдеуші өнеркәсіп субъектілерінен және дайын өнім шығаруға мамандандырылған кәсіпорындарды қамтитын сектордан құрылуы тиіс;
- орта кәсіпкерлік үшін жекелеген талаптарды көздей отырып, шағын бизнес субъектілерімен қатар орта бизнес субъектілеріне мемлекеттік қолдау көрсету.

2. Өңірлердегі мемлекеттік кірістер органдарының талаптары бойынша мәмілелерді жарамсыз деп тану жөніндегі материалдарды сотқа дейінгі қарау жөніндегі келісу комиссиясының құрамына жергілікті атқарушы органдардың өкілдерін қосу және «Атамекен» Ұлттық кәсіпкерлер Палатасы өкілдерінің санын ұлғайту мәселесін қарастыру.

3. «Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы» кодекске (Салық кодексі) өзгерістер мен толықтырулар енгізу мүмкіндігін:

- орта кәсіпкерлікті дамытуды ынталандыруға бағытталған нормаларды енгізу (өңдеуші өнеркәсіпте жұмыс істейтін, сондай-ақ дайын өнім шығаруға маманданған орта бизнес өкілдері үшін ҚҚС-тың қолданыстағы мөлшерлемесін сақтау мәселесін қарастыру);

- арнайы салық режимдерінің санын қысқарту (өзін-өзі жұмыспен қамтығандар мен жеке кәсіпкерлер үшін 7-ден 3-ке дейін - салық режимінде, оңайлатылған декларацияны, қосымша опциямен бөлшек салықты қолданған кезде);

- өзін-өзі жұмыспен қамтығандар мен жеке кәсіпкерлер үшін айналымның/кірістің 3% мөлшері көлемінде бірыңғай төлем белгілеу және оның ішіне зейнетақы аударымдарын, әлеуметтік төлемдерді ең төменгі сома бойынша талаптар, қызмет түрлері бойынша шектеулер және заңды тұлғалар клиенттері үшін шегерімдер белгіленбей енгізу;

- арнайы салық режимдерінің санын қысқарту (7-ден 4-ке дейін - өзін-өзі жұмыспен қамтығандар мен жеке кәсіпкерлер үшін салық режимінде, оңайлатылған декларацияны, бөлшек салықты қолданған жағдайда);

- өзін-өзі жұмыспен қамтығандар мен жеке кәсіпкерлер үшін айналымның/түсімнің 4% мөлшеріндегі бірыңғай төлем белгілеу және оған зейнетақы аударымдарын, әлеуметтік төлемдерді енгізу.

4. Салық салу жүйесін жетілдіру бойынша келесі ұсыныстар әзірлеу:

- шағын бизнесті ірілендіруге ынталандыру, ұсақтауды және орта бизнестің шағын бизнеске ауысуын болдырмау;

- ең алдымен өңдеу өнеркәсібіне назар аудара отырып, экономика салаларының басымдылығына байланысты салық жүктемесін саралау.

II. Қазақстан Республикасының Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігіне:

5. Бизнес субъектілерінің, әсіресе ШОБ-ты кредиттеудің қамтуын кеңейту мақсатында алдын ала ойластырылған шараларды қолдана отырып, кредит беру процестерін оңайлату және ынталандыру жөніндегі шараларды ұсыну.

6. Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығы министрлігімен бірлесе отырып, ауылдық аймақтардағы ШОБ субъектілері үшін кредиттеудің қолжетімділігін арттыру мақсатында офтейк келісімшарттары бойынша ақша ағындарын кепілді қамтамасыз ету ретінде қолдануды кеңейту, сондай-ақ

белгіленген өлшемшарттарға сәйкес келетін астық қолхаттарын қатты кепіл санатына енгізу жөнінде ұсыныстар әзірлеу.

III. Қазақстан Республикасының Ұлттық экономика министрлігіне:

7. Мемлекеттік қолдауды алу процесінде артық кедергілерді болдырмау мақсатында Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 31 желтоқсандағы № 1060 Қаулысымен бекітілген кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі 2021-2025 жылдарға арналған кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі ұлттық жоба шеңберінде жаңа бизнес-идеяларды іске асыруға мемлекеттік гранттар беру Қағидаларына өзгерістер енгізу:

- «жаңа бизнес-идея» ұғымынан «жаңа бизнес-идеяны іске асырудың нәтижесі нарыққа жаңа және (немесе) жетілдірілген тауарларды (өнімдерді)/қызметтерді/жұмыстарды әзірлеу және (немесе) енгізу немесе практикада іске асырылған және технологиялық алмасу (патенттік емес лицензиялар, ноу-хау, кеңес беру) арқылы таратылатын талаптарды алып тастау;

- конкурстық комиссияның өтінімдерді қарауы және оларды іске асыру үшін мемлекеттік грант беру мүмкіндігі/мүмкін еместігі туралы шешім қабылдауы кезінде кәсіпкердің жобасын бағалау өлшемшарттарынан бизнес-идеялардың жаңалығын алып тастау.

8. ШОБ субъектілеріне мемлекеттік қолдау шараларын көрсетудің тиімділігін қамтамасыз ету үшін:

- гранттық қаржыландыру жобаларын берілген қаражатты мақсатты пайдалану және түпкілікті нәтижеге қол жеткізу тұрғысынан 100% бақылауды қамтамасыз ету;

- шағын және орта бизнес бағыты бойынша осы тетіктің тиімділігі мен қажеттілігі тұрғысынан мемлекеттік гранттар беру тетігіне жан-жақты талдау және бағалау жүргізу.

9. Отандық ШОБ субъектілері өндіріп шығарған өнімді ілгерілетуді қамтамасыз ету мақсатында Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің м.а. 2015 жылғы 27 наурыздағы № 264 бұйрығымен бекітілген Ішкі сауда қағидаларына өзгерістер енгізу:

- стационарлық сауда объектілері тауарлардың жалпы ассортиментінен қазақстандық өндірушілердің өнімін толтырудың міндетті үлесі бойынша талаптарды 50% деңгейде белгілеу;

- қазақстандық тауар өндірушілер өндірген тауарлар мен импортталатын тауарлар үшін шекті сауда үстемесін саралау;

- импортталатын тауармен салыстырғанда стационарлық сауда объектілерінде басым орналастыру бойынша қазақстандық тауарларды ілгерілету және олардың сату көлемін ұлғайту мақсатында нормативтік талаптарды белгілеу.

IV. Қазақстан Республикасының Сауда және интеграция министрлігіне:

10. Өндірісті оқшаулау деңгейін арттыруды ынталандыру жөніндегі нормаларын қоса алғанда, тауарлардағы елішілік құндылық үлесін ұлғайтуға бағытталған тауарлардың шығарылған елін айқындаудың қолданыстағы тетігін жетілдіру бөлігінде қолданыстағы заңнамаға өзгерістер мен толықтырулар әзірлеу және енгізу.

V. Қазақстан Республикасының Энергетика министрлігіне:

11. Электр энергиясының тапшылығын барынша азайту мақсатында табиғи монополиялар субъектілерінің техникалық шарттары бойынша электр энергиясын тұтыну ауытқыған жағдайда, сондай-ақ, бизнес субъектілеріне рұқсат етілген электр қуатының толық емес көлемін нақты тұтынуын ескере отырып, бір қоректендіру орталығы шеңберінде қуатты бір тұтынушыдан екіншісіне қайта бөлу мүмкіндігімен бұрын берілген техникалық шарттарға талдау жүргізу.

III. Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитеті 2023 жылғы 24 қарашада Президенттің «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты 2023 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру шеңберінде **«Аграрлық ғылымды дамытудағы және агроөнеркәсіптік кешен үшін мамандарды даярлаудағы өзекті мәселелер және оларды шешу жолдары»** тақырыбында үкіметтік сағат өткізді, оның қорытындысы бойынша мынадай ұсынымдар берілді:

1. Қазақстан Республикасының Үкіметіне:

1.1. Мына мәселелер бойынша жүйелі шаралар қабылдау:

- Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың 2021-2030 жылдарға арналған тұжырымдамасында көзделген аграрлық ғылымды дамыту және АӨК үшін кадрлар даярлау;

- 2030 жылға қарай аграрлық ғылымды бағдарламалық-нысаналы, гранттық және базалық қаржыландыруды қоса алғанда, аграрлық ғылымды қаржыландыру көлемін ауыл шаруашылығынан кемінде 1%-ға біртіндеп жеткізу.

1.2. Мына мәселелерді пысықтау:

- мемлекеттік тапсырманы жүзеге асыруға арналған шарттар негізінде, сондай-ақ Қазақстан Республикасының ғылым туралы заңнамасына сәйкес басым бағыттар бойынша мемлекеттік тапсырыс шарттарының негізінде жүргізілетін ғылыми-зерттеу жұмыстарын қосылған құн салығынан босату туралы Қазақстан Республикасы Салық кодексі 394-бабының 40) тармақшасына толықтырулар енгізуді;

- халықаралық ғылыми орталықтармен ынтымақтастықта жаңа технологиялар мен білім трансферті бойынша жобаларды қаржыландыру үшін қосымша бюджет қаражатын бөлуді;

- топырақтың құнарлылығын қамтамасыз етуді мемлекеттік реттеу туралы заңнамалық құжат әзірлеуді, топырақтың сапасына бағалау жүргізуді және тыңайтқыштарды қолдану бойынша нормативтік-әдістемелік құжаттарды жаңартуды.

1.3. Мына мәселелердің мүмкіндігін қарастыру:

- «Ауыл шаруашылығы», «Ветеринария» мамандықтары бойынша оқитын студенттердің (бакалавриат) стипендиясын «Педагогикалық ғылымдар» мамандығында оқитын студенттердің стипендиясымен теңестіру, яғни 41 898 теңгеден 67 200 теңгеге дейін арттыру;

- «Дипломмен ауылға» бағдарламасы бойынша аграрлық сала мамандары үшін әлеуметтік қолдау шараларын күшейту және көтерме жәрдемақылар мөлшерін 100-ден 200 АЕК-ке дейін, тұрғын үй сатып алуға немесе салуға берілетін кредит сомасын 2000-нан 3000 АЕК-ке дейін ұлғайту;

- «Серпін» бағдарламасы бойынша өңірлерге қоныс аударатын ауыл жастары қатарынан ҚР азаматтарын оқытуға арналған 3 аграрлық ЖОО (ҚазҰАЗУ, ҚАТЗУ, БҚАТУ) тізбеге енгізу;

- білім алушылардың тәжірибенің барлық түрлерінен өтуі үшін ірі инновациялық агроқұрылымдарға қаржы бөлу;

- ірі ауыл шаруашылығы тауар өндіруші компанияларға жас мамандарға тұрғын үй салу үшін субсидиялар бөлу;

- аграрлық мамандықтар бойынша ауылдық квота үлесін ауыл мектептерінің түлектері үшін 35-тен 70%-ға дейін ұлғайту;

- республикалық бюджеттен жоғары оқу орындары үшін бөлінген квоталар бойынша конкурс қаңтар-наурыз айларының ҰБТ нәтижелері бойынша өткізу және мамыр-маусым айларында грант иегерлердің тізімін бекіту (ЖАО гранттарына ұқсас);

- бірлескен білім беру бағдарламаларын дайындау, енгізу және қос дипломды оқытуға көшу үшін жеке бюджеттік бағдарлама әзірлеу;

- «ҰАҒББО» КеАҚ орталық аппаратын республикалық бюджеттен қаржыландыру.

2. Қазақстан Республикасының Ғылым және жоғары білім министрлігіне ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігімен бірлесіп:

- АӨК үшін кадрларға қажеттілік мониторингінің тетіктерін жетілдіру және аграрлық мамандықтар бойынша мамандар даярлауға мемлекеттік тапсырысты ұлғайту;

- жоғары оқу орындарына еңбек нарығында сұранысқа ие мамандықтарға түсуге ниет білдірген ауыл мектептерінің түлектері арасында кәсіптік бағдар беру жұмыстарын күшейту;

- ауыл шаруашылығы мамандықтары және ветеринария бойынша грантқа түсушілер үшін Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университетіне өту балын 60-тан 55-ке дейін төмендету;

- мемлекеттік тапсырысты ҚР АШМ үш мамандандырылған аграрлық жоғары оқу орындарында (Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу

университеті, С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті, Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті) бакалавриат (70% дейін), магистратура (100%), докторантура (100%) орналастыру;

- ҚР ҒЖБМ бюджеттік бағдарламаның әкімшісі ретінде ҚР АШМ-ның үш аграрлық ЖОО үшін студенттер мен оқытушылардың академиялық мобильділігіне бөлінетін қаражатты көбейтуді қарастыру;

- ауыл шаруашылығы мамандықтары бойынша жоғары оқу орындарының мемлекеттік гранттарын толық игеру және оларды жұмысқа орналастыру мәселелерін пысықтау.

3. Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығы министрлігіне:

3.1. Мына мәселелерді пысықтау:

- тиісті нормативтік-құқықтық актілерді әзірлеп және бекіте отырып, агроөнеркәсіп кешенінде «ҰАҒББО» КеАҚ-ны бағдарламалық-нысаналы қаржыландыру, салалық гранттар, білімді тарату бағдарламасы мен ахуалдық орталықтың операторы ретінде айқындау;

- ғылыми жетістіктерді бекіту және оларды өндіріске енгізу, сондай-ақ жоғары оқу орындарының адами ресурстарын және олардың ғылыми әлеуетін пайдалану мақсатында ауыл шаруашылығы бойынша кейбір жоғары оқу орындары мен ғылыми зерттеу институттарын біріктіру арқылы «ЖОО – ҒЗИ – тәжірибелік шаруашылық – өндіріс» пилоттық жобасын іске асыру;

- ауыл шаруашылығы тауар өндірушілеріне ақпараттық-білім беруді қамтамасыз ету, оларды ғылыми жетістіктермен таныстыру, қызмет көрсету және агробизнесті дамытуды ғылыми сүйемелдеу үшін «ҰАҒББО» КеАҚ-та ақпараттық-консультациялық қызметтің бірыңғай жүйесін құру;

- 2025-2035 жылдарға арналған «Қазақстан Республикасының ұлттық игілігі ретінде ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлердің топырақ құнарлылығын сақтау және қалпына келтіру» ұзақ мерзімді мемлекеттік ғылыми нысаналы бағдарлама қабылдап, күрделі және қолданбалы зерттеулер жасау үшін бейінді институт – «Ө.О. Оспанов атындағы қазақ топырақтану және агрохимия ғылыми-зерттеу институты» ЖШС-ін қаржыландыру;

- мемлекеттік инвестициялық жобаларды іске асыру шеңберінде жарғылық капиталды ұлғайта отырып, топырақ ғылымын ынталандыру және бейінді институттың жабдықтарын жаңарту.

3.2. Жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп:

- өндіріске инновациялар мен ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстардың нәтижелерін енгізуді жеделдетуге бағытталған жергілікті атқарушы органдардың 019 «Инновациялық тәжірибені тарату және енгізу жөніндегі қызметтер» бюджеттік бағдарламасы бойынша қаржыландыру көлемін ұлғайту мүмкіндігін қарастыру;

- ауылдағы әлеуметтік және инфрақұрылымдық мәселелерді шешу арқылы ауылдағы жас кадрларды жұмысқа орналастыру және бекіту жөніндегі өңірлік бағдарламаларды әзірлеу және сынақтан өткізу.

4. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігіне:

4.1. Мына шараларды қамтамасыз ету:

- аграрлық мамандықтар алу үшін мектеп түлектерін тарту бойынша техникалық және кәсіптік колледждерде кәсіптік бағдар беру жұмысын күшейту;

- техникалық және кәсіптік колледждерге ауыл шаруашылығы мамандықтары бойынша мемлекеттік гранттарды толық игеру;

- ауыл шаруашылығы мамандықтары бойынша техникалық және кәсіптік колледждердің түлектерін жұмысқа орналастыру.

5. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрлігіне:

- агробизнес субъектілерінде, сондай-ақ «ҰАҒББО» КеАҚ бейінді ұйымдарының базасында ветеринариялық биоқауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін отандық биологиялық және фармацевтикалық препараттарды өндіруді қарастыру.

КОМИТЕТТЕРДІҢ КӨШПЕЛІ ІС-ШАРАЛАРЫ

I. Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитеті 2023 жылғы 15-16 қыркүйекте «Өңірдегі табиғатты және жануарларды қорғау саласының жай-күйі және ақбөкендердің оралдық популяциясының кейбір мәселелері» тақырыбына арналған көшпелі отырыс өткізді, оның қорытындысы бойынша мынадай ұсынымдар берілді:

1. ҚР Экология және табиғи ресурстар министрлігіне:

«Жануарлар дүниесі объектілерін, олардың бөліктері мен дериваттарын пайдалануға шектеу мен тыйым салуды енгізу, оларды пайдалану орындары мен мерзімдерін белгілеу туралы» ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігі Орман шаруашылығы және жануарлар дүниесі комитеті төрағасының м.а. 2015 жылғы 24 шілдедегі № 190 бұйрығына тиісті өзгерістер мен толықтырулар енгізуді қарастыру.

2. ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігіне төмендегі мәселелерді қарастыру:

2.1. Ақбөкендердің егіс алқаптарын таптауынан зардап шеккен шаруа қожалықтарының шығындарын есептеп, оларды өтеуді жүзеге асыру;

2.2. Сойылған етті тексеру және ветеринариялық-санитариялық сараптама жүргізу;

2.3. «Биологиялық қалдықтарды кәдеге жарату, жою қағидаларын бекіту туралы» ҚР Ауыл шаруашылығы министрінің 2015 жылғы 6 сәуірдегі № 16-07/307 және «Ветеринариялық (ветеринариялық-санитариялық) қағидаларды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы

Ауыл шаруашылығы министрінің 2015 жылғы 29 маусымдағы № 7-1/587 бұйрықтарына тиісті өзгерістер мен толықтырулар енгізу;

2.4. Дәнді дақылдарды қайта өңдеуді қолдаудың қосымша шараларын әзірлеу;

2.5. Инвестициялық субсидиялау қағидаларындағы №12 «Жылыжай кешенін салу және кеңейту» паспорты бойынша субсидияларды есептеуге жол берілетін ең жоғары құнды ұлғайту;

2.6. **ҚР Сауда және интеграция министрлігімен бірлесіп** ақбөкен етінен ет өнімдерін өндіруге арналған стандарттарды, техникалық шарттарды және басқа да нормативтік құжаттарды әзірлеу.

3. ҚР Денсаулық сақтау министрлігіне:

Ақбөкендерді аулауға және союға қатысатын адамдарды сібір жарасына қарсы иммундау мәселелерін ұйымдастыру.

4. ҚР Су ресурстары және ирригация министрлігіне:

Трансшекаралық су шаруашылығы объектісі болып табылатын, сумен қамтамасыз ету бойынша баламасы жоқ және экологиялық тепе-теңдікті сақтайтын Жәнібек суландыру жүйесінің жұмысын тұрақты түрде қамтамасыз ету үшін Батыс Қазақстан облысының Жәнібек және Бөкей ордасы аудандарында жоғарыда аталған су шаруашылығы объектілерін реконструкциялау үшін республикалық бюджеттен қаражат бөлуді қарастыру.

5. Ақмола, Батыс Қазақстан, Қарағанды және Қостанай облыстарының әкімдіктеріне қамтамасыз ету:

5.1. Ет комбинаттарына киік етін өткізу;

5.2. Ет өңдеу кәсіпорындарына киік еті жеткізілгеннен кейін автокөлікке дезинфекция жасау;

5.3. Инсинераторлардың, жанар-жағармай материалдарының және көлік құралдарымен қамту;

5.4. Қалдықтарды (өт қабы, ішек-қарын, қан және т.б.) кәдеге жаратуды және дезинфекциялау.

II. Халықаралық қатынастар, қорғаныс және қауіпсіздік комитеті 2023 жылы 17 қазанда **«Республикалық ғарыштық байланыс орталығы» АҚ-да (Ақмола обл., Аққөл қ.) ғарыштық байланысты дамыту мәселелері жөніндегі комитеттің көшпелі отырысын** өткізді, оның қорытындысы бойынша келесі ұсыныстар берілді:

Қазақстан Республикасының Үкіметіне:

1. «Республикалық ғарыштық байланыс орталығы» АҚ мемлекеттік монополия, арнайы құқық субъектілерін тізімнен шығару туралы мәселені қарау.

Арнайы құқық субъектісінің мәртебесі Республикалық ғарыштық байланыс орталығының дамуына кедергі келтіреді. Атап айтқанда:

- компанияның табыстылығының төмендеуіне, әлеуметтік жоба шеңберінде сараланған тарифтерді қолдануды шектеуге әкеп соғатын

икемсіз тарифтерді белгілеуге – қол жетімсіз ауылды мекендерді кең жолақты Интернетпен қамтамасыз етуге, сондай-ақ «Республикалық ғарыштық байланыс орталығы» АҚ қызметтерінің бәсекеге қабілеттілігін төмендетуге әкеп соғады *(клиенттердің Қазақстан Республикасының аумағында оларды ұсыну мүмкіндігі бар шетелдік спутниктер арқылы көрсетілетін қызметтерге кету қаупі бар)*;

- «Республикалық ғарыштық байланыс орталығы» АҚ арнаулы құқық саласына жатпайтын, бірақ ғарыш саласының одан әрі дамуына әсер ететін қызметтер көрсетуге құқылы емес *(ҚР Кәсіпкерлік кодексінің 193-бабы 6-тармағының 1) тармақшасына сәйкес мемлекеттік монополия, арнайы құқық субъектілеріне тауарларды өндірумен технологиялық байланысты қызметті қоспағанда, мемлекеттік монополия, арнайы құқық саласына жатпайтын тауарларды өндіруге тыйым салынады).* Аталған шектеу HTS (жоғары өткізу қабілеті) технологиясы бойынша спутниктік шешімдердің дамуына әсер етеді, оның ішінде геостационарлық және геостационарлық емес жоғары жылдамдықты спутниктік жүйелердің VNO (виртуалды оператор) моделі бойынша байланыс арналарының өткізу қабілетін беру сияқты спутниктік байланыс қызметтерінің жаңа түрлерін көрсетуге кедергі келтіреді. Сонымен қатар, бұл қолданыстағы ғарыш аппараттарының транспондерлік сыйымдылығын қамтамасыз ету қызметін шектейді *(қызмет ету мерзімі 2026 және 2029 жылдар)*;

- еншілес ұйымдарды, серіктестермен бірлескен кәсіпорындар құру мүмкіндігінің болмауы, бұл ғарыштық байланыс жүйесін дамытуға инвестициялар тартуға теріс әсер етуі мүмкін.

2. HUB-технологиясымен спутниктік байланыс үшін жылдық төлем мөлшерлемесін төмендету мәселесін қарастыру *(қолданыстағы 30 АЕК төлемі өте жоғары болып табылады және спутниктік HTS шешімдері негізінде байланыс қызметтерін дамыту үшін экономикалық ынталандыруды қалыптастырмайды).*

Геостационарлық емес спутниктік орбиталарды (бұдан әрі – ГЕСО) қолданумен байланыс үшін салық ставкасын төмендету ГЕСО спутниктерін қолданатын жүйелер арасында радиожиілік спектрін пайдаланғаны үшін және геостационарлық жүйелер базасында HUB технологиясымен спутниктік байланыс үшін ақы төлеу - теңсіз жағдайлар туындатады. Көрсетілген шарттар Қазақстан Республикасы операторларының Қазақстанның геостационарлық спутниктік байланыс жүйесінен шетелдік операторлар жүйесінің ГЕСО-ға кетуіне әкеп соғуы мүмкін.

III. Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары жөніндегі комитеті 2023 жылғы 24 қарашада Қазақстан Республикасы Президентінің Парламенттің VIII шақырылымының II сессиясының ашылуында берген тапсырмаларын іске асыру шеңберінде экономикалық

қызмет саласындағы қылмыстық құқық бұзушылықтарды одан әрі қылмыссыздандыру мәселесі бойынша көшпелі отырысын өткізді, оның қорытындысы бойынша мынадай ұсынымдар берілді:

Қазақстан Республикасы Қаржы мониторингі агенттігіне мүдделі мемлекеттік органдармен бірлесіп:

1. Экономикалық қызмет саласындағы қылмыстық құқық бұзушылықтарды одан әрі қылмыстық сипатынан арылтуға бағытталған заң жобасын әзірлеу жөніндегі жүйелі жұмысты жалғастыру.

2. Заң жобасын әзірлеу кезінде Комитет отырысын да талқылау барысында айтылған ұсыныстар мен ескертулерді қарастыру.

ДӨҢГЕЛЕК ҮСТЕЛДЕР ЖӘНЕ КОМИТЕТТЕРДІҢ ТАҚЫРЫПТЫҚ ОТЫРЫСТАРЫ

Дөңгелек үстелдер

I. Әлеуметтік-мәдени даму және ғылым комитеті **«Мүгедектігі бар адамдардың өзекті мәселелері және оларды шешу жолдары»** тақырыбына арналған дөңгелек үстелді 2023 жылы 26 қыркүйекте өткізді, оның қорытындысы бойынша мынадай ұсынымдар берілді:

1. Қазақстан Республикасының Үкіметіне:

1.1. Мүгедектігі бар адамдардың құқықтары туралы халықаралық құқықтың қағидаттары мен нормаларына сай келетін жеке заң әзірлеу мүмкіндігін қарастыруды;

1.2. Мыналарды:

2013 жылғы 23 маусымдағы Зағиптардың және көру қабілеті бұзылған немесе баспа ақпаратын қабылдау қабілеті шектеулі өзге де адамдардың жарияланған шығармаларға қол жеткізуін жеңілдету туралы Марракеш шартын ратификациялау;

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының аутистік спектр бұзылыстары туралы қарарына Қазақстан Республикасының қосылу (WHA67.8 Аутистік спектр бұзылыстарын басқару жөніндегі кешенді және келісілген күш-жігер) мүмкіндігін қарастыруды;

1.3. Мүгедектердің құқықтары туралы БҰҰ Конвенциясының рухы мен қағидаттарына сәйкес келтіре отырып ересектер мен балалардың мүгедектігіне қатысты кемсітуші терминологияны алып тастау тұрғысынан Қазақстан заңнамасына ревизия жүргізуді;

1.4. Мүгедектігі бар адамдардың құқықтарын іске асыру бойынша мемлекеттік органдардың тұрақты және тиімді ведомствоаралық өзара іс-қимылын қамтамасыз етуді, сондай-ақ осы саладағы саясатты жүргізу және жұмысты үйлестіру үшін жеке мемлекеттік орган құру жөніндегі мәселені пысықтауды;

1.5. Қазақстанда мүгедектігі бар адамдардың құқықтарын іске асыру бойынша азаматтық сектордың қатысуымен тәуелсіз мониторингтік

механизм құруды қамтамасыз етуді және мүгедектігі бар адамдардың құқықтарына байланысты шараларды іске асыру үшін жауапкершілікті барлық деңгейдегі әкімдердің рейтингіне енгізуді;

1.6. Мемлекет басшысына Қазақстан Республикасы Президентінің жанынан Мүгедектігі бар адамдардың құқықтарын қорғау жөніндегі жеке ұлттық комиссия құру жөнінде ұсыныс енгізуді ұсынады.

2. Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігіне:

2.1. Мүгедектігі бар адамдар үшін олардың физикалық қажеттіліктерін ескере отырып арнайы жұмыс орындарын құру бойынша жұмыс берушілерге қойылатын талаптарды қатаңдатуды және оның орындалуына тұрақты мониторингті қамтамасыз етуді;

2.2. Жұмыс берушілерді мүгедектігі бар адамдарды жұмысқа орналастыру квотасын орындауға ынталандырудың жаңа тетіктерін әзірлеуді және мүгедектігі бар адамдарды жұмысқа орналастыру квотасын орындамағаны үшін жұмыс берушілердің міндетті өтемақы төлемдерінің тетігі жөніндегі мәселені қарауды;

2.3. Орналасқан орны мен жеріне қарамастан қаржыландыру жергілікті бюджеттен жүргізілетін көрсетілетін қызметтерді алушының әлеуметтік қызметтерді алуының үздіксіздігін қамтамасыз ету жөніндегі мәселені пысықтауды;

2.4. Мүгедектігі бар баланың қамқоршысы үшін жыл сайынғы қосымша еңбек демалысын беру және мүгедектігі бар адамдардың еңбек жағдайлары туралы ережені ұжымдық шартқа енгізу жөніндегі нормалармен Қазақстан Республикасының Еңбек кодексін толықтыру жөніндегі ұсыныстарды қарауды;

2.5. Көрсетілетін арнаулы әлеуметтік қызметтер стандарттарын қайта қарау туралы мәселелерді пысықтауды және көрсетілетін қызметтердің немесе тауарлардың жекелеген түрлерін олардың қолжетімділігін арттыру, оның ішінде ауылдық жерлерде қолжетімділігін арттыру мақсатында монетизациялау үшін жан басына шаққандағы нормативті енгізуді;

2.6. Мүгедектігі бар адамдар тұратын отбасыларға көмек көрсетудің интеграцияланған моделін автоматты проактивті режимде енгізу туралы мәселені қарастыруды;

2.7. Мыналар:

мүгедектігі бар балаларды тәрбиелеп отырған ата-аналардың зейнеткерлік жасын 50-55 жасқа дейін төмендетуді;

мүгедектігі бар балаларды тәрбиелеу уақытын күтім жасайтын ата-аналардың еңбек өтіліне қосуды;

II топтағы мүгедектігі бар баланың күтіміне байланысты берілетін жәрдемақыларды 18 жастан кейін сақтауды;

18 жастан асқан мүгедектігі бар адамға қорғаншылық алу рәсімін жеңілдету жөніндегі ұсыныстарды қарастыруды;

2.8. Мүгедектігі бар адамға жұмыс істейтін ұжымында бейімделуге және жұмыс орнында тұрақтауға көмектесу үшін мансап орталықтары немесе еңбек ұтқырлығы орталықтары жанынан «коуч-сүйемелдеу» жүйесін енгізу жөніндегі мәселені пысықтауды;

2.9. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрлігімен бірлесіп абилитациялаудың және оңалтудың жеке бағдарламасы бойынша бір рет пайдаланылатын урологиялық катетерлермен тегін қамтамасыз етуге мұқтаж мүгедектігі бар адамдардың, оның ішінде омыртқа аурулары мен жарақаттары бар адамдардың тізбесін кеңейту мүмкіндігін пысықтауды ұсынады.

3. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрлігіне:

3.1. Бастапқы мүгедектікті төмендету бойынша, оның ішінде халықтың мүгедектік алуына алғашқы себеп болып табылатын жұқпалы емес аурулармен күресу бөлігінде алдын алу шараларын қабылдауды жеделдету, сондай-ақ заңнамаға «жұқпалы емес аурулар» және «ерте араласу» ұғымдарын енгізу мәселесін пысықтауды;

3.2. Оңалту орталықтарын жабдықтауға қойылатын ең төменгі талаптарды нормативтік бекіту мәселесін пысықтауды;

3.3. Қазақстанда тіршілік әрекеті мен денсаулықтың жұмыс істеуінің, шектелулерінің халықаралық сыныптамасын енгізу мүмкіндігін қарастыруды;

3.4. Облыстардың және республикалық маңызы бар қалалардың әкімдерімен бірлесіп, балалар мүгедектігін төмендету тетіктерін әзірлеуді;

3.5. Жаңа ауруларды ескере отырып, мүгедектікті белгілеу өлшемшарттарын қайта қарауды, сондай-ақ мүгедектікті растау тәртібін оңайлатуды;

3.6. 1 және 2 топтағы мүгедектігі бар адамдардың стоматологиялық қызметтердің барлық түрлерін МӘМС шеңберінде алу мүмкіндігі жөніндегі мәселені пысықтауды;

3.7. Мүгедектігі бар адамдардың репродуктивтік жүйе органдарының патологияларын, онкологиялық ауруларды және т.б. анықтау тұрғысынан профилактикалық қарап-тексеруден өтуіне тұрақты мониторинг жасауды қамтамасыз етуді ұсынады.

4. Қазақстан Республикасы Өнеркәсіп және құрылыс министрлігіне Қазақстан Республикасы Көлік министрлігімен бірлесіп:

4.1. Жаңа және жұмыс істеп тұрған құрылыс объектілері мен көлік инфрақұрылымының мүгедектігі бар адамдар үшін қолжетімді болуы және кедергісіз орта құру тұрғысынан оларды салу және реконструкциялау кезінде бақылауды күшейтуді;

4.2. Мүгедектігі бар адамдар үшін кедергісіз орта құру және объектілерді бейімдеу бөлігінде заңнаманы жетілдіру жөнінде ұсыныстар әзірлеуді;

4.3. Тірек-қимыл аппараты бұзылған мүгедектігі бар адамдардың авиабилеттерді авиакомпаниядан растау алу қажеттілігінсіз сатып алуы, сондай-ақ Қазақстан бойынша және басқа елдерге мүгедектігі бар ересек адамдар мен балаларға және олармен ілесіп жүретін адамға әуе сапарларына жеңілдігі бар тарифтер мен жеңілдіктер беру жөніндегі мәселені пысықтауды;

4.4. Қазақстанның барлық әуежайлары мен теміржол вокзалдарына амбулифтілерді сатып алу талаптарын белгілеуді және мерзімдерін айқындауды ұсынады.

5. Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігіне:

5.1. Мектепке дейінгі ұйымдардың, бастауыш, орта, техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарының штат кестесіне сурдоаудармашы, аудармашы-дактилолог, педагог-ассистент (тьютор) лауазымдарын енгізе отырып, «Мемлекеттік білім беру ұйымдары қызметкерлерінің үлгі штаттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 21 шілдедегі № 224 қаулысына түзетулер енгізуді, сондай-ақ педагогикалық жоғарғы оқу орындарының оқу бағдарламаларына тиісті курстарды енгізе отырып, оқу орындарында олардың даярлығын қамтамасыз етуді;

5.2. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 25 қаңтардағы № 64 қаулысына «мүгедектігі бар адам» немесе «мүгедектігі бар баланы тәрбиелеп отырған отбасы» санатын қаржылық және материалдық көмек алу үшін азаматтардың жекелеген санаттарының қатарына қосу бөлігінде түзетулер енгізуді;

5.3. Жалпы білім беретін мектептерде және ТжКБ-да оқитын зағип балалар мен тірек-қимыл аппараты бұзылған мүгедектігі бар балаларға арналған еріп жүретін адамды білім беру ұйымдарының штатына енгізу туралы мәселені қарауды ұсынады;

5.4. Қазақстан Республикасының Туризм және спорт министрлігімен бірлесіп мыналар бойынша:

мүгедектігі бар балалардың еріп жүрушімен бірге демалысын ұйымдастыру стандарттарын әзірлеу;

мүгедектігі бар балалардың демалысы үшін жалпы үлгідегі демалыс лагерьлеріне қолжетімділікті қамтамасыз ету;

мүгедектігі бар балалар үшін демалысты ұйымдастыру бойынша мүдделі адамдарды әдістемелік қолдау жөніндегі мәселелерді пысықтауды.

6. Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігіне:

6.1. Қазақстан Республикасының Цифрлық даму, инновация және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігімен бірлесіп мүгедектігі бар адамдар үшін әртүрлі форматтардағы ақпаратқа, оның ішінде цифрлық технологияларға қолжетімділігін қамтамасыз ету жөнінде шаралар қабылдауды;

6.2. Қазақ және орыс тілдерінде бедерлі-нүктелі кітаптар шығару үшін баспаханалар құру және зағип жандар үшін оларға қолжетімділікті қамтамасыз етуді;

6.3. Интеллектілігі бұзылған адамдарға ақпаратқа қол жеткізу үшін Easy-toread («Анық тіл») форматын енгізу мәселесін қарауды ұсынады.

7. Қазақстан Республикасының Туризм және спорт министрлігіне:

7.1. Қазақстан Республикасының Ғылым және жоғары білім министрлігімен бірлесіп бейімделген дене шынықтыру бойынша мамандар даярлауды ұйымдастыру және мүгедектігі бар адамдарды оңалтудың жеке бағдарламасына «Бейімделген дене шынықтыру және спортпен шұғылдану» бөлімін енгізуді;

7.2. Спорт объектілерінің қолжетімділігін, оның ішінде бассейндерді көтергіштермен және басқа да ассистивтік құралдармен жабдықтауды қамтамасыз ету жөнінде шаралар қабылдауды;

7.3. Туризм объектілерінің, оның ішінде жолдардың, туристер демалатын және орналасатын аймақтардың мүгедектігі бар адамдар үшін қолжетімділігін қамтамасыз ету, туристік маршруттардың бойында арнайы санитарлық тораптардың жабдықтау жөнінде шаралар қабылдауды ұсынады.

8. Қазақстан Республикасының Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігіне

8.1. Сақтандыру ұйымдарының шетелге шығатын мүгедектігі бар адамдардың өмірін сақтандыру жөніндегі полистерді ресімдеуі жөніндегі мәселені пысықтауды;

8.2. Мүгедектігі бар жұмыс істейтін адамдардан заңнамаға сәйкес оларда міндетті зейнетақы жарналарын ұстап қалмауына байланысты екінші деңгейдегі банктерде кредиттер ресімдеу және олардың тауарларды бөліп сатып алу мүмкіндігі туралы мәселені пысықтауды ұсынады.

9. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігіне

9.1. Қазақстан Республикасының Бас прокуратурасымен бірлесіп, әрекетке қабілетсіз азаматтардың құқықтарын қорғауға бағытталған, оның ішінде сот төрелігіне қол жеткізуге, әрекетке қабілеттілігін қалпына келтіру, қорғаншыны ауыстыру, емделуге келісім алу үшін сотқа өз бетінше жүгінуге байланысты заңнамалық түзетулер енгізу жөніндегі мәселені қарауды;

9.2. Мүдделі органдармен бірлесіп, қорғаншылықты белгілеудің қолданыстағы құқықтық тетігін қайта қарау және зияткерлік және ментальдық бұзылыстарының дәрежесіне қарай әрекетке қабілетсіздік пен құқық қабілеттілігінің сараланған дәрежесін белгілеу мүмкіндігі туралы мәселені пысықтауды ұсынады.

II. Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитеті 2023 жылғы 21 желтоқсанда

«Жайылымдарды пайдалануды құқықтық реттеу саласындағы заңнама: проблемалары мен шешу жолдары» тақырыбындағы дөңгелек үстел ұйымдастырды.

Дөңгелек үстелдің мақсаты ҚР Парламенті депутаттарының бастамасымен әзірленген «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне жайылымдарды пайдалану мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» ҚР заң жобасының нормаларын талқылау болып табылады.

Заң жобасының мақсаты - елді мекендердің тұрғындары үшін жайылымдық жерлердің жетіспеушілігін жою, сондай-ақ ауыл тұрғындарының өмірін жақсарту және жайылымдарды басқару.

Дөңгелек үстелге бірқатар министрліктердің өкілдері, сарапшылар, ғалымдар мен Парламентаризм институтының қызметкерлері қатысты (ұсыныстар әзірленуде).

III. Қаржы және бюджет комитеті 2023 жылғы 26 желтоқсанда **«Аудиторлық қызмет: даму перспективалары»** тақырыбында дөңгелек үстел өткізу жоспарлануда (ұсыныстар әзірленуде).

Комитеттердің тақырыптық отырыстары

I. Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитеті 2023 жылғы 12 қыркүйекте **Қылмыстық-атқару жүйесі мекемелерінде ұстау жағдайлары бойынша Қазақстан Республикасы қылмыстық-атқару заңнамасының талаптарын іске асыру және сақтау мәселелері бойынша** отырысын өткізді, оның қорытындысы бойынша мынадай ұсынымдар берілді:

Қазақстан Республикасының Үкіметіне:

1.1. Қазақстан Республикасының Бас прокуратурасымен және Ішкі істер министрлігімен бірлесіп қылмыстық-атқару заңнамасын, оның ішінде қамауда ұстау жағдайларын қамаудағы адамдарға қараудың ең төменгі стандарттарына жақындату бойынша қабылданған міндеттемелерді орындау жөніндегі халықаралық стандарттардың талаптарын сақтау бөлігінде жетілдіру жөнінде ұсыныстар әзірлеуді;

1.2. Пенитенциарлық инфрақұрылымды жаңғыртуға, сондай-ақ сотталғандарды камералар бойынша ұстау үшін жасақтық-барактық ұстау мекемелерді реконструкциялауға шығыстарды ұлғайту мәселесін қарауды;

1.3. «Еңбек» РМК-ны «Еңбек-Өскемен» РМК-мен оңтайландыру мәселесін қарастыруды;

1.4. Қылмыстық-атқару жүйесі мекемелеріндегі жағдайды жақсарту жөніндегі 2023 – 2025 жылдарға арналған жол картасының сапалы орындалуын қамтамасыз етуді.

2. Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасымен бірлесіп Ішкі істер министрлігіне:

2.1. Қылмыстық-атқару жүйесі мекемелерінде сотталғандарды жұмыспен қамтуды арттыру бойынша шаралар қабылдауды.

3. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігіне:

3.1. Азаптаулардың алдын алу және қатыгездікке мүлдем төзбеушілік ахуалын қалыптастыру мақсатында қылмыстық-атқару жүйесінің жеке құрамымен және Ұлттық ұланның әскери қызметшілерімен жұмыс жүргізуді ұсынады. Қызметкерлердің жұмыс орындарда қосылмаған бейнетіркеу құралдарымен болуына жол бермеуді;

3.2. Электрондық өтініш беру терминалдарын сотталғандар үшін қолжетімді жерлерде орналастырылуын, олардың дұрыс жұмыс істеуін және әкімшіліктің бақылауысыз пайдаланылуын қамтамасыз етуді;

3.3. Қылмыстық-атқару жүйесі мекемелерінде кешенді қауіпсіздік жүйесін құра отырып, пенитенциарлық мекемелердің бейнебақылау құралдарымен жабдықталуын қамтамасыз етуді;

3.4. Қылмыстық-атқару жүйесі мекемелерінде ұялы байланыс құралдарын тасымалдау, жеткізу немесе пайдалану үшін жауапкершілікті күшейту мәселесін пысықтауды;

3.5. Қылмыстық-атқару жүйесі мекемелерінде діни экстремизмге қарсы іс-қимыл жөніндегі іс-шаралар кешенін іске асыру бойынша шаралар қабылдауды;

3.6. Сотталғандарды қоғамға одан әрі қайта әлеуметтендіру және бейімдеу үшін құқыққа бағынушылық мінез-құлықты, қоғамға құрметпен қарауды қалыптастыру мақсатында сотталғандармен тәрбие жұмысын күшейту.

II. Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитеті 2023 жылғы 20 қазанда Мемлекет басшысы Қ.Қ. Тоқаевтың «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары» атты Қазақстан халқына жолдауын жүзеге асыру аясында **Алматы және Жетісу облыстарында су ресурстарын тиімді пайдалану тәжірибесі** бойынша Комитеттің кеңейтілген отырысын өткізді.

1. Қазақстан Республикасының Үкіметіне:

- белгіленген мерзімде ҚР Парламентіне жаңа Су кодексінің жобасы енгізілсін;

- барлық су пайдаланушылардың тиімді тұтынуын ынталандыратын жүйелік нормаларды енгізу мақсатында су заңнамасын өзектендіру;

- республикада ирригациялық жүйелерді жөндеу бойынша ақпарат беру.

2. ҚР Су ресурстары және ирригация министрлігіне:

- суды игеру, су ресурстарын басқару саясаты;

- су беру қызметтері бөлігінде (арналар мен жылдар бойынша) тарифтік саясатты қайта қарау бойынша ақпарат беру;

- республикада суды тиімді пайдалану бойынша жүргізіліп жатқан зерттеулер және қабылданып жатқан шаралар бойынша ақпарат беру;
- республика бойынша су үнемдеу технологияларын енгізу жөніндегі жобаларды инвестициялық субсидиялау бойынша ақпарат беру;
- Гидротехникалық құрылыстарды цифрландыру бойынша, оның ішінде гидротехникалық құрылыстардағы су ресурстарын есепке алу, бақылау және мониторингілеу бойынша процестерді цифрландыру бойынша жүргізілетін жұмыстар бойынша ақпарат беру;
- барлық гидротехникалық құрылыстар (су қоймалары, су тораптары және т. б.) және каналдар, жүргізілген және жоспарланған күрделі және қалпына келтіру жөндеулері бойынша ақпарат;
- су объектілеріндегі суды жіктеудің бірыңғай жүйесінің ережелерін әзірлеу;
- суаруға сарқынды суларды пайдалануды есептеу әдістемесін әзірлеу;
- көлдердің жинақталу проблемасы бойынша іс-қимыл алгоритмін ұсыну және т. б;
- ирригациялық және дренаждық жүйелерді қалпына келтіру, жаңа су шаруашылығы объектілерін (каналдар, су қоймалары) салу, Гидротехникалық құрылыстарды қорғау және пайдалану, топтық су құбырларын реконструкциялау және қазіргі заманғы технологияларды пайдалана отырып, су үнемдеу жөніндегі шараларды енгізу жөніндегі шараларды қабылдау.
- суармалы жерлердің ауданын ұлғайту мақсатында республика бойынша суару желілері мен гидротехникалық құрылыстарды қалпына келтіру бойынша жәрдем көрсету;
- суару арналары мен су қоймаларына түгендеу жүргізу, суармалы судың кепілді көлемімен қамтамасыз етілген тоқтатылған суармалы жерлердің алаңдарын айқындау жөнінде шаралар қабылдау;
- суармалы жерлерді сумен қамтамасыз етуге арналған иесіз суару каналдарын, су қоймаларын және басқа да су объектілерін мемлекет меншігіне қайтаруға көмектесу;
- ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігі әкімдіктермен бірлесіп, ауыл шаруашылығы тауар өндірушілерін суармалы жерлерде су үнемдеу технологияларын енгізуге ынталандыру және цифрлық су есебін қолдануды кеңейту жөніндегі пәрменді тетіктерді әзірлеу;
- әкімдіктермен бірлесіп суару желілерінің ирригациялық құрылыстарының жай-күйі және суармалы сумен қамтамасыз ету мәселелері жөніндегі жағдайды зерделеу мақсатында комиссия құру.

3. ҚР өнеркәсіп және құрылыс министрлігі:

- режим мен балансты зерделеу бойынша жер асты суларының мониторингі;
- Қазақстан аумағындағы жер асты суларының жай-күйі мен ұтымды пайдаланылуын режимдік бақылау;

- ҚР әкімшілік облыстары бойынша сумен қамтамасыз ету бойынша схемалық карталар құруды, кен орындарын орналастыруды және ҚР Су шаруашылығы бассейндері мен әкімшілік облыстары бойынша жерасты суларының қорларын бөлуді, ҚР Әкімшілік облыстары бойынша ауыз және техникалық жерасты суларының қорларын бөлуді және орналастыруды қамтамасыз ету жұмыстарын жалғастыру.

4. ҚР Ұлттық экономика министрлігі мен әкімдіктер «Дипломмен ауылға» бағдарламасы бойынша сұранысқа ие мамандықтар тізбесін қалыптастыру кезінде «Су ресурстары және су пайдалану», «Су шаруашылығы», «Су ресурстарын басқару» және т.б. мамандықтар бойынша түлектерді бағдарламаға қатысу үшін қосуды қарастырсын.

5. ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігі су саласындағы білім беру бағдарламаларын жаңарту жөнінде ақпаратты, сондай-ақ су саласының талап етілетін пәндері бойынша жоғары білім алу үшін мемлекеттік білім беру гранттарының саны жөнінде ақпаратты берсін.

III. Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитеті 2023 жылғы 29 қарашада «**Еліміздің өңірлеріндегі ауыл шаруашылығы кооперациясының жай-күйі және шаруа қожалықтарын ірілендіру**» тақырыбында кеңейтілген отырыс өткізді, оның қорытындысы бойынша мынадай ұсынымдар берілді:

1. Қазақстан Республикасының Үкіметіне:

1.1. Өңірлердегі ауыл шаруашылығы кооперациясының бүгінгі жай-күйіне және шаруа қожалықтарды ірілендіру мәселесіне сараптама жүргізіп, кооперативтердің құрылуына кедергі болатын тежеуші факторларды ескере отырып, қажет болған жағдайда ауыл шаруашылығы кооперациясын дамыту жұмыстарын жүйелендіру үшін Координациялық кеңес құруды.

1.2. ҚР Жер Кодексіне және ҚР «Ауыл шаруашылығы кооперативтері туралы» заңына:

- кооператив мүшелерінің жер учаскесімен (жерді бөлуге қатысты) өзара жарна ретінде кіру және оның құрамынан шығу тетіктерін жетілдіру, реттеу мәселелерін енгізуді;

- республика көлемінде егістік жердің орташа балл бонитетінің төмендегенін ескере отырып, оны көтеру мәселесіне талапты күшейтуді.

1.3. ҚР Салық кодексіне:

- қосарланған салық салуды қайта қарау немесе алып тастауды (мысалы, ҚР Салық кодексіне сәйкес, кәсіпкерлік субъектілеріне (кооператив мүшесі) жеке ауыл шаруашылығы өнімдерін сату кезінде 10% мөлшерінде жеке табыс салығы салынады. Оған қосымша, 3% салық тағы салынады (оңайлатылған бойынша), сондай-ақ кооперативтерге шаруашылық жүргізудің әртүрлі нысандары біріктірілуі мүмкін, олардың әрқайсысының өзіндік салық салуы бар (жеке кәсіпкерлік субъектілері, шаруа қожалықтары, ЖК, ЖШС).

- жаңадан құрылған кооперативтерге салық салу мөлшерін барынша жеңілдетіп немесе салық салудан (3 жылға) босату мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізуді.

1.4. «Ауыл аманаты» бағдарламасы шеңберінде құрылған ауыл шаруашылығы кооперативтері бойынша биылғы жылғы қорытындыны сараптап, өңірлердің спецификасы мен даму деңгейін ескере отырып, несие беру лимитін қарастыруды (қажет аудандарға ұлғайту).

1.5. Өңірлердің мамандануын ескере отырып, қайта өңдеу кәсіпорындарын, өнімді сақтау қоймаларын құру үшін «Бәйтерек ҰБХ» АҚ арқылы ауыл шаруашылығы кооперативтеріне несие берудің басқа да жекелеген бағдарламаларын әзірлеуді.

1.6. Жеке кәсіпкерлерді ауыл шаруашылығы кооперативтеріне кіруге ынталандыруды мақсатында кооперативтік одақтар құру бөлігінде өзгерістер мен толықтырулар енгізуді.

1.7. Өңірлер бойынша шағын шаруа қожалықтары арасында ауыл шаруашылығы кооперациясының артықшылықтарын түсіндіру бойынша жүйелі жұмыстарды жүргізуді.

2. Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігі жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп:

2.1. «Атамекен» ҚР Ұлттық кәсіпкерлер палатасымен бірге ауыл шаруашылығы кооперативтерінің қаржылық сауаттылығын арттыру, бизнес негіздеріне оқыту бойынша нақты ұсыныстар беруді.

2.2. Өңірлік ауыл шаруашылығы кооперативтерінің өнімдерін өткізу бойынша шаралар қабылдап, пысықтауды;

2.3. «Ауыл аманаты» бағдарламасы шеңберінде ауыл шаруашылығы кооперативтерін несиелеу кезінде ауылдық округтердің мамандандырылуын ескеруді;

2.4. Жеке қосалқы шаруашылықтарды дамыту үшін ауыл шаруашылығы кооперативтерін ауыл шаруашылығы жерлерімен қамтамасыз ету жөнінде шаралар қабылдауды;

2.5. Барлық қолда бар ресурстарды пайдалана отырып, өтеусіз негізде ауыл шаруашылығы кооперациясын дамыту мақсатында оқыту-үйрету жөніндегі жұмысты күшейтуді.

2.6. Шалғай аудандардың ауыл шаруашылығы өнімдерін өткізу проблемаларын зерделеп, ауыл шаруашылығы кооперативтерінің көлік шығыстарын субсидиялау бойынша ұсыныстарды қарауды.

3. Қазақстан Республикасы Сауда және интеграция министрлігіне:

3.1. Кәсіпкерлік субъектілерінің өнімді сақтауға арналған қоймалардың немесе өндірілген өнімдерді сатып алу мәселесін шешу үшін өңірлерде Сауда-логистикалық орталықтар құру бойынша ұсыныстар мен механизмдерді Ауыл шаруашылығы министрлігімен пысықтап, ұсыныс енгізуді.

3.2. Заңнамаға ішкі сауда саласындағы қызметті жүзеге асыратын кәсіпкерлік субъектілеріне мемлекеттік қолдау көрсету құзыретін бекіту туралы өзгерістер енгізуді.

3.3. «Егістен - сөреге» механизмін жан-жақты пысықтап, мүдделі мемлекеттік органдармен келісе отырып жетілдіруді.

IV. Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының Конституциялық заңнама, сот жүйесі және құқық қорғау органдары комитеті 2023 жылғы 5 желтоқсанда «**Отбасы-неке қатынастарынан туындайтын дауларды қарау кезінде кәмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерін сақтау мен қорғауды қамтамасыз ету жөніндегі өзекті мәселелер**» тақырыбына арналған отырысын өткізді, оның қорытындысы бойынша мынадай ұсынымдар берілді:

1. Қазақстан Республикасының Жоғарғы Сотына:

1.1. Неке-отбасы даулары бойынша Жоғарғы Соттың қабылданған нормативтік қаулыларын іске асыру үшін құқық қолдану практикасын және істердің көрсетілген санаты бойынша дауларды қарау кезінде туындайтын мәселелерді талдау және қорыту жолымен сот төрелігін іске асыру сапасын арттыру жөніндегі жұмысты жалғастыру.

1.2. Сот процестеріне қатысатын адамдар үшін адам құқықтарының халықаралық стандарттарын қоса алғанда, балалардың құқықтарын қорғау мәселелері бойынша қолданыстағы заңнама бойынша семинарлар ұйымдастыру.

1.3. Кәмелетке толмағандардың құқықтары мен мүдделерін қорғауға байланысты істерді қарауға маманданған судьялар үшін эмпатия дағдыларын, әдеп қағидаларын және әр жағдайдың ерекшелігін ескере отырып, салмақты және әділ шешім қабылдау қабілеттерін дамыту мақсатында тренингтер өткізу.

1.4. Кәмелетке толмағандардың мүдделерін қозғайтын дауларды шешудің баламалы тәсілдерін қолданудың тиімділігіне талдау жүргізу.

2. Қазақстан Республикасының Бас прокуратурасына:

2.1. Мүдделі мемлекеттік органдармен бірлесіп тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу саласындағы заңнаманы одан әрі жетілдіру бойынша жұмыс жүргізу.

2.2. Мемлекет басшысының балалардың қауіпсіздігі мен құқықтарын қорғауға қатысты тапсырмаларын орындау шеңберінде білім беру ұйымдарының қызметіне сапалы тексерулер жүргізуді қамтамасыз ету.

2.3. Кәмелетке толмағандарға қарсы қылмыстарға байланысты қылмыстық істерді тергеген кезде қадағалауды жүзеге асыру кезінде балалардың құқықтары мен мүдделерін сақтауға ерекше назар аудару.

3. Қазақстан Республикасының Ішкі істер министрлігіне:

3.1. Мүдделі мемлекеттік органдармен бірлесіп қоғамдағы тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу саласындағы заңнаманы жетілдіру жөнінде ұсыныстар әзірлеу.

3.2. Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу және жолын кесу тетіктерін жетілдіруге бағытталған тиімді құқықтық және практикалық

шараларды әзірлеу бойынша уәкілетті құрылымдардың өзара іс-қимылын қамтамасыз ету.

3.3. Мемлекет пен азаматтық қоғам институттарының бірлескен күш-жігерін, атап айтқанда, отбасындағы зорлық-зомбылық проблемаларын практикалық тұрғыдан шешумен айналысатын үкіметтік емес ұйымдармен өзара іс-қимыл жасау арқылы шоғырландыруға ықпал ететін шаралар қабылдау.

4. Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігіне:

4.1. Денсаулық сақтау министрлігімен бірлесіп, ішкі істер органдарын уақтылы хабардар ету мақсатында педагогикалық қызметкерлердің және медицина қызметкерлерінің басшылық алуы үшін кәмелетке толмағандар арасындағы зорлық-зомбылықты ерте анықтау жөніндегі әдістемені әзірлеу.

4.2. Сауалнама, психологиялық тексерулер (тестілеу) және басқаларды жүргізу арқылы жыныстық зорлық-зомбылық құрбандарын анықтау бойынша мектеп психологтарының жұмысын күшейту.

4.3. Қорғаншылық және қамқоршылық жөніндегі функцияларды жүзеге асыратын органдардың штаттарын нығайту жөніндегі жұмысты жалғастыру.

4.4. Қорғаншылық және қамқоршылық органдары мамандары санының нормативін белгілеу бойынша білім беру және балаларға арналған тәрбие беру мекемелеріне жоспардан тыс тексерулер жүргізу функциясын заңнамалық тұрғыда бекіту жөнінде ұсыныстар енгізу.

5. Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігі мүдделі мемлекеттік органдармен бірлесіп:

5.1. Жүйелік негізде интернет кеңістігінде заңсыз мазмұндағы контентті анықтау және шектеу бойынша жұмыс жүргізу.

5.2. Бұқаралық ақпарат құралдарында және әлеуметтік медиада отбасылық құндылықтарды насихаттау, балаларға қатысты тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу бойынша контентті күшейту жөнінде шаралар қабылдау.

5.3. Құқық бұзушылық жасағаны үшін, оның ішінде телебағдарламалар мен фильмдер арқылы құқық бұзушылық жасағаны үшін халықтың жауапкершілік туралы хабардар болу деңгейін арттыру бойынша кең ауқымды науқан әзірлеу және жүргізу.

5.4. Жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп, өтеусіз негізде жұмыс істейтін балалар үйірмелері.

V. Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитеті 2023 жылғы 12 желтоқсанда **Батыс Қазақстан (Орал өз.) және Абай (Ертіс өз.) облыстарының су ресурстарын тиімді пайдалану мәселелері** бойынша кеңейтілген отырыс өткізді, олардың ұсынымдары келісілуде.

МЕМЛЕКЕТТІК ОРГАНДАРДЫҢ ЖӘНЕ БАСҚА ДА ҰЙЫМДАРДЫҢ БАСШЫЛЫҒЫМЕН КЕЗДЕСУЛЕР

I. Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитеті 2023 жылғы 13 қарашада **ҚР Экология және табиғи ресурстар министрлігі мен Астана қаласы әкімдігінің басшылығымен елорданың айналасын көгалдандыру және жасыл аймақ құру мәселелері бойынша кездесу** өткізді, олардың ұсыныстары келісілуде.

II. 2023 жылғы 14 желтоқсанда өткізілген **«Жалпыға бірдей декларациялау: нақты жай-күйі, перспективалары және проблемалық мәселелерін қарау мәселелері бойынша** мүдделі мемлекеттік органдармен кездесудің қорытындысы бойынша **Қазақстан Республикасның Үкіметіне:**

- «Банктер және банк қызметі туралы» ҚРЗ 50-бабы 6-2 тармағының қолданылу мерзімін алып тастау мүмкіндігін қарастыру. Бұл норма 1.01.2026 жылға дейін қолданылады, алайда 1.01.2026 жылдан бастап активтер мен міндеттемелер туралы декларацияны ұсыну міндеті кәмелетке толған адамдарда туындайды, сондықтан осы тұлғалардың кірістері мен активтерін салықтық басқару үшін банктік шоттар мен несиелер туралы ақпарат қажет;

- жергілікті атқарушы органдармен және ХҚКО - лармен бірлесіп жалпыға бірдей декларациялаудың 4-кезеңін енгізу бойынша жұмыс жүргізу;

- тек қана төлем көзінен салық салынатын табыс алатын адамдарды жыл сайынғы декларацияны ұсыну бойынша декларанттар шеңберінен шығару мүмкіндігін қарастыру;

- қарызды өтеу кезінде жеке тұлғалардың нотариустардан қарыз шарттарын жабу жөніндегі міндеттемелерін заңнамалық регламенттеу мүмкіндігін қарастыру. Активтер мен міндеттемелер туралы декларацияда дебиторлық/кредиторлық берешек көрсетіледі. Салықтық әкімшілендіру үшін жеке тұлғалардың осы міндеттемелері бойынша мәліметтерді нотариустар салық органдарына ұсынады. Алайда, осы шарттар бойынша қарызды өтеу фактісін белгілеу нотариустарда көзделмеген, бұл әкімшілендіруді қиындатады;

- көлік құралдарын сату кезінде мәмілелер сомасын міндетті түрде көрсету және осындай мәмілелердің есебін жүргізу мәселесін пысықтау. Қазіргі уақытта көлік құралдарын сату бойынша мәмілелер жасасу кезінде жеке тұлғалар мәміленің нақты сомасын көрсетпейді («Шарттық түрде» немесе 1 теңге деп көрсетіледі);

- орта арнаулы және жоғары оқу орындарында қаржы және салық сауаттылығын арттыру мәселесін пысықтау;

- прайм-таймда республикалық және жергілікті телеарналарда жалпыға бірдей декларациялау бойынша ақпаратты тұрақты тарату мәселесін қарау. Шалғайдағы ауылдық жерлерде интернеттің жоқтығын ескере отырып, халықты кешкі уақытта теледидардан үнемі хабардар ету қажет екендігін ұсынады.

III. Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитеті 2023 жылғы 14 желтоқсанда ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігімен «**Қазақстан Республикасы Президентінің ауыл шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеу мәселелері жөніндегі Жолдауын іске асыру туралы**» тақырыбында кездесу өткізді, оның қорытындысы бойынша мынадай ұсынымдар берілді:

1. Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігіне:

1.1. Импортты алмастыруға және экспорттық әлеуетті дамытуға бағытталған ауыл шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеу көлемін ұлғайту жөніндегі шараларды іске асыруға жүйелі негізде жәрдем көрсету;

1.2. Отандық өндірушілерді астықты неғұрлым терең өңдеуге ынталандыру жөнінде шаралар қабылдау, бұл ретте қосымша құны жоғары түрлі өнімдердің кең тізбесін алуға болады;

1.3. Өңірлерде айналымнан шығарылған жерлерді қалпына келтіре отырып, ауыл шаруашылығы дақылдарын, соның ішінде қант қызылшасын өсіруге арналған егіс алқаптарын кеңейту мәселесін қарастыру;

1.4. Импорт үлесін төмендету (сыртқы факторлардың әсерінен қорғау) және ауыл шаруашылығы өнімдерін уақтылы өңдеуді қамтамасыз ету мақсатында қант саласын дамыту жөнінде қажетті шаралар қабылдау;

1.5. Тамақ және қайта өңдеу өнеркәсібі саласына білікті мамандарды тарту үшін профильді жоғары оқу орындарының мамандандырылған бағдарламаларын кеңейтуге, сондай-ақ шетелдік жоғары оқу орындары мен ғылыми орталықтарда кадрлардың біліктілігін белсенді арттыруды жолға қоюға жәрдем көрсету;

1.6. Агроөнеркәсіптік кешен саласындағы жобаларға несие беру қағидаларына (ҚР Ауыл шаруашылығы министрінің 2023 жылғы 31 тамыздағы № 322 бұйрығымен бекітілген) Ауыл шаруашылығы өнімдерін қайта өңдеуге байланысты бағыттар үшін несие беру шарттарын кеңейту бөлігінде өзгерістер мен толықтырулар енгізу мәселесін қарастыру;

1.7. Қазақстан Республикасының Энергетика министрлігімен бірлесіп, ішкі нарықты отандық жылыжай өнімімен қамтамасыз ету мақсатында пайдаланылған энергия көздерінің (электр энергиясы, газ, көмір, сумен жабдықтау) 50%-ын субсидиялау қарастыру;

1.8. Жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп, тауар өндірушілерге қайта өңдеуге тапсырылған ауыл шаруашылығы шикізатының көлемі үшін субсидиялар беру мәселесін пысықтау.

2. Ұлттық экономика министрлігі Ауыл шаруашылығы, Қаржы министрліктерімен бірлесіп:

2.1. Шикізат экспорты кезінде 0-ден 50%-ға дейін, дайын өнім 100%-ға дейін сараланған ҚҚС қайтаруды пилоттық режимде енгізуді пысықтау;

2.2. ҚР Салық кодексінің 429-бапқа (2 т.) өзгерістер енгізе отырып, өз өндірісінің тауарларын өндірушілер үшін жалпы салық салынатын айналымдағы ҚҚС нөлдік ставкасы бойынша (экспорт кезінде) салық салынатын өткізу айналым үлесін 70% - дан 50% - ға дейін төмендету.

3. Сауда және интеграция министрлігі «бір терезе» қағидаты бойынша сыртқы нарықтарда отандық өнімді ілгерілету жөніндегі даму институттарын мемлекеттік қолдаудың барлық құралдарын жинақтайтын, шикізаттық емес тауарларды өндіруші барлық экспорттаушыларды біріктіретін және мүдделерін білдіретін бірыңғай экспорттық орталық құруды пысықтасын.

4. Көлік министрлігі «Қазақстан темір жолы» АҚ-мен бірлесіп, логистиканың жиі туындайтын проблемаларын (вагондардың тапшылығы мен уақтылы жеткізілмеуі, жүктерді жеткізудің төмен жылдамдығы, локомотив тартымының болмауы, тасымалдауға жоғары тарифтер және т.б.) жоя отырып, шикізаттық емес тауарларды ел ішінде де, экспорт кезінде де үздіксіз теміржол тасымалдарын ұйымдастыру жөнінде шаралар қабылдасын.

5. Қазақстан Республикасы Энергетика министрлігіне ауыл шаруашылығы өнімдерін өндірушілер мен қайта өңдеушілер үшін, сондай-ақ ауыл шаруашылығы өнімдерін сақтаушылар үшін электр энергиясына сараланған тарифті (түнгі тариф) енгізу.

6. Жергілікті атқарушы органдарға:

6.1. Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығы министрлігімен бірлесіп, егіс алқаптарын әртараптандыру жөнінде жүйелі шаралар қабылдау;

6.2. Қазақстан Республикасының Сауда және интеграция министрлігімен бірлесіп, отандық тауар өндірушілер үшін сауда орындарына қолжетімділікті қамтамасыз ету (жеңілдіктер қарастыру) және сауда үстемелерін бақылау.

IX. СЕНАТТЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫ

Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының халықаралық қызметі парламентаралық ынтымақтастықты нығайтуға, парламенттік дипломатия құралдарын дамытуға және Қазақстанның халықаралық бастамаларын ілгерілетуге бағытталған.

2023 жылғы 1 қыркүйек пен 31 желтоқсан аралығында келесі іс-шаралар орын алды:

ресми сапарлар, келіссөздер, кездесулер:

7 қыркүйек – Албания Президентімен кездесу (*М.Әшімбаев, А.Шәкіров, С.Алдашев, А.Бектаев, А.Әлназарова, А.Арғынбекова*);

8 қыркүйек - Бірқатар елдердің: Ангола, Грузия, Түркия, Молдова, ҚР, ӨР Конституциялық соттарының төрағаларымен кездесу *(М.Әшімбаева, Ж.Асанов, А.Лукин, Н.Жүсіп, Н.Бекназаров, А.Арғынбекова, Ж.Асанова);*

14-15 қыркүйек - Орталық Азиядағы әйелдер көшбасшылары диалогы мүшелерінің кездесуі, Душанбе, Тәжікстан *(О.Булавкина);*

19 қыркүйек - ҚХА төрағасының орынбасары М.Әзілхановтың Қытай Халық Республикасының Ұлттар істері жөніндегі мемлекеттік комитетінің төрағасы Пань Юэмен кездесуі *(З.Кузиев, Н.Ниязова);*

22 қыркүйек - Әкім Таразидың 90 жылдығына арналған салтанатты шара К.Қуанышбаева а. театр *(М.Әшімбаев);*

25 қыркүйек – Бразилия Парламенті Сенатының депутаттарымен кездесу *(М.Әшімбаев, С.Мәкежанов, Г.Сарыбаев, А.Наутиев, С.Дүйсембинов);*

26 қыркүйек - Вьетнам Ұлттық ассамблеясы төрағасының бірінші орынбасары Нгуен Хак Динмен кездесу *(М.Әшімбаев, Ж.Асанов, А.Бектаев, С.Алдашев, Б.Жексенбай, М.Қадырбек, Г.Шиповских);*

10 қазан - Кавказ мұсылмандары басқармасының төрағасы Шейх-уль-Ислам Аллахшукюром Пашазадемен кездесу *(М.Әшімбаев, Н.Б.Жүсіп);*

10 қазан - Қасиетті Тақтың Дінаралық диалог жөніндегі Дикастрияның Ислам істері жөніндегі бюросының басшысы, Монсеньор Халед Акашемен кездесу (*М.Әшімбаев, С.Мәкежанов*);

10 қазан - Әл-Азһар Ислам зерттеулері академиясының Бас хатшысы Назир Мұхаммед Эльназир Аядпен кездесу *(М.Әшімбаев, Н.Бекназаров);*

10 қазан - Дүниежүзілік Ислам лигасы Бас хатшысының орынбасары, доктор Абдуррахман Абдулла әл-Зайедпен кездесу *(М.Әшімбаев, А.Бектаев)*;

10 қазан - Мұсылман ақсақалдар кеңесінің Бас хатшысы Мұхаммед Абдельсаламмен кездесу *(М.Әшімбаев, Д.Қыдырәлі);*

11 қазан - Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшылары съезінің XXI хатшылығы;

11 қазан - Сомайя Видявихар университетінің канцлері және үнді делегациясының басшысы Сомайя Шантилал Самирмен кездесу *(М.Әшімбаев, Ж.Б.Асанова);*

12 қазан - «Этникалық түсіністік қоры» үкіметтік емес ұйымының президенті, раввин Марк Шнайермен кездесу *(М.Әшімбаев);*

13 қазан - Digital Nomads өкілдерімен кездесу *(М.Әшімбаев);*

19-20 қазан – БҰҰ ЕЭК халық саны және даму бойынша аймақтық конференциясы (UNFPA), Женева *(Л.Қалтаева);*

24-26 қазан - Астанада Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының Еуропалық аймақтық комитетінің 73-сессиясы *(А.Әлназарова);*

1 қараша - Корея Республикасы Ұлттық Ассамблеясының делегациясы, достық тобының жетекшісі Ву Вон Шикпен кездесу *(А.Лукин);*

5-7 қараша - «Ар-ұжданды біріктіру: планеталық жаңғыру үшін рухани көшбасшыларды біріктіру» конференциясына қатысу, Абу-Даби *(М.Әшімбаев, Ж.Асанов, А.Бектаев, Д.Қыдырәлі, Е.Больгерт, Л.Рысбекова);*

6 қараша – Әл-Азһардың жоғарғы имамы, шейх доктор Ахмед ат-Тайебпен кездесу *(М.Әшімбаев, Ж.Асанов, А.Бектаев, Д.Қыдырәлі, Е.Больгерт, Л.Рысбекова);*

6 қараша – БАӘ Федералдық Ұлттық кеңесінің төрағасы Сакр әл-Гобашпен кездесу *М.Әшімбаев, Ж.Асанов, А.Бектаев, Д.Қыдырәлі, Е.Больгерт, Л.Рысбекова);*

6 қараша – Дүниежүзілік шіркеулер кеңесінің Бас хатшысы Джэрри Пиллаймен кездесу *(М.Әшімбаев, Ж.Асанов, А.Бектаев, Д.Қыдырәлі, Е.Больгерт, Л.Рысбекова);*

6 қараша – Қасиетті Тақтың Мемлекеттік хатшысы – кардинал Пьетро Паролинмен кездесу *(М.Әшімбаев, Ж.Асанов, А.Бектаев, Д.Қыдырәлі, Е.Больгерт, Л.Рысбекова);*

7 қараша – БАӘ Толеранттылық және бірге өмір сүру министрі шейх Нахаян бен Мубарак Әл Нахаянмен кездесу *(М.Әшімбаев, Ж.Асанов, А.Бектаев, Д.Қыдырәлі, Е.Больгерт, Л.Рысбекова);*

16-17 қараша – ТМД ПАА Кеңесі мен Пленарлық отырысының жұмысына қатысу, Бішкек *(М.Әшімбаев, Ж.Асанов, Н.Жүсіп, А.Лукин, Д.Қыдырәлі, Н.Ниязова, Б.Қаниев);*

16 қараша - Қырғыз Республикасы Жогорку Кенешінің 85 жылдығына арналған халықаралық конференцияға қатысу *(М.Әшімбаев, Ж.Асанов, Н.Жүсіп, А.Лукин, Д.Қыдырәлі, Н.Ниязова, Б.Қаниев);*

16 қараша - Ресей Федерациясы Федералдық Жиналысы Федерация Кеңесінің Төрағасы В.И.Матвиенкомен кездесу *(М.Әшімбаев, Ж.Асанов, Н.Жүсіп, А.Лукин, Д.Қыдырәлі, Н.Ниязова, Б.Қаниев);*

16 қараша - Өзбекстан Республикасы Олий Мажлиси Сенатының Төрағасы Т.Қ.Нарбаевамен кездесу *(М.Әшімбаев, Ж.Асанов, Н.Жүсіп, А.Лукин, Д.Қыдырәлі, Н.Ниязова, Б.Қаниев);*

17 қараша – Ш.Т.Айтматовтың туғанына 95 жыл толуына арналған халықаралық конференцияға қатысу *(М.Әшімбаев, Ж.Асанов, Н.Жүсіп, А.Лукин, Д.Қыдырәлі, Н.Ниязова, Б.Қаниев);*

17 қараша – Тәжікстан Республикасы Мәжілісі Милли Мәжілісі Олий Төрағасы Р. Эмомалимен кездесу *(М.Әшімбаев);*

17 қараша – Қырғыз Республикасы Жогорку Кенешінің Төрағасы Н.Т.Шакиевпен кездесуі *(М.Әшімбаев, Ж.Асанов, Н.Жүсіп, А.Лукин, Д.Қыдырәлі);*

17 қараша – Қазақ-қырғыз жастар форумына қатысу *(М.Әшімбаев, Ж.Асанов, Н.Жүсіп, А.Лукин, Д.Қыдырәлі, Б.Қаниев);*

23 қараша – Конституциялық комитет депутаттарының ЕҚЫҰ ДИАҚБ өкілі О. Мерфимен кездесуі *(Н.Бекназаров, Е.Больгерт, А.Арғынбекова, А.Төлемісов);*

24-25 қараша - Әлеуметтік жұмыс және әлеуметтік зерттеулер бойынша конференция, Баку, Әзірбайжан *(А.Әлназарова);*

26 қараша -1 желтоқсан- Қазақстан мен Германия Конституциясы бойынша тәжірибе алмасу, Берлин, Германия *(А.Аргынбекова, Е.Больгерт);*

28 қараша - Того Президентімен кездесу *(М.Ашимбаев, О.Перепечина, А.Бектаев, С.Алдашев, Д.Кыдырали);*

28-29 қараша - «Инклюзивті және тұрақты даму үшін мемлекеттік қаржыландыру: стратегиялық бюджеттік бастамалар мен фискалдық саясаттың рөлі» конференциясы Стамбул, Түркия (С.Карплюк);

30 қараша – Тұрақты даму мақсаттарын жүзеге асырудағы екінші жаһандық парламентаралық форум, Ташкент *(О.Перепечина);*

1 желтоқсан – Швейцарияның Қазақстан Республикасындағы Елшісі С.Балмен кездесу *(М.Әшімбаев);*

1 желтоқсан – Қасиетті Тақтың Дінаралық диалог жөніндегі Дикастрияның Ислам істері жөніндегі бюросының басшысы, Монсеньор Халед Акашемен кездесу *(М.Әшімбаев);*

4 желтоқсан – Өзбекстан Республикасы Олий Мажлиси Сенатының Төрағасы Т.Нарбаевамен кездесу *(М.Әшімбаев, О.Перепечина);*

6-10 желтоқсан – БҰҰ Әйелдер жиналысы «Мүгедек әйелдердің Азия-Тынық мұхиты желісін нығайту» және Мүгедектігі бар әйелдер мен қыздарға арналған 1-ші Конгресс, Бангкок, Таиланд *(Л.Қалтаева);*

11 желтоқсан - Қазақстан Республикасының Орнықты даму саласындағы ұлттық мақсаттар мен міндеттердің іске асырылуын мониторингілеу жөніндегі Парламенттік комиссияның көшпелі отырысы, Өскемен қ. *(М.Әшімбаев, О.Перепечина, С.Алдашев, А.Бектаев, А.Әлназарова, О.Булавкина, Ш.Бұқтұғутов).*

парламентаралық ынтымақтастық:

5-6 қыркүйек – Қорғаныс және қауіпсіздік комитеттері төрағаларының қатысуымен ҰҚШҰ ПА Үйлестіру кеңесінің отырысы (Брест, Беларусь, онлайн);

15-17 қыркүйек – «Цифрлық трансформация және инновациялар арқылы тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізудегі жастардың рөлі» тақырыбындағы 9-шы жаһандық жас парламентарийлердің конференциясы, Ханой, Вьетнам *(Г.Шиповских);*

27-29 сентября - Мемлекеттік құрылыс және жергілікті өзін-өзі басқару тәжірибесін зерделеу жөніндегі ТМД ПАА Тұрақты комиссиясының отырысы *(онлайн, И.Мусалимов);*

12-13 қазан – «Таулы аумақтарды тұрақты дамыту» тақырыбында ТМД ПАА халықаралық форумы аясындағы «Сейсмикалық қауіпсіздік және табиғи апаттар» дөңгелек үстеліне қатысу, Санкт-Петербург қ. *(О.Булавкина);*

12-13 қазан – Санкт-Петербургтегі ТМД ПАА экономика және қаржы жөніндегі тұрақты комиссиясының отырысы *(Г.Нұрмұхамбетов);*

12-13 қазан – ТМД ПАА Аграрлық саясат, табиғи ресурстар және экология жөніндегі тұрақты комиссиясының отырысы, Санкт-Петербург *(О.Булавкина);*

12-13 қазан – ТМД ПАА Тұрақты бюджеттік бақылау комиссиясының отырысы, Санкт-Петербург *(С.Карплюк);*

12-13 қазан – Қауіпсіздік саласындағы заңнаманы үйлестіру және жаңа сын-қатерлер мен қауіптерге қарсы тұру мәселелері жөніндегі ТМД Үкіметаралық органы жанындағы Бірлескен комиссия отырысы, Санкт-Петербург қ. *(Г.Сарыбаев);*

12-13 қазан – Қауіпсіздік саласындағы заңнаманы үйлестіру және жаңа сын-қатерлер мен қауіптерге қарсы тұру мәселелері жөніндегі ТМД Үкіметаралық органы жанындағы Бірлескен комиссия отырысы, Санкт-Петербург қ. *(Г.Сарыбаев);*

19 қазан – ҰҚШҰ ПА Әлеуметтік-экономикалық және құқықтық мәселелер жөніндегі тұрақты комиссиясының отырысы, Санкт-Петербург қ. *(В.Рогалев);*

19 қазан – ҰҚШҰ ПА Қорғаныс және қауіпсіздік мәселелері жөніндегі тұрақты комиссиясының отырысы *(В.Рогалев);*

19 қазан – ҰҚШҰ ПА Саяси мәселелер және халықаралық ынтымақтастық жөніндегі тұрақты комиссиясының отырысы, Санкт-Петербург қ. *(В.Рогалев);*

19-20 қазан - Қазақстан Республикасы Парламенті Сенаты мен Ресей Федерациясы Федералдық Жиналысы Федерация Кеңесі арасындағы ынтымақтастық жөніндегі комиссияның 20-шы отырысы, Орал қ. *(Ж.Асанов)*;

26-27 қазан – ТМД ПАА Ғылым және білім жөніндегі тұрақты комиссиясының отырысы *(онлайн, А.Нұхұлы);*

26-27 қазан – ТМД ПАА Құқықтық мәселелер жөніндегі тұрақты комиссиясының отырысы *(онлайн, Н.Бекназаров)*;

26-27 қазан – ТМД ПАА Мәдениет, ақпарат, туризм және спорт жөніндегі тұрақты комиссиясының отырысы *(онлайн, А.Капбарова);*

16-17 қараша - ТМД ПАА Саяси мәселелер және халықаралық ынтымақтастық жөніндегі тұрақты комиссиясының отырысы *(онлайн, Ж.Асанова);*

18-20 қараша – ЕҚЫҰ ПА күзгі отырысына қатысу, Ереван, Армения *(Ж.Жөргенбаев)*;

18-19 желтоқсан – ҰҚШҰ ПА Кеңесі, Мәскеу *(А.Лукин).*

X. АҚПАРАТТЫҚ ЖАРИЯ ЕТІЛУІ

ҚР Парламенті Сенаты депутаттарының VIII шақырылымдағы II сессия барысындағы **2023 жылғы 1 қыркүйек пен 2023 жылғы 31 желтоқсан** аралығындағы жұмысы туралы халықты хабардар ету және жариялау жөніндегі сапалы жұмыс жүргізуде бұқаралық ақпарат құралдарының өкілдеріне жәрдемдесу Палата қызметіндегі негізгі бағыттардың бірі болды.

Бүгінгі таңда Сенатта **62** БАҚ-тан **577** журналист тіркелді. Палата Төрағасының бастамасы бойынша Сенат отырысында қаралатын мәселелер бойынша негізгі баяндама жасаған сенаторлар мен мемлекеттік органдар өкілдерінің БАҚ-қа арналған апта сайынғы брифингіне міндетті түрде қатысуы туралы ереже енгізілді. Осылайша, журналистер Сенат қабырғасында өздерін қызықтырған сұрақтарын қоюға және билік өкілдерінен бірінші кезекте жауап алуға мүмкіндік алды. Сессия басталғаннан бері жүргізілген жұмыстардың нәтижесінде БАҚ-қа арналған осындай **27** брифинг ұйымдастырылды, оған сенаторлар мен мемлекеттік органдардың басшылары қатысты.

Палатаның барлық негізгі шаралары бұқаралық ақпарат құралдарының назарында болды. Сенаттың жалпы отырыстары, Сенат комитеттерінің көшпелі және кеңейтілген отырыстары, дөңгелек үстелдер мен мемлекеттік органдардың, министрліктердің басшыларымен және басқа да кездесулері БАҚ пен әлеуметтік желілерде белсенді түрде жарияланып, талқыға салынды.

Сенат Төрағасының Албания Республикасының Президенті Байрам Бегаймен, Вьетнам Ұлттық Жиналысы Төрағасының Бірінші орынбасары Нгуен Хак Динеммен, Тоголез Республикасының Президенті Фор Эссозимна Гнассингбемен, Өзбекстан Олий Мәжілісі Сенатының Төрағасы Танзила Нарбаевамен, Швейцарияның ҚР-дағы Елшісі Салман Балмен кездесулері мен келіссөздері, сондай-ақ Сенат депутаттарының саясаткерлермен және дипкорпуспен, Бразилия Федеративтік Республикасы Ұлттық конгресі Сенатының депутаттарымен, Вьетнам Ұлттық Жиналысы депутаттарының делегациясымен кездесулері бұқаралық ақпарат құралдарында жарияланды.

Мәулен Әшімбаевтың Біріккен Араб Әмірліктеріне сапары республикалық және шетелдік бұқаралық ақпарат құралдарында кеңінен жарияланды. Оның барысында «Сенімдердің тоғысуы: рухани лидерлердің жаһандық жаңғыру жолында бірігуі» (Әбу-Даби қ.) конференциясына қатысты. Конференция аясында әл-Азхардың жоғарғы имамы, шейх доктор Ахмед әл-Тайеб, БАӘ Федералды Ұлттық кеңесінің төрағасы Сакр Әл-Гобаш, Дүниежүзілік шіркеулер кеңесінің Бас хатшысы, пірадар Джерри Пиллэй, Киелі Тақтың Мемлекеттік хатшысы, Кардинал Пьетро Паролин, БАӘ төзімділік және бірге өмір

сүру министрі шейх Нахаян бен Мүбарак әл-Нахаянмен кездесулер болды.

М.Әшімбаев Қырғызстанның Жогорку Кенешінің 85 жылдығына арналған халықаралық конференцияға (Бішкек қ.) қатысты. Сенат басшысы Бішкек қаласына жұмыс сапары барысында ТМД ПАА-ның 56-шы отырысына қатысты. Бішкектегі шаралар аясында ТМД ПАА жалпы отырысында ұйымға қатысушы елдердің Парламенттері Палаталарының басшыларымен, оның ішінде Ресей Федерациясы Федералдық Жиналысы Федерациясы Кеңесінің Төрағасы В.И.Матвиенкомен, Өзбекстан Республикасы Олий Мәжілісі Сенатының Төрағасы Т.К.Нарбаевамен, Тәжікстан Республикасы Олий Мәжілісі милли Мәжілісінің Төрағасы Р.Эмомалимен, Қырғыз Республикасы Жогорку Кенешінің Төрағасы Н.Шакиевпен кездесулер өтті.

М.Әшімбаев бастаған Қазақстан Парламенті Сенатының делегациясы Ш.Т.Айтматовтың туғанына 95 жыл толуына арналған халықаралық конференцияға және Қазақ-қырғыз жастар форумының ашылуына қатысты.

ҚР Парламенті Сенатының Төрағасы – Съезд Хатшылығының басшысы Мәулен Әшімбаев Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлері Съезі Хатшылығының XXI отырысына қатысып, Хатшылықтың XXI отырысына қатысу үшін Қазақстанға келген рухани лидерлермен бірқатар екіжақты кездесулер өткізді. Олардың қатарында Кавказ Мұсылмандары Басқармасының Төрағасы Шейх-ул-Ислам Аллахшукюр Пашазаде, Киелі Тақтың Дінаралық диалог жөніндегі дикастериясындағы Ислам бюросының Басшысы Монсеньор Халед Акаше, Әл-Азхар Исламтану зерттеу академиясының Бас хатшысы Назир Мұхаммед Ерназир Аяд, Дүниежүзілік ислам лигасы Бас хатшысының орынбасары, доктор Абдурахман Абдулла әл-Зайд, Мұсылман Ақсақалдары Кеңесінің Бас хатшысы Мұхаммед Абделсалам, «Somaiya Vidyavihar» университетінің Канцлері және Сомайя индус делегациясының басшысы Шантилал Самир, «Этникалық өзара түсіністік қоры» ҮЕҰ Президенті, раввин Марк Шнайер бар. Тараптар дінаралық және конфессияаралық диалогты одан әрі ілгерілету мәселелерін талқылады.

Сондай-ақ ҚР Орнықты даму саласындағы ұлттық мақсаттар мен міндеттерді іске асыруды мониторингілеу жөніндегі парламенттік комиссияның отырыстары, Орталық Азиядағы әлеуметтік кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі бірінші құрылтай, «Ұлттық мүдде» диалог алаңының отырысы, «Qazaqstan: орнықты даму үлгісіне барар жолда» талдау материалдары жинағының тұсаукесері, «Мүгедектігі бар адамдардың өзекті мәселелері және оларды шешу жолдары» тақырыбына арналған дөңгелек үстел отырысы, М. Әшімбаевтың шет елдердің Конституциялық Соттарының Төрағаларымен кездесуі кеңінен жарияланды.

Сенат Төрағасы еліміздің өңірлеріне жұмыс сапары барысында мәслихат депутаттарымен және Абай және Шығыс Қазақстан облыстары

жұртшылығымен кездесті. Сондай-ақ Сенат жанындағы Жас сарапшылар клубының мүшелерімен және Қазақстан халқы Ассамблеясының «Ел бірлігі» кубогына арналған республикалық пікірсайыс турнирінің қатысушыларымен, Digital Nomads қауымдастығының өкілдерімен кездесулер өтті. М.Әшімбаев боччадан республикалық чемпионаттың ашылу салтанатына қатысты.

Сессия барысында республикалық телеарналардың эфирінде Сенаттың қызметі туралы айтылған **1 127** сюжет болды. Ақпараттық агенттіктер мен басылымдық БАҚ сайттарында **12 952** мақала жарияланды. Жаңалықтар хабарынан басқа, БАҚ-та тұрақты негізде апта сайынғы қорытынды жаңалықтарда, шолу және талдау материалдары, сенаторлардың сұхбаттары мен авторлық мақалалары, сондай-ақ депутаттық корпустың қатысуымен тақырыптық телебағдарламалар тұрақты түрде шығып келеді.

Сессия барысында «Хабар 24» телеарнасының эфирінде ҚР Парламенті Сенатының қызметі туралы мемлекеттік және орыс тілдерінде жариялауға маманданған «Сенат сөзі» және «Время Сената» бағдарламалары апта сайын шықты. Есепті кезеңде бағдарламаның **36** шығарылымы эфирден көрсетілді, оған **40** сенатор қатысты.

Сенаттың VIII шақырылымдағы II сессия барысындағы ең маңызды іс-шаралары Палатаның ресми интернет-сайтында және Youtube-арнасында онлайн түрінде көрсетілді. Сессия басталғаннан бері осындай **27** онлайн- трансляция болды. Олардың барлығы да сақталып тұр және Палатаның интернет-сайты мен Youtube-арнасынан көруге болады.

Еліміздің Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың VIII шақырылымның I сессиясының ашылуында айтқан тапсырмасы бойынша Сенат отырыстары республикалық «Хабар 24» телеарнасының тікелей эфирінде көрсетіліп келеді. Есепті кезеңде осындай **17** трансляция болды. Тікелей эфир барысында сенаторлар көтерген тақырыптарды арна студиясына келген сарапшылар белсенді талқылады. Арна бағдарламаларына сарапшылар – Парламентаризм институтының атқарушы директоры Жанар Төлендинова мен Жас сарапшылар клубының мүшелері Шыңғыс Лепсібаев, Тельман Шөриев, Ислам Ержан, Әділ Құсманов, Ғалымжан Айтқазин, Айнұр Әмірбекова, Сержан Айдосов, Мәншүк Кәрімова, Әнуар Нұртазин, сондай-ақ Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының Қазақстандағы ел кеңсесінің басшысы Скендер Сыла, заңгер, Maqsut Narikbayev Universityнің лекторы Аида Өтесін, ҚР Президенті жанындағы Әйелдер істері және отбасылық-демографиялық саясат жөніндегі ұлттық комиссияның мүшелері Найля Мұхтарова мен Элина Масагутова, мұнайгаз саласының сарапшысы Асқар Исмаилов және басқалар қатысты.

Мұндай ашықтық сол нақты уақыттағы заң жобаларының қаралу барысын қалың жұртшылық өкілдеріне көруге мүмкіндік береді.

Палатаның қызметі туралы ресми ақпараттың маңызды көзі **www.senate.parlam.kz** ресми сайты болып қала береді. Сенат депутаттарының қатысуымен өтетін негізгі шаралар туралы ақпарат сайтта фото және бейне материалдармен қоса жедел жарияланады. Осылайша, II сессия барысында мемлекеттік, орыс және ағылшын тілдерінде **318** жаңалық жарияланды.

Сенаттың қызметі туралы материалдар Facebook, Twitter, Instagram, YouTube және TikTok әлеуметтік желілеріндегі Сенаттың ресми парақтарына да орналастырылды. Ел назары ауған өзекті мәселелерді белсенді талқылаған және әлеуметтік желілердегі парақтарында көтеретін бірқатар сенаторлар да осы алаңдарды белсенді пайдаланып келеді. Қазіргі уақытта ҚР Парламенті Сенатының ресми парақтарында Instagram (**49 600** жазылушы), Twitter (**23 300** жазылушы), Facebook (**11 000** жазылушы), Телеграмм (**1 251** жазылушы), YouTube (**6 450** адам) және TikTok (**33 300** жазылушы) желілерінде жазылушы бар.

Шығарушы:

Қазақстан Республикасы
Парламенті Сенатының Аппараты

***

Материалдарды ұсынған:

Қазақстан Республикасы Парламенті Сенаты
Аппаратының құрылымдық бөлімшелері